

*Десанка
Максимовић*

ЦЕЛОКУПНА ДЕЛА
ДИГИТАЛНО ИЗДАЊЕ

Том 1
САДРЖАЈ

Десанка Максимовић
ЦЕЛОКУПНА ДЕЛА

Приређивачки одбор

Проф. др Александра Вранеш

Проф. др Бојан Ђорђевић

Проф. др Љубица Ђорђевић

Академик Радован Вучковић

Проф. др Живан Живковић

Проф. др Душан Иванић

Зорица Ивковић Савић

Проф. др Слободан Ж. Марковић, председник

Др Нада Мирков Богдановић, секретар

Проф. др Миодраг Сибиновић

Проф. др Бошко Сувајџић

Проф. др Станиша Тутњевић, уредник

Др Ана Ђосић Вукић

Десанка Максимовић
ЦЕЛОКУПНА ДЕЛА
Том 1

Песме

Књига прва
(1920–1936)
Приредила
Љубица Ђорђевић

Књига друга
(1936–1951)
Приредио
Радован Вучковић

© Задужбина Десанка Максимовић, ЈП Службени власник, Завод за уџбенике, 2012

Издање *Целокућних дела* помогли су: Министарство просвете и науке Републике Србије, Министарство вера и дијаспоре Републике Србије, Министарство културе, информисања и информационог друштва Републике Србије, Народна библиотека Србије, Српска академија наука и уметности, Секретаријат за културу Градске управе града Београда.

КЊИГА ПРВА
(1920–1936)

Збирке

Песме (1924)

Зелени витез (1930)

Гозба на ливади (1932)

Нове песме (1936)

Песме ван збирки

Приредила

Љубица Ђорђевић

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Молде младосїи

МОЛБА МЛАДОСТИ

- О, младости, младости,
да брзо одлазиш, људи кажу.
Али ја те нећу никад пустити.
Око срца свога поставићу стражу
једног бола и једне радости; 5
око врата свог засадићу високе
борове, и бршљане, и павити;
ветрове и реке широке
бујицом ћу навити
свуд око нашега брега; 10
а видик у круг ћу завити
цичом и сметом снега.
- О, младости, немој од мене отићи:
нико неће моћи у твојој сузи
бити оволико лудо луд, 15
ни овако суморан у твојој радости.
- О, младости, младости,
ни у чијем срцу неће твоја жуд
у оволико сунце порасти;
нико неће оволико чистих 20
имати грехова ни страсти.
- О, младости, младости,
да собом односиш, људи кажу,
своје болове и своје радости.
Али ја те нећу никад пустити. 25
Око срца свога поставићу стражу
једне љубави што мене волеће;
у врту своје засадићу пролеће;
све мирисе слатке заробићу
што брегом нихају лети; 30
сва сунца, све звезде задобићу
на небу да нашем румене;
па нећеш ни моћи, ни хтети
никад отићи од мене.
- О, тешке, суморне радости, 35
о, слатки, луди болови
моје младости,
немојте отићи од мене!
Јер живеће тада долови,

мириси, људи и звезде румене;
а ја скамењена седећу на свом вису
и биће ми свеједно: да ли су или нису
у мени некад горели
твоји болови и твоје радости,
о, младости.

40

ПРЕДОСЕЋАЊЕ

- Познала сам те кад снег се топи,
топи, и дува ветар млак.
Близина пролећа душу ми опи,
опи, па жудно удисах зрак.
С нежношћу гледах стопа ти траг, 5
траг по снегу белом;
и знадох да ћеш бити ми драг,
драг у животу целом.
- Познала сам те у звонак дан,
дан пијан, свеж и мек. 10
Чињаше ми се већ давно знан,
знан кад те познадох тек.
С нежношћу гледах стопа ти траг,
траг на снегу белом;
и знадох да ћеш бити ми драг, 15
драг у животу целом.
- Познала сам те кад копни лед,
лед, док се буди пролетњи дах;
кад дан је час румен, час сетан, блед,
кад сретно је и тужно у исти мах. 20
С нежношћу гледах стопа ти траг,
траг по снегу белом;
и знадох да ћеш бити ми драг,
драг у животу целом.

СТРЕПЊА

Не, немој ми прићи! Хоћу издалека
да волим и желим ока твоја два.
Јер срећа је лепа само док се чека,
док од себе само наговештај да.

Не, немој ми прићи! Има више дражи 5
ова слатка стрепња, чекање и стра'.
Све је много лепше док се тражи,
о чему се само тек по слутњи зна.

Не, немој ми прићи! Нашто то, и чему? 10
Издалека само све ко звезда сја;
издалека само дивимо се свему.
Не, нек ми не приђу ока твоја два.

ЧЕЖЊА

Сањам да ћеш доћи:
јер миришу ноћи, а дрвеће листа,
и ново се цвеће сваког јутра роди;
јер осмеси љупки играју по води,
и пролетњим небом што од среће блиста; 5

јер пуне тополе, и као да хоће
к небу, пуне топле, набујале жуди;
јер у души биља љубав већ се буди,
и мирисним снегом осуло се воће;
јер због тебе чежње у ваздуху плове; 10
сву природу Господ за твој дочек кити.
Цвеће, воде, магле, јабланови вити,
све околу мене чека те и зове.

Дођи! Снови моји у густоме роју
теби лете. Дођи, без тебе се пати! 15
Дођи! Све крај мене осмех ће ти дати
и у свему чежњу опазићеш моју.

ЈЕДНА СМРТ

Заволе зумбул лепи
јуче, кад зора свану
и сунце пољуби цвеће, шуме и пољану
и на њој росну траву,
љубичицу плаву 5
заволе зумбул лепи.

У истом жбуну беху;
и када вече паде,
он јој на свежа уста пољубац први даде,
на чедна, росна уста. 10
Ђуташе шума густа.
У истом жбуну беху.

Данас стоје у вази,
спустили главе ниско.
Кончић им нежна тела у топли загрљај стиско. 15
И зумбул с плаве косе
пије јој капи росе
последње, јутрос у вази.

О, кад бисмо и ми, драги,
и с оне стране света 20
заједно били попут два нежна, узбрана цвета,
кад једног скорог јутра
и нама дође сутра,
мистично сутра смрти!

ПИТАЊЕ

У једно топло вече, пред крај лета, дао си ми први осмех.
То је видела река својим сјајним оком, које је по њој пло-
вило, и крај које смо шетали.

Да ли сам ти тада била заиста драга?

А ја сам ти дала стотину других осмеха.

Можда ти је и то мало било?

У једно топло подне, пред крај лета, кад су умирали жути,
остарели сунцокрети и мирисали тешко, ти си се опио
њиховим мирисом и пољубио ми косу.

Да ли сам ти заиста тада била драга?

А ја сам ти по стотину јутара слала по стотину пољубаца.

Можда ти је и то мало било?

И једном у почетку јесени поклонио си ми своје срце само
за један дан, за леши, сетни септембарски дан.

А ја сам ти дала своје срце заувек. Хтела сам ти их дати још
стотину; али сам имала свега једно, мало, несрећно срце.

Да ли ти је оно доста, драги?

ДЕВОЈАЧКА МОЛБА

Допусти, мајко, кроз прозор мој
да се осмехнем на њега.

Он пева: како га срећом поли
осмех мој;
он пева: да из дна душе воли
једину мене.

5

Са онолике даљине плаве
како су могле да се јаве
његовој песми звезде јасне?

Допусти, мајко, са прага мог
да га поздравим рупцем белим.

10

Он пева: да поглед ока мог
дан му доноси;
он пева: поздраву руке моје
њему су поноси.

15

Како је могао месец блед
ноћ да претвори у простран дан,
да залепрша свој рубац бео,
нежношћу ткан,
у поздрав њему?

20

Допусти, мајко, да зору
дочекам у врту с њим.
Он пева: да заједно ћемо
до звезда се пети;
да, ако мене не дадне му Бог,
мора умрети.

25

Како су могле толике птице
да топлу своју оставе гору,
и у мом врту чекају зору
да би његову песму чуле?

30

Допусти, мајко!

СТРАХ

- Плашим се кад помислим
да ће доћи последња недеља
нашега друговања.
Знам, биће пролеће и сунца жар,
и с болом оставићемо на дар 5
једно другом слатка дуговања.
- Знам, цветаће румено дани
последње недеље
нашега друговања.
Мирно ћемо се поздравити; 10
а никада нећемо оздравити
од чудеснога туговања:
- што дана тих да угледамо
тица сребрна крила
и шуму у сунцу целу; 15
што тада баш да нам очи сретну
ону круницу цветну
радосну и белу, белу.

ЈЕДНО УВЕРЕЊЕ

Морам ти лепе вечери неке
зенице топле згледати до дна,
па ти на капке провидне, меке,
лагано као миловање сна
спустити усне. 5

Морам ти једном у дана јату
од мрског дана учинити драг,
па ти на срце, благо као брату
кад бих да бола отклоним траг,
спустити руку. 10

Морам, кад једном опазим да ме
с радошћу среташ последњи пут,
уз тиху песму на твоје раме,
тај тако чудно примамаљив кут,
спустити главу. 15

Тако ћеш лепих јутара неких
пружајућ другој зеница дна
рећи: „О, где су они меки,
слични милошти лакога сна
пољупци њени?“ 20

Тако ћеш често у ноћи јату,
када ти живот не буде драг,
рећи: „О, где је она као брату
да ми са срца збрише бола траг
додиром руке?“ 25

Тако ћеш, после лутања разна
осамљен кад се видиш први пут,
рећи: „О, где је она мазна
рамена мога на осамљен кут
да спусти главу?“ 30

ПО РАСТАНКУ

I

- Реци ми сад, када већ прошло све је:
часи болни и дани драги, лепи;
кад нови бол се старом болу смеје;
од речи твојих кад душа не стрепи, –
реци, да л' те је моја 5
туга болела
некад, кад сам те много,
много волела?
- Реци ми сад, кад ме не волиш више:
кад ти се прошлој руга нова срећа; 10
и кад се дана који некад бише
душа ти само кад ме видиш сећа, –
реци, да л' те је моја
радост болела
једном, кад нисам више 15
тебе волела?

II

Некад сам била добра и млада
и поверљива и пуна нада,
некада пре;
ти си ми тада рећи мого
бескрајно много, о како много
са реч и две. 5

Спокојни били су дани моји,
а ти си срцу ми први који
беше драг,
па иза свега што си ми реко, 10
каткад сурово, каткада меко,
остао је траг.

Сад срце моје бије тише:
већ мање волим, а знам више
него пре; 15
већ сад ми не би рећи мого
онако доста, онако много
са реч и две.

И кад би данас пришао мени
и хтео речи давно речени'
будити драг, 20
у срцу моме шаптао би неко:
да све што си ми икада реко,
била је лаж.

III

О, кад би знао ти како је мени
што нећу више смети
ни у пролеће, кад трава зелени,
ни када цвета лети,
доћи ти сутоном, док туга расте. 5

О, кад би знао ти како је души
кад задње дрвеће мре
и задње лишће жалосно певуши,
што неће моћи као пре
рећи ти своје јесење плашње. 10

О, кад би знао ти шта срце скрива
кад око залуд тражи.
О, кад би знао ти како једнолик бива,
без боје и без дражи,
сваки дан када те видела нисам. 15

IV

Заволела сам га. Вечером сваким одлазила сам у ливаде и у сваку цветну круну спуштала нежним шапатам његово име, и потом га ујутру, намирисано и росно, редом пољупцима вадила.

Волела сам га. Вечером сваким остављала сам у његовој души јата нежних, тек рођених шапата; и затим их свако јутро, пуне његове душе, са његових усана примала.

Он је отишао. Вечером сваким лутам по пољима и зовем га, вешам своје речи, отежале од суза, на крила ветрова и зовем га; мешам своје постареле шапате у шушањ лишћа и зовем га. Али узалуд: ујутру чујем само уморан одјек својих речи. Он је далеко отишао.

V

Заволе бела мирисна ружа црни бодљикави трн. Ти не верујеш мени, је ли, драги, да је ружа заволела трн?

И када му она у једну бисерну зору рече како га воли, он се грохотом и презриво насмеја. Ти не верујеш мени, је ли, драги, да се је трн презриво насмејао?

А када једнога дана неко хтеде узбрати белу мирисну ружу, трн му избоде руке. Ти не верујеш мени, је ли, драги, да му је трн избо руке?

ОЗДРАВЉЕЊЕ

- Дуго сам боловала од љубави
и чинило ми се важно врло
да ли има негде или не
нечега чега нема.
- А од јутрос све 5
разумем чудесно,
и мислим да је умесно
удесила природа или случај нанео
те нисам увек драга бивала
човеку који би ми чежње занео 10
за нечим чега нема.
- У замишљене среће мажењу
истрошило би ми се срца пола,
утопила би ми се душа у тражењу
нечега чега нема. 15
- Сад једино као над срећом стрепим:
да ли ће овај дан сванути
облачним или лепим,
јер знам, ништа ми не може донети
нечега чега нема. 20

Шумска звезда

ШУМСКА ЗВЕЗДА

Исплео паук у грања
зеленом гнезду
нежну звезду.

Песма је заталаса,
мирис заледуја, 5
светлост је ниha:
може свакога часа
нестати нежна и тиха
шумска звезда.

Може је на трн и камен 10
оборити росе грумен;
може је згорети у ноћ
свица бисерна румен;
може јој срце разнети
лептира кога крило. 15

Али свеједно, пролази све
као да није ни било:
нестаје звезда
које сам плела над животом,
нестаће звезда што лепотом 20
вечном врх шума сијају.

Свеједно кад:
да ли догодине или сад,
или после хиљаду хиљада векова;
свеједно због чега: 25
да ли од змије, рђавих лекова,
или тајног узрока ког,
знам само, нестаћемо
и шумски паук, и ја, и Бог.

ПОКОШЕНА ЛИВАДА

- Ливада крај реке сања.
Зрикавци тужно зричу.
Помрлих трава душе
још лебде врх откоса
што се лагано суше. 5
О, ви не знате тужну
о смрти трава причу.
Зрикавци тужно зричу.
- Јутрос дођоше неки
дивови као храшће 10
у домовину трава;
и мртво паде безброј
љупких, шарених глава;
и безброј нежних тела
зденуше у плашће 15
дивови као храшће.
- Свега девојка једна
златног, округлог ока
и трепавица бели'
лепрша на ливади 20
и рањеницима дели
мирисне осмехе чедне,
уместо црвена сока,
девојка златног ока.
- Сутра опет у зору 25
доћи ће дивови они,
и страшне сурове виле
зденуће у сена многа
мирисне главе миле.
Лежаће у једном гробу 30
толики милиони.
Доћи ће дивови они.
- Тужно зрикавци зричу,
чује се до облака;
вечера целог жале 35
зелен-коњици своје
лепе витезе пале.
Плачу над гробовима
мртвих, драгих јунака,
чује се до облака. 40

ЗМИЈА

Испод сухога откоса измилела змија. Око ње пуста ливада, један цвет; над њом два-три облака, тица лет. Сунце сија.	5
Далеком путањом песма, ко зна чија. Усамљен шум се заплео у траву. Она слуша; у зрак будно дигла главу. Сунце сија.	10
Ту су јој убили мајку оштрицом косе; и њу ће, кад једном измили из шевара. Иструнуће одећа њена пуна шара, прелива росе.	15 20
И у вечности после никад више сунчати се неће иста змија, нит истих тица минуће лет; никада више исти цвет неће нићи. Сунце сија.	25

ЛОВ

Ја нећу никад више
шетати оном гором
што на оближњем види се брегу;
бар не зором,
бар не по снегу. 5

Јутрос смо се рано срели,
док је спавао мој град
и његово село, тамо где сја
онај храст млад,
један зец и ја. 10

Чудесно чисто било је свуд:
по снегу ни птичији траг;
свежином мирисао шуме кров
и ваздух благ,
погодан за лов. 15

У шуми час ту, час тамо
оштро је кевтао пас,
а пољане блештале за боком.
Један ме час
згроженим оком 20

гоњени погледао зец
и поново га неста;
негде у шуми пуцањ се расу,
па све преста.
Осетих да су, 25

по болу што ме прожма,
по тишини што се би
тренутно провукла кроз бели врт,
људи и пси
донели му смрт. 30

Ја нећу никад више
шетати оном гором
што на оближњем види се брегу:
бар не зором,
бар не по снегу. 35

ПОЗДРАВ РЕЦИ

- Несташна реко, у дну мога села,
да ли још памтиш старе наше игре?
Ко сад змајеве шаренога чела
крај тебе пушта, и немирне чигре
гони, те везу? 5
- Да л' још по теби од хартије лађе
са невидљивим путницима плове?
Ко именима што у књизи нађе
далеких река наивно те зове,
новим и новим? 10
- Обале твоје да л' су пуне или
каква мајушна и боса принцеза
крај тебе шета ко по сјајној вили –
у рукама јој од листа лезеза –
и чека принца? 15
- Да ли и сада од врбова пружа
раскошни дворци крај тебе се граде,
и ограђују дворишта без кућа,
да ли место дрва по њима се саде
сунцокрет и крља? 20
- Често на тебе мислим сад крај воде
по којој прави бродови и лађе
са путницима поносито броде;
у којој само понека се нађе
кашлица твоја. 25
- Крај које увек, докле сутон пада,
процвета безброј украса, ситница
на женској руци. Многа сјајна зграда
у чијој води охолост свог лица
стооког огледа. 30
- Ал' тек сад ми се, реко, живот чини
наставак наше у детињству игре,
за нечим, можда, чега нема трка,
ил' као што свет би оку наше чигре
учинио се: само једна збрка
шарена и чудна. 35

СЕОСКИ ПОТОК

Мили сеоски поток
у зелене жабљаке сплетен.
Спарушен врбов оток;
и целом мирише долином
у воду потопаљен ћетен. 5

У суше обалске зукве
шумор се уткива тужни.
Жир се одрони с букве
и шарени шљунак вира
заклони талас кружни. 10

ОБЛАЦИ

- Упели се огромни облаци неки
да заувек одвуку
нежну луку
неба преда мноу.
- Узалуд већ вече свако 5
кроз прозор гледам:
Влашића Седам
не сплећу више свој венац росан
над усамљеном тополом;
нити звезда она са руменим жаром 10
расцвета се над старом
оголелом шумом.
- Растале се заувек, без наде,
и погубиле без трага
оне три звезде, сестре младе, 15
а бледолика, драга
мати њина,
ко зна у које море,
као суза је канула.
- Исцерао негде свој танки вео 20
Млечни пут;
а месец жут
ископнео, и никад више
загледати се неће у јасно бео
суседова дома зид. 25

ПОЋИМО У ШУМЕ

- Пођимо у шуме,
ноћас сам рада
да гледам како јесен бела
цвета и пада
на равни пут. 5
Пођимо у шуме,
из свију врела
гледа по један месец жут.
- Пођимо у старе
искусне шуме; 10
ноћас се храшћа уморне гране
спокојно сломиле.
Пођимо у шуме,
на све стране
тужно миришу 15
пролећа увелих гомиле.
- Пођимо кроз болни
осмех честа;
ноћас су букве витке и беле,
и сенке бреста 20
тихо се плаве.
Пођимо у шуме,
уз пут ће јеле
држати небо врх наше главе.
- Пођимо у шуме, 25
ноћас ће траком
свију се река сребро осути.
Пођимо у шуме,
под звездом сваком
сањају мирно листови жути 30
стазом и мостом, брдом и долом.
Пођимо у шуме,
ноћас бих хтела
да ме се увек сетиш с болом.

Круг

Усамљена ливада, као језеро горско,
зелени се јутрос у шумарку
и нише беле звезде априла.
Гори нечија крв у цветовима на јарку.
Ко зна, некада је можда била 5
ливада ова горко дно морско.

Стена се можда дизала на месту грма,
где од јутрос тица гнездо гради
сувим листом, мртве тице ребром.
Стазом је можда некад текао поток млади 10
и преливао се мутним сребром
белих облака и зориних срма.

Можда је склизно њоме први глечер
као зачарани бели сплав,
промилила змија кроз палми хлад. 15
Можда је прашумом давном по њој ходио лав;
или запевао на њој човек млад
у прву живота вечер.

ЗЕЛЕНИ СУМРАК

Око мене некад је морао
зелени сумрак бити
и мирисати смрека.
И као да је јастреб или орао
спуштао се у моју близину 5
кад звезде у воду кану.
И можда је голубица мека
једно јутро мртва осванула
на мом зеленом длану.

Звезде су гледале у мој дом 10
и месечину пио
с воденог цвећа јелен.
А једном, кад мину олуј или гром,
бреза се у мојој близини
загрли грање и просу. 15
И чини ми се да поток зелен
пролећа једнога остави
на моме крилу росу.

И као да је још онда,
свој вечни певајући смер, 20
застао зачуђен крај мене
човек или змај,
шумски бог или звер,
а очи као пролеће зелене
и горке као пелен 25
жеђ кобна беше обојила.
И као да и то се збило
у сутон зелен,
кад шуме слазе на појила.

Лирске оазе

ЛИРСКА ОАЗА

- Где ли је моја душа?
У зору ми се чини:
нише у прамењу меком
на далекој коси;
или на живот у пољу неком 5
уздрхтала чека;
(да би била у роси,
већ није тако чиста.)
- Увече као да згрчена ћути
на тамној сумње већи; 10
или по шумама бескрајним
шапате чудне бере;
(да би била на звезди,
већ давно је на међи
где нема много вере.) 15
- Где ли је моја душа?
Каткада ми се чини:
заробљена у давна јутра
и вечери смеје се:
или уз времена реку 20
хтела би до мутног Сутра;
(да би сва у прошлом веку
била, воли неколико дана
што тек ће доћи.)
- И увек ми се чини:
између ње и људи 25
нема мостова ни стаза;
па боли ме и радости
што ми је душа:
далека лирска оаза. 30

ПРОЛЕТЊЕ ПЕСМЕ

I

Пролеће, данас зваћу те чистотом:
још сунце врело пољубило није
ока ти два;
а стидљиво ти лице још се крије,
и неком свежом, невином лепотом
данас ти сја. 5

Пролеће, данас радост ћу те звати:
јер за осмехе чело твоје ведро
једино зна.
На твоје чисто, насмејано недро
данас прљавом ногом не бих стати
желела ја. 10

Већ кад бих како данас лептир била,
па да високо у зрак се узнесем,
надвисим све:
да теби нигде мрљу не нанесем,
да само сенком својих танких крила
додирнем тле. 15

II

- Осећам вечерас, док посматрам ласте
и пупољке ране,
како срце моје полагано расте
ко видик у лепе, насмејане дане:
- како с младим биљем постаје све веће 5
и лако ко крило,
и како му цело једно небо среће
и пакао бола не би доста било;
- како чезне за свим што би живот мого
лепог да му даде, 10
и да му ничега не би било много:
тако су велике чежње му и наде.
- Осећам да досад све је било шала
мога срца врела;
да још ником нисам љубав своју дала 15
колику бих могла и колику хтела;
- Да има у мени цела нежна плима
речи неречени',
да бих срце могла поклањати свима
и да опет много остане га мени. 20

РАДОСТИ

- Као светиљка крај обале речне,
што се дрхтаво продужи у води,
у души нашој сваки мучан дан
болно и дрхтаво се настави.
А радости ишчезавају брзо 5
као кружни таласи на води,
као бели облаци на небу,
као пролећа
радости ишчезавају брзо.
- Слично понорницама у дубине 10
земљине топле и тамне што роне,
бежећи од погледа бола кап
тражи дубоке кутове срца.
А радости су наше крилате,
као мириси пролетњи, 15
као нове љубави
радости су наше крилате.
- Жудно, као шкољка зрно песка
што пригрли и обвије бисером,
душа наша хвата се за бол 20
и најдражим га благом огрће.
А радости се опаже тек кад прођу,
као илузије тица шарена,
као младост,
као живот 25
радости се опаже тек кад прођу.

НЕМИР

Чудно је мутно вечерас.
Привиђења ме море:
кроз маглу тице броде,
и дах свенуле горе,
и уморене летом 5
у тишину воде
мртве падају.

Није ни због живота,
нити је због смрти,
а све ми смета. 10
И било би ми добро
кад бих стрти
могла са света
срце своје рођено.

Ни горчина жуђења 15
ни радости болова
у мени вечерас нису.
Ипак, да ми је не видети
белог буђења
звезде на далеком вису. 20

СУТОН

Око брега зеленог
по небу иде човек црн
и најлепше прве звезде
дотиче раменом.
И на врху далеком
погурени трн
гори сунца пламеном.

5

О, ко би рећи смео
да су близу икада
два тако далека света.
Ено, чини ми се,
мехурасти облак бео
дотиче се небом пловећи
два плава на земљи цвета.

10

СЕЛИЦЕ

Кроз ноћ и влагу
дивље се гуске селе југу
и болно кричу.

Осећам жељу да мутну неку
напишем причу: 5

како односе оне собом
на крила своја бела два
из душе моје драго нешто,
а не знам куда,
и не знам шта. 10

У ЗИМСКИ ДАН

- Целога је дана снег лагано падо
као с воћки цвет.
О, како вечерас, о, како бих радо
одлетела некуд далеко у свет,
некуда далеко кроз цветове снежне 5
као лептир лак,
и некоме хтела рећи речи нежне,
топле, лепе, нове, какве не зна свак.
- И сутона целог снег је тихо падо,
уморан и густ. 10
Вечерас бих неког угледала радо;
али њега нема. Пут је давно пуст.
Само с бледог неба белој земљи слеће
пахуље кроз зрак.
- О, како је болно кад ти доћи неће 15
неко кога чекаш, а спушта се мрак.

СУТРАДАН

Сећам се сад: жедно пише
очи његове поглед неке жене
вечера дугога;
неко је гледао мене,
а ја сам гледала другога 5
и смејала се весело.

И тако је горко било
и лажно моје смејање
вечера целога;
и тако тужно вејање 10
било је снега белога
негде по тихим пољима.

И тако је одвијорио бели дан,
очи кад његове први пут моје бише
као ветрима ношен стег. 15
И сада ја не волим никога више;
ја волим само снег,
бели снег
у врту свом.

Нисмо ми криви

- Топло је поља миловао тих,
тих замах југових крила,
када сам с тобом дражи од свих,
свих дана провела била.
Хтели смо свега шетати час; 5
а дан смо један шетали дуг
све до у сутон сив –
али југ,
тај топли југ
томе је крив. 10
- Као пољубац шаптала кап,
кап свака при паду с грана,
раскошно снежни смејао се слап,
слап снежни и вода с брана.
Једанпут само на ум нам пао 15
он кога волим, и да је грех
наш излет, према њему –
али смех
тај вода смех
крив је свему. 20
- Висибабе је ћутао цвет,
цвет скривен гдегде крај дбуна;
ал' драги твојој ишак смо пет,
пет нежних пронашли круна.
И на растанку, кад бесмо тужни, 25
мени си ову дао на дар
китицу цвећа рана –
али чар,
томе је чар
крива пролетњег дана. 30

ЗВЕЗДА

Широка ливада у цвету
спокојним осмехом сја,
безбројно звезда нежно је гледа.
Лагано путањом идемо,
једно за другим: мој деда, 5
сестра ми мала и ја.

Тад изненадно погледе наше
светао звезде скупи лет.
Уздахну старац: „Као звезде пад
муњевито мине овако 10
човеков живот – срећан и клет.
Као да јуче бејаш млад!“

Ја мишљах: твоје да л' драге очи
у исти неба гледају кут.
А скоро кроз плач питаше мала: 15
„Деда, да ли ће који пут
на нашу ливаду звезда пасти?“

У ВЛАКУ

Непомично стоји захуктан влак;
а теку пољане као дуге,
и пољски чардаци, њиве и луг
лудо се окрећу у круг.
Претварају се цветови крај пруге 5
у прстенове, у стегове младе;
а око једне беле раде,
из траве зеленог гнезда,
причини ми се као далека
и златна звезда. 10

И боли ме, што због брзине
којом крај мене све мину
учинише ми се очи нечије
као звезде далеке,
и што се руке неке, као руке дечије, 15
за очима мојим пружише.

УТЕХА

Још данас смо заједно,
па ко зна кад више,
отићи ћеш далеко.

Почеће немило и празно
да се мути свитање. 5
Болеће ме људи хитање
кроз роморење магле,
и ноћни разговор птица
којима не знам имена.
Знам, плакаћу са рођене туге 10
кад умре у јесен каква
бледолика жена.

Још данас смо заједно,
па ко зна кад више,
отићи ћеш далеко. 15
А ја ти никад не реко'
шта мени бише
твоје топле приче,
ни твоје утехе благе:
како ћемо од драге до драге 20
звезде проводити вечност
у радосном лутању;
а плакати кад будемо хтели,
како ћемо у тихом ћутању
загледати се у далеку, тужну земљу 25
где смо се први пут срели.

НА БУРИ

Сву вечер на пустом брегу
неко стоји.
Пусти ме, мајко, да видим
да ли је човек или бор.
Пусти ме да видим ко то 5
сву вечер гледа
у наш бели, скромни двор.
Пусти ме, мајко, неће ме
уморити ход:
брег је близу нам дома. 10
О, ја осећам да ми је род
тај човек или бор
што сву вечер близу грома
стоји и гледа у наш двор.

Видиш ли, облак црн, 15
огроман, злокобан брод,
над њим плови
и смрт носи?
О, мајко, иди, ти га бар зови,
нека се склони у наш дом 20
тај човек или бор
што сву вечер стоји и гледа
у наш бели скромни двор.

На пустом брду он је сам,
као дете кад руке скрсти 25
над болом неким први пут.
Пусти ме да танки моји прсти
мета буду бурама злим.
Пусти ме, пусти, добра мајко,
тако је потмуо 30
и зао облак
што витла над њим.

СЕЋАЊЕ

- Чујеш ли, сестро? Неко пева
 брегом нашим
 ноћ већ целу.
 Сећаш се, сестро, младића што ми
 ону белу 5
 поклони ружу?
 Овако тужно пева он.
- Чујеш ли, сестро, песму ову?
 Како је топла,
 добра и мека. 10
 Памтиш ли, сестро, тамо на брегу
 кад он ме чека
 по вечер целу?
 Исту је песму певао он.
- Да ли верујеш каткада ти 15
 у душа лет
 после смрти?
 Мислиш ли да ишта с душе
 може ми стрти
 песму и цвет 20
 што он ми даде?
- Вечерас опет ја се плашим:
 заборавићу некад песму
 што брегом нашим
 певаше он по вечер целу; 25
 заборавићу ружу белу
 што ми на земљи дарова он.

Паук

- Хтело би да зађе, ал' се заплело
сунце између облака два.
Ни ветар, ни узвик, ни лавез, ни рика.
По ливадама у долини,
ко свила танка, дрхтава зрика 5
тишину тка.
- Тада наједном болно над пољем
задрхта песма тешка од страсти,
па припев: сиров, отегнут врисак
што из јазбина срца се чуна. 10
Спазим: на једном још светлом брегу
људи и жена шарена група,
где сено пласти.
- Па ноћ и златан печат на небу,
и бледе тачке звезданих кола, 15
и опет зрика тишину тка.
Али ја као да и тад чујем
тешку од страсти и лепу од бола
песму и припев: ни усклик, ни јаук;
и видим између облака два 20
где стоји сунце као огроман
и ватрен паук.

У КОЛУ

Игра се српско коло
и крха тело, крха.
Чини се да радост буја, иде до свога врха,
и свако око сја;
али слутим ја: 5
да многи радосни нису.

У многим оку томе
љубоморе су гриже;
и пркос, и мржња многе можда у игру диже,
и страх од скоре смрти 10
можда би многи стрти
хтели у страсној игри.

Игра се, страсно игра;
али ја ипак слутим:
међ свим тим очима многим: плавим, 15
црним и жутим,
од којих свако сја,
свега могуће два
срећног су срца својина.

ИЗНЕНАЂЕЊЕ

Срела сам на путу младића;
никада очаран круг
нећу му живота знати.

Срела сам на путу младића;
не знам ко му је брат, 5
не знам ко му је друг,
не знам ко му је мати;
не знам где се је родио,
ни где је досад ходио,
ни где ће заувек стати. 10

Срела сам на путу младића;
нећу га више срести,
као да је кроз сутон млак
облака прошао влак;
као тицу да сам срела 15
високо врх поља врела,
нећу га више срести.

СЛУТЊА

Мада је око мене пролеће,
и душе цвате у наду;
кроз мене се краду
слутње зле:
чега ме страх, догодиће се све 5
и болеће.

И нико ми не може помоћи,
јер то се неће збити
по дану, нити
у врту ком; 10
већ негде у срцу мом,
по ноћи.

ПОНОЋ

И одједном чудно се нешто догодило
као реч чаробна нека да се рекла:
оживела је на зиду слика
и река широко потекла,
и кишом у њу поувирали 5
листови поумирали.

И одједном тужно се нешто догодило:
у високом небу чуо се крик,
то је зрно неко погодило
над реком, у сребрно крило 10
тицу које није никад било.

ТАЈНА

Четири чудна имена,
први од тебе дар,
у поноћ шапућем меко,
јер, ако чује их неко,
четири умреће цвета 5
на другом крају света.

Један ће сломити тица
оштрим кљуном
за украс свом гнезду.

Други ће личити на звезду; 10
узбраће га мати
за болесну кћер.

Трећи ће имати смер
да у зрак полети;
а срубиће га косе. 15

Четврти волеће дуге и росе;
а умреће од сунца
споро и болно.

Четири чудна имена
у поноћ шапућем меко, 20
јер, ако чује их неко,
четири умреће цвета
на другом крају света.

НАД ЖИВОТОМ

I

Осећам, полудећу пролећа овога
због неке далеке лепоте.

Смејем се,
а све ми је као да суза нека
огромна у мени сија, 5
и као да туга тешка
кроз мене протиче.

Смејем се,
а све као да ме се душа чија
горко дотиче. 10

II

- Осећам, полудећу пролећа овога
због неке далеке лепоте
под небом рођеног бола,
и занесена лутаћу
испод звезданих кола. 5
- И ма где била, увек ћу
бити на високом брегу
испод самога свода.
И ма шта гледала, видећу
на водама сенку брода. 10
- И када лета буду
и узри на њивама клас,
чиниће ми се да чујем
злослутница раних
благо растужен глас. 15
- И ма сунце сијало,
ја ћу чути шапате
младе априлске кише.
О, полудећу, полудећу
и нећу никада више 20
из пролећа овога побећи,
и вечно ћу о њему снити.
- Ни опазити нећу
живот што тек ми нагли:
а прошлости за мном стаза,
као змија, 25
у мален котур ће се свити
и нестати у магли.

III

И осећам, остаћу жедна
ове далеке лепоте;

и враћаћу се на овај свет
у доба кад злослутнице
једнолико јадају; 5
у доба кад цвета цвет
зеленог кукурека,
и младе кише падају
у смех сребрних река.

И заплакаћу кад спазим 10
облака белог галије
небом занихан ход.

И биће ми све жалије
кад реком широком мине брод,
и однекуд рупце беле занишу, 15
занишу у поздрав рупце беле
далеки дани који ми беху
по бољу и смењу
на земљи род.

НАША ТАЈНА

- О теби нећу говорити људима.
 Нећу им рећи да ли си ми само
 познаник био или пријатељ драг;
 ни какав је, ни да ли је
 у нашим сновима и жудима 5
 дана ових остао траг.
- Нећу им рећи да ли из осаме,
 жеђи, умора, ни да ли је икада
 ма које од нас друго волело;
 нити срце наше 10
 да ли нас је ради нас
 или ради других
 кадгод болело.
- Нећу им рећи какав је склад
 очи наше често спајао 15
 у сазвежђе жедно;
 ни да ли сам ја или си ти био рад
 да тако буде –
 или нам је било свеједно.
- Нећу им рећи да ли је живот 20
 или од смрти страх
 спајао наше руке;
 ни да ли звуке
 смеха волели смо више
 од шума суза. 25
- Нећу им рећи ни један слог једини,
 шта је могло, ни да ли је могло нешто,
 да уплете и сједини
 душе наше кроз читав век;
 ни да ли је отров или лек 30
 ово што је дошло
 ономе што је било.
- Никоме нећу рећи каква се
 због тебе песма догађа
 у мени вечито: 35
 да ли опија топло
 као шуме наше с пролећа;
 или тиха и тужна

ћути у мени речито. О, никоме нећу рећи да ли се радосна или болећа песма догађа у мени.	40
Ја више волим да прећутане одемо она и ја тамо где истом светлошћу сја и зора и ноћ и дан; тамо где су подједнако топле и срећа и бол жива; тамо где је од истог вечног ткива и човек и његов сан.	45 50

САМОЋА

Било би ми сувише да сретнем когагод:
 као река скривена смеје се моја самоћа
 и плави се нада мном неба свод.
 Оставила сам за собом зла и добра
 везана за радости света. 5

О, како се сада смеје моја самоћа
 у два, три малена цвета
 што уз пут радосна их побра’.

Сувише би ми било да сретнем когагод,
 кад даљина има снова белу драж 10
 и буди се нада мном неба свод.
 Као под сребром трепти на брегу раж
 испод загрејане магле
 и река у долини плави се.
 О, како је добро, сит људи и лутања, 15
 посадити овде своја ћутања,
 где радости као и осмеси воде
 од неба једино зависе.

И нашто би ми да сретнем сада когагод,
 кад срце моје цвета у самоћи 20
 и трепери као звезда неба свод.
 О, да ми је лепотом неба тако моћи
 напојити сваки душе жедни кут,
 и над жељама пролазним имати власти,
 па ходати дотле низ бели туђински пут 25
 док ми очи заувек не забораве
 оне што у далеком крају бораве,
 и за којима цвета у самоћи,
 ко цвет у сунцу, туга моје страсти.

Нашто би ми и ноћас да видим когагод: 30
 пуна је мене саме моја осама
 и ћути нада мном неба свод.
 Тишина тужна долине увија
 и прозоре моје дотиче, кад мине тамом,
 злослуто крило ноћних кукувија. 35

Прелива се ноћас мноме моја осама
 као јутарњи цветови росама;
 а ни сад још нисам сита друговања
 душе са собом самом.

И мислим: зашто сам икада средла когагод, јер ма с ким био, човек је увек тужно сам, и везује нас само неба свод.	40
Усамљен је и онај коме душу дам, усамљена сам и ја и узалуд молим очима мало душе у људи што пролазе:	45
сама сам и кад волим, и сама ћу отићи у смрт. О, човек је с човеком увек тужно сам; везује нас само неба храм и земље тужни врт.	50

На одморини

НА ОДМОРИШТУ

I

Провлачимо се по замагљеним стазама сумње, седимо тупо на долини досаде, водимо се тромо поред реке ситости.

А била је млада и имала руке ружичасте када ме је повела. Хватале смо радосно плашљиве зраке среће, вихориле смо уз буру живота, пеле се плимом на месец маштања.

Па ме изненађује (а можда и боли) што ће се угушити маглom сумње, сасушити на долини досаде, удавити у реци ситости она што ме је ружичастом руком повела да хватамо плашљиве зраке среће.

II

Одмара се сунце на рукама дрвећа, и сенке на рукама
земље.

Одмара се небо у наручју далеких брегова.

Само на тице заљубљене златним крилим још шумори
песма висина.

И у мојим рукама жубори песма твога срца.

III

Били смо млади планински поток, и као змија увијали се
око храшћа.

Били смо понорница, и као страст ронили кроз душу
земље.

Сада смо тиха долинска река. На нашем дну леже шарени
шљунци, цветови и лишће које смо са обала живота
понели.

У даљини види се море. При утоку у његов бескрајни и
мрачни загрљај, на земљи ћемо оставити шарени шљунак,
цветове и лишће – све што смо са обала живота понели.

IV

Крупно корача по далеким светлим бреговима сенка облака.

Лежи на ливади раширених руку спокојна сенка бреста.

Паучинасте сени поспалих цветова нишу се као уморни лептири.

И тужно дрхће сенка моје руке, пружене сунцу.

А када ноћ, као равнодушна прашина, падне по свему, нико неће знати: да ли су се удавиле у њој, или су се радосно загриле сенке облака, дрвета, цвета и човека.

И ја се питам: прича ли то нама неко свакога сутона о нечему што ће неизбежно доћи?

V

Свака твоја реч, у мени је до песме порасла свака твоја реч.

Сваки твој додир, у мени је до загрљаја порастао сваки твој додир.

Наш случајни сусрет, у мени је до живота порастао наш случајни сусрет.

Све што ми се због тебе догодило као очарано живи у мени, и чини се, неће проћи све што ми се због тебе догодило.

И волела бих да тек сада волим први пут. Волела бих да не верујем да ће ме срце за тобом проћи – када будеш једном отишао.

VI

Говори тихо. Дрвеће је ноћас будно, и мени је жао да чује:
како је живот кратак и није весео.

Говори тихо. Птице ноћас близу нас певају, и мени је жао
да чују: како у гласу нечијем има суза.

Говори тихо. У ливади оближњој зрикавци се ноћас воле
радосно, и мени је жао да чују: да је љубав у срцу нечијем
тужна.

Говори тихо. Небо је ноћас бескрајно танко, мени је жао
да нас чује Бог, па да му због нас тешко буде.

VII

Путовали смо скоро половину дана.

Ишли смо зането немирним стазама и спокојним путевима, све истим и истим; али смо увек заборављали да има заседа и крајева, и са белом душом изнова смо почињали.

О, ко би нам опет у душу знао засадити крин, па да на почетку не помислимо са горчином: како негде чека крај; па да на крају не помислимо са горком мирноћом: како увек има нових путева, на којима се стари заборављају.

VIII

Све мислим шта ли ће доћи после ове буре.

Да ли ћу, као тица своја крила после лета, уморно склопити своје срце, а као камен себи о грло обесити живот.

Или ћу занета, раширених руку, вихорити земљом, тражећи поломљена крила снова да узлетим ономе чега нема.

IX

И када би бар заједно одлазили сви. Али пођем улицом, гледају ме тужно старци: опомињем их можда погледом на умрлу им кћер. И растужим се ја кад сретнем чије руке благи покрет: сетим се мога оца већ давно заборављених миловања.

И када бисмо бар као облаци нестајали несвесно. Али виђам жене, по сто пута умиру над животом тек рођене деце; и код куће све бујнија нежност моје мајке боли ме: она слуги, доћи ће дан када нас оставити мора.

И када нам бар душа случајних сапутника наших не би била далека. Али пролазимо туђини једно другом ми што смо случајно заједно волели бесповратну лепоту светлости; а душа биља ближа нам је од душе оних са којима смо заједно плакали.

X

После много или мало дана поспаћемо сви редом. Заборавићемо једно друго, као да се никад нисмо волели, као да никад нисмо заједно гледали небо и сунце.

У мене се враћа моја душа из детињства и молим неког да ми кроз сан на земљи провуче истину, бар као далеку, несталну светлост.

Али пошто никог нема да ме чује, знам, уснићу да ми је петнаест година и да ме боли нешто у срцу, а не знам добро шта.

ОГЛЕДАЛО

I

Идем путем живота и носим у души огледало као душа топло, као јасика трепетљиво, као извор бистро и сребрнасто.

Оно од погледа мрког потамни и горчином се прелије. За реч као трн увек крваво запара његову белу душу. Од осмеха хладног оно задрхти болно и заледи се.

Али свакога јутра осване оно као душа топло, као јасика трепетљиво, као извор бистро и сребрнасто; само, кад се дубоко у њега загледам, опазим увек: нове, загонетне шаре лагано дрхте у његовом дну.

Ја носим у души чудесно огледало, оно и топлије бива и све лепше огледа што је више пута од мрког погледа потамнело, од зле речи запарано било, од осмеха хладног следило се; само увек у његовој дубини загонетне танке шаре лагано дрхте.

II

Ја носим у души живо огледало.

Час се блиста сребрном белином даљина; час у њему исто-
пи се месец и оде, час се злати топло као ружа.

Све тако дође у њега и оде; само у средишту његовом
гори вечно непроменљив сјај.

И нико не зна откуда он долази.

Није ни са звезде, кад је небо као земља црно, трепти и
тад средиште мога огледала.

Није ни са сунца, и у јесен гори средиште мога огледала.

Није ни са мога срца, и кад је оно мутно, светли топло
средиште мога огледала.

III

А једнога дана, знам, разбиће се живо огледало моје душе.

Волела бих да то буде крај мора, па да га таласи однесу.

У мору је једино довољно лепо и довољно невесело.

Волела бих да оде далеко на пучину, где нема више ни
дна, ни неба, ни земље обала.

Волела бих да на путу у мир не сретне ни једра, ни крила,
ни мириса биља што на земљи расте.

Једино у мору је довољно лепо и довољно невесело.

IV

Иду покрај мене људи стазом живота и насмеју се, због чега бих се ја растужила, и где бих ја руке на срце склопила, они их рашире.

Идем путем живота и све ми је горко што се људима горко не чини; и све у руменом цвету радости осетим тешки мирис бола.

Идем стазом живота усамљене душе и није ми жао што су туђе радости радосније, што су моје горчине горче, што хладноћу неке свемоћне руке осећам између свога срца и живота.

И само би ме могло растужити ако су зоре росније, а сунтони суморнији него што се мени чине.

V

Седе у пенастој шуми маслиновој жене и људи и држе у руци по цвет, и до мене допиру разни горки, опојни и нежни мириси.

И видим како они што имају у руци горак цвет загледају у њега дубоко.

Други, страсним мирисима опијени, сањају земљу. И пуно детињастих руку кида крунице неког цвећа и нежан мирис расипа.

А слушају сви, сви слушају море.

Неки чују само пенушави шум венчастог обалског таласа.

Неки слушају задихани и непрекидни јуриш далеких путника пучине.

И неколико њих замишљено ослушкују кобни мир дубина.

VI

Идем стазом живота, а преда мном и за мном иду људи и шире руке радосно.

Сви виде како трепти сунце у мрежи пауковој као звезда, и греје из каменог срца стена, и мирише жарко у пуним лета цветовима.

Сви виде како и под морем гори оно, огромно и златно, и у ватрене руже прогорева.

И осећају лепо сви да је оно топло срце живота, и да све има румени одсјај његовог осмеха.

Само један младић очију невеселих гледа како се вода кобно црни између две хриди, и мисли: како драгу због лепоте те страшне воде није никада пољубио.

VII

Као бели водени цвет језером лута ми по душе огледалу
давни бели дан.

Под златом сунца побледео месец сања као усамљен ма-
лен облак.

И све је као облак бело.

И бела девојка што плива крај обале;

и сан дечака што са вреле хриди гледа у небо, где се облаци
грле тихо и нестају један у другом;

и југарња бела туга што снева у мени.

VIII

Идем путем живота, а преда мном иде блистави одсјај огледала што га носим у души; и све, пре него што ме угледа, личи на мене и чека ме.

Али ја не господарим зрачном зеницом своје душе: нечија невидљива рука њен топли зрак пошље често путем којим ја нисам хтела поћи.

А ја се замислим, радосно осврћући се на плавичасти брег иза кога ће се месец јавити.

И зар ми може жао бити ако има нека невидљива рука која и месец и зеницу моје душе води путевима које сама описује?

IX

Идемо полако крају нас две ходалице кроз лепоту, и најрођеније што имам то ми је душа.

Али ни она најрођенија није сасвим моја.

Она може, док ја плачем, да таласа радошћу која са мном нема везе.

И на њу често падну сенке нечега што мене није никад заболело.

Ја онда ћутим радосно и гледам како небом нашим плове облаци.

И зар ми може жао бити ако има неког далеког од кога моја душа зависи и ко са висина светле дрхтаје у њу спушта, као и звезде у воду?

Х

Ћудљиво је огледало што га носим у души.

Његове очи остају мирно склопљене онда када их ја пре-клињем да се отворе и да за тренутак зауставе оно што пролази.

Колико тако дана блиских некад моме срцу никада се више нећу сетити.

Колико тако мене саме је умрло већ и није ушло ни у земаљску вечност моје душе.

Па се питам, да ли ће бар оно што живи сада у мени лутати иза мојих капака, у вечности неба очараном сну.

Да ли ће зрочно огледало моје душе само привидно ишчезнути у неко море светлости, као звезда кад дође дан, или ће његове загонетне танке шаре болно задрхтати и замрсити се са паучинастом мрежом мрака.

XI

Чеге ли сам сен ја, пролазни путник кроз оно што пролази?

У мени има непровидне и зелене помрчине прашума.

У мени каткада пева нешто као страшна тица у поноћ.

А на обали моје невеселе душе цвета цвет што воли сунце.

Одакле ли сам овде дошла ја, чувар највећег блага намењеног вечности?

Миристи ливаде као да ме опомињу на моју давну домовину.

Сенке облака као да су некада лежале ми на души.

Као да су ме некада мртву ветрови носили кроз тужне долине.

XII

Идем путем којим проћи нећу више никад.

Никад, пучина тајанствена и бескрајна.

Никад више вечерашња ја нећу чути железну мрежу цвр-
чака на заробљеном шуму маслина.

Никад више због истог бола неће ми море мирисати да-
љином и тугом.

Никад, поздрав горки којим ја ноћи сваке поздравим
своје срце.

Таква сам ја

МОЈА ПЕСМА

Болни, али зачудо драги мени су дани, када опазим да људи су ми туђи, неискреношћу зазидани од мене као тврдом кулом, те бежим у шуме и у душу биља	5
роним неким новим, у осамљености рођеним чулом; када радије од пријатељске шаке, милујем дрвета каквога нежни, румени прут;	10
и бежећи са топлог, сестринског крила, да ми је да магле далеке лагани дохватим скут.	
Дани кад жиже истина ми се чине варљиви пламичци из бајке што маме са правих стаза;	15
а верујем страсно у оно што какав шум скривених у ноћи грана једино тек мени каза;	
када не разумем ни себе; а жудно као врача у загонетни гледам природе длан;	20
кад осетим да живот у дну није леп и страсно сва се уживим у какав пролазни сан.	25

ЛИРСКА ПРОТИВУРЕЧНОСТ

Ја ипак волим јесен
и живе кишне нити,
јер у њих уткам наду да ћу још једном пити
с пролећа мирис глога
и чути два, три слога 5
шумског песника неког;

и скоро мрзим дане
када настану леги,
јер их загорчам плашњом душе што болно стрени:
да се не ближе магле, 10
кише откуд не нагле,
ил' иде суморан дан.

Ја скоро волим часе
горчином наливене,
јер знам: да данас-сутра опет мора до мене 15
доћи радости чета,
као што топла лета
вечно иду за зимом;

а никад ведро нисам
кад дође радост нека, 20
јер знам: да данас-сутра поново бол ме чека,
да тако, све до смрти,
сваку ће радост стрти
ил' помутити бол.

ЈА И ЈА

О кад бих могла само једном ја
некуда иза брегова
побећи од себе.

Сасвим сама и ведро
пројурила бих кроз шуме, 5
разгрнула ливади недра.

У живот бих се загњурила,
сваком бих руку пружала.
Са страшћу бих се пожурила:

да видим у животу како је, 10
душа нечија ако је
за радост створена.

Јер од рођења са мном,
ма куд се макла,
идем ја вечно суморна. 15

А мени се увек допадало:
кад су тице кроз ноћ летеле,
кад је лишће тихо опадало;

кад су сенке у сен слетале,
кад ме људи нису волели, 20
кад су ствари души сметале.

Одувек је једна ја слутила
коби, сузе и болове,
и радости моје све помутила.

Одувек ме слатко зостављала: 25
ни у шуми, ни у љубави, ни у раду
ни часка ме није остављала.

Знам, умрећу и остарићу;
а њу увек младу,
увек жедну болова 30
на земљи оставићу.

ОПРАВДАЊЕ

Срце моје мисли вечито неку тужну мисао. И ма шта са мном било: будем ли коме постала жена верна,	5
или драгана чија, или ма шта друго; или будем увек смерна сањалица остала.	10
Буде ли душа моја свето седиште једне љубави; или срце моје болно средиште свих нежности, ти мене увек воли:	15
Јер срце моје мисли вечито неку тужну мисао што мене једино боли.	20
И ма чега да се латим, племенитог или злог: могнем ли због других да патим, или будем неку срећу срца свог туђим болом купила; будем ли каткад праштала, или се будем увек светила, знај да сам грехове све већ давно искупила, знај да сам већ давно због свега испаштала, и увек ми опрости:	25
Јер срце моје мисли вечито неку тужну мисао што мене једино жалости.	30

НА КРАЈУ БИЋЕ ОПЕТ ЈЕДНО ИСТО

Кад помислим да ће као пене нестати
и хриди ове, где се јутрос моја туга
меша са горким мирисом целена,
куда ћу минути ја као свила зрачна
само, испод плавих маслина и ловора зелена. 5

Кад помислим да је све ово што ме боли,
и вечно тако се чини, само сенка нестална;
и да ће и море ово, у звезду, и планину снежну
однети време као и човека,
и сузу његову земаљску и радост нежну: 10

Мирна бих и горка на песак овај легла
и вечито на њему остала,
не тражећи ничему на овој земљи лек.
На крају биће опет једно исто
све, ма чиме се испунио век. 15

И што бих, онда, чинила ма шта
да ми радост дође или туга престане,
када сам пролећа једног у мају постала
само зато да ме опет нестане.

СВЕЈЕДНО МИ ЈЕ

Ма шта да се тужно збива
у срцу мом:
ја сунце волим.

Ено га букти у видика
немирном набору; 5
ено га лепрша у булки
крилатом сабору;
ено га смеје се блиставо
на реци испод моста.

И мени је доста, 10
да све заборавим:
јер кратко боравим
овде, где ме је срце заболело
и живот чудно заволело.

Свеједно ми је, 15
ма шта да се тужно збива
у срцу мом:
ја живот волим.

И у тежак дан мени је доста
за срце врели маков цвет, 20
за око блистав тица лет,
за душу с гране песмица проста,
јер закратко овде боравимо
и једном ћемо да се заборавимо:
и румени маков цвет, 25
и сребрни тица лет
и песмица са гране
и сви због којих ми тужно бива.
О, сви ми што случајно заједно
гледамо неба лепоту. 30

И знам, у новом животу
заборавићемо овај земље крај
и нећемо никада поново
у сунца гледати сјај.

Свеједно ми је, 35
ма шта да се тужно збива
у срцу мом:
јер проћи ћу ја,

- а проћи ће и мртво камење
по коме сам газила; 40
проћи ћу ја,
а проћи ће и вечно пламење
са кога ми светлост слазила.
- Проћи ћу ја,
а проћи ће и пољане равне 45
покрај којих сам ходала;
проћи ћу ја,
а проћи ће и планине давне
изнад којих се високо
мисао моја сводила. 50
- Проћи ћу ја,
а проћи ће и све што сам
мимогред или дубоко волела;
проћи ће све,
а проћи ћу и ја, мада ме је болела 55
душа наших неизбежна судбина.
- Свеједно ми је,
ма шта да се тужно збива
у срцу мом:
- Знам, једном на све заборавићу 60
Све што се овде збило
поновити се неће тамо
где без краја боравићу.
- Знам, са својом кртом стабљиком
душе моје бела цваст, 65
и моја бескрајна жеља
за животом,
и моја болна страст
за лепотом
увенуће у таму. 70
- Знам, тад заборавићу
колико сам на земљи
грабљиво волела
себе саму.

ВРЕМЕ

- Све крај нас:
и они зраци што мекоту облака злате,
и мисао моја суморна,
и лутања твог погледа уморна,
односи собом моје сате. 5
- А подмукло време чини се да стоји,
заробљено у светлости дугу
или у дрхтање магли:
као да таласа у кругу;
а оно унеповрат нагли. 10
- Кроз радости што обале живота злате,
кроз суморне речи ове,
кроз ћутање, кроз смех, и сузе, и снове
отиче и односи мртве сате,
као вода лишће суво. 15
- А перфидно је и претвара се као
да непомично над земљом сања
мирисно у круни цвета,
разговорно у сплету грања,
исто које и давно свенулих лета. 20
- Међутим отиче у води што таласа,
одлеће у тица лету,
одлепршава у шушњу грања,
сахне с мирисом у цвету.
- И никад не можемо ухватити скуте 25
ниједном нашем часу,
ма колико да нам руке порасту:
они ће одлетети изнад нас
на каквом облаку меком,
проминути уз звезду, уз ласту. 30
- Па ће болови и радости знате,
мисао каква суморна
и поглед ока твог уморна
однети моје последње сате.
- А све ће бити како је и било, 35
и подмукло време чиниће се да стоји.

ОДГОВОР

- Побрала сам спокојно речи твоје плахе
и пуне некаквог бола,
јер знам, нећеш отићи у монахе,
као што због нечег каза.
О, веруј ми, биће и других стаза
којима ћеш побећи од мене ти. 5
- Помисли само како мене није ни било;
како сам ја саму себе изумела
само да би ме ти волео,
само да бих умела 10
бити сан твој о мени,
твој сан који ме је горко болео.
- Или поверуј једног дана
како ми душа смета
да имам душе, 15
како ми срце смета
да те волим целим срца топлим дном.
Помисли како сам ја стакана
од надопуњавања живота сном.
- Помисли све што ти је утеха. 20
Поверуј како сам ја крива
што у мени још пре рођења,
пре детињства и пре младости
гори болна и жива
страст да своје и туђе радости 25
претварам у бол.
- Или помисли, да је и могло бити
све за чим твоја песма жали,
било би тек за дах часа,
па вечност целу опет не би знали 30
једно о другом;
унеповрат и ништа ипак би морало
све да уталаса.
- Помисли, изгубићемо се у ноћ
као песме твоје одјек тужни 35
у мој крај;
и знај, и сан и човек
и бол и срећа пролазна да је;

и да ништа нема толику моћ
да вечно траје. 40

Или, када горку ову
од мене добијеш вест,
помисли да је исти цео свет,
и болну о мени свест
узбери као отрован цвет 45
и баци је на друм.

И помисли поново
како мене није ни било,
како сам ја саму себе изумела
само да би ме ти волео, 50
само да бих умела
бити сан твој о мени,
твој сан који ме је горко болео.

ПРИЧА О ПЕСНИКУ

Судба моја јесте чудесна: ја сам ловац срца свога рођеног. Своје среће и болове лакоме у слова сам оковала удесна и редом их показујем свакоме.	5
Ја сам ловац срца свога рођеног, као лаки на раскршћу врг жеђи свакој сама сам га поднела. О, на општи, на шарени трг ја сам срце своје однела.	10
Ја сам ловац срца свога рођеног, кроз речи сам сејући га разне успавати хтела своје ноћи несане, испунити хтела своје зоре празне. Ја сам хтела да ми туга пресане говорећи гласно своју тугу. Себе свима препричавајући у душу сам хтела навратити радости несталну дугу.	15
И знам, и на оној страни света, у дан тај или ноћ или зору прву кад све остало буде ми свеједно, и тада биће све у мени жедно: да звезди, да круници цвета, да мрском маленом црву, крај којих смрт ме буде пронела, отворим срце, колико га будем са обала живота понела.	20
	25

ЗЛА НОЋ

О, ма ко да си, остани
ноћас крај мога скута,
никуда не полази.
За оним чега нема
душа ми гори и лута, 5
и боли, јер све пролази.
И чини ми се, негде људи сад
пролазност имају на уму,
па ће доћи ноћас на наш брег
да спокојно свега се одреку. 10
Вечно нихају јасике на друму
душу немирну.
Ђуте благо плавети неба и теку.

Ноћас ме само поглади
нежно и благо по косама 15
и кажи реч ми што греје.
Срце је моје пусто,
душу ми мори осама,
и боли, јер празно све је.
И чини ми се, негде у близини 20
рођено срце да некоме смета,
па ће доћи ноћас на наш брег
да насмеје се свему што бива.
Облак у сутон изнад шуме слета
и врх ливада броди. 25
Путују јутром магле понад њива.

О, ма ко да си, загрљај
ноћас ми врео подари.
Срце је моје уморно,
душа је моја страна 30
гомили људи и ствари,
и ћути у мени суморно.
И чини ми се, недалеко негде
од туга тешких људи болују,
па ће доћи ноћас на наш брег 35
да радосно сви поумиру.
Грлице тихе брдом нашим столују
и јецају меко.
Путеви бели у небеса увиру.

ОПОМЕНА

Чуј, рећи ћу ти своју тајну:
не остављај ме никад саму
кад неко свира.

Могу ми се учинити
дубоке и меке 5
очи неке
сасвим обичне.

Може ми се учинити
да тонем у звуке,
па ћу руке 10
сваком пружити.

Може ми се учинити
лепо и слатко
волети кратко,
за један дан. 15

Или могу ком рећи у томе
часу чудесно сјајну,
предрагу ми тајну:
колико те волим.

О, не остављај ме никад саму 20
кад неко свира.

Учиниће ми се: негде у шуми
поново све моје сузе теку
кроз самоникле неке чесме.
Учиниће ми се: црн лептир један 25
по тешкој води крилом шара
што некад неко рећи ми не сме.

Учиниће ми се: негде кроз таму
неко пева, и горким цветом
крвавог срца у рану дира. 30
О, не остављај ме никад саму,
никад саму,
кад неко свира.

ТАКВА САМ ЈА

Одавно сам, суграђани честити, измирења заставу белу на срце своје побола. Све ми је сад свеједно и равно до мора;	5
сита сам и мржња и љубави и ћутања и ромора. За вашу борбу животну ја немам својства. А срце ми је, међутим, вечно жедно свега онога чега је сито; и умрло би ако би у дану имало час спокојства.	10
Ни за срећу људску нисам ја створена, јер не умем да живим само од живљења; јер ни за шта чега има немам дивљења; јер знам да не могу свој животни дуг само сном измирити.	15 20
Па ипак, мада ми овде није удесно, живота ја бих задржала круг, јер боли мене ипак чудесно што ће ме једном нестати.	
Ни срца немам вашег, суграђани честити, јер бескрајно волим некога иза оних на видику атара. За његов бих осмех једини пошла преко вода и ватара, преко урвина и брегова, одавде на дан и ноћ хода; па ипак његова не бих могла бити, нити ће љубав моја за њим икад другог рода до песама имати.	25 30 35

ЗЕЛЕНИ ВИТЕЗ

Зелени виїез

ЗЕЛЕНИ ВИТЕЗ

Драги, прошао је крај прозора витез зелени:
по врту су остале нечије зелене стопе.
Сада по шумама ходе чежњиво јелени,
и бела се гнезда са четинара топе.

Као зелени мехури лебди у зраку жбуње, 5
невидљива мириса роса обале мије.
Ломе се горски брзаци као огњене муње,
а долиנסке реке спу као зелене тропске змије.

Драги, ходи. Сјаћемо у сенци од пупољака 10
као под невином светлошћу онога света.
Мирисни дах даљина пићеш из мојих шака,
видећеш у очима мојим осмех првога цвета.

Драги, ходи, јер ко зна да ли бићемо своји
у јесен: душа ми као уклета давно лута. 15
У први зелени дан срце моје освоји,
нек буде уза те и кад јесења вечер жута
на мој спусти се кров.

ПРОЛЕЋЕ ЈЕ ОПЕТ

Пролеће је опет сред зелене никло застирке,
као лештир невидљив броди преда мном дах
љубичице.

Пролеће је опет. Попут небеске пастирке
гоним пред собом месеца насмејано лице.

И све је исто: и мирис и сјај као из оног времена 5
кад љубав као птица у мом врту гнездо ствара;
кад месечев ореол злаћаше нам се врх темена
и звезде нам иђаху за раменом
као безброј анђела чувара;

кад вечер сваку у заносу лудом 10
очи ми његове беху господари,
док осмех његов мољаше ме тужно:
„О, драга, срце ми своје подари,
кô самилосна девојчица златан новац
на уздрхталу руку пролазнику худом.“ 15

Опет је пролеће, и април ће с мирисног облака сићи
опет као невидљиви радосни ловац
што срца стрели. Опет можда волеће
мене месечином очарани младићи,
и песма ће их претходити као ластва пролеће. 20

Али ја бићу тужна: повеле су његове,
мога драгог очи плаве као уцвао лан;
и гледајући како месец слази низ брегове,
као кише пролетње сузе ће ми пасти на длан.

Ићи ћу да гледам како се пролеће зелени 25
тамо где у траву понире и тања
бела ливадска путања
којом је он слазио к мени.

Речи

- Нас двоје на земљи заволесмо речи,
од њих је била наша љубав здана;
њихова кобна моћ знаде да спречи
сан наше ноћи, радост нашег дана.
- Вејао је око нас њихов бехар 5
као цвет са мирисних глогова;
сваки наш час био је пехар
напуњен лепотом слогова.
- Бивали смо и неверни и верни, 10
и зли и добри, увек речи ради,
у срцу нашем сваки звук је смерни
био бог мали, који зна да згради
и сруши срећу.
- Ми веровасмо да имамо права 15
поради речи да зборимо лажи,
мишљасмо да Онај због кога ниче трава
и звезда на небу, од свих блажи,
нама све прашта.
- Речи ради он знаде нежно да ме пресреће, 20
и срце моје и очи да хвали,
речи ради ја бејех узрок наше несреће,
те прођоше вечери тешке као мутни вали.
- Само кроз звуке бејех у сну његовом гост, 25
звучи његово срце преда ме просуше;
реч беше једини трошни мост
између душе нам и душе.
- Чудна коб беше се тако над нама стекла:
ближи бесмо једно другом од свег света,
а између нас увек је песма текла
као река између два пољска цвета. 30

Сумња

Није, драги, у души мојој ко у тихој луци,
сумње једро црно трза је и узбуркава;
као ланац тежи она на мојој заљубљеној руци,
буди ме у ноћ, кад и сами месец спава.

Осећам је у свом бићу као отровну жаоку, 5
у себе најдубљем куту скровиту.
Ја сумњам у осмех на усни, сузу на оку,
руци не верујем склопљеној, колелу повиту.

Не верујем у твоје шапутање речито, 10
што га у сутоне слушаи стидљиво.
Сумња дрхти, куца у мени вечито,
као друго тамно моје срце невидљиво.

Ја сумњам да судбине тајне промисли
воде нам срца и жуђења њихова. 15
Ја сумњам у своје љубавне помисли,
у искреност својих топлих стихова,

у надања топлих буђења и мрења,
у бол рођени што ме мори. 20
Ја немам поверења
ни у божије обећање,
што вечито у сунцу гори.

СУДБА

У пролеће, у пролеће кад врбе зелене
и поток тече плавим небом умивен,
у цветовима кад миришу магле.
У пролеће, у пролеће руже увеле
заволех мирис скривен. 5

У мају, над срцем кад су ми се нагле,
суђенице виле нису умеле
од лудости да ми га спасу.
У пролеће, у пролеће ја заволех
сенке у нечијем гласу. 10

У пролеће, у пролеће, тако је суђено,
срцу мом увек ће људи да се чуде
и жеђи му нико неће схватити.
О, жао ми је младића који ме волео буде
у пролеће, јер ће патити. 15

НАСТАВАК

Он не осети да душа трепери моја
као цвет на танком струку,
суморна као туга сушта;
он мирно узе и пусти моју руку,
као што се малена ствар 5
узгредно узима, и пушта.

Али шта мари то:
Ја чујем већ топло лупање
задиханог пролетњег крила,
силази месец, златни дух априла, 10
у бистри вир на купање.

Али шта мари то:
Зелен лист лепрша за пасом
цвета. Бог нада мном звезде стре.
Игра се ветар младе врбе стасом. 15
И росним небом бео облак гре.

Али шта мари то:
Пре сусрета нашег, пре живота, пре
сутона овог, он ми се с пролећа указа
украј неких тужних равница; 20
и тада он усни љубав у сени мога лица
и милоште прву реч тада он мени каза.

ЗБОГ МЕНЕ

Због мене умре безброј цветова данас,
просу се безброј капи росе са трава.
О, боже цвећа, не љути се, не љути се на нас
што цвећем он ме јутрос у љубав уверава.

Због мене умре прва булка пламена 5
украј таласавог поља житног,
због мене, поникао стени из камена
умре цвет црвеног срца ситног.

Због мене се мој драги пења уз голети 10
и спушта низ окомите стазе склиске.
Како срећни, како смели беху његови полети
ради сваке малене цветне лиске!

Због мене умре данас лист, и цвет 15
сломљен сред струка, ишчупан из корена;
због мене мишљаше мој драги да постоји свет,
да природа је сва мени за украс створена.

ЉУБАВ

Мојој мисли на тебе нежној и смерној
не знам узрока, ни часа зачетка,
она је као заручнички прстен на руци верној
кружна: нема ни краја, ни почетка.

У мом срцу свемоћна је ова мисао, 5
она збиље претвара у чаролије;
свему што бива даје драж и смисао,
због ње мој осмех сине, суза се пролије.

Због ње моје очи бивају лепшим, снови бољима. 10
На мој живот благо пада одсјај њен
као по уморним путима и пољима
мирисна вечерња сен.

СРЕЋА

Не мерим више време на сате,
ни по сунчевом врелом ходу;
дан ми је кад његове се очи врате,
и ноћ кад поново од мене оду.

Не мерим срећу смехом, ни тиме
да ли је чежња моја од његове јача;
срећа је мени кад болно ћутим с њиме,
и кад нам срца бију ритмом плача.

5

Није ми жао што ће живота воде
однети и капљу мога живљења;
сад нека младост и све нека оде:
он је стао крај мене пун дивљења.

10

ОДЛАЗАК

Тужно је било иза одласка јутро,
мирисало на дим влака; са предграђа,
с кровова првих тек сан се и мрак утро;
не беше још час када се сунце рађа.

Сретох потом шуме меке, златокосе, 5
па по ливадама росе биљуре,
па хучну горску реку; па окосе
планинске, неспокојне и суре;

па сунце и јутарње певаче, тиће.
И мишљах: шта ли ће се још у животу збити? 10
Мишљах: док другима се смеје и свиће,
тешко је мени сама и тужна бити.

САМОЋА

Крај мене живе два тичија хора
и певају ми вас дан узастошце.
И, где год скут ми падне, буди пошце,
и рука зрачну свиљу шумом збора.

А у ноћ шуме гране младог бора, 5
све ми се чини, песмом истоветном
твојему гласу. Ипак нисам сретном:
самоћа ова прича ми да мора

тишина вечна слетети да истре 10
сласт, кад сам на твојем рамену сневала,
и ове часе кад је ноћевала
на срцу моме капља росе бистре.

У ПОЉУ

Стојим на широком пролетњем пољу
сама ја међу биљкама и крдима;
пијем тишину као вино из зрачне купе.
Небом се облаци разиђу, па скупе,
и њихове сени светлим брдима. 5

Сама ја сањам јутро цело
на пољу овом, где ноћевају и данују
на истој стази два широка храста,
где лептир први и биљке нежног раста
по ноћ, по дан, по пролеће једно станују. 10

Сама ја слушавам јутро цело
где пољем овим као мирисне реке
плове ветрови пут невидљивих трагова;
где дозивају са страсним, неразумљивим гласима
скривене бубе са својих прагова. 15

И чини ми се срце да ми је као у булке,
и очи да су ми невине као у беле раде
постале од јутарње са цветовима дружбе;
и сузе да су ми росе ливадске, и тужбе
као глас грлице што се кроз долину краде. 20

Потоци

- Сунцу се пробијају и хитају
из хладовитих камених дворана;
каткад месец на руках нихају,
каткад сенку облака и грана.
- Златно срце стенама раздрабају, 5
мирисе са ливада спирају.
Потоци и даљу и ноћу путују
и у сребрне фруле свирају.
- Потоци често на небо одлазе 10
и благо над нама плаве се;
каткад су мирисни облаци пролетњи,
кад црне на сунцу завесе.
- И ма куд ишли, земљи се враћају
и рукују топло по пољанама.
Потоци нас песмом на земљи дочекују 15
и певајући остају за нама.
- Потоци кроз сан наш увек протичу
са прегрштима мелема и роса.
Потоци ноћас изнесе на обалу 20
жену расплетених коса.
- Потоци једино бол тајни знају
у срцу њеном што столова;
потоци ноћас шуме суморно
под небом од олова.

ДРВО ИЗА ОГРАДЕ

Иза живе ограде расту, близу свачијем кораку, дрвета незнаног гране. Оно није слично јели, није слично храсту;	5
његово се лишће у мраку као сребро светли и бели.	
Оно увек тужно шумори кроз осамљен на висини кут; њему је мутан овог неба сјај, и непознат му ових тица брод и шум дрвећа у оближњој гори; туђи су њему људи што на пут сагну се да дигну његов цветни род.	10
Кад с брега слазим у град, моћ нека к њему ме води, нити је то радост права, нити је то туга сушта; а под његов када станем хлад, као да се благо нада мношвом своди сенка рођена и спушта.	15 20

ЗМИЈСКЕ ОЧИ

- Кад затрепери жега на широком пању,
у његовој протрулилој полути
змија се шарени расплетоше колути,
узнемирени слатко у свом спању.
- И најпре белоушка боје голубије 5
пању низ зелено спусти се бедро.
Укочено сјаше њезино око ведро,
као да пре вечности неко уби је
и авет јој се јавља овим тлом.
- И погледа с подсмехом и несвесним злом: 10
на тугу којом шумори усамљена бреза,
на горостасни понос старога храста,
на љубав којом бршљан уз стену срста,
и стрепњу којом цвет шумски пред ветром преза.
- Чињаше се, дух што доњим светом влада 15
и загробном мудрошћу мирно се руга
свему под сјајем сунчанога круга
и несталнога облакова хлада.
Потом у таму опет неку сплазну.
- А мени би као да је велики дан судњи, 20
те промичу змије покрај наших жудњи
и срца нам се дотичу, за казну.

МРАК

Мрак се је родио у шуми, ја сам га затекла
када се из гудуре тамне побауљке пео.
Задрхтасмо ја и на језеру цвет бео.
Последња светлост кроз врхове јела
тужно је текла. 5

Од страха нико не спази, мада ту на обронку стаја,
да ли је мрак нечујни поноћни баук,
да ли је прашумски крсташ паук,
да ли гладна аждаја.

Утону негде безброј ситних биљки и створова; 10
и зби се дрвеће у густа, суморна већа;
али залуд, мрак се проби између борова
и као злодух отиште у село
низ путе прашне.

Трну врхови јела попут дивовских свећа. 15
Само цвет на води ко удављена звезда бледо светли.
Јавише се тад шумске тице страшне
и објавише ноћ као зору петли.

ПИСМА ИЗ ШУМЕ

I

Идем путем, и као девојка кудељу свилену,
свој вечерњи сан не прекидам прести.
Певају тице на младом храсту и клену;
и знам, свуда ћу само зрак и ветар срести.

И сенка ће само моја, огромна попут дива, 5
ходити са мном, верно ме пратити с пута тог,
у часу кад благо дан се у ноћ широку слива
и мирише на ливади свакој сена стог.

Живим сама: сном се опијам и самоћом, 10
спуштам срце своје до росног цвећа дањом,
и, пуно радости бистре, к небу га подижем ноћом
и гледам: месец ћути и иде својом путањом.

И усним често пред крај ноћи, у зоре доба, 15
да нисам жена, већ срце неке тице малене,
и кад се пренем, мириса шуме пуна ми соба
и небо се смеје златно, и гледа право у мене.

II

Пријатељу, путем покрај мога дома
путују ветри с истока западу, с југа северу,
спуштају се с неба земљи час сунце, час кише.
Пријатељу, опрости ми ову чедну неверу:
сад ветрове и шуме волим од свега више. 5

Како тужно пада сан на гора зеленило,
како је страшан ноћи изненадни настанак,
како невидљива тица тихо тад на грану слета,
како је слатко у тај час ићи на састанак
бору у долини, старом већ хиљаду лета. 10

А кад будем, као ластва на гнездо старо,
на срце твоје опет се доселила,
пријатељу, опрости ми, и не замери,
ако за тицом првом што нас буде веселила,
ако за ветром првим што се стазом намери
одем занета, у час кад ти се крај мене снева. 15

III

Већ све се више свако јутро хладно
стазама скупља магла љубичаста,
и у даљини лишће листопадно
злати се. Мој драги, овде јесен наста.

Као прст претње свуд по долинама 5
дичу се ћутљиве јеле и смрче;
лице је већ суморно небу, и нама;
кише су све старије; све грче

бива ми у души. Срце би да се врати 10
к теби, где увек је пролеће за ме.
Шаљем ти кап росе јесење с папрати
и закаснили цвет цикламе.

ДВА ДАНА У ШУМИ

I

Над провалу сам се нагла шуме борове,
пуну хладовите тајне и камениту;
тамо Бог шаље само тамне створове;
сунце је огреје само кад је у зениту.

Маховина ко вечни сан по свему попала, 5
и све је дубок зелени вир ћутања:
не чују се крила, ни срнина лака стопала,
ни веверичина по гранама лутања.

Драги, што ниси овде да ми, ко сноп сунчане жице,
улијеш смелост и поведеш провали до самог 10
зâдна;
машући насумце рукама као слепе тице,
да спустимо се до помрчина вечних извора хладна.

Тамо бисмо можда доживели радост чудну:
да, иза мрежа што их је паучица спрела,
ко самоникла радост срца у дну, 15
сретне нас сред провале малена јагода зрела.

II

Слична сам вечерас, драги, брдске биљке струку.
У мени као цвет под снегом спава све што је чулно.
Не желим сада ни твоју реч нежну, ни руку;
све људско сад ми је тамно и богохулно.

Сад хоћу да сневам сама под неба окриљем, 5
међ тицама ливадским ко међ стадом овчарица,
и, пунећи наручја мирисним биљем,
да пустим душу нек бива час дете, час тиха старица.

Милоште твоје данас могле би да смање 10
лепоту ћутања и месечевог мртвог лика;
ја волим сама да гледам како се грање
грли у дољи као руке вереника.

Не треба ми вечерас ни твоје мудрости дивне: 15
слушајући глас вечером занете тице,
и бројећи небом звездане гривне,
ја појмим вечерас све ко древне пророчице.

МЛЕЧНИ ПУТ

- Хитам некуда као закасниели путник кроз шуму
црну,
сем онога што у души носим не видим ништа,
као плаштом златним ја се сном својим огрну',
сем њега не знам да ли волим на свету ишта.
- Журим некуда, и моје стопе хитне 5
не засташе никада украј крчме друмске,
не сагох се никада до животне радости ситне
као до малене јагоде шумске.
- Мени се чини, чезнем за звездом што још се
не указа,
за снеговима што негде далеко се топе, 10
мене опија мирис далеких, незнаних стаза,
хтела бих где нико није да носим своје стопе.
- И само кад мога драгог рука пуна чежње
дигне се кроз таму попут летњег цвета,
ја станем: ућуте у срцу звездане тежње, 15
и проживим један трен у скуту овог света.
- Па опет, као пролећна лептирица танкокрила
кад полети светлости сунца из таме,
хитам, пошто сам очи сузне покрила
плаштом златним, и остављам руке драгог
тужне и саме. 20

ЗАБОРАВ

Марта трећег у ноћ, ове године,
болна о теби мисао
побеже ми са душе.

Не знам да ли се као црна тица негде подиже,
или као камен негде утону; 5
али никако више не знах је наћи
у срца растуженом сутону.

Скривени таласи суморно пенуше
што је негде текао,
мину злослутица кроз суморне честе. 10
Ти не слутиш како ми би
кад не знах тад шта си ми једном рекао,
ни да ли није или јесте
болела ме кадгод о теби мисао.

И нико не зна колико ме заболи 15
кад угледах месец на неба средини,
и кад ми се весео учини потока хук;
и наједном изгуби свој кобни смисао
оне поноћне тице ћук
отегнут, и један једини. 20

ПЕСМА ГОЛУБА

- Гле, драга, у сенци сваког младог грма
расањене тице граде гнездо перно,
и у прозирној мрежи месечевих срма
нише се сву ноћ њино срце смерно.
- Ливадска тица кроз зрелу траву скакуће, 5
сакрива гнездо росно далеко људском трагу,
бубе бирају цветове дубоке за куће,
лештир у зрак односи своју драгу.
- Дођи, драга; са зелене шаке наше гране 10
гледаћемо звезде ко очи неба близе
и како су долине земље кобно вране,
и како месеци пуни пред нама клизе.
- Доносићу ти на крилу и кљуну
каши од росе и зреле кудеље,
развићу над тобом крила, кад ветри дуну 15
и гром црни мач у бору крај нас удеље.
- Срце ћу своје пружити и око
да тебе ловаца не погоди нишан;
бдићу над тобом у зраку високо
у дан сунчани и у сутон кишан. 20
- А љубав твоју закитиће песма
топла ко сунцу са срца да тече,
и као свила младога повесма
испредаће се зору, дан и вече.

ЧУВАЈТЕ СЕ

- Чувајте се, чувајте се нашег смешка;
 као сребрни цветолики штит
 он скрива горчину украј усне лукова.
 На очи наше усред бола тешка
 варљиво пада ко сунце по шумском виру. 5
 Иза смеха слатких звукова
 ми презиремо и патимо на миру.
- Чувајте се наших суза; често падају
 данас због давног драгана неверна,
 због јада што сада већ срце не глобе. 10
 Чувајте се суза наших; не дајте на тла
 чисте да падну, јер ће се у злобе
 створити капљу и тешкога зла.
- Чувајте се срца нашег; из сна га не зовите,
 јер ма да је ко пролеће пуно противречности, 15
 иза жеље луталице и часовите
 у љубави оно жели вечности.
- И кад младост вене, патњу сносимо,
 чини нам се добра лука, вечни спас,
 сјај златнога љубави зрака. 20
 Чувајте се, чувајте се нас,
 ми жарко срце носимо
 испод свилених трака.

ДЕВОЈКО

Девојко, остави у сутон везиво
и танку пређу мириснога лана,
отвори корице те књиге, што ћуте
као на молитву склопљен длан до длана.

Једина ти ћеш кроз дана трајања, 5
ко сестри у очи, погледати у ме,
разумети давне снове и кајања,
ко сухо лишће што кроз доба шуме.

С пролећа цвет кад попадне на гране,
сва душа кад буде у љубав ти збрата, 10
ти знаћеш што срце се просу на све стране
ко скупочена огрлица с врата.

Ти, што за чежње младости знала си,
у час кад пољима спушта се осама,
слутићеш какве лудости таласи 15
спутани ћутаху у мојим косама.

Ти, с чијих груди још живот не оте
суровом руком иконицу стида,
знаћеш што спустих велове лепоте
на љубав. Знај једина ти да 20
разумећеш мој страх мутни пред животом.

Ал' ни ти нећеш разумети како
душу, кроз коју осећања плаве
и која вечно љубављу одзвања,
занесе далеки и сухи цвет славе, 25
те често беше сурова, и лако
не чу драгога тиха, нежна звања.

ПРЕКОР

Сами смо. Ветар. Он гледа очи моје.
Добри стари попац успављиво свира.
А дедови моји замишљени стоје
и гледају на нас из својих оквира.

Када су помрли, сама не знам ни ја. 5
Сви у руци црне бројанице носе.
Побожност и благост са чела им сија.
Ветар. Плахо моје расуше се косе.

И под пољупцима, ко цветови сами, 10
трепте очи једне час мрке, час златносмеђе.
А свуда око нас, по зиду, у тами,
дедови су моји набирали веђе.

ПЕСМА ПОСЛЕ НЕДЕЉЕ

- Празна лежи малена боца.
Мирис љубичице
јуче сам просула на длане и скутове.
Празно је моје срце, моје лице.
Самоћа слази низ путове. 5
- Као скупоцени зрачни рамови
из којих су повађене слике,
стоје моје очи празне.
Погасили се јучерашњи прамови
у њима, и на уснама речи мазне. 10
- Као бескрајна пустиња гледају на нас
небеса, за снове наше јуче тако уска.
И звезда прва, и душа моја, и реч свака
чини ми се данас
као малена празна љуска. 15

ЈЕСЕЊЕ ЈУТРО

По замагљеном јутарњем друму
гладне тице траже храну,
пројаха неко на коњу врану
и трипут на ме руком ма'ну.

Лежаху магле преко равни 5
и зора бледа као авет.
Кроз јутарњег часа сан и плавет,
поглед ме његов таче тавни.

Пројаха неко у јутро сиво, 10
под небом хладним, по путу росну,
и болом моје срце косну;
где ли је он што некад је сниво
на срцу свом у јутро сиво
да љуби мене.

ПОЗДРАВ НЕЗНАНОЈ

Жено незнана, госпо благородна,
онога за ким моје срце жуди,
да вас сад воли, знају Бог и људи,
о срцу моме он зборити не сме
никада ником, ни чиме пробуди, 5
ко цвет на биљци, на души ми песме.

Ја знадем, госпо, како он главу спушта
у бледе руке кад бол га љубавни сколи,
ја знам како он мрзи, како воли.
Ја знам, ви сте му сад живот и срећа, 10
а ја му бејех бол и светиња.

Он сања љубав украј вашег скута,
и срца ваша ко звезде су сродна;
ал', жено незнана, госпо благородна,
мисао на мене као аветиња 15
ја знам да сада вашим домом лута.

МОЛИТВА ЗА ЉУБАВ

Брзо као кратковечна цвећа лиске
и ова љубав стаће да се круни и дроби:
жедан је заборав тамни вир.
О, Боже, други ти се моле за срећу и мир,
а ја: сачувај у срцу мом, зароби, 5
јучерашњег дана нестални прам.

Заклопи душу моју сад ко златну
скрињу, начини је љубави храм.
О, душа моја не моли срећу за се –
све досадашње радости нека се сниште – 10
али побожно она од тебе иште
да дан се овај од страшног бродолома спасе.

Без помоћи твоје повенуће све брзо
као булка у зреломе житију и лану.
О, Боже, не молим за срећу, за радост, за сласт. 15
Да бол овај не умре, мене је страх;
да огањ свети што у мени плану
не сагори се изненадно у прах,
не разбукти се преконоћ у страст.

ДВЕ МОЛИТВЕ

За њега

Боже скривени иза хладнога неба тајни,
Ти што бескрајем душу моју засу,
руке Ти узвијам у слабости часу;
Ти си једини спас, и крајни, 5
и оног који сумња.

Волех га, у срцу мом кад све имаде крила,
кад измешане беху истине и лажи,
и не осетих тад да ми је дражи
од целог света он, па сам била 10
туђа њему најближем.

И разиђосмо се тужни на овом свету
украј мирне, пуне облака речне бране;
сад он гледа месец, једину мету
где очи се наше по растанку среташе, 15
са друге неба стране.

Више немам њега. Боже, својом милоштом благом
спусти руку на срце његово пуно рана,
јер бојим се сад: није било дана
кад нисам њему драгом 20
бола задавала.

Бојим се: с њиме сам ишла, а на друге се смешила;
с другима ишла, а њему касно стизала;
бојим се: кад он ме гледао, на другог очи дизала.
Можда сам много пута њему драгом 25
спокојно згрешила.

Послушај, Боже, речи ове пуне хлада,
и срце моје што се болом прелива;
нека милост Твоја њега благо целива;
горко Ти се моли онај који у Тебе сумња, 30
а једино Теби се нада.

За мене

Боже суморни, иза сумње видика сивих,
хтедох да се слажем, да га не бих морала корети;
себична сам ја, и не могу никад прегорети
срце његово, ни разумети да он живи,
а мене не воли. 5

И тужно је сад. Ниједним више леком
не да се срце моје извидати;
могу се сад звезде к мени с неба скидати,
и месец уз мене пловити реком
да ме утеши; 10

могу пролећа над овим земље пџсом
мирисати вечито из облака и цвета;
могу ме волети људи целог света,
ја нећу и не могу ниједним више спасом
да се избавим. 15

Сад, Боже добри, склони се тихо са мојих стаза,
однеси собом звезде и неба плава,
јер оловна капља зла, што спава
у срцу мом, јутрос се кобно указа
и за руку узе ме. 20

Па када, после многих срца што побра,
узбереш и моје срце пуно мана,
сети се, Боже, мојих тужних дана,
јер Ти знаш да је тешко бити жалосна,
и бити добра. 25

КЛЕТВА И МОЛИТВА

I

Боже, што небесне пожаре спушташ у жетве
и сејеш страх у срца злу подана,
молим Ти се смерно од дана до дана:
услиши моје милостиве клетве
за онога који ме вољаше срца одана. 5

Учини да топлином мога гласа
одјекне ветар кад око прозора му збори.
Поврати у његову душу нежност благу,
да, када шева диже се из класа,
његово срце за мнош зајубори. 10

Учини да облаци, када мину му над домом,
моје благе поцримају кретње.
Усади у његову душу свети страх,
да, када околне шуме одјекну громом,
зачује у њему моћни глас Твоје претње. 15

Учини да једном, кад у ноћ се пробуди,
сјај месечев га са неба побуди
да скрушен дође до мене.

Освета моја биће мека,
јер срце моје га чека 20
и дању и ноћу без промене.

II

Боже, са чије помисли једине
 светови се створе и пропадну,
 звезде се разиђу и сједине,
 учини да ми опет допадну
 ове две горке милости: 5
 дај он да ме опет опази
 изненадно сред свете гомиле
 и блед у ћутање поникне,
 и речи му се буду сломиле
 кад изненадно проникне 10
 болове који ће нас спојити.

Учини да све опет збуде се
 као оног дана чистога
 кад, слутећи дах блиских зала,
 суза ми се кроз шапат оте; 15
 на рамену његовом скривена,
 кад безмерје Твоје доброте
 први пут сам у помоћ звала.

Па ма се збило поново
 што срце ми је давно следило 20
 и смех ведар ућутало:
 за мене више не сјале
 очију му сузне плавети,
 и његових руку бледило
 тужно ми по сновима лутало 25
 као белих тица авети.

II

Ја добро знам,
у молитви његовој моје име бити неће; никада
пред љубављу мојом неће он руке склопити,
и ако мисао на мене његовим срцем икада
залута, победом давном само ће га опити. 5

Али од истина не живим ја. Ја видим храм
усред планине; ћути храст до храста;
тихо са неба пада снега прам;
и стазом ходе срне вита раста.

Ту живот он води о сузи и круху, 10
и на камену слеђеноме клечи,
и моли у суром, костретноме руху:
„Господе, душу патња ми излечи.

Ја сам јој добра узвраћао злима; 15
док скрушен пред њом не паднем по тлима,
ни дан, ни зора нема за ме дражи.

Или смрт моју, Господе, ускори,
у сну и јави поглед њен ме кори,
и реч, реч једну с душе моје тражи.“

III

Лежаћу на постељи и држати у руци бео цвет;
на облацима вечерњим већ биће мој дах;
неће ме се тицати више ни Бог, ни свет;
по коси мојој спиће последњег сутона прах.

Тад ући ће он и рећи мојој сестри: 5
„О, не стри преко лица јој вео, не стри!

Никада више неће она спазити
како блеска сребром облака брод,
ни како на грани црној лепрша месец
као суви, жути плод. 10

Никада више звезде небом, ни ласте
неће она задивљено гледати,
ни како сунце порасте
пред вечер, и стане тихо седати.“

Па биће ноћ и рећи ће он мојој сестри: 15
„Ја не разумем како жубори, како људи,
како облаци у неба и земље заручју
исти су као што и јуче бише.

О, не стри преко лица јој још вео, не стри: 20
ја не верујем да нећу никад више
држати љубав њену у своме наручју.“

IV

Често снови буду пуни наде као дуга,
и слути ми се кроз сутона чедни мир:
порашће као месечина у њему светла туга
за мнош. Свих радости и свих добара збир

скинуће он као камен са рамена, 5
као зли сан што је пролутао умом,
и поћи ће зором иза белог прамена
магле, давним заборављеним друмом.

И у часу кад се срце моје до врха напати 10
и престане се молити,
закуцаће бојажљиво његови шапати
на срце моје, и опроштај измолити.

О, знам ја, 15
између облака на небу и на земљи гране
неће се збити сањања моја луда;
већ с друге, незнане нама, звезда стране,
у домовини праштања, и светлих чуда.

ЈЕСЕН

У крају том јесен, као бол, рано стиже.
Знам, пуна сенке сад је стаза прека,
и ветар лишће на путника сручи.
Знам, мраза првог сребрни обручи
трепте на грању уздрхталих смрека. 5

Као мртав живот лежи јутром цеста,
и броди селица мала кроз небеса тија.
Гудуром пузе магле као душе злих змија,
и црња од пусте цркве ћути борја честа.

И знам, док ја стазом овде летњом ходим 10
под кишом сунца, и пуштам се да ме
опија мирис шуме још зелене,
он сетан лута без сунца и мене,
и сухи лист тихо пада му на раме.

ПЕСМА СУЖЊА

- О, драга, зашто нисам срео твоје длане беле
 док руке моје нису биле руке роба,
 снажније много ланци сужња деле
 него ћутљиве плоче и траве гроба.
- Гледам с прозора, домови се других срећно диме 5
 и вртове њине пуне цветови крти;
 а ја не смем прозборити твоје име,
 ни видети те од сада до смрти.
- Не смем видети тебе, са којом сам зажудио 10
 да нога моја уморна кроз живот крочи.
 О, зашто сам се, зашто икад усудио
 дићи на тебе своје тужне очи.
- Не би биле тешке препоне што ивиче
 круг овај, ни безброј брана и зидова.
 Осећао бих да се душа лагано на бол привиче, 15
 као на мрак поноћни сова.
- И све ће бити овако до животног краја.
 Ни смрти не смем да се веселим.
 Зар могу, сужањ, угледати цвеће раја
 и срести тамо тебе, коју желим. 20
- И кад дође час тај у коме очи траже
 задњи пут да виде сина, мајку, брата, драгу,
 зидови тамнице чуваће око мене страже,
 и ти, ти нећеш на мој задњи поглед руку благу
 спустити тада. 25

ВЕЧЕРЊИ ПРИЗВУК

Доћи ћу у шуму нашу кад одете ти и лето,
и јесен све сузом и ћутањем глухим заспе;
доћи ћу пред вечер, као на гроба место свето,
и чекати да ми ноћ мрак у очи и страх у срце наспе.

У јесен, као сребрна ниска када стане да се ређа 5
иње по јела старих црним рукавима,
доћи ћу у шуму нашу; драга, нема међа
болу мом, ни за небом, ни под мора пучинама
плавима.

Узалуд тражићу те свуда међу прозеблим грањем 10
и глас твој, и милошту твога бледога лица;
чуће се само како са самртним очајањем
низ оштро стење пада поток као самоубица.

Доћи ћу у шуму нашу да осетим болније и боље:
како је живот без тебе пустиња сав и тама;
на стази засутој маглом да потражим, драга, воље 15
за живот, на земље пределу тужном да не останеш
сама.

РАЗГОВОР

- Питају ме сву вечер његове зенице жедне:
„Јеси ли ти роса што на пустињакове руке пада
нежно?
- Утеха што у свете ноћи похађа бедне?
Је ли било негде суђено и неизбежно
тебе да волим? 5
- Јеси ли ти суза сребрна пред грубошћу и злом?
Осмеси твоји јесу ли са тобом исти?
Чиме си везана ти са овим ситним тлом?
Јеси ли ти пламен на коме се душа чисти
умрљана животом? 10
- Јеси ли ти дубока као очи твоје неизмерне?
Јеси ли као сан мој о теби добра?
Хоће ли моћи руке твоје чисте и смерне
да одагнају с чела боре, што их побра'
идући животом? 15
- Хоће ли љубав твоја као уплашена крила
побећи ако те се усана мојих такне плам?
Хоћу ли, ако и ти са мношћу будеш била,
остати зазидан у себе, и сам
до краја живота?“ 20
- А ја спустих главу на уздрхтале длане
гледајући у себе болно и неумитно,
и би ми као да ће цело биће у сузу да ми кане;
и учини ми се срце одвећ ситно
њего да воли. 25

БДЕЊЕ

Већ давно је поноћи тица црна
заспала тешко на срцу мом;
а ја још уморно гледам.

Склопите се, очи моје,
већ ноћних часова седам 5
склопили су тамне зенице
на будном узглављу мом.

О, нигде нема никога
ко би ми уздах утро,
кога би се болно такло 10
моје суморно око.

Склопите се, очи моје,
ево већ долази јутро
и као бели цвет повија се уз стакло
будног прозора мог. 15

Бол

- У правоме, дубоком болу нема сласти.
 Не помажу ми истине вечне, ни утешне лажи;
 као у тамници без видеда у његовој сам власти;
 нити у дан бива мањи, нити у ноћ бива блажи.
- Чека ме на прагу кад се зора стане белити, 5
 под истим кровом морам с њиме боравити.
 Нит га могу с киме у животу поделити,
 нити има кућа ког где га могу заборавити.
- Нити цвеће, нити траве знају бол мој да видају;
 нити сунца сјај може да расветли ову тмину; 10
 нити росе, што се с неба до мог срца скидају,
 горчина капи могу с њег да скину.
- Не уме више да буде утешна ветрова реч мила;
 не зна више грање ко самилосне руке да се склапа.
 Нити могу болне искидане ритме мога била 15
 да заглуше моћни шумови горског слапа.
- Као у дан смрти пријатељи у црно одевени
 планине залуд ћутањем дубоким утехе желе ми.
 Залуд облаци као браћа у сусрет тихо иду мени,
 души мојој не могу више да буду мелеми. 20
- Нису више горостаси борови у стању
 да подигну овај тешки људски терет с мог живота.
 У правоме дубокоме очајању
 не помаже звезда сјај, ни неба лепота.

ЉУБАВ

- Давног пролећа у сутон сањах, невина,
наслоњена на јелу горе завичајне,
да је љубав скут магловите тајне
иза брегова. Као крила шевина,
чињаше ми се, лебде њена перја 5
високо над страхом, сузом, земљом, злбом;
да не диже се ако је пред гробом,
мишљах, песничког пуна сујеверја.
- Мишљах: Бог је с неба пушта ко звезде снежне,
као чежњу у срце цветних струка; 10
да њој не треба ни поглед наш, ни рука,
ни задрхтали додир усне нежне.
- Сневајући у сутон незнане младиће
мислила сам: друкчије мене волеће,
испуниће љубав њино биће 15
као мирис ливада пролеће.
- А сад знам да љубав слази до наших столова,
да пробди поноћ летњу на нашем длану;
сад знам да очи њене у нашим плану,
сад знам да љубав живи од наших болова. 20
- Знам, слеће с престола свога непостижна,
из домовине светле звезда, тица,
и, ко најобичнија измеђ познаница,
седи у сутон с нама, лица брижна.
- Сад знам: љубав умире и опет се уздиже 25
млада, као пролеће из наших долина.
Сад знам: љубав се пије уз чашу вина,
и људском руком, као свећа у дому, ужиже.

Молий̄ва доїумилова

Гостољубље

Добро дошао, путниче, у хладовиту нам дедовину,
добро дошао под дома мога скромни кров.
Браћа моја точиће ти слатку медовину,
мој јединац с тобом поћи ће у лов.

Кад испијеш до дна, нека твоја буде тешка купа, 5
и са трпезе моје све што ти срце иште;
кад заспиш мирно, сви крај тебе бдићемо скупа;
мач биће рука ова што је јутрос мрку стиште.

Ако пођеш од нас, нека светлости богови бели 10
чувају те кроз горе, где вукодлака је доста,
и где зла вила из заседе стрели
и намерника и путника и госта.

А погинеш ли на широким земљама рода мог, 15
у пољу, или кроз дубоки планински усед,
часа истог нека ме казни грома бог,
а дом мој нека презре сусед,
нека презре сусед.

ПОСЛАНИЦА

Боже, ја знам да ме ти не познајеш,
случајно рука твоја живот ми је дала,
случајно она ме диза и обара.
Боже, теби је свеједно да ли је зала
пун живот мој, или добара. 5

Мада смо били у твојем крилу, заборављаш на нас
као ми на давно расуте снове,
не тиче се тебе да ли смо плакали данас,
ни где ћемо пролити сузе нове.

Ја знам да ти нас све уједно врсташ, 10
да душа моја утешна је варка,
исто смо пред тобом ја и паук крсташ
и на каменој плочи шарка;

исто је пред тобом потока жубор и мој глас;
једно су уздах мој и мирис из башта; 15
померити се неће ниједна трун, ни влас
над звездама што ја на земљи испашта'.

Пред лицем твојим једно су стена груба,
и срце моје, и рубини, и топази;
ни кад станем престолу твојем крај светлог руба, 20
познати ме неће око твоје, и ако ме опази.

И кад год сиђеш у живота овог таму
као постање, цветање и смрт,
свуд ходи душа твоја кроз себе саму
као кроз туђи врт. 25

ТУГА

Хтела бих да стари из детињства храст
скрије ми гранама својим далеки свет;
и кад пролеће у мом срцу пробуди страст,
пред очима мојим да умре пољски цвет.

Хтела бих, кад ми у душу опет залута сан, 5
да паук украј мене своју мрежу плете,
и молитву кад свршим, да ми на сузби длан
сухим шумом листови с грана слете.

Хтела бих негде где стопа се не чује бат, 10
где ветар пролази кроз поља суморним звуком,
где облаци небом нестају сваки сат,
и пролазност се мери сунца луком.

Тамо ће уздах мој пасти у мирис трава,
као жубор извора безгрешан биће смех;
тамо ћу можда признати Бога да имаде права 15
кад год нам учини грех;

да би добар кад год нам срцу радост узе,
да би милостив кад год нам путем жалост просу.

Тамо ће у сенци каквог брега моје сузе 20
тихо падати у росу.

ЗАТОЧЕЊЕ

- Затворила сам своје очи тугом:
нећу да радост земље кроз њих продре;
не гледам више у висине модре,
тамо где облак смењује се с дугом.
- Као испосник у гори заборавих на смех, 5
у дугом бдењу заволах тугу саму;
и навикоше ми се очи на ноћи таму
као срце злочинца на грех.
- Затворила сам своје очи тугом,
јер знам да неко ће ме једном лишити 10
њих; не може Господ, ма и благ био, услишити
да вечно ходим под овим небом, овом дугом.
- Јер тешко је мени: нисам међу онима
што верују да за спас света Бог се роди;
и не надам се да стопе моје неко води, 15
и не крстим се давно под вечерњим звонима.
- Ја сам танка биљка на ветровиту тлу,
немам мира као они што су се молитвом умили;
души су мојој блиски и браманци и богумили;
ја не знам када жељу добру имам, када злу. 20
- И стојим као путник, на раскршћу, у час рани,
где нема руке да укаже: којом стазом, којом пругом.
Ја не знам којим путем Господ зове, којим брани.
Затворила сам своје очи тугом.

Литија

- Сеоском стазом узаном
побожна пролази свита.
Моле се углас попови
да златна понесу жита,
да тешки буду снопови, 5
- да плахе дажде оросе
ливаде жегом спаљене,
да виногради уроде.
У славу Марије Хваљене
певају, да јој угоде. 10
- О, Боже, послушај и мене
што не знам светаца житије
и не познајем тропаре,
ни побожне песме литије,
па ороси свенуле жаре 15
- по ливадама зеленим.
По свећа жедним крунама,
у љубави и страху,
зрикавци на сребрним струнама
моле се за кишу плаху. 20
- Благослов пусти на класове.
Као молитва, над житом,
у славу доброте твоје
глас препелица̂ питом
диже се вечером и поје. 25
- Дарежљиву руку своју
пружи нам и положи је
по винограду и воћу.
У славу милости божије
земља мирише ноћу. 30

ПЕСМА О ЖИВОТУ

Гледа ме однекуд тужно лице живота,
и неке даљине, хладноће и магле,
не весели ме више ни пролећа дивота,
ни септембарске шуме под сунцем смагле.

Не стављам више радосно цвет на груди, 5
не изговарам с милоштом име божије,
лице се моје залуд на осмех труди,
очи су моје све суморније и строжије.

И чини ми се сад да има већ столеће 10
откад је звук звона што пољем таласа,
откад је мирис тамњана што с литије долеће
сећао ме радосног празничног часа.

Сад, када из пољане мирне
допре звук звона јасног у мој врт,
и у собу моју мирис смирне, 15
опомену ме на смрт.

Живот

- Боже мој, ево опет живљења мога река
протиче кроз дубок и пун хлада дол;
ниједан пут крај ње, нити стаза прека;
по гранама тице певају бол.
- И пусто је свуд као ливаде кад се покосе, 5
као зидови влажни околу сужна;
увек слази сен низ горске окосе
и ноћ пада оловна, и тужна.
- А на извору њеном беше цвет и шаренило песка,
у високом небу тица кружење, 10
и ђурђевдански шумор младих леска,
и са ветровима топлим дружење.
- И потом безброј пута под облаком помрче;
па сунце на њеним обалама влада. 15
О, колико пута мутна ко јесењи дан омрче,
а пробуди се као роса, увек млада.
- Боже мој, да ли ће опет преко њена скута
пасти сунце, и ветри што зором шуморе.
Боже мој, колико ли ће још пута
сенком тећи док не слије се у море. 20

ГЛАС НОЋИ

Пробудио ме сан страшан као мора,
и свега тужног душа ми се спомиње.
О, како страшно кроз ноћ шуми гора,
као да прети и опомиње.

„Јеси ли кад другоме чашу поклонила
из које си сама пити могла? 5
Са пута јеси ли се коме склонила?
Јеси ли живети коме помогла?

Јеси ли утеху делила људима
као чисту свету водицу? 10
Јеси ли увек на грудима
савести носила богородицу?

На узглављу скрушенога кајања
зору кад дочекала јеси ли,
и смерно поднела трајања 15
болова који су те здесили?

Би ли могла спокојно низ праге
смрти да сиђеш ниже?“
Из шумске поноћне влаге
глас претећи се диже. 20

СПОЗНАЊЕ

- Потрошила сам, потрошила на земљи душу,
као сиромаси последњу од златница
за годишње благе дане.
Знам, испред рајских кад ступим вратница,
стајаће анђели с два пламена мача 5
да улаз бране.
- „О, анђели, прозборићу уздрхтале речи,
никад нисам осетила шта је вера права
на дубоко побожно надахнуће.
Никад веровала у светлост ову. Прегршт заборава, 10
мислила сам, све као поноћ тамна засуће.
- Плашила сам се тајанственог часа смрти,
не због вољних и невољних сагрешења,
већ мишљах, Бога нема, и да ће стрти
мрак неки све у мени без сажаљења. 15
- И завист уз ситну душу ми пријања
гледајући како без бола живе тице и расте цвеће.
И никад не осетих правог покајања.
Знам, сад опроштај мени бити неће.“
- Прозборићу тако ослобођена земаљских уза 20
стојећ пред рајем између грешних руља.
И биће моје покајничко срце пуно суза
као суботно кандило уља.
- Изгубила сам, изгубила на земљи душу,
што је из руку анђеоских прими’, 25
и златну детињску наду.
Знам, испред Бога стаће херувими,
да грешној мени његовome лицу
прићи не даду.

ИЗМИРЕЊЕ

Ту, где дубоки снопови сенки леже ми на челу,
где земља дише моћно испод мог уморног потиљка,
душа детета негдашњег у мене се опет враћа:
и гледам у небо невина и захвална као биљка,
ошијена бескрајем као облаци журни да су ми браћа. 5

Ту, где на истом тешком и тамном земље тлу
зелени листови ничу и други крај њих труну,
на великом огледалу неба видим се бескрајно
малена,
и покорно тада примама људску судбину злу,
и сузе скрушења чистог на тужне очи ми груну. 10

Ту, кад на земље легнем грумен тајанствен и трудан,
осећам, ништавило није смрти гробна тишина,
и није живот био бесциљан ни узалудан,
и неће се изгубити ова бедна прашина
из које је саздан био људски живот худан. 15

Ту, где громови земљи са неба доносе вести,
где безброј пролећа мртвих под ногама мојим
спава,
није ми жао овог смртног пламичка свести,
и мислим мирно: како ће прах жути заборави
пасти на мене и на ситног шумског мрава. 20

БОГУМИЛСКА ПЕСМА

- У мени живе духа два:
дух добра и дух зла.
О, нисам крива ја што сам никла
из овог мајушног тла.
- О, нисам крива ја што сам спој 5
ова два вечна духа:
украј мога је протицала слуха
час суморна претња грома,
час спокојни тица пој.
- О, нисам крива ја: дуж мојих стаза 10
сад лептир броди, сада гмиже змија;
крај цветних круна расте мрко трње;
и све је зрак и тама; и неко каза
да у хлеб наш падне црно зрње.
- О, нисам крива ја: ја нисам хтела 15
да будем створена из душе и ткива
пролазног, што празну радост иште,
да срце моје час блиско земљи бива,
час да небесно буде светилиште.
- О, нисам крива ја што немам моћи 20
да, када јутром пробудим се добра,
никад вечером не омркнем зла.
О, ја сам никла из мајушног тла
где дани утичу у ноћи.

БОГУМИЛОВА МОЛИТВА

- Боже мира, походи домове наших жупана,
сиђи им у срца кроз челичне оклопе бојне.
О, Боже светлости вечне, звезда и дана,
спусти се на њине куле непробојне.
- Не дај пакленим дусима рата и мрака 5
да твојих сунчаних руку спутају моћи.
Биће пуна суза свака капљица зрака,
и јаука тишина ноћи.
- Појуриће тада, као змајеви из злих јама,
из колиба убогих покличи ратни, 10
и мач ће оштри о груд да се слама,
и пашће крв у прах блатни.
- Пашће на пашњаке копаља киша тучна
и као љуте муње ломиће се зраком стреле;
а кад пољем пројезди борба жучна, 15
лежаће цвећа крунице беле,
- лежаће тела као црне хумке између трава,
и орли урвином слетати до људских мрва.
О, Боже мира, ти знаш да немамо права
да згазимо ни ситнога црва; 20
- да крв ближњег је света као капља вина
из Христовог чистог путира.
Спусти се до наших лугова и планина,
о, Боже мира!
- Ишчуцај као коров из руку наших коша,
отуши оштрицу нашег бритког мача! 25
Нек мирно девојка по пољу купи снопа,
путник цестом корача;
- нек спокојно живи сова у старом храсту,
нек капље крви реку не замуће, 30
нек цветови ливадски слободно расту,
зру под сунцем њиве жуте;
- нек сељак њиву јутарњу с миром оре!
Нек спусти се мир на нас благо као шумска свила
што пада на октобарске златне горе 35
и олтаре богумила.

У смр̄ӣ од разлицијех

Помилуј, Боже

- Помилуј, Боже, оне који су, жедни пролећа,
ишчезли као осмех тих
међу звездане светове.
Помисли, Боже, на њих
у час кад просипаш цветове 5
поврх кутова свих.
- Заклони, Боже благи, својим гласом
наш смех, и наш глас,
ако радосни будемо у дан
кад, жедни живота и младости, 10
они одоше од нас;
засени светлошћу вечном њихов вид,
о, Боже благи, јер мене је стид
часа земаљске радости.
- Заклони, Боже, срцем својим 15
наше срце у час кад се пролеће рађа,
када цветања, када сунца моћ
буду у нама тугу убили;
кад прође најпре час, па дан, па ноћ,
а ми се не сетимо њих, 20
ни часа кад смо их изгубили.
- Заклони, Боже, земаљске столове и чаше
од њих, који више не седају
за пролећне гозбе наше;
од њих, чије душе сад круже 25
изнад врлине и злости;
на чијем срцу младом цвате руже
у час кад су у шуми ластва
и љубав у срцу нашем
први гости. 30

СВЕЋА

Гореће свећа на гробу нашем под ноћ саму,
украј младе ружине гране,
палиће је нежна рука да осветли таму
са оне живота стране.

Тешиће кога што нам роса ружу мије, 5
те враћаће се дому с лакшим болом;
а ми ћемо спати као тице и змије
што минуше овим долом.

Светлети неће иза плавог небесног довратка, 10
нит сећаћемо се дана кад смо тужили;
осећати нећемо с гроба болног повратка
оних које смо растужили.

А можда и није тако. Будни ћемо можда лебдети 15
над земаљским дољама и косама,
иза благих звезда и дуга;
поновиће се можда негде ова осама,
и протужиће ова туга.

Бог ће нас можда примити 20
у светло своје крило –
човек је пун двоумља
и не зна тајног му смера –;
али мени је свеједно,
па било како било,
јер у мом срцу вера 25
боли колико и сумња.

ПРОЛЕЋЕ У ГРОБЉУ

- Процвета пролеће свуд по околним пашама.
 Пониче из саксија гробљанске вратарке.
 Беле се висибаве у воденим чашама
 на прозору њеном до капеле.
 И, као врх очајне задутале катарке, 5
 по крстовима освићу цвећа китице беле.
- Жалосница врба развија заставу зелену,
 овија се белим велима трње голо,
 ђердани росе нижу се по багрему и клену.
 Бог и људи град сухи цвећем ките. 10
 Пролеће води око гробова зелено коло,
 кроз стазе мртвих трче његове веселе свите.
- Оне седају несташно на кости очеве и дедове,
 на некад жарко срце сина и брата,
 и њина радост тугу обесвећује. 15
 Пролази пролеће кроз гробова редове,
 као краљевић млад што предграђа бедних
 посећује.
- Пролазим и ја, пуна горчине и осветљива,
 крајем где смрт толика пролећа погаси и узме.
 И гледам како природа се весели неосетљива 20
 у куту тихом где се лију најболније сузе,
 где девојка уплакана на стази просјаче нуди,
 где старица трошна са драгим крстовима већа.
- А Бог као да не разуме и да нам се чуди
 кроз јасно отворене очи цвећа. 25

НАД ПРАХОМ

Убогом сељаку с планине
син ноћас погибе од грома;
огањ небесне ватре
у прах га претвори и сатре
далеко од села и дома. 5

Кад прах у земљу закопаше
и крст урезаше у камену,
тужан глас очев се подиже:
„Чеках да се снагом опаше,
да ми старцу пружи замену. 10
Зар може Господ ужасније
ранити срце очиње!“

Прозборише сеоске старице:
„Дан раније или касније,
све у земљи свршава и почиње;
сви смо из праха постали. 15

Губе синове царице;
на земљи нису остали
ни богати ни сиромаси.
Не хули љуто на Бога, 20
да не чују те некрсти.“

И сељак за сељаком побожно
на ове речи се прекрсти.

УТРКА

- Кад разнобојне повезаше мараме
за ознаку себи о пасове
и бројеве ставише на раме,
потекоше на мету правце.
Наједном јахач број три, 5
пре него што победи,
паде са коња стрмоглавце,
и смртно побледи.
- Дуже се узбуна; свет се таласа. 10
Зборе једни: како је штета,
могао је стићи први на мету;
мисле други: пре једног часа
ко би знао да већ на свету
неће га бити.
- А умирући јахач смеши се благо, 15
јер све му тајне јасне посташе.
Он виде како зраци што на брегу осташе,
како дан што још се није дигао,
како звезде и крунице биља
јуре тамо где он беше већ стигао: 20
до широкога свих циљева циља.

ОПУСТЕЛА КОШНИЦА

Као кућа на коју се срушио гром,
као хумка усамљена на брегу,
пуст стоји пчела мали дом
у багрема мирисноме снегу.

Ветрови кроз њега хладни косе, 5
сунце му кроз теме греје.
Сура гнезда вешају осе
испод дашчане стреје.

На свечаним широким вратима 10
сунчају се у подне гује,
и танкокриле бубе сатима
око њега уплашено зује.

На којој сад ливади купе саће 15
у кошници овој рођене пчеле?
Што ли су морале с груде домаће
на туђинске паше да се селе?

Или су изумрле од кише и суше,
настрадале негде од града и грома?
Да ли кад крилате њихове душе 20
до старога свога долећу дома?

ОБОРЕНО ГНЕЗДО

- О, тицо горска, не цвили,
не ломи руке црне.
У шумске зелене двери
падају ватре громава,
и питоме сестре срне 5
и мале пузавице звери
без лисних остају домова.
- Често бесне олује
разоре гнезда сокола
и косци гнезда шева, 10
и хладне се увуку гује
у травне кутове зечева.
- Често по паучине свили
попадну кише и туче.
О, тицо горска, не цвили, 15
не ломи руке црне,
утишај своју бол.
- Често ^{~~~~~}наиђу лавови
у пећини крви трагове;
и речних бујица сплавови 20
у зачуђен снесу дол
убоге људске прагове.

У СМРТ МРАВИ

О, ми смо мрави, што, кад вечер прва
продужи дивовске сени кукурека,
теку ливадом као црна река
под теретима разноликих мрва.

Заобилазе крупне капи росе, 5
и кобни мирис са отровних трава,
па погложе се с четом шумских мрва.
Ал' погазе их, погазе их босе

ноге чобана; тежак као стена 10
срони се бусен. И мрави се згрћу
крај мрвог друга. Живота са смрћу
неразумљива препадне их мена.

Тако, кад у неку вечер, зоре румен 15
уморни будемо доспели до мете,
доћи ће све неко несвесно да смете;
пашће однекуд невин земље грумен

на срце наше: сред пашњака травни'
одрониће се крупне капи росе.
О, згазиће нас, згазиће нас босе 20
ноге судбине усред божје равни.

У СМРТ РОСЕ

- Блисташе капља росе поврх влата
зрелога жита, на сунчаној страни,
мирисна и пуна небескога злата,
радосна ко око у тица на грани.
- И чињаше се, пола целог света 5
у ситној капи росе се огледа:
крило лептира и стабљика цвета,
и кутак земље и небеса бледа.
- Ал' врели зрак на поља паде родна 10
са самог срца сунцу и средишта,
па испи росу младу, испи до дна,
и све што беше поста намах: ништа.
- О, знам ја, роса што је сунце скапи 15
биће једанпут бела звезда снежна,
па измаглица љубичаста, нежна;
душа суморне новембарске капи.
- И биће можда ова роса иста 20
што сунчани је зрак са класа оте,
иглица иња, слана преко шљива;
прах дуге и дах јутарње лепоте
што плови између облака и њива.
- Ал' залуд, шта то капљи росе вреди! 25
никада више поврх зрелог влата
блистати неће, ливаде по среди,
пуна мириса и небеског злата.

НАД РЕЧНИМ КОРИТОМ

Не хучи вода више под борова остарелом граном,
и наоколо све сад је тихо неизречно,
ћудљиви планински поток другом је ударио
страном;
пусто ћути међ стењем старо корито речно.

У нереду лежи камен као свет да још није
створен, 5
и као да се са неспокојством тешким чека
да нечија рука живота опет усади корен,
и покрене све животна сила нека.

Али узалуд чекају реке осушени прازی
купајући се у пустињској тишини и тузи: 10
низ бело корито само ветар планински слази
и камењарка лењо уз зрак сунчани пузи.

И каткад се смилује Бог, те низ потока крила
у ноћ пролећну пошље бујице, мирисне кише,
да мину плахо ко спомен на песму што је била 15
у наручју нашем, и неће бити више.

УСАМЉЕН КРСТ

Стоји усамљен крст крај сеоског друма.
Пролазе путници, ветри, жубори воде;
рађа се месец небу посред ума;
по грудима земље магле броде.

Види ли он све то? Чује ли кад се на паше 5
околне пролеће зелено шумно враћа?
Види ли кад ноћ пада на кровове наше,
и кад сенка бреста над њим бива краћа?

Да ли је слеп он, или са брега гледа 10
када облак црни јавља јесење скоро?
Да ли види када хладно грумење леда
побије њиве на којима је оро?

Раширене његове руке да ли се нечега боје 15
или радосно дочекују сунчани плам?
Да ли је, као што га на брегу виде очи моје,
и у вечности тако суморан и сам?

ПОВРАТАК

Када се поврати у дедовину из туђинâ,
с наручјем умора и с прегршћу злата,
у корову нађе њиву некад пуну влата
и под шумом брегове некад пуне вина.

На прагу му отац манастирске братије 5
предаде свежањ дедовских мемоара
и старински крст потамнелих шара
и очувану икону светога Матије.

А у дом кад уђе, све као да се туђи 10
потамнело и пусто, под задахом буђи.
Он диже руке срцу, па оку, и би га чудно страх,
те пусти широм сунце кроз све продоре,
а кад се таче руком прве одоре,
она се распаде у прах.

МРТВА ТИЦА

У полумрачној собици лугара
вене мртва тица, напуњена кучином,
без облака, без таласа, без другара
са којим је летела над пучином.

СаД се више не блиста и не умара
крило на које зора спушташе прву росу;
рука путника, морнара или шумара
у срце њено прах и мрак просу.

5

СаД сен се огледа у њеном оку од стакла
и ветар гони по зраку, по поду,
кô пахуљицу бело перо тичије.

10

СаД никад више неће очи ничије
спазити: како се крилом неба такла
тица, ко звезда сребрна у своду.

ШЕТЊА КРОЗ ГРОБ

- И долазе људи да виде помрлих збирку,
низове лобања, ребара и крста.
Узгредно једу воће, смеју се, слушају свирку.
Долазе људи свих изгледа и врста.
- И чуде се гласно толикој мртвих сличности, 5
где све су очи мрачне, слепе одаје,
где све је тиха бела војска, где нема личности,
где све истога доба, судбине и рода је;
- где не види се од којих умреше болести,
ни живеше ли на води или пећини пуној шара; 10
где тужно се знаше смештати и повести
пред вече сенке људи, змија, нојева и зебара.
- Гледају људи смрт и једу јесење воће,
и да не би мислили, збијају шалу;
и одлуче сви да живе како им се хоће, 15
по своме срцу грешном и свом моралу.
- Па утешени оду, јер људима се тренутно учини
да их може задржати али спасти,
у бескрајној пролазности пучини,
мало милошта и страсти. 20

У МУЗЕЈУ

I

Мирише прошлост у зраку и стварима
на оружје, сан и свештеничке ризе;
тка паук, и црв невидљиви гризе
љиљане резане по старинским ормарима.

Гледају тужно Богородице кротке 5
из опустелих донете самостана;
мркну штитови и мач од мегдана,
и на долами златне тамне потке.

Као да се први пут за прошлост дознало 10
врви свет и завирује радознало
и када подне откуцају сати.

Док с чуђењем гледају чувари посаде
на занос тај, умирући од досаде,
и сунце наше век заспали злати.

II

У олтаре претворени зидови дворана.
Из свакога кута заплусну сјаја вал ме:
са златне одежде и хоћине чалме,
крста сребрног и у бисеру корана.

Са јеванђеља у слоновој кости, 5
где мироносна цвета грана палме;
са злата што чува покајничке псалме
и молбе Богу за грехе нам и злости.

Са ореола светитеља, што дворе 10
оставише да бдења их изнуре и пости,
да живе у Богу, међу худима.

О, Боже, нека буду прости
греси људима,
што благом хтедоше да ти се удворе.

ОПУСТЕЛИ ОКЛОП

Када је полазио у рат,
у руци му блистао штит
и сребрна на оклопу нит
и у железно обучен хат.

У миру на крајни куле кат
пео се, далеких војни сит,
и чезнуо ноћу, мрк и вит;
крај ногу му хрт, као друг и брат.

5

Кроз зору, на рога болни зов,
ошијен одлазио у лов;
на руци му кликтао соко сив.

10

Оклопа његовог сада расте сен
на месечини, и стас бива њен
као уклету из прича див.

Грлица

Грче грлица пред вечер у мркој гори
као да јој се срце и грло дробно круни
у котуре сребрне и росе труни,
и као да поток вечерњи кроз црне смреке ромори.

Грче грлица, умреће у канџама гладним; 5
убиће је ловци што вребају кроз богазе,
и пуно магле крило њено ће да погазе
пред зору путници, кад мину друмом хладним.

Грче грлица како је леп смрти мир,
где не чује се жубор потока лакога, 10
где свак заборави свакога.
Грче грлица: смрт је тихи шумски вир.

Грче грлица: смрт је вечити таме зрак;
он изједначи урвине са брада косама
и пада по сунцима и росама. 15
Грче грлица: смрт је дубоки дубраве мрак.

Грче грлица: смрт је загрљај измирења,
где нема радости ни жалбе ничије,
смрт је благо паперје тичије,
смрт је тужни мирис вења. 20

ПОСЛЕДЊЕ РЕЧИ

- Да ли ћу понети собом и своју бољку
и шарени сноп земаљске радости које?
У коју ће Бог звездану далеку шкољку
ставити сутра повраћено срце моје?
- У какву скрињу свету Он ће сахранити 5
душу кад земаљско престане живљење,
каким блаженством светим ће је хранити?
Где ће се здети моје вечерње дивљење
- месецу, кад блед се дигне над нашим странама
и пронесе спомен на сунце низ небо сиње; 10
где радост моја, кад се по гранама
час проспе цвеће, час спусти ледено иње?
- Где ће се здети моје жудње и ноћи бурне?
Да ли ће љубав прва бити и тамо жива?
Да ли ће Бог бар у облаке створити тмурне 15
слутње моје с вечери и јутра сива?
- Могу ли, као сребрне јутра магле
што купају брда, луг и траве струке,
нестати унеповрат часи кад су се нагле
самилосно над киме моје очи и моје руке? 20
- Где ћу отићи кад ме равнодушну спусте
у просторе саткане од ћутања и тајни?
Има ли чега иза модре небесне пусте
осим сунаца безбројних и звезда сјајни’?
- Хоће ли, од мутног страха сујеверног 25
и бола, жалост полити рођаке и знанце;
хоће ли бити срца тако верног
да сваки дан ме се сети узаманце
- кад одем? Ил’ проћи ће спомен на мој смех и сузе
већ када треће лето на праг јесени крочи; 30
и заборавићеш како руку моју с болом узе
док сенке смрти беху ми падале на очи!

ГОЗБА НА ЛИВАДИ

I

ГОЗБА НА ЛИВАДИ

Ја сам данас једини људски гост на дубоким ливадама маја.
Мене једину чека постављено безброј невиних весеља.

Црвени каранфили пружају ми вино наточено на сунцу.

Зрачне руке ветрова доносе росу из домовине јутра и про-
сипају је на моје чело.

Лептири преносе пољупце са лелујавих влатова до мојих
руку и очију.

Свирају слатко бубе у зелене дрхтаве цитре. У мрежи њи-
хове песме нише ми се срце.

Бог је данас мој пријатељ.

Гледа ме благородно и заштитнички иза двеју седих пла-
нинских обрва.

ТИХИ УМОБОЛНИК

Као сетни умоболник ходим кроз поља у кошуљи туге.

Машем облацима и птицама што броде над мојим срцем,
трчим за њима зането.

Нагињем се над цвет и кроз његово ситно уво разговарам
са неким кога нема више.

Идем по високом луку дуге кораком месечара по кровови-
ма над градом.

Пратим песму звезда људским гласом. Једино тихи умо-
болник зна шта певају златна звездана грла.

Кроз исти ПОЗОР

Као апсеник гледам сваки дан кроз исти прозор.

У јутру горе три тамне буктиње борова. Са дна узглавља не видим ко их у руци носи.

Тад се јави радосно бог јутра и застане на белом степенику облака, гледајући око себе. Са дна узглавља не видим ко му је отворио врата небеса.

Затим прође сањиви караван облака кроз побледелу пустињу неба. Никад нећу знати с које стране су пошли и где ће се одморити.

Заброди видиком врана несигурно, и личи на чамац без весла у заниханој пучини. Склопим очи и не знам да ли се у небо утопила или је испливала на обалу црних врхова.

И потом целог дана модре путање неба су празне.

САМОЋА

Отишли су сви. Само шумски цвет мали стоји још уза ме,
мој верни друг од јутра до мрака.

Зову га ветрови да са њима пође повијајући моћно његов
стас, али он остаје као прикован уза ме.

Долазе лептири и шапћу му на мало румено уво да с њима
пође, али он остаје уз мене, нагињући лице на мој длан.

Спусти се птица на суседну грану и мами га песмом
умиљато, али он се окрене и слуша шта ја говорим.

Дођу редом ветрови па оду, затрепере лептири па одлете,
затресе птица грану па прхне даље; падне каткад дуга
сенка неког човека крај нас па и она оде.

Оду сви. Само пољски цвет мали стоји уза ме. Његова
танка сен, кружећи лагано као казаљка, показује ми који
је час дана.

МАГЛА

Из црних шумских понора попе се нагло љута јесења магла.

Задави благе ливаде долинске и круне цветова.

Леже као вучија заседа на завијутку хладног пута.

Као црна поноћна мора обеси се под моју стреју, чекајући
да јој отворим прозор и да ми легне на груди.

ЛИШЋЕ

Пред вечер поче да се рони светачки ореол злата са чела
шуме на страни.

Падоше листови, пуни мириса неба, на ливаду, као мртве
звезде благе.

Падоше листови у зелену реку, као безбројни месеци ма-
лени.

Падоше мени на дланове, на капке очне. Где год бих ста-
зом корачила, упрљала бих њихово светло лице.

Ја тада стајем очарана. А један као златна, округла иконица
заустави се на моме срцу.

ЖИВОТ У ТРАВИ

I

Застадоше два велика црна мрава на бусену. Издалека се чуо моћан претећи шум.

Још јутро. Мирно стоји мирисна врежа купине украј стазе. Из шупљине оближњег пања нико не излази.

Наједном покрај застрашених мрави пројезди по сухом храстовом лишћу огромна буба високих ногу, под зелено-сјајним оклопом и са два копља у зубима.

II

Стоји скупоцени чирак боце на шумском пропланку и кроз сумрак руменкасто светли.

Однекуд наиђе човек. Газио је чврсто, не гледајући на што стаје. Под његовим ногама погибе уморни путник мрав, паде као покошен струк мајчине душице. Бујад диже зелену шаку да се одбрани, али он је сломи.

Потамне тад пламен боце не би ли се спасао, и човек га мимоиђе. А кад она још једном у страху погледа око себе, спази да не живи више пламени сусед, шумски каранфил.

РАЂАЊЕ МЕСЕЦА

Прстенци постадоше звезде са сивим лаким ореолом. Прецветала гујина трава измеша своју ваздушасту круну са паперјем сутона. Подиђоше зеленилом провидна плава звонца.

Тад залепршаше радосно велики срмени лептири бреза: кроз долину је корачао једнооким див, ослањајући се уморно на ред јабланова.

Његово црвено око гледало је право на брезов брег.

НА ВРАТИМА ШУМЕ

У вечер на свечаном улазу шуме дрема пет црних вукова.

Отворили су тамне чељусти и чекају своје жртве спокојно, као грешнике пакао.

Улећу птице безбрижно у њихова црна бездана грла, па испливају опет над немирне таласе шуме.

Уђе весело дете у чељусти зверова, пролебди кроз њих и појави се на горској стази.

Сене у њима светњака мала несташна муња и опет се врати на ливаду.

А у зору на свечаном улазу шуме пет ватрених змајева маше упаљеним крилима.

ЧУВАР ШУМЕ

Украј зелених шумских врата стоји стари бор, вечни чувар шуме.

Када непријатељ хоће да уђе у шуму, он баци своју дугачку сенку као црну реку и препречи пут.

Он бије бој са муњама и громовима, и ломи њихове ватрене мачеве и стреле.

Он својим челом и прсима заклања шуму од хладних олуја, и цепа њихове развитлане, прашљиве заставе.

СУНЦЕ

Свако јутро седа сунце на широки нови пањ, и наслони се
спокојно на суседну јелу.

Становници шуме долазе да се поклоне светлом и моћном
витезу.

Птице падну на његове зрачне руке и отпевају прву песму.

Бубе тку зрачни ореол око његове главе.

Срне легну спокојно крај његових ногу и гледају га у чело.

ОБЛАЦИ

Кад ујутру сунцокрети окренуше велике звездасте очи истоку, иза брега сташе излазити облаци као горопадни црни лавови.

Сунцокрети са страхом оборише погледе, а око подне, кад погледаше у небо изнад себе, као безбројна стада белих оваца лежаху свуда једнолики скупови њихови.

Увече их угледаше на западу, где се преврћу изнад црне шуме као голубови пламених прозачних крила.

ЈЕЗЕРО

Над пространим заспалим језером дижу се небеса пуна
белих кула.

Вечно погнуте врбе гледају их у језерским неизмерним
дубинама, и чини им се да је право небо на мирном дну
језера.

А када птице туђинке, заслепљене светлошћу, залутају над
ово вечно огледало небеса, неодлучно застану: не знајући
да ли да увис узлете или да у воду уроне.

ГОРСКИ ПОТОК

Јури плахи коњиц, горски поток, по цести белутка. Сребрне му гриве звоне гласом пролећа и лепршају лудо на ветру.

Крилати јахачи облаци шипају га обесно бичевима и затежу златне узде. Зелена седла, као сватовска, закићена су младим гранчицама.

Јури плахи коњиц, и кад прескочи камениту препону, клекне па се опет вине, тресући гривама и радосно ржући.

БОЈ ОБЛАКА

Иду облаци у бој. Дуге поворке црних војника пролазе један покрај другог и громко се поздрављају.

Иду облаци у бој. У рукама носе ватрена копча и мачеве, дижући их увис. Поздрављају се ускомешаним тамним барјацима.

На далеким непознатим бојиштима сви ће изгинути, поцепће се као застава у боју, умреће један другом на грудима.

СУНЧЕВ ЗАЛАЗАК

У дну дубокога кланца стоје широм отворена врата запада.
Два камена дива су их отворила сунцу.

Сада су сунчеве свите ушле кроз њих у непознате одаје
неба и на прагу оставиле стопе пуне злата.

На далеком брегу смеје се девојка: сунце јој је поклонило,
обешену о грму, од златне чипке мараму.

СРЦЕ ШУМЕ

Глас сакривене птице, као звучни чунак, тка цело јутро
између два грма.

Као сакривена, звучна казаљка броји минуте пространог
сунчаног дана.

Као крилато звонко срце горе, куца неуморно. Кад оно
престане, гора је хладна и пушта.

ЧУДОТВОРНО ДРВО

Чудотворно дрво живи на зеленом високом брегу.

У дан стоји раширених празних шака на плавом небу, као да милост проси.

И неко му услиши молитву, те сваке ведре ноћи уроди златним плодовима.

Али кад их гладна веверица из долине угледа и дође да се на њему нахрани, нађе његове длане празне и окренуте звездама.

СЕПТЕМБАР

Подиже се, подиже небо у бескрај над земљом.

Поплашише се птице да им не побегне и прхнуше за њим,
постајући немирне црне звезде.

Отрже се са зрелих цветова сребрн прах и високо у зрак
подиже.

Борови се сташе извијати да га не би из вида изгубили.

А ја потрчах на далеки брег да га ухватим за модро крило.

СНЕГ

Освануло моје бело детињство у башти, по далеким пољима, у широком своду небеском.

Веје, веје бели снег мога детињства. Куће на брегу пометале су огромне шубаре. У дољи леже пободена сребрна копча.

Веје, веје моје бело детињство из свода меког. Гомила јела у врту претворила се у тихи манастир, препун торњева блиставих.

Дуж пластова у бескрај плету се тешки венци.

А на грани пред мојим прозором иста бела птица осванула и завукла главу под снежно крило.

БЕЛА ВРБИЦА

Цвета бела врбица сребрна крај залеђене реке.

Лете око светлог грања златне пчеле и вилини коњици
бистрих крила.

А небом изнад реке иде литија најмлађих белих облака и
пева тихо. И сваки од њих носи у руци златну сунчеву
гранчицу.

СМРЗНУТА ПТИЦА

Пала је с гране смрзнута птица румених груди, пала је птица као увели рајски цвет из руке анђела.

Сиви челик студени реже кроз гору, блистају гривне на рукама смрека; на небу, над самим срцем птице, игра се безбрижно мален облак.

Пала је с гране смрзнута птица румених груди, пала је као увели рајски цвет из руке замишљеног анђела.

Вечерас први пут неће она видети како се нише над шумом љубичаста кадионица сутона, и како сенке под границама постају дубоки модри кладенци.

ГАВРАНИ

По стази светлој као залеђена месечина иду два суморна пријатеља. У целом огромном простору чује се само њихов тешки птичији бас.

Они корачају господски, корак по корак; њихова црна крила у ходу се дотичу.

Наједном пријатељи застадоше, и са дубоким грудним узвиком дигоше се, две једине тамне пеге, у пространа наручја неба.

О чему су говорили у том часу? Да ли о Богу или о љубави, кад су крило уз крило заплочили пијани у студен зимског неба?

ГОЛУБОВИ

Девојка отвори прозор.

Милиони крупних голубова спавају на непрегледној шуми
борја.

Они дишу тихо и невино као детиње руке.

Покаткад само одрони се клобук белог перја са њихових
успаваних крила.

Изненада у јаругама проговори вихор, и од његовог гласа
одлетеше пробуђени голубови са црних руку шуме.

СТУДИЈА ЗА ЗИМСКИ ПЕЈЗАЖ

Бог у тренутку може да промени моју душу. Може мртве да дигне у живот. Он је земљу претворио у небесног голуба.

Ево, драго камење Бог просица по путевима, облачи планине у беле одоре анђела, простире пред људе бисерне застираче по којима ходе праведници, ставља на чело смрека трепераве ореоле светица.

Ево, шума се претвара у одаје где спавају звезде, херувими спуштају на врхунце прозачни месечев престо. Плави снови Богородице благо веју с неба.

Слика

Када бих ја била младић, моја девојка би имала очи као снег у дубоком вечерњем хладу.

Њено чело би било чело оморика у зимско подне.

Када бих ја била младић, моја девојка би имала изгубљен и тужан глас птице у зимском врту.

Њени прсти били би бело ружино шибље у рано јутро пуно иња.

Када бих ја била младић, моја девојка би имала душу богату сном, као што су зимске горе бајкама.

СУДБИНА

Да си била ситна певачица у недоступним чистинама неба, наишао би он као кобац, и песма би умукла, од дивљења и страха, на твој нежном кљуну.

Да си била пастирка на високом алпском пропланку, наишао би он као непознати кнез и заувек помутио бистрину кладенца у твојем срцу.

Да си била краљевска невеста, прошао би он у час твог венчања, као сиромашни путник, крај црквеног прага, и ти би заувек скинула невестински вео са чела.

Да си рођена на другом крају света, донели би га таласи чак преко мора пред твоје ноге, и у том часу би сазнала да је то онај кога си чекала.

Да ниси силазила на земљу, да си била херувим крај престола небесног, наишао би он као демон, и бели цветови твојих крила у часу би повенули.

ЉУБАВ

Стрепим кад узберем цвет крај путање: увек мислим, можда патиш ти у том часу.

Бежим од сунца и смеха: увек се плашим да тебе магле и сузе нису засуле.

А кад живот натера облаке туге, ослушкујем с болом: можда се ти смејеш слатко, и моја самоћа далека је теби, и не осећаш горчину капи што је ја пијем.

ПРАЗНИК

Злато празника трепти данас у мом срцу.

Ово је јутро било голуб и донело ми у кљуну поздрав од њега.

А када отворих писмо, искидани листови са руже његовог срца падоше ми у крило.

Засија на мом длану кап радости.

На гвоздемом прстену моје судбине сија ово јутро попут крупног млечног бисера.

ТАЈНА

Спустила сам очи и заплакала у себи, тамо где нико сузе не види.

И задњи, невидљив пут узела те на своје срце, и загрлила као што се сан грли.

Пружила сам ти, у себи, увек спутаване руке и невидљиво за друге спустила их на твоја рамена.

А ти си с болом слушао насмејане речи што сам их као шарене лопте бацала у гомилу да је забавим.

РАСТАНАК

Тешко је оставити пријатеља тужног на путу. Око њега се смеше, дижу беле руце увис. Од бола он не може да дигне руку.

Тешко је оставити пријатеља тужног у априлски меки дан. Око њега цветају звезде јагорчевине просуте по брежуљку, прва гнезда се сунчају на грани. Од бола он не уме да их види.

Тешко је растати се с пријатељем у априлски меки дан. Сребрна звонца пролећа теку у реци, сија се свила нове маховине. Сви се око њега нечему надају. Само он без наде стоји крај пута, као сухо дрво у пролеће.

САД

Живот тих као далека ливада сунца испуњава сад његово
срце.

На његовим дланима и грудима лебди сад топла магли-
ца сна.

У очима његовим сад је мирно као у зеленим вировима у
летње подне.

Као мирисна глогова живица њиве у долини, оградила је
срећа његов живот и чува га.

А кад широка вечерња туга залепрша цестама као огртач
закаснилог путника, у кладенцу његовог врта огледа се
бели облак који и ја гледам.

*

Од мене до њега може се само мостом дуге.

Од мене до њега може се само језером месечине.

Од мене до њега може се само сребрном и стрмом стазом
птице.

Мостови, реке и стазе, којима људи ходе, око њега обилазе.

Он је као сунчево пламено острво одвојен сјајем од свега
света.

*

Нико не зна да смо били исти поток нераздвојни који су брегови поделили у два рукавца.

Нико не зна да смо били иста фрула од зове коју је пастир тугом обрван надвоје преломио.

Нико не зна да смо били острво у океану које су водене струје ноћу преполовиле.

УСПОМЕНЕ

Срећа којом ме је он обасуо пенила се сребром, као огромни водопад што са неба пада.

Хујало је све од његовог моћног гласа. Огромни прстен њива, шума и ливада нишао се у њему као у звучном крилу.

Ни глас ветрова, ни песма птица, ни наша реч није се више у моћном хуку могла разабрати.

Стајала сам, мала као цвет, у подножју тога водопада и са страхом очекивала кад ће сребрне капи препунити чашицу моје душе.

Данас седим на обали мирног језера у које су се сручиле све сребрне чесме моје среће. У његовом дну плове успомене, зелене и мирне као смрт.

САН

Увлачи се лагано сан у моје мисли и мрси их, као ветар високу траву ливада.

У том часу чудно се дотичу, образ уз образ, радости и туге које се никад дотле нису среле, као што се румена лица булки наслоне, понета ветром, на модре очи различака.

Ниха се, ниха небо нада мном. И наједном све се моје мисли окретоше теби својом сузном бисерном страном. Тако понекад, у вечер, тополе окрену небу сребрно лице своје круне и чекају ноћ.

ЧЕКАЊЕ

Бол је моћни подругљиви бог који часове претвара у столећа, и сваки трен чини ми се гвоздени тешки век.

Птица на грани под којом је он стајао пева цело јутро, гледајући у мене.

Можда је отпутовао тамо одакле се не враћа, и послао ми своје срце на састанак.

КОЛИКО ЛИЦА ИМАШ ТИ?

Био си цвет пролећа; на твојим образима белела се душа.

Био си ноћна птица; твој глас је звао далеко у таму, нисам знала куда.

Био си сунце; под твојим погледом претварала сам се у тешки летњи цвет.

Био си планински звоник; твоје речи су ми откуцавале часове молитве, бола и утехе.

Био си једини осветљени прозор у ноћи; кад ме обузме страх, обазрем се на тебе.

Колико лица имаш ти?

ЗАБОРАВ

Велики господар моје душе полако умире. Спуста се низ тајне мукле степенице на њено дно.

И на сваком прагу он се осврне и насмеши тужно.

Свако вече видим његове велике, некад тако моћне очи где ме покорно поздрављају.

Његове крманошке руке већ леже мртве, као весла на обали.

И само ће опет у дан велике смрти испловити као утопљеник на узбуркане таласе моје душе.

БЕЛИ ЦВЕТ

Стајали смо у шуми процвалој хладним цвећем.

Гране невине као да ни птице на њима не живе ћутале су
око нас.

Стазе се као девојке смешиле у дугим сребрним кошуљама.

У том часу мешао се неисказано болно сан и живот.

И он, гледајући ме дубоко у зенице, са осмехом тужним,
стресе бели цвет са гране којом се играо.

ЈУТРО

Долазио ми је у сусрет замрзлом снежном путањом.

Ничије стопе још нису биле начеле снег. Ничији глас још није преломио тишину.

Тада он рече моје име, дозивајући ме.

И мени се учини да смо у белим дворанама раја, тако је његов глас био чист, и неземаљски, и заувек мој.

ТИШИНА

Слушај како тишина пљуска тихо о обале брегова и надолази као плима.

Слушај, сестро, како се неземаљска биљка тишине пуже уз стабла скамењених борова, као да се бршљан нечујно око њих увија.

Чуј како спава мирно птица оборивши главу на груди, како слатко пева мали бели облак пловећи у заборав.

БОЛЕСНА ДЕВОЈЧИЦА

Промиче тихо стазом болесна девојчица, и смеши се наги-
њући се над свој сребрни лик у реци, крај погнуте врбине
гране.

Промиче тихо стазом болесна девојчица, и осврће се као
да чека ког, као да чује да је нечије стопе гласно прате.

У реци се блиста њен сребрни лик. Она се смеши зами-
шљено, послушкујући како јој неки непознати зли ветар
трза срце.

НАПУШТЕНИ ПУТ

По путу ономе пролазиће други. Биће јутро, и тек рођено сунце дочекаће једне као пожар радости, и друге ће као страшни врели спомен пратити.

А ми ћемо заувек са њега отићи. Никад више неће сунчева ватрена звезда горети нам на грудима. Заувек ми ћемо окренути лице од истока.

Путем оним пролазиће други. Сенке борова ће га пресецасти сваки дан. Птице, облаци, болне мисли чије лутаће над њим, само нас неће бити.

НЕБО

Небо је прн суров длан господара што прети над главом
роба.

Оно је тамњаном накађени комад свиле што је лепршао
дуго на литијама.

Небо је мек и ружичаст длан детета, небо је велико модро
звонце на никад невиђеној дивовској стабљици.

Небо је златан рубац у благој руци Богородице.

ВРАТА ЗАПАДА

Врата запада су тешка и ћуте.

Скаменила се река међу стенама у непомичну и огромну надгробну плочу.

Наједном се уреза сри месеца на оловним вратима међу стењем, као светла кључаоница.

Скривам се, можда неко са оне стране злобно у нас гледа.

МРАК НА ПРОЗОРУ

На великом неба прозору увек лежи мрак.

Залуд га муње часом отворе. Моје зенице су мале да сагледају ватрену одају неба.

Узалуд звезде пишу нешто и месечев провидни прст некуд показује, већ на првој божанској речи ја се уморим.

Узалуд Бог ужиже дивовску свећу сунца и ставља је крај свог прозора, моје зенице су засењене и не видим живот у тајној цркви неба.

ОЖИЉАК

Има у души мојој ожиљак који само у сну боли.

Дању се смејем и не осећам га, а у ноћ он нејасно тишти
хладноћом успомене на неку смрт.

И не знам од ког бола он је остао, и да ли је то било јутро
или сутон кад се урезао у моју душу.

И често се бојим: можда он није траг прошлости, можда
је тамна слутња на нешто болно што душу очекује.

ОХОЛОСТ

Носила сам често у срцу незнабожачку охолост. Боже, хоћеш ли ми опростити?

Заспала сам често на мачу презирања. Он је у мојој женској руци блистао злокобније од челика.

Видела сам да се њиме може посећи и поглед, и смех, и мисао, и да нема камена, из злобне руке баченог, који се неће о мој мач сломити.

Смејала сам се охолошћу незнабожачког старешине, који верује да је саткан из божанске ватре звезда.

ВЕЧЕРЊА МОЛИТВА

На све речи увреда треба се смешити тужно и благо.

Не треба рећи ниједну реч прекора, треба се смешити само, тужно и благо.

Слатко се спава на осмеху праштања, свака мисао процвета у сребрну неземаљску стабљику.

И рука онога који душе сади милује самилосно целе ноћи сваки куцањ срца.

ЗНАК КРСТА

Мој велики знак крста је кад праштајући махнем руком.

Он ме везује за пријатеље и непријатеље, без њега бих остала сама под сунцем.

Он ме мири са небом; без њега би ми се душа претворила у велику помрчину мржње.

Њиме се крстим будећи се на горком узглављу љубави.

Њиме ћу се прекрстити на последњем прагу земље, и на првом степенику облака.

Хоће ли то бити доста за малу људску душу.

У СЕНЦИ НЕБА

Где је онај што у својим рукама држи модру заставу неба?

Јесу ли то црни борови на видику што је држе да не одлети?

Јесу ли то плећа високих кршева?

Где је онај на чијој застави спавају бисерне очи звезда?

Где је онај на чијем стегу лежи сахрањена глава светитеља
месеца?

Где је заставник у сенци чијег вечног злата људи плачу?

ТАМНИЧАР

Где је страшни тамничар што чува врата овог живота?

У ноћ лако трипут куцнем танким прстом по железу врат-
ница иза којих он седи. Нико се не одзива.

Непрозирни застори поноћи висе на окнима иза којих он
промиче мукло. На шта мисли, одећи тихо иза њих, када
ми се не одзива?

Где је ноћас ћутљиви тамничар, ја бих хтела да ми тихо,
тихо отвори врата која чува.

СМРТ НА БУРИ

Када буде час буре изаћи ћу на висораван.

Биће тад, као у први земље дан, помешани ветрови са сунцем, страх земље са страшним гласовима неба, мириси облака са жарким дахом пожара.

Испловиће на површину душе све што је у њој било сахрањено. Проћи ће пред мојим погледом цео живот, као литија крај цркве.

А кад дојезде громови на висораван, као стари бог за богом на свој престо, бацајући ватрен гнев из очију, поздрављу их радосно.

И кад пастири сутрадан дотерају стада на висораван, смејаће се сунчев сјај у гранама.

НОВЕ ПЕСМЕ

Сећање на оца

СЕЋАЊЕ НА ОЦА

- Тек сада смем да га се сећам
после толиких тужних година и дана.
Чело му се сијало као да су мисли од пламена,
дланови мирисали на лиску дувана;
ишао је дигнутог десног рамена. 5
- Зашто ли је у осмеху имао нечег детињег?
Зашто ли је журио увек као да му је зима
и као да иде испод каквог стега?
Зашто му је раме било дигнуто
као крило херувима? 10
- Можда је крај божанског неког сапутника
хитао и хтео се дићи до његовог стаса;
можда је зато падала светлост са његовог лика
и топлина из његовог гласа.
- Али тамни сад помало у живота таме 15
његов глас и осмех и чело пуно сјаја,
само у сну, кад смо опет срећни и млади
и са својом душом сами,
сетим се јасно његове речи, хода и загрљаја.
- У сну ми се само живо учини, 20
кад прође поноћ и буде близу зори,
као да на недогледној некој пучини
с неким, кога ја не знам, тихо збори.
- У сну само његов лик угледам цео као и пре 25
док смо живели заједно у овом крају,
и видим га као да опет негде журно гре
и као да очи његове нешто што ја не знам знају.

ЧАС ЗЕМЉОПИСА

Стајало је нас тридесет малишана
на купастом врху Близоњског виси.
Долине Колубаре још су спавале.
Тада отац мој широки круг описа
руком од Медведника до Авале. 5

Показа преко ливада и њива
како се сребри на северу трака Саве,
како се велика грана река у њу слива,
а, дивовске камиле,
каскају једна за другом планине плаве. 10

Па са пространих равница Срема
према Босни поглед скрете
што за грбавим лежи Медведником.
Говорио је нешто рукама обема,
говорио је гласом, погледом и ликом. 15

А шарено коло око нас играла су села,
бодро се уз брда пеле шума чете,
и сунцем се преливала огромна здела
колубарског слива.

И сад увек у летња јутра ми се чини 20
да тај земљописа час још траје.
као да толики дани били нису;
видим оца, пружа руку и стаје,
обасјан сунцем као буктиња, на вису.

И планина плавих каравани 25
истим редом још наоколо броде,
и цели срезови сунцем завејани,
и блиста негде далеко трака воде.

Писмо оцу

- Сад је на земљи, оче, други свет.
За себе сви се грозничаво брину,
цене своја имања и сићушна бића.
Само је неколико сиромаша и младића
који би могли за добро других да гину. 5
- За благом сад највише жуде људи;
према човеку се све хладнији бива;
граби свак да се на земљи нажива,
јер не верује да ће на небу да се суди.
- Ни твоја молитва код Бога не помаже: 10
из дана у дан бива овде све грубље;
друкчије је сад, оче, и наше родољубље,
Србија и Војводина се чак гложе.
- Сад мисле да треба богато да се плате:
труд за родну груду и љубав и идеали; 15
причају гласно шта су за земљу дали.
А ја с болом мислим на твој живот и на те,
- и чини ми се сада: ниси морао умрети,
све је можда било празно и узалудно:
пламичак твоје вере само ја чувам будно 20
и кроз све мржње овде чистог ћу га пронети.

МОЛИТВА ОЧЕВОМ СРЦУ

Оче, пронађи ме ноћас у свету зломе,
нагни се над мене са небеског шара.
У молитви једино чујем да срцу моме
твоје, већ вечно, срце одговара.

Како си отишао са земље, није давно, 5
ниси људске патње још заборавио.
Нагни се ноћас над ово царство тавно
где си једном и ти са нама боравио.

Нека ме срце твоје ову ноћ чува, 10
оно једино на небу за мене мари.
Нагни се ноћас над кров твој стари,
где сам ја, и болови, и јесен, и дрва сува.

Када се Богу молим, он хладно ћути: 15
безброј је на свету оних који га моле;
а ти, знам, у свакој маленој минути
слушаш само шта шапћем ја на земљи доле.

Завичај

ЗАВИЧАЈНО ВЕЧЕ

- Заборавила сам била како је благо и недогледно
вече што пада на завичајне стреје;
заборавила домаћих звезда лице чедно,
и како се месец, као сељак, топло на њиве смеје;
- како мирише под вечерњим сводом трава сува 5
слађе него у цркви тамњана грумен;
како завичајно небо дуго у вечер чува
сунца траг, меку светитељску румен;
- како завичајног ветра рука родитељски ниха
зелене колевке пшенице и ражи. 10
Заборавила сам била како овде река тиха
жубори бистро и блажи све, и блажи;
- како све овде буде зрчно и мирно,
и смрт се као ноћ одмора чека;
како далеко бива и прозирно 15
лице љубљеног човека.
- Заборавила сам била како преци што помреше
лебде увече око сваког корака мог,
и како се из олтара благо на мене смеше
очи мог деде докле у цркву слази Бог. 20

БРАНКОВИНА

Кад погледала будем једанпут с неба
на лисна бранковинска села,
учиниће ми се где стоји сеоска зелена здела
и у њој њиве црнице,
као кришке сељачког хлеба. 5

Учиниће ми се где на дну зделе
зру прегршти раних вишања,
то ће кровови румени вирити из грања,
и забелеће се гробље наврх брега,
као да су голубице селе. 10

И у дубинама што се пода мнош губе
угледаћу грумен сувог злата
и ниску старинских свадбених дуката,
то на цркви зрачно биће кубе
и узрела поља житног влата. 15

СЕЃАЊЕ НА ЗАВИЧАЈ

Свака стопа земље тамо је мени знана,
мириси што се дижу са шума и са њива.
Знам какво је небо у које доба дана,
какво весеље тамо и каква жалост бива;

с кога у јесен храста на југ полазе јата, 5
крај ког се потока камењарке легу,
и, у прву зиме ноћ, на ком ће брегу
снежни смет најпре стати да се хвата.

Знам тамо с које град долази стране, 10
пролеће с ког засветли краја неба;
колико ком буковом листу треба
да свео стигне до земље са гране.

Знам живот стазе, травке и камичка;
кад сељак оштри који од алата,
да ли ће вишње бојом или различка 15
на новој кући украсити врата.

Знам шта ће рећи кмет кад из града
дође да порез скупи ко од господе.
Знам шта девојке певају идући с рада, 20
како се јадају старци кад поља не роде.

МОЈИ ЗЕМЉАЦИ

У Бранковини сад се дрва секу
и у град возе да продаду.
Сиромаси обарају шуму младу;
букве чија кора се још купа у млеку,
цериће што тек почињу да расту. 5

Цео боговетни дан погнути секу,
догод сунце не пређе свој пут небом.
Тек кад свештеник на вечерње сиђе низ реку,
седну на пањеве и маше се торбе с хлебом.

Сутрадан на вочићу једином силазе граду, 10
на леђима комад проје за ручак носе.
Остају им голе крај куће брегова косе.
Промичу полако по туђег дрвећа хладу.

Хлад своје шуме у граду ће продати,
гледаће очајно у њих брегови голи. 15
Донеће кући само опанке и свеће
и неколико груменова камене соли.

ГРАД

- Сељаци с прага гледају
и у страху се крсте:
долазе бујице града,
поља и шуме брсте;
- ледени српови жању, 5
три села већ су гола;
а сељак већ је гледао
нови хлеб насред стола;
- ножем га већ прекрстио 10
и пољубио три пута,
мирисала је већ на груду
домаћу кора жута.
- Ледена коњица језди 15
мирисном њивом лана;
а девојка је већ мотала пређу
око вретена и длана.
- На грудима својим већ је
везену ружу гледала,
на руццу младићу срце
везено давно предала. 20
- Ледене наступају чете,
земља се тресе од бата;
а сељаци су већ сањали
ракију жућу од злата.
- У сновим младића давно 25
виноград се зрео плавио,
с чутуром вина већ сваки је
селу за свадбу јавио.
- Сељаци с прага слушају: 30
божија хуји воља,
гровови држе здравице,
коло воде сред поља.

У КРАЈУ МОМ

- У крају мом где расте
сазвежђе јагорчевина,
где брда се шумовита дижу,
где има шљива и вина,
где јастребови круже, а ласте 5
с пролећа под стреје стижу,
- сељаци не одахну дању,
на ногама дочекују зору,
веселе се у недељу свету;
без машина они ору, 10
без машина јоште жању,
а жене руком плету.
- Још се хлеб у мом крају,
када се начиње, крсти;
још хране се пасуљем и луком 15
и за велике посте знају;
још жуљевити сељака прсти
виљушку држе с муком.
- Још није писмен свако;
али сваки прича приче 20
и за песму има дара,
и сви говоре лако
и сваки зна да сриче
из златног небеског буквара.

БРЕСТ СЕ СУШИ

У дедином забрану брест се суши,
сете појас око њега трепери,
а наоколо се зелене дрвета,
украј пута липа цвета,
цвета. 5

И стазу што од бреста на извор води
засипају тихо листови жути,
и у извору на ком је пио деда
вода се полако мути,
мути. 10

У забрану можда сад злодух живи
и дедином путањом често слази,
и слободно сад крај извора седа
крај кога је за живота
седао деда. 15

И бира ноћу редом дрвета
па легне да спава под брест млади,
јер деде више у шуми нема,
водицом светом не роси,
не кади. 20

Молитве свете више не чита
за све што је на свету живо,
за извор, стазу, пчеле и стадо,
и за младо брестово
дрво криво. 25

ГЛАСОВИ НОЋИ

Ноћ је овде пуна страшних гласова,
крстаре кроз шуму зли звукови,
дозивају смрт старци ћукови,
прориче на букви судбу зловна сова.

Хује вретена црна јабланова, 5
леме се грања сухог лукови;
и гложе као млади вукови
потоци понору између зидова.

Нигде варнице ситне нећеш срести: 10
небо је тамна и бездана јама,
гнезда су мрака свуд по гудурама.

Светлуца само, у дубокој чести,
срце пањева пуно мрвог сјаја.
Шума је пуна страшних догађаја.

ВЕСЕЛА ЈЕСЕН

- Бела свићу октобарска јутра:
на земљу пада роса пуна млека.
Свеједно што ће се умрети већ сутра,
данас се шума безбрижно весели,
свака бела кап је капља лека. 5
- Свеједно што су пале прве слане,
још шума сећа се песме лудог дрозда,
још данас стазе су летом завејане;
певају пожутеле дубраве букава
и зру на сунцу као грозд до грозда. 10
- Безброј буктиња и пламенова
гори на шумском раскршћу сваком.
Тополе иду из сватова,
високо у руци барјак носе,
машу издалека радосном шаком. 15
- На свакој стази се вино сипа,
са круне храстова злато мрви,
шареним рупцем се повезала липа,
с брестом се лудо грли дивља лоза
на длану носећи срце пуно крви. 20

ЛЕТЊА НОЋ

Светкују лето звезде,
са далеких мора и страна
у наше долазе краје.
Пуна су их наручја грана;
пуно их је дубоко небо 5
као црква радосних свата.
Сви небески путеи и двери
пуни су њиног злата.
Анђела скривена рука 10
једну их по једну хита
у ливаде пуне траве,
у сазреле њиве жита.

ПРОСЈАК

- Просјак је слазио путем
малом у дољи селу,
комад вечерњег неба
носио је на челу.
Около по пољу жутом 5
зрело је море хлеба.
- Зрео је у срцу влата
нечији хлеб мек и бео.
Крај поља пуног злата
уморан просјак је сео. 10
- И он, чији неће бити
са тога богатог поља
ни клас, ни слама, ни плева,
радосно погледа у небо
и поче да пева. 15

СУМРАК НА ЛИВАДИ

Чује се у трави глас ливадских птица;
гуштер се и змија тихо за сан спрема;
заспало крило широких вратница;
плот повио рамена и дрема.

Сањиво благи су прсти трна злога; 5
нишу се и грле танка цветна бића;
као спокојна свећа богатого
гори на јарку жути цвет љутића.

Претвара се у честу поспалих кровова 10
отровница црнородна кукута.
Хитају бубе пут својих ровова:
срце ноћи је пало сред ливадског скута.

ПОДНЕ У ШУМИ

Куд год крочим прати ме свита
безимених, ситних буба;
пијано за мном свуда хита
по шуми, од дуба до дуба.

Зацело им се чини 5
богиња зла што носи
у руци олују и гром,
па свака усрдно проси
да њен мимоиђем дом.

Или им се можда чиним 10
вила што шумом влада
и господарица света,
па ме зову до хлада
најлепшег у шуми цвета.

Или можда слуте и знају 15
да суморна сам на свету жена,
срце прозиру моје,
па зато на рамена
и на руке ми стају
и око мене се роје. 20

НЕБО У ЗАВИЧАЈУ

Нигде небо није тако лепо као у мом крају.
Сунце се буди пре шума и сељака;
звезде се прве роде а још трају
одблесци сунца из старог буквака.

Свештеник месец огрне златну ризу 5
и сву ноћ бди и службу свету служи:
редом до сваког крова спусти се близу,
над сваком њивом и ливадам кружи.

И нигде нема тако суморне и суре 10
и претеће као на небу нашем олује,
нигде црњих облака немају буре,
нигде муње не личе толико на гује.

И ниодале толико утехе не сија
као с неба под којим је рођен мој деда 15
и прадедови сви, и моја мати, и ја.
И одале ме душа мога оца гледа.

Враћање миру

БРАЋАЊЕ МИРУ

Прохујала сам лудо кроз заносе
и изненада стигла крају.
Смешићу се опет невино као они
који зору живота тек знају.

Јуришала сам слепо свуда 5
где душа може задобити рана.
Заволећу сад живот тих,
живот остарелих чобана.

Поред толиких скривених лепота 10
задихано сам некад протрчала.
Стигло је доба да ми доста буде
Каква људска срећа мала.

Остало је још много радости 15
и за позне, уморне дане;
као домаћи духови добри
скривене су оне на све стране:

у веселом пламену огњишта,
у књиге старе листу жуту,
у звеку чаше на столу,
у тихом вечерњем минути. 20

Биће ми опет за срећу доста 25
кап росе, облак, мир, сена стог,
као у то доба младо кад је први пут
заспао поезије бог
на узглављу мом.

СЛУТЊА

Све чешће у јесен чујем суморни шум
заборављених вечерњих буквака.
Можда је време да се на домаћи праг и хум
вратим, крај њива, поља, и сељака.

Све чешће ми се снева дубоки хлад 5
што са свода цркве завичајне веје.
Можда је време да оставим сухи град,
да се склоним испод росне под грањем стреје.

Све чешће ми се пије студени млаз 10
с извора што мирише на шљунак и жиле.
Срце је мени увек било путоказ,
нису ми се залуд цркве и шуме сниле.

Можда се живота већ описао круг
и нити се кидају у тами и секу. 15
Све чешће у сну слушам буков луг
и, у истом селу где и ја, рођену реку.

КАЈАЊЕ

Из живота сам сама изагнала
росу, зору и планине плаве.
Мањи је него сиротињска њива мала
комад неба ми врх главе.

Никада не видим зоре, 5
само поноћи знам што су.
Жељна сам самоће и горе
и да боса газим кроз росу.

Жељна сам да поразговарам 10
с човеком што у колиби спава.
Празно је све што овде стварам,
не даје заборав.

А могла сам, као отац мој, и ја 15
бити учитељ у селу
да ми сунце и под стрехом сија,
да ми роса пада по челу.

Учила бих сељаке да пчеле 20
подижу и детелину саде;
сељанке би побожно селе
крај мене да штогод раде.

Била бих видарица, вила,
добра сестра Светога Саве;
а пространа неба крила
сва била би врх моје главе.

ЛИШЋЕ

Са лишћем завичаја помешати вреле руке,
на свежину њихову наслонити длане,
увући се под зелене грања луке,
чекати да измаглица ноћи хладна кане.

Са лишћем пролећа посути груди и лице, 5
као да већ из срца листају дрвета,
танки прутови априлске врбице,
пролеће на срцу као да већ цвета.

Као да већ давно под врбом се спава, 10
у лишћа њезина уронити мека;
она утешно, тихо препричава
о миру што у крају родном чека.

Са играчицама листовима јасика 15
сести у први облак што се роди;
занихаће се небом прегршт чудних слика
као да неко у вечност броди.

У лишће завичаја загњурити вреле усне,
помешати се с безброј безимених бића,
чекати тако да се ноћ заувек згусне,
заспати крај сова, извора, и детлића. 20

Знати да озго шуми лист врба и букава,
недалеко на брегу јасика трепери трајно.
Знати да у близини непознати прадед спава,
и тле засипа лишће завичајно.

ОТИЋИ ЋУ У ПАСТИРЕ

Пред крај свој отићи ћу у пастире,
отићи ћу у пастире изненада.
И ја сам рођена да чувам стада,
да живим сама сред горског мира.

И мени је доста колиба мала, 5
и моје срце је увек малолетно.
И песме ми имају глас свирала,
као пастир певам благо и сетно.

И ја имам ћуд пустињака, 10
бежим од градова и машина.
И мени је дражи, сред шумског мрака,
планински извор него чаша вина.

Пред крај свој отићи ћу у пастире,
отићи ћу у пастире једног дана. 15
И ја волим да спим под снежним сметом,
да умрем смрћу пастирском и светом,
да облацима будем завејана.

ВЕЧЕ

Спавају овце на падини брега
као успомене мирне и беле;
чувају их у злато обучене јеле
и два-три танка облакова стега.

Жеља за миром улази у мене 5
тише него вечер у собе.
На крило спуштам, као књигу, руке обе
и гледам сан тихе ливаде зелене.

Да ми је да будем само успомена,
или ливада, или на брегу стадо. 10
Доста имах срце луталачко младо;
доста волах, доста бејах жена.

Да заспим једном као стадо са брега,
као успомене мирне и беле,
да лебде крај мене сваки вечер јеле, 15
и два-три танка облакова стега.

МИРНО МОЈЕ СРЦЕ СПАВА

Снегови, снегови по свему.
Мирно моје срце спава.
Мртва рука сад заборава
благо је пала по њему.

Било је тужног свега 5
испод свода неба плава.
Мирно моје срце спава,
не будите сада њега.

И радост и бол је прошао, 10
и лаж и љубав права.
Мирно моје срце спава.
Сан је тихим кроком дошао.

Ни за чим нема жеђи ни глади,
у грудима ми сад сан откуцава. 15
Мирно моје срце спава,
убијени јелен млади.

УМОР

Доста је живота.
Познат ми је као родно село
и развучене попевке завичајне.
Младости, младости моје очи сјајне
мртве су као месечево хладно чело. 5

Познат ми је бол,
као девојци клупа на коју је села
са драганом својим безброј пута.
Живот, живот мој из лишћа свела
и суза је ткан, 10
и ноћних минута.

Доста је љубави.
Знам црне комаде
јада и сумње из којих се она састоји,
доста је љубави, и суша, и кише, и наде; 15
уморни су, уморни су моји
осмеси и кораци.

Доста је живота.
Мали је и празан као здела
на сиромашовом столу. 20
Нека Бог мирно на моје снове и дела
обори сада своју сабљу голу.

ПОСЛЕДЊИ ЧАС

У часу том светлост овоземаљског дана
просјаће жаром благим пољског сјаја,
зашумеће задњи пут моја доба рана:
храстова шума мога завичаја.

И потом ће потећи тама густа путањом, 5
као да извире из помрчине гробне вира,
и, незнана дотле, спустиће се за њом
тишина, претходница вечнога мира.

Од загрљаја људског неће бити шири видика круг. 10
Ту неће стати ни малени пред домом врт;
ту не може ући ни добри из детињства друг.
У црној љуљашци својој нихаће ме смрт.

БОГ СМРТИ

Два пута се спуштао бог смрти до нашег дома,
кружећи мукло као крило старог јастреба
кад у подневни час плен на ливади вреба,
и пао потом као убилачка ватра грома
на наш кров. 5

Залуд смо дизали високи зид до зида
од молитава немих по целе ноћи будне;
он све зидове и бране и препреке скида,
све молитве су мале и узалудне
пред мачем његовим. 10

Још се црни пут куда су прошле његове стопе;
још као црквом идемо том путањом
куда се он, страшан и хладан, попе
као помрачено сунце.

Још се сећам облака, ветрова и птица 15
које сам срела тог јутра и дана;
у оку још ожиљке носим несаница
дугих и врелих.

И нешто нас сада од њих сурово дели. 20
Је ли то пролећна трава и оштро иње,
јесу ли то јануарски снегови бели?
Било би ми лакше кад би небо сиње
међу нама било.

Дели нас сада неки непремостив јаз. 25
Је ли то камен тврд и земље прегршт и блато?
Било би ми лакше кад би сунчев млаз,
кад би птица јато
међу нама било.

САВИН МОНОЛОГ

Ноћас ће кроз сан родитеља мојих слутња тешка
замахати црним огромним крилима,
и браће моје кроз срца витешка
страх ће минути.

А ја ћу већ бити далеко од родних села, 5
на домаку светогорских тихих манастира,
кљечаћу већ крај манастирског прага бела
пун молитве и мира.

И кад бекства синовљег стигну тужни гласи 10
до властеле наше и кнежева,
резаће већ свети оци моје власи;
и душа под небом јутарњим као шева
биће високо.

А кад мати моја пружи убогом комад круха 15
и помене у молитви име изгубљеног чеда,
срце ће куцати моје испод свештеничког руха
и спазићу где ме Христос право у очи гледа.

Куцнуо је час светог завета.
Никад више видети нећу мили очински кров, 20
ни слушати благог мајчиног савета,
ни с браћом младом кренути у лов.

Никад више са ових кнежевских трпеза
нећу чути звек купа и кондира, 25
и одоре своје царске од златног веза
заувек скинућу.

А кад манастирске прекорачим праге мирне,
у осамљеничка кад ступим дворишта
и удахнем мирис мртви свете смирне,
душа моја од живота више ништа 30
неће тражити.

Молићу се тада за спас српског рода,
за родитеља својих благ и побожан крај,
и да браћа моја кроз живот иду светла хода
као анђели кроз рај.

РАЗГОВОР МОНАХИЊЕ С БОГОМ

Боже, душа ми за пролазним благом не жуди,
не уме да сања о земаљској срећи.

Ја знам да су сви на свету од мене већи:
и зли и добри, и богати и худи.

Нема у животу спокојног сата 5
за који бих рекла да сам га заслужила;
мени је доста мало звезданог злата
да не бих роптала и тужила.

Кад ми пошљеш бол, сагнем се смерно;
кад коракнем, бојим се да нисам што скривила. 10
Нема дела твог ком се не бих дивила,
па ма као црв било мало неизмерно.

Ако ти желиш, зликовци ме вређати могу,
незаслужене ћу грехе да испаштам.
Мени је слатко да патим и праштам 15
ако је то мило праведном Богу.

ГЛАС МОНАХИЊЕ

- Слатко је ћутати.
Чини ми се да сам њива што под снегом снива,
да сам у земљи скривено зрно жита.
Не тиче ме се шта се у свету збива,
ни за чим ко у животу хита. 5
- Не знам пролазе ли векови или минути.
Нити ми се шта пита, нити саопштава.
Добро ми је као стени што у мраку ћути,
као коме ко под травом спава.
- Сада ми сасвим друкчије изгледа 10
све што је међу људима било,
и нечије речи и нечија рука бледа,
и сто за којим се смејало и пило.
- Самилосно сад гледам, као из раја,
кроз ћелијска мутна стакла, 15
људске жудње и грехе без краја
и све чега сам се некад срцем такла.
- И ништа више немам да кажем коме,
и што бих чути могла за мене није.
Чини ми се да сам шкољка над којом се таласи ломе, 20
да сам њива изнад које ветар вије.

БЛАЖЕНСТВА

- Блажени они што воле
звезде уместо злата,
мирно ће оставити земљу,
смешити се кад иду
сенком туђих палата. 5
- Блажени занесењаци
што у земљи бораве сна,
радостима њиним већ нема
ни броја, ни конца, ни дна.
- Блажени срца чиста, 10
ма какву им задали рану,
махнуће руком само.
Господа они виде
пре него што пред њега стану.
- Блажени они што живе 15
на земљи од бола свог.
Између свих јадника
њих воли највише Бог.
- Блажени разочарани,
ма шта да им се деси, 20
рећи ће свако вече:
„Земља јеси,
у земљу ћеш отићи.“

Из Словеначке

СРЕБРНЕ ПЛЕСАЧИЦЕ

- Пољана сребрна, бела.
Трепери кроз снег, трепери
ред плесачица јела
на стопалу од леда.
Борова шума цела, 5
шума ћути и гледа.
- На челу сребрна круна
трепери, кроз снег трепери.
Наручја велова пуна;
сребро блешти на недрима. 10
Лепршају зелени скутови
сребром везани у бедрима.
- Једноноге плесачице јеле
смеју се, нишу, смеју,
ломе у танким крстима. 15
Снежне велове беле
лудо око себе веју.
Трче на сребрним прстима.
- У вечер беле скуте
свију као птице крила 20
и тихо се ућуте,
у сан незнани утону.
Борови мали, сребрни,
борови стражаре у сутону.

ВЕЗ

Пет усамљеница бреза
кроз даљину гледам плаву,
као гране сребрног веза
стоје на неба рукаву.

Повиле дрхтаве стасе 5
изнад дубоке провале;
о чему су сновале зна се,
о чему су ноћас сновале:

Да звезда су златне птице 10
под њиним спавале грањем,
а месеца тихо лице
бдило над црним орањем;

да хељада руменим цветом 15
сву ноћ је њивама цвала,
и пред зору целим светом
роса да је тешка пала.

ДОЛИНА ПОД КИШОМ

- Дивовски чун долине
кроз кишу и маглу броди
духова и морнара пун.
Чун дивовски, уклети чун,
на мутној застаде води. 5
- Узалуд веслају морнари:
згурени жбун до жбуна,
у зачарани пади су круг.
Луг топола, сребрни луг,
преплашен стоји крај кљуна. 10
- Духови играју коло,
витлају на црном грму,
слива се киша слап.
Кап, само још која кап,
сви ће напустити крму. 15
- Тад мрки столетни бор
из огртача изиђе сура
и чуна поведе ход.
Брод дивовски, долине брод,
мину између гудура. 20

СРНИНА МОЛИТВА

- Истоку окренута,
срна под бором клечи,
моли се молитвом звериња,
без речи.
- Од јутарњег сјаја 5
очи су јој црвене,
не види око себе ништа,
ни околно дрвеће,
ни језеро, ни мене.
- Хиљаду је векова дизао 10
њен високи храм,
вајао стубове у њему,
Господ сам.
- Маховином је застро 15
камен голи,
да би срна имала
где да се моли.
- Истоку окренута,
моли се главе дигнуте
да борови право расту, 20
да зиме не буду љуте,
- да дрво ново никне
на месту где старо се осуши,
да у језеру вода
никада не пресуши, 25
- да јасне буду зоре,
да шуму мимоилази гром.
Истоку окренута,
моли се за свој дом.
- И свуд из борове коре, 30
кроз шуме храм,
миришу тамњан и смола.
И док се моли, свећу
држи јој Господ сам.

Ђук

- Као полудели пророк, ћук
из дубине таме виче.
Можда суморни његов хук
судбину моју прориче.
- Можда је ноћас изгубио вид, 5
па моли и запомаже.
Можда је пао на оштру хрид,
па ме зове да ми каже.
- Дозива из таме његов глас,
виче ме без предаха. 10
Морам поћи, мада ко клас
од чудног дрхтим страха.
- Морам низ шумски сићи мост
да видим шта се збива,
зашто кроз ноћ тај кобни гост 15
суморно мене дозива;
- зашто небески цели свод
пун је његових јаука.
Морам у ноћ, па ма што год
од слепог чула ћука. 20

САПУТНИЦА

- Између стења жури моја сапутница,
чујем около само сребрни говор воде;
час ми се чини, путују свадбе птица,
час да извори некуд на уранак броде.
- У безброј грла расточен њезин глас је, 5
друкчије звони са свакога кутка:
час ми се чини, шуми уз обалу класје,
час, смеје се талас у наручју белутка.
- Једина она је овде душа жива 10
са којом сретам се од јутра до мрака.
На мој глас она се једина одзива
и иде верно крај мојих корака.
- Једина она каткада са мном слуша 15
о чему сања около шума пуста,
престане да кличе, да хуји, да пенуша,
занеме наједном сва њезина уста.
- Једино са њом бивам када мира
бродови у шуме стижу пристаниште.
Једино њено тамно око из вира 20
с очима срета се мојим, и свуд их иште.

ФАНТАСТИЧНО ВЕЧЕ

Сад тамо изненада паде
у долину рањени змај.
Крила љубичастоплава
спусти около на брегове,
на глечер ватрена глава 5
клону му, а по реци
крвави просу се реп.

Милиони ноћних лештира
у мрачни се ухватише рој
смрекама око врхова, 10
цести за дуги скут:
Чујте: сада ће сова
однекуд са Караванки
хукнути први пут.

ОЛУЈА

Отварају се вулкани облака
изнад тихог оног места,
једва се беласа из мрака
светла кроз поље цеста.

Као лаку носи је заставу
олује ковитлање,
у црну баца је траву,
цеса је уз пут о грање.

5

Све се полудело помера,
јуре магле уклете,
јуре у суноврат, без смера,
облака чете.

10

Нестаје неба, у мрачне
поноре некуда лети.
Нестаје планина, прозрачне
лепршају им авети.

15

Ничега нема. Сами
ћутимо изнад слома.
Нестало је заувек у тами
светлог на цести дома.

20

СВЕТО ЈУТРО

- Сад ће сунце тамо да се роди,
у руци држаће два пламена мача.
Ено га већ по облацима и води
испред Христа мирно корача.
- Старице у црном, погнутих рамена, 5
у долину прати река и пева,
једна од тих бледоликих жена
као да је мајка Цанкарева.
- А под уским црквеним прозорима 10
где рајске птице крилом машу
Јулија Примчева се моли, на лицу има
тужну милошту нашу.
- И да уз воду, тамо где се склапа 15
планина и сјаји божје злато,
пођем: чини ми се, било би ми дато
да Грегорчића сретнем крај ког слапа.
- Јер јутро је пуно светлих привиђења,
ничу из облака и таласа пене.
О, ено и Мурн однекуд са стења 20
маше ми руком и смеши се на мене.

ОРЕОЛ

Увек кад се отуд вратим
пуна сам неба и лета.
Све што додирнем златим,
све што погледам процвета.

На песму све на мени сећа: 5
и говор и ход занети;
час се чини да ме срећа
прати, час да бол ми прети.

Све на свету туђе ми буде. 10
Плашим и привлачим као тајна.
Гледају ме и сви се чуде:
магла око мене лебди сјајна.

Песма

ПЕСМА

Не чуди се, песма, песма је ово,
песма је ово што ми на лицу пише,
не мора да се каже ниједно слово.
Песма је и кад шума дубоко дише,
песма кад ми се поглед на теби смеје. 5

Не чуди се, песма сама ниче,
и противу моје рађа се воље,
она сама од себе бива.
Она је и кад младо цвета поље,
она и ово шта ми на челу снива. 10

Не чуди се, не тиче ме се ништа друго,
не тиче ме се ништа овог часа
докле ми она у души сија.
Песма је ово што ми на лицу таласа,
песма цео свет сад, песма и ти, и ја. 15

Не чуди се, све што другима се чини
неразумљиво, и лудост, и грех,
песма је што сад да процвета треба.
Песма је и мој безразложни смех,
песма и сутон што сад пада с неба. 20

ЗЕМЉА ГДЕ СЕ РОДИО ОНАЈ ШТО МЕНЕ ЉУБИ

Земља где се родио онај што мене љуби
најлепша је од свих на свету:
снегови су у њој чисти жртвени голуби;
небом миришу прашници у цвету.

Шумно и слатко потоци теку горски, 5
брже од крви заљубљеног младића;
ливаде су зелени бездани морски;
врхове грле магли мирисна бића.

У земљи тој уза ме верно хода 10
и чува ме од зла тихи рој његових снова.
Проспу се преда ме црвена срца јагода,
водопади ме нишу сву ноћ попут белих духова.

Чиме ли ја свему у њој љубав безумну усадих? 15
Кад пролазим планине се размичу и ћуте,
клекне преда ме милион борова младих,
као пред краљицом јеле простиру скуте.

У крају том са сунцем причају хладни глечери, 20
у анђеле гледају високи обронци груби.
Па ћу и ја бити близу, већ прве рајске вечери,
земљи где се родио онај што мене љуби.

ПРОЛЕЋЕ ГНЕЗДО ГРАДИ

Мирише снег на корен љубичице:
пролеће гнездо гради испод снежног смета.
Листају реке, ветрови, дрвета;
смеје се на кори бубино испавано лице.

Пролеће у облаку гнездо гради: 5
легу се немирна јата голубова.
Из неба руменог као пруће врба и зова
рађа се сунце, голуждрави орао млади.

У наручју мом пролеће гнездо гради: 10
руке су ми уморне као од старог вина,
и чело тешко од вртоглавица.
Иста је песма срца и песма клица
што ничу јутрос из земље дубина.

Заједно под птичји и мој кров љубав долеће; 15
заједно душа пева с биљним соком,
и крв тече истим кривим током
са бујицама у пролеће.

ПРОЛЕЋЕ

Пролеће је мој верник млади.
На брегу га чекам да се врати
кад девојке на састанак пођу
и вечерњи спусте се сати.

Прва ја знаћу кад ће доћи, 5
по лудости срца га слућим.
Биће срећан што ме опет види,
закићен цветом жућим.

Постаћу опет млада, 10
ићи ћемо јутром у шуму,
вечером, загрљени, дуго
лутати по белом друму.

Он ће ми крај срца шапћати 15
да около све цвета и клија,
на уснама и у очима
да цветове носим и ја.

Познанице

- На небу имам две звезде познанице;
леже тамо негде у западном крају;
једна има румено, једна зелено лице;
не верујем да их други људи знају.
- Према другим звездама врло су мале, 5
и не виђају се сваке ноћи;
само кад нема месеца оне се пале
и живе у немој небеској самоћи.
- Оне су издалека будно пратиле 10
мој живот од дана кад сам била дете,
заједно са мноштем се радовале и патиле.
Сумњам да ме ви, људи, као оне разумете.
- Ево и сада, скоро ће поноћ да буде,
оне ме гледају како идем крај реке,
и нити ме што питају, нити се чуде 15
моје небеске познанице далеке.
- Њиховог живота неће ни трен трена
проћи, а мене ће већ скривати тама;
али сећаће се оне вечно:
била је на земљи једна жена 20
што је ноћу гледала у нас
и ходала сама.

МЛАДОСТ ЈЕ ПРОШЛА

Младост је прошла сасвим изненада,
једва смем тога да се сетим.
Сијала је краће него месечина млада,
прошла је брже него жетве лети.

Цветала је краће него шибље глога, 5
него трошни цветови бресака.
Отпевала је живота два, три слога,
брже него птица из пролећног мрака.

Младост је прошла сасвим изненада,
наглије него вина превирање. 10
А ми смо мислили много дужа да је,
да више од младе месечине траје,
да ћемо цветати дуже него грање,

него струкови у пољу пшенице 15
и по брдима нашим виногради;
да ћемо о љубави дуже него птице
певати, и сваког маја бити млади;

да ћемо срце кад стане да вене
таћи само као Мојсије суху стену, 20
па да млазеви живе воде крену
и гране опет избију зелене.

БАЧЕНИ КАМЕН

Ко је убацио камен у мирну воду?
Била је бистра као сан детета малог,
заставши часом у хучноме ходу
после дугога пута додијалог.

Сунце поподневно се нихало изнад тајни, 5
далеко су биле све радости и муке,
далеко остали брзаци завичајни,
понори, вртлози и сулуде хуке.

Ко је убацио камен сред воде мирне 10
и сетио је прохујалих бујица?
Ко се усудио у сан њен да дирне,
да скине вео ћутања јој с лица?

Ко је дигао са дна успомене и прах песка,
што лежаху сахрањени и пуни мира? 15
Ко је то, скривен иза врба и леска,
бацио камен сред тихога вира?

СУТРАДАН

Тужно је проћи јутром куда јуче
вечером прођоше наше пјане стопе:
крај прозора где си ме пољубио деца уче,
на клупу нашу врабац се смело попе!

Нигде нема синоћне мутне дивоте, 5
ни речи које смо измешали страсно;
руку твоју и смех и реч дан ми оте,
и све о чему сневали смо касно.

Као сове прхнуле су наше сени, 10
уплашене испред сунца и јутра;
ми никад нећемо проћи загрљени
по дану, мирно, не стрепећи од сутра.

Живот ће преко нас прелити таласе,
сутони наши биће без повратка.
О, тек ујутру јасно, јасно зна се 15
како је стаза наша тужна и кратка.

МЕЛАНХОЛИЈА

Већ иза грања стоји лице ноћи
и очи околног цвећа пуне су хлада.
Хтела бих да се надам, али нема моћи
душа да падање туге свлада.

Али није то што сам рећи хтела, 5
нити да видиком круже магли пене,
нити да дах јесени купа села,
нити да на стази лишће вене.

Снови што сам их просула земаљским долем 10
неће до њега допрети,
нит сретће се наше очи са болом
у часу кад станемо мрети.

ВЕРА

Доћи ћемо на небо са две стране разне,
потамнели становници овога света,
пред вечер кад на земљи стану да се празне
поља, и падне сан преко камена и цвета.

Али биће Богу, кад приспемо у његово крило, 5
мутно срце наше све провидно,
видеће једини он што је икада било
у нама и светитељско и стидно.

Знаће све што се на земљи одиграва,
све што никада нису људи знали: 10
зане су њему научинасте стазе мрава,
листови што су по шумама пали.

Кад последњи осмеси и сузе кану,
после несталих земаљских дана,
наћи ћемо се поново на божјем длану, 15
пространијем од осмеха океана.

ДУША

Никад се душа не показа нага,
и остаће у земљи закопана руда.
Зар си знао ти кад сам бивала од мржње луда,
и кад је сијала у мени милошта блага?

Никада се не разави цела као платно 5
што га на обали река жене беле.
Залуд смо слушали по вечери целе
о чему куца тужно срца клатно.

Нема моста међ душама нашим ни зглоба, 10
понор страшни између најближих зија.
Зар сам знала ја кад ти је душа бивала змија,
кад је у њој била љубав, када радост, кад злоба?

КУЋА У ЗОРИ

Кад кажем, зачудиће се цео свет,
али речи моје љубав носи:
кућа твоја личи на горски цвет,
цвет румени у роси.

Видела сам је кришом једне зоре, 5
била је још топла и тиха од сна,
била је као гнездо наврх горе
окупана небом сва.

Затворена као срце твоје била су врата, 10
брег у даљини треперио плав.
Украдена радост ова била ми је плата
за бол, за растанак, за заборав.

НЕЈАСНА ПЕСМА

Хвала ти за овај час бола препун.
Поред мене усамљен цвет беле круне
и улази тихо у небо месец непун.
О, не треба склопити очи суза пуне
кад месец излази. 5

Сићи треба на ливаде и пут,
где тишина лежи бистра преко биља
и спава месечине широки skut,
па залутати у ноћи, без циља,
као у сновима. 10

Јер важно је само оно што је вечно:
месеца и срца узрок полазни;
и, ма колико било противуречно,
волети треба што су пролазни
лешоте часови, 15

што за радошћу бол долази,
што са заборавом се не може борити.
Волети треба што све пролази.
О, никада ништа немој зборити
кад месец излази. 20

НЕСПОКОЈСТВО

Прође све. Ма колико руке загрлиле срећу,
радост низбрдицом тече у бол, у мир чежња.
Мења се судбина сваку поноћ трећу,
небо је пуно супротних, кобних тежња.

Прође све. И велики празници душе 5
као иконе старе потамне у куту.
Као сметови песка што зрно злата засуше,
засуће дани исти сваку светлу минуту.

Од заборавља сурових чељусти 10
ништа се не може спасти,
он гута редом, тамни све и пусти,
односи собом и кап горчина и сласти.

Ништа се неће у души десити 15
што неће у неповрат отићи.
Журе, журе снови као несити,
сви ће у загрљај мртвога мира сићи.

Копне дана бели мехури,
сливају се у нејасне далеке луке.
Ништа се зауставити неће. Душа жури 20
да заспи украј благе анђела руке.

БЕГУНИЦА

- Ухваћена сам и ја, бегуница из живота.
Поробљено је све што ми би некада дато:
јутарња млечна снова лепота,
и чистота срца детињег злато!
- Хтела сам побећи као птица са струком сламке 5
што бежи пред ловцем под јутра луке;
али на капији свакој из живота стоје замке
и спутале су моје у незнано пружене руке.
- Живела сам од снова лудо и неразумно;
сад морам бити бачена у дубоку тмину, 10
са зрнима другим ићи на опште гумно,
спустити се у живот као река у долину.
- Спутана сам и тешким ћу платити дугом,
јер сам волела росу и самоћу
овде где загрљени иду друг с другом 15
и деле кров, грех, и сунце, и хладноћу.
- Ухваћена сам на планинском стрмом путу,
на литици које се и срне плаше.
Живећу сад са мравима у истоме куту,
пити из заједничке свима чаше. 20

УТЕХА

- Ако нисмо заједно по априлској газили трави,
сачекаћемо заједно прве мирисе снега.
Ја волим више зиме чистогу мирну
од болеснога дана пролећњега
кад руке без страсти не могу да се дирну. 5
- Живећемо заједно свечане дане
кад душа почиње тихо да сазрева,
и бивају пуне плода њене гране,
и о вечности већ крадом снева.
- Смејаћемо се заједно у вечерње часе, 10
кад се човек смеје тише и ређе.
Волећемо се кад почињу да се
живота овог сагледају међе,
- кад љубавници постају једно другом
пријатељи благи и браћа. 15
Растаћемо се само пред путањом дугом
са које не може да се пише,
ни да се враћа.

ПРАЗНИК

Заустави на путу сиромаша боса,
позови га да код нас сврати;
ја ћу му комад нашег круха дати,
и ти реч коју, благу као роса.

Када изиђеш на јутарњу цесту, 5
понеси за птице гладне прегршт мрва;
подај по штогод на свакоме месту,
и не погази гуштера ни црва.

Нека се просјак после увек сећа 10
да тамо где се зид на сунцу бели,
тихо ко светлост вечерња у јели,
живи мала једна људска срећа.

Нека упамте сва божја створења 15
дан када ти се душа смеје;
нек памте дом наш сред јела и вења
и крајичак наше румене стреје.

МЕСЕЧИНА

Лута нам месец око собе,
крај стрехе плови наше,
сребром нам напунио чаше
и стаклене боце обе.

Нише се у свом чуну, 5
бела разапео једра,
довезао светлости ведра,
собу нам прелио пуну.

Увек сам месечину пила:
због среће, због бриге, због јада. 10
Пијмо, пријатељу, и сада,
прозорска отвори крила.

Видећеш, мање је слатка
чаша твог старог вина 15
него купа ова с висина.
Пијмо је. Ноћ је кратка.

Пијмо, пријатељу, сад скупа
ово поноћно пиће,
све моје знаћеш биће 20
кад задња се испразни купа.

Биће ти сасвим прозирна
моја душа и око;
гледаћеш у срце дубоко,
до самог дна му немирна. 25

Речи ће потећи саме, 25
образ стати да се жари;
а месец, крчмар стари,
из шумске смејаће се таме.

Подигнем очи

<p>Подигнем очи: крај радија Сластиков чека да се звона из Москве јаве са познатог звоника ког, кроз толике даљине сиве.</p>	5
<p>Не смем тад да му гледам у лице, знам, и у мртве руске цркве чешће навраћа Бог него у наше живе.</p>	
<p>Седи замишљен и руску реч чека, улице шум и писак сирена. Не смем тад да му погледам лица, ма како нежно говорила ја, знам, реч ми не може бити тако мека као у жена</p>	10 15
<p>са руских равница.</p>	
<p>Целе вечери седи нем, пијан од сећања старог вина, спомиње се домовине остављене лика.</p>	20
<p>Не смем тад да дигнем очи, јер шта су наши и Бачка и Срем према пространом руском пољу и горе наше сирам руских планина.</p>	
<p>И наједном Русија далека се зачу, у Москви булевар зашуми</p>	25
<p>и звоно се са Кремља расу. Можда се баш у том часу сестра Шура са посла враћа, познаће јој корак кад крочи;</p>	
<p>можда ту баш на булевару говоре сад његова браћа, реч слатку познаће њину.</p>	30
<p>Не смем тад да дигнем очи, тренутак још и све ће опет у страшну пасти тишину.</p>	35

ПЕСМА У НОЋИ

- Високо врх кућа, са плаве
стазе смрекове горе
песма као с неба паде.
Болесник нема моћи
са узглавља да дигне главе. 5
Које ли је доба ноћи,
да није благи час зоре?
- Где ли је ту песму још чуо?
Можда у давној младости.
Речи се над њим мешају 10
благо као боје дуге:
он не зна је ли то песма радости
или је песма туге.
- Високо над њим пролази
са ноћном незнаном птицом. 15
Одакле та песма долази,
у који ли путује крај?
Болеснику се чини да звездама
над њим мирише рај.

СТАРОСТ

Кад је прву влас седу
угледала у коси наша мати,
знам, почињало је тек пролеће,
по мартовском небу бледу
ветар је облаке стао да јати. 5

У огледалу пред којим је седела
видели се прUTOви воћака још голи.
Сећам се, намах је заћутала
и побледела
па склопила очи 10
као да је дубоко нешто у срцу боли.

Сада јој је глава сва у сребро окована,
личи на икону руску, православну;
а и сад, кад пролеће стане да се гласи,
суморно гледа своје седе власи 15
и сенка јој прелети по лицу тавну.

НАПУШТЕНА ДЕВОЈКА

Отишао је јутрос,
преко свих прешао прагова;
остала сам сама;
али сја од златних трагова
живота мога тама. 5

Отишао је јутрос
са првим лишћем низ воду,
низ мутни талас речни;
али они што заувек оду
као богови постају вечни. 10

Његово срце од кости
тврђе је било и од кремена;
али ја плачем од самилости,
ја бих тежину његовог бремена
на себе узела. 15

Отишао је јутрос.
Мирно је прошао крај распећа,
крај руже што уз стазу цвета;
али љубав моја као свећа
празнична гори света. 20

КАСНИ МРАЗ

- Још звезде нису селе,
месечина се слива.
Сањају црквене пчеле
да неко селом дави
прве цветове шљива. 5
- Танка им грла реже;
свуда са грана веју
цветова кише свеже
на њиву и на реку,
на сељакову стреју. 10
- Лије се немилице,
просипа мед се свуда;
пију га бубе и птице,
носе га ветри пољем,
реком кроз село кривуда. 15
- У оклопу од леда
целат журно корача.
Падају капљице меда
на земљу и рану траву
с његовог леденог мача. 20

БОГ МИЛОСРЂА

Пролеће је милосрђа бог млади,
изишло је у поље пре дана
и крај путева и плотова сади,
и ничу поља никад неорана.

Надничару што за другог ради 5
залива росом спарушену њиву.
И удовици с нејаком чељади
благосиља јединицу шљиву.

И ономе што без крова хода 10
диже крај пута зелене стреје;
за путника сади вреже јагода,
на тужнога се благо смеје.

Крај колиба где умиру од глади
самоникле плодове сеје.
Пролеће је милосрђа бог млади, 15
просјакове руке вас дан греје.

ПЕСНИКОВО ИСКУСТВО

Било је тужно све овде сем весеља
сунчева на планинским врсима.
Била је лепа прегршт неиспуњених жеља
само, сакривених у прсима.

Биле су чисте овде једино росе,
што блистају на траве влатима.
Били су моји само облаци, брда, косе,
и мир у вечерњим сатима.

5

УСАМЉЕНИКОВА ПЕСМА

- Знам, као непознати у луку брод,
залутала је моја душа у ове стране;
знам да никоме овде нисам род,
да је требало да живим у друге дане.
- Знам да сам танки птичији глас 5
који се једва из даљине чује;
знам да сам трошни биљке стас,
повијен ветровима олује;
- да нисам донела никакву нову вест,
да ништа велико свету нећу рећи,
да све су речи моје само исповест 10
људска тужна.
- Али нико на земљи није као ја
разумео божје бесконачно дело;
нико толико шетао кад месец сја,
ни толико слушао лишће свело. 15
- Нико није волео тако неке ситне
створове, ни пространа небеска крила.
Нико ослушкивао тако непобитне
законе божје. Само сам ја била 20
- становник шума и сапутник мрава,
и знала потока и ветрова смер,
знала о чему прича ливадска трава,
и шта осећа у грму скривена звер.
- О, знам: остаћу сасвим непозната 25
новом времену и новоме крају;
али мене познају сва небеска злата,
облаци, бубе, и шуме мене знају.
- Потомству своје испричаће ласте
да сам пролеће песмом предсказивала 30
и да сам увек кад сутон порасте
на усамљеним стазама снивала.
- Реке ће моју слику у сва мора
разнети, и у сва језера незнана,
птице ће моју песму с младог бора 35
певати кад мене не буде једног дана.

ПЕСМЕ ВАН ЗБИРКИ

КРАЈ ДРУМА

Врело је подне. Дуж прашнога пута туцају камен измучене жене са малом, слабом децом украј скута. Руке им црне крвљу обливане.	
А над њином главом, док туцају камен, бајонети стоје гвоздени и хладни, које не загрева летњег сунца пламен, стоје над њима као вуци гладни.	5
Гледам једну жену. Са мрког јој чела на камење врело зној са крвљу пада. Очајно је руке на колена сплела. У очима њеним лежи море јада.	10
А покрај ње неко поче певат' гласно. На тешку судбу то је био подсмех. Или је можда захвалност за јасно и плаво небо и за његов осмех	15
била. А сунце смејало се врело на старце, жене и на бајонете. Љубило редом свако тужно чело и миловало једно слабо дете.	20

САСТАНАК

Дошли су нам опет славом покривени
у загрљај топли нашег српског неба.
И намах се плаче и смеје се мени,
само нема речи што их рећи треба.

Дошли су нам опет после много дана, 5
борби и изгнанства, радости и беда,
уморни од многих чежња и мегдана
и од многих патњи, лица тужна, бледа.

У њиховом гласу бол за нечим лежи, 10
бол за нечим лепим, прошлим и далеким;
а поглед им стално у даљину бежи,
ко би знао за чим! – за пределом неким

где их много пута у то прошло време 15
затицало вече да суморни стоје,
са изразом туге видљиве и неме
гледају и чезну попут земље своје?

Њине душе, мисли, срца њина где ће? 20
Сећају се, можда, какве душе благе;
и тамо је за њих можда било среће
и имале једне лепе очи драге.

Дошли су. Радост обузима мене.
Смеје ми се. Бурно бије срце моје.
А у зраку лебде речи неречене;
и протекли дани међу нама стоје.

ЗАШТО?

Зашто не могу да пронађем речи, љупке и несташне као пахуљице снежне у лету, па да њима изразим тиху раздраганост душе, кад опазим како су оголеле гране процветале крупним снежним цвећем?

И зашто не могу да пронађем речи суморне, тамне и пуне суза као јесење небо, па да њима изразим ону неодређену тугу и суви плач моје душе у дане кад киша истрајно и неумољиво пева своју химну јесени?

Зашто не нађем речи веселе и нежне као боје пролетњег цвећа, па да изразим њима своју радост и занос кад ми пролетње одморно сунце зарони кроз зенице у душу?

И зашто не могу да нађем речи топле као сунце, па да изразим њима своју жарку и снажну жељу за животом у летње вечери кад слушавам песму зрикаца и удишем ваздух пун мириса као моја душа неизречених осећања?

Зашто, зашто не могу да нађем речи болне као песма јесење кише, и несташне као пахуљице снежне, и веселе као боја цвећа, и вреле као сунчева светлост, па да њима проговорим лепо и убедљиво као што мени природа говори?

БРАЋИ

Кад год вас видим да идете сами,
а челом туге облак се наслаг'о,
ја сва застрепим у дну, у дну душе:
што смо заједно да вам није драго.

Кад год вас видим са осмехом тужним, 5
а у очима погледи вам сетни,
ја сва застрепим у дну, у дну душе:
крај нове мајке можда нисте сретни.

Да л' збиља душа боли вас, да л' пати? 10
Да л' срце неку тешку тугу крије?
О, реците ми: да бих могла знати
крај нове мајке да вам хладно није!

Ил' мени се можда чини?

Гледамо се увек ћутке издалека,
побледимо кад се сретнемо на путу;
па се мени чини да све крај нас чека
на састанка нашег жељену минуто.
Ил' мени се само чини, 5
и сусрет је наш случајност?

Знам, кроз живот мој ћеш пролетет' к'о тица,
или прохујати као свежа бура –
тек прича ће наша бити свега скица
ил' скуп искиданих, нејасних контура. 10
Ил' мени се само чини,
и сусрет је наш случајност?

Остаће ми потом срце пуно рана,
после сваке среће моје то је било,
и болеће горко при смирају дана 15
кад наслони главу на сутона крило.
Ил' мени се само чини,
све је ово тек случајност?

Но нек није тако! Дођи ми и воли
онолико кратко кол'ко треба теби, 20
јер ти не знаш како могло би да боли
кад ми живот болом испунио не би.

ПОРТРЕТИ

I

Каква се то песма сањива заплела
У покрету твојих уморних капака?
Откуда та коса преко твога чела,
Као сутон смеђа, мирисна и млака?

Каквога то давно сахрањеног јада 5
Крај усана твојих горка душа лута?
Одкуда та топла, чудна светлост пада
У два ока твоја, к'о два цвета жута?

Од каквог то мора чежње талас пљусне 10
И по твојем гласу распе топле звуке;
Какве су то тужне љубиле их усне,
Те су тако бледе, нежне твоје руке?

II

Да ми је у зраке да могу пренети
твоје косе златно-сребрнасту смешу,
и дознати камо којој иду мети
осмеси у оку твојему што плешу.

Да ми је да игром претвори се шала 5
што ти често кутак усне заталаса,
да дознам ком душа снове ти је дала
што ти чело ведре од часа до часа.

Да ми је у нежно да оживим цвеће 10
све слокове топле што ти усна ређа,
и да дознам одкле вечно радост слеће
да обасја златне дуге твојих веђа.

Да ми је у звучне да претворим струне 15
склад свакога твога израза и геста,
и да дознам зашто пролећем се пуне
и песмом и срећом кад пролазиш места.

III

- О, како ме само зачуђено гледа
кад год овде дођем моја чукун баба,
једна тиха жена, суморна и слаба.
(Кажу, волела је много мога деда).
- Гледа ме са стара избледела платна, 5
на лицу јој мало од осмеха бона;
личи на светице са старих икона,
само нема њина ореола златна.
- Сликало се чудно у та доба стара:
обадве се руке на прсима скрсте; 10
док је баби мојој насликао прсте,
мислим, много труда стало је сликара.
- (Можда ове прсте љубили су редом?
Можда беху топли и меки ко свила?
Можда моја баба кокета је била?) 15
Ал' како ми само прети главом бледом,
- и како ме тужно, зачуђено гледа.
Мисли можда стара: „Ко је мог'о знати,
пре једнога века, да ће Господ дати
праунуци својој тако дрска чеда“ 20

IV

Волела сам многа створења и разна.
Но никога од ње не заволах јаче,
јер она је била тако, тако мазна,
умиљата, мека, сањива к'о маче.

Пружала је сваком своју малу шаку, 5
чији додир намах и мази и мучи;
поглед сличан беше час лептиру лаку,
час уморан, тежак к'о да је од тучи.

На чело је њено усред дана падô 10
сутон, ког спушташе коса њена густа;
а после њезиних нису могла радо
љубити се друга, ма и лепша уста.

V

Говоре јој очи:

сви који је знаше волели је беху,
њу, лептира лаког што лети без мете;
њу, каткад немирну, наклоњену греху;
њу, каткад наивну и чисту кô дете. 5

Причају јој усне:

многим од њих није познала имена.
(Име, шта то најзад у љубави значи?)
Они знаше: да су топла уста њена;
она: да им поглед до понора свлачи. 10

У гласу јој чујем:

сва пролећа њена чудна смеша беху
распусних весеља и сузина сјаја;
и румених жеља рођених у греху;
и чистоте снова која душе спаја. 15

И све лице њено

несташног јој срца верна слика беше;
а осмеси њени беху прича сама
о свем што јој даше и што јој узеше,
драж по које усне и ког ока тама. 20

VI

У позоришту, увек на балкону,
виђам те у групи осталих гамена;
каткад жудно пушиш ил' сишеш бонбону
и несташно гледаш очи лепих жена.

Под пазухом ти увек нека свеска 5
и на њој цртежа духовитих маса;
прва твоја рука диже се да плеска
и дворану целу бурно заталаса.

Ал' једанпут тужна иза једног стуба
помоли се твоја убледела глава,
а испод тамнога трепавица руба 10
вирила су сетно два ти ока плава.

Погледо су бину покаткад без воље
и држао чврсто прекрштене руке;
нека брига чела браздала ти поље
и обрва нежних набирала луке. 15

И тад усред смеха и светлости слапа
усамљена твоја туга мени каза:
да пољупцем нико очи ти не склапа.
И ничија давно да већ ниси маза.

*

Ни туга неба тако не боли
у дане плачне;
ни изглед шума и поља голи;
ко кад у твоје сивоме оку
туга се зачне, 5
ко туга неба у дане плачне.

Ћутање неба у ноћи благе,
кад у висини
трепере звезде ко очи драге,
тако се пуно душе и тајне 10
мени не чини
као ћутање усне ти драге.

Осмех пролећа душа не срета
кад зумбул плави
по шумарцима сунчаним цвета, 15
ко кад на твоје мркоме челу
осмех се јави;
ко осмех љупких пролећа плави.

ПОРТРЕТ

Као да су јој сва годишња доба јесени биле, и сви звуци које је чула био ноћни плач кише у жљебовима, тако је глас њен био тужно и једнолико искидан.

Као да је са висIBAбама никла испод снега, тако су образи њени били бели и провидни а глава нежно погнута.

Као да се са бршљаном волела, тако је тело њено било витко и лелујаво.

Као да јој се на челу сушио невидљив трнов венац, у осмеху њезину живљаху приче о неизбежном и незаслуженом болу.

НЕПОТРЕБНИ ПОЉУПЦИ

Тако много пута, скоро ноћи сваке,
Док мислим на тебе и док ми се плаче,
Са очима плавим и мекане длаке
Лежи покрај мене моје мало маче.

Па к'о да је жељно миловања моји' 5
Кокетно и љупко дође ми у крила.
Док ја тихо плачем, оно чека, стоји,
Да му гладим длаку меку као свила.
Часови нам тако споро, тужно теку.
Па док душу мучи бол, к'о целат груби, 10
И док сузе иду и к'о жишке пеку,
Моја усна жарко мало маче љуби.

И проћи ће живот, а ти нећеш знати
Како чудно гасим жељу своју врућу,
И како пољупце, што ти не смем дати, 15
На малено маче кроз сузе просућу.

РАЂАЊЕ ЗВЕЗДА

Сама у пољу. Дан већ очи склапа,
тамни му кашак пада преко њива,
и земљи с неког невидљивог слапа
покој се слива.

Све више мркне к'о покров од снега 5
тамног и млаког. Мрак покрио све је.
Док небо само светло и без пега
Смеје се, смеје.

Тад око моје бескрајно зажуди 10
да души тога тихог лица продре,
да згледа до дна нежних, топлих груди
кроз око модро.

И тако жудно, дуго гледам горе 15
пут насмејаних висина и плави',
те жељи мојој, кроз злаћане поре,
душа се неба местимице јави.

ПЕСМА

Посвећено Д. Штрбцу

- И Давиду Штрбцу престале су муке;
не суде му више „велевлажни суци“.
Са Босне му драге спале царске куке,
а слободе сунце сија Бања Луци.
- О босанске крше разбила се влада 5
„земљана“ а Штрбац у весељу лудом
отиш’о у Мостар – (давало је тада
позориште неко „Јазавца пред судом“).
- Завеса се дигла...: Давид гледа себе 10
у „главатом“ суду с јазавцем у руци –

- Узбуђено, жудно свршетак се чек’о;
а затим су глумци венце славе збрали.
„Нека живи Штрбац“ – казао је неко,
а слутио није: како тад у сали 15
- седи он у мисли погружен дубоко,
и у души старе преживљује јаде,
и како му суза мути, магли око
о к’о жишка врела на руку му паде.
- И како је потом прич’о, пио вина, 20
и славио Босну и лепоту њену;
и док тамну прошлост скривала је бина
ужив’о у српском слободном јеглену.

У МАРТУ

Пало је вече пролетње и топло кад сам заспала; било је снежно, зимско јутро кад сам се пробудила.

А само једна једина мартовска ноћ, један једини немирни сан стајали су између њих.

Сећаш ли се мога немирног сна?

Осмех илузије ме је успавао и пробудила изненадна горчина разочарења.

А свега једна једина малена реч задрхтала је између њих.

СМРТ

Може нас неосвежити плахе, летње кише смех, и не сјежити јесење, ледене измаглице јецај.

Може пролетње сунце не процветати пупољке наших снови, и летње сунце не пробудити у нама врелу чежњу.

Можемо заборавити пољупце, који су у нама пробудили нас саме, и очи које су нас усрећиле први пут.

Можемо проћи поред свих израза живота као поред какве сенке.

Али не можемо заборавити пољупце дате онима, који их нису могли осетити, нити заборавити можемо очи, које наше нису могле видети.

Не можемо опростити сунцу и веселој киши летњој, кад у чији гроб равнодушно завирују, нити без бола поднети кад јесење кише над ма којим свежим гробом плачу.

И сама сенка смрти пада на нас тежином најмучнијег живота.

ПО РАСТАНКУ

II

Читам твоје песме и тражим у њима:
да л' ти сутон један беше некад драг;
да л' је бар к'о зраком танан трак од дима,
ил' ко мирис благ,
он на души твојој оставио траг. 5

И налазим многе подневе и зоре,
топле, летње ноћи као да бежи сан,
твоје дуге шетње кроз кристалне горе,
кад је зима ван; –
свет непознат мени, далек, туђ и стран. 10

Само нема нигде моје вече драго,
кад на небу сјаше зашлог сунца траг
док се сутон тихо у долине слаг'о
мирисан и благ,
ал' који је само, само мени драг. 15

ПА ИПАК...

Другога сам волела, па ипак сам осећала како се ваздух узбуђује док ти говориш; како заљубљено дрхти и увија те у неки нежни, топли облачак; и како једно срце слично моме дрхти као срце младе тице кад први пут слуша жубор потока.

Другога сам много волела, па ипак сам осећала како си на крилима свога смеха уносио радост у тугу дана јесењег у ком сам те упознала, као што прве ласте на својим крилима доносе мирис пролећа у последње зимске дане и како си у некој души сличној мојој будио неодољиву чежњу неку, какву младо лишће осећа кад први пут слуша песму поветарца.

Осећам како је све што је било у твојој близини постајало тужно кад си отишао, и како си у некој машти сличној мојој пробудио песму која се не заборавља – па ипак, другога сам много волела.

СУТОН

Сутон. Жели се да зажмури
и нико покрај себе нема;
сред ствари тужних, немих, сури'
да полумисли, полудрема,
подушапће и полућути. 5

Сутон. Почињу чак и путе
лагано дуги да се празне;
и као роса цветне круне
звезде вам тихе, топле, мазне
небо нежношћу својом пуне. 10

Изненада допре до лица
мирис каквога цвета стари
и подсети вече до ситница,
до најпростије мале ствари,
на прохујале сутонске шетње. 15

И тад у куту, само, без сметње
свом, свом се душом горко жали
са цветовима што већ бише,
за сутонима што су пали
и пасти неће никад више. 20

ИСКРЕНА ЖЕЉА

О, када би како лептирови сања
да на ружу страсти никада не слете;
и у првих чежњи бела, чедна ткања
да се конач жудње никад не уплете.

О, када би могло да вечито свиће; 5
никад да у дана не стигнемо луку;
да пролетње часе, радознале тиће
шарени вртови лета не привуку.

И када би могло не ићи се крају 10
златне, са љубављу напуњене чаше;
да се само, драги, наше душе знају
и покаткад очи да се сретну наше.

ЛЕТЊА КИША

Бути село, а из неба
летња киша тихо пљушти
врх кровова, њива, грања;
и чудесно, благо шушти
лишће букве, храста, борја
од бујице миловања. 5

Црну земљу с небесима
попут многих трака сивих
спаја киша крупна, млака;
и к'о застор чудан неки,
ткан од нити влажних, живих. 10
Слази земљи са облака.

Назире се једва лице
блиских шума и шипрага;
из борова мокра грања,
и из сваке поре земље 15
бије мирис свеж и снага
к'о у сами дан стварања.

И наједном киша стаде.
На далекој некој брани 20
хук се чује од потока;
безброј чистих, крупних капи
на свакој се блиста грани
као сузе с дечјег ока.

СТАЗЕ

- Већ стоти пут идем
улицама тим досадно правим
као затегнута ужета;
а у страсним покретима и здравим
трчи сад негде близу, 5
кроз какву шуму што цвета,
млада стаза,
па се слива у сребрну жицу
спокојне реке.
Тамо ће некад пут нанети птицу 10
што у мом врту свако вече пева;
али мене неће.
- И негде у прашуми далекој,
где биљке из прича расту,
замршена у шибљу и трави мекој, 15
скривена као гуја,
ниже се по која стопа
до мора широких струја.
Тамо ће, можда, пут нанети ласту
што под стрехом нашом гнездо има; 20
али мене неће.
- И, још много даље, путања бела
Млечнога пута лепрша кроз мрак.
Тамо ће, можда, пут нанети зрак 25
што мину данас врх поља и села;
али мене неће.
- И, бескрајно далеко, у душама људи
што живе покрај мене
понорнице стазе 30
у срцима скривене.
Туда ће, можда, проћи моје речи,
ал' ја их познати нећу.

МОЛИТВА КРАЈ МОРА

- О, галеби, небом путници и бродари,
 другом ме својим учините;
 о, облаче, са широка мора пучине,
 рођен из осмеха валова,
 моћи мени подари 5
 да се дигнем поврх мука и жалова
 над радости земље, туге и злочине.
 Вечито бих над водама кружила:
 и кад сунце за брдима отпочине,
 и поноћна тица буде тужила. 10
- О, почуј мене, грано ловора,
 најзеленија међу гранама,
 чије песме листају и шуморе,
 крај таласа шумног говора,
 у чежњи да ми срце постане 15
 румена грана корала.
 Утопљена тако вечно у море
 никад не бих земљу желела:
 ни кад лето мине топло странама,
 ни кад иње долинама остане. 20
- О, свемоћни вихори спевани
 на немирном бескрају пучине,
 где бораве морске немани,
 нека моћна крила ваша учине 25
 од руку мојих заблудела једрила
 поморских луталица лађа.
 С таласа не бих више силазила:
 ни зора кад буде пољем заведрила
 ни када месец за шумом се рађа. 30
- О, јужног сунца зраци пламени, 30
 о, ветри, о зелена грано ловора,
 да ми је бар да се намах скамени
 у пустињу зрачног стења
 ово море, што се као и ја 35
 од часа до часа мења,
 па да њиме усамљена заблудим,
 да једино на путу ме сретају
 ноћи и дана смене,
 док заувек се не уморим 40
 врх беле скамењене пене.

ОПРОШТАЈНА ЗОРА

- Све ходим по брегу овоме
и слушавам како долином хукти влак
кроз шуме још дана непуне
и ливаде росом засуте.
Пева ми под стопама дрвећа златни свлак 5
и трепере очи суза препуне
по свему намах расуте.
- Ал хтела бих срца бар два да имам
па све што волим у њих да се сточи,
да понесем све што волим у њима двама 10
у далеки иза брдâ свет,
а знам отићи ћу сасвим сама
и понећу само своје очи
и из врта свога цвет.
- И горко ми је јер осећам још сада 15
бићу некад лудим срцем варана
да ћу све ово заборавити моћи.
О, сутра, већ сутра зарана
кад ливаде затрепте у росама,
ја ћу отићи и понети у косама 20
мирисе наших на брегу ноћи.

КАМЕНО СРЦЕ

Стоји песник исклесан у камену,
у исто време на пет разних места;
има песник тужну намену:
да краси улаз градскога музеја,
стоји к'о белег на раскршћу цеста, 5
сунча с пролећа сред баштенских леја.

Негде ветрови над њим мутно зборе,
прашина негде пада му по рамену,
доносе жене цветове из горе,
заустави путник друмом кочију. 10
Ђути песник, умножен у камену,
свуд иста туга веје му из очију.

Његовим срцем шуме мртве пене,
дршћу умукли сутони од зрика;
његовим срцем негде осмех вене, 15
несрећни њиме животу траже замену.
Ђути песник, а од давног, боног крика
звоне му срца срезана у камену.

КРАЈ ПОНОРА

Као песма нејасна тешко сву ме опи.
Осмех му би уморан од греха дедова,
а поглед дубок и застрт као да попи
старих река сенке између врба редова.

Несвесно као ветар њихао се његов стас, 5
корак му час плах, час тежак као олово,
у речима његовим дрхтао је душе глас,
а лик му блед као да је срцем болово.

И тако сам душу страхом и сумњом тровала,
те покрај његових погледа и ходава 10
прођох као крај неизмерних провала:
очију дигнутих пут небеских сводова.

ИСПОВЕСТ, КЛЕТВА И МОЛИТВА

- Немадох у срцу довољно доброте
да благослов пошљем за оним што оде,
ког у сну тешком душа ми пресреће,
са киме преко и горе и воде
везују мене и радости и несреће, 5
о коме увек све мислим и зборим,
за ким се сузе моје често здробе
и мисли моје жалосне постану –
да му опростим и ћутке прегорим;
а да ми срце и очи ми обе 10
његове остану.
- Нит ми у души би довољно снаге
да нежно срце претворим у жаоку,
да пошљем речи к’о за стрелом стрелу,
да моју горку добаце му освету; 15
већ тужбалице му роним у посвету,
не би ли му се сузе на оку
и сенке на сну јавиле,
не би ли на руку белу,
кад буду вечери плавиле, 20
тужно главу наслонио,
не би ли се у моје наручје
опет уморан склонио.
- Боже, што небесне пожаре спушташ у жетве
и сејеш страх у срца злу подана, 25
молим ти се смерно од дана до дана:
услиши моје милостиве клетве
за оног који ме вољаше срца одана.
- Учини да топлином мога гласа
одјекне ветар кад око прозора му збори. 30
Поврати у његову душу нежност благу,
да када шева диже се из класа
његово срце за мношћем забубори.
- Учини да облаци када мину му над домом
моје благе попримају кретње. 35
Усади у његову душу свети страх,
да када околне шуме одјекну громом
зачује у њему моћни глас Твоје претње.

- Учини да једном кад у ноћ се пробуди
сјај месечев га са неба побуди 40
да скрушен дође до мене.
Освета моја биће мека,
јер срце моје га чека
и дању и ноћу, без промене.
- Боже, са чије помисли једине 45
светови се створе и пропадну,
звезде се разиђу и сједине,
учини, да ми опет допадну
ове две горке милости:
вај, он да ме опет опази 50
изненадно сред света гомиле
и блед у ћутање поникне,
и речи му се буду сломиле
кад изненадно проникне
болове који ће нас спојити. 55
- Учини, да све опет збуде се
као оног дана чистога
кад слутећи дах блиских зала
суза ми се низ шапат оте;
на рамену његовом скривена, 60
кад безмерје Твоје доброте
први пут сам у помоћ звала.
- Па ма се збило поново
што срце ми је давно следило
и смех ведар ућутало: 65
за мене више не сјале
очију му сузне плавети,
и његових руку бледило
тужно ми по сновима лутало
као белих тица авети. 70

СЛИКЕ

I

Испод сунчаних вечерњих шара
тих лежи град, играчка права,
ситан као да имаде мрава
маленога за неимара.

С висине чини се: сам се ствара 5
попут кристала. Нигде траг од справа,
од људских руку, мука и страва
не спази поглед што залуд се умара.

Као без ичијег никао труда, 10
у руменоме окупан сунцу,
са торњевима у врхунцу.

Поред сивога морског спруда,
изгледа на обалу снета
црвена круница цвета.

II

Сутоном окупан пропланак честе,
кроз стабла видик сребрн и светао,
на грани шарен дивљи петао
са руменом пегом кресте;

у сенци завијутак старе цесте 5
и траг некога ко се шетао.
И нико никоме није сметао
да се чудно збију и сместе

на слици маленој као медаља,
на мањем него месец платну, 10
у округлом оквиру и влатну;

а све је савесно и како ваља
са љубављу сликане и труни,
па задржи, растужи и збуни.

КАЈАЊЕ

Ноћу, кад заспе богови и свеци
и сваки грешник заспао буде,
блуди по небу сенка грешног Јуде
к'о сањив месец по уснулој реци.

Блед и погурен полагаано ступа, 5
плаше га цвећа мирисаве круне,
и дрхти као затегнуте струне.
У паклу тада отпочне да луца

поноћно звоно, и док тама густа 10
свуд око Јуде лежи, и из свега
што види тужба диже се на њега,
плачно и болно задрхте му уста,

у оку суза јави се крвава,
па мали зрчак заблиста се наде,
Христу се тихо погурен прикраде, 15
и док он мирно сном праведних спава,

крајичак скута његовог пољуби.

СВЕТЊАК

Погледај, сестрице, лети свитац,
час изнад њива са зрелим житом,
час над високом јелом витом;
дотиче крилом час цвет, час трн;
час је као зора румен, 5
час је као поноћ црн.

Погледај, сестрице, сјајног светњака,
сад блуди изнад нашег цветњака,
светао као да је дошао са звезде.
Не хватај га, 10
јер ако будеш руком такла
биће мрк као да се дигао из пакла.

Видиш, сестрице, све се мења:
час смо радосни, час жалост тиха
срца нам њиха; 15
час ходимо преко ~~преко~~ цвећа,
час ходимо преко стења.
Као румен свитац срећа нам се чини
да гори у врту нашем; али кроз трен
опазимо је сјајну у даљини. 20

БОЈЕ СЕ БУДЕ

После кише боје се буде
и даљина постаје блиском;
све су биљке росне и крте,
дуга сија под сваком лиском,
сребром посуте све су црте. 5

Тамо, где сам била свикла
измаглице видети вео,
спазим целом ливадам никла
плава звонца и прстен бео.

И чини ми се јасно се броји 10
коловоз, који се друмом пресеца,
бразде, којим се њива врста,
и засјаји као лице месеца
кубе, под суморним обликом крста.

И све нечему радује вруће: 15
путања, шума, зелени ров,
и уздрхтало врбово пруће,
и подмлађени кишом кров.

СУДБИНА

Идемо, и као сејач по њиви црној сетву,
свуд околу себе тугу вејемо.

На себи тешку нечију носимо клетву:

Бог не да да се смејемо.

Бог не да да будемо безбрижна тица 5
што вије јутарњу песму врх гране младе
над челом нашим, Он увек коби стица;
Бог не да да живе наше наде.

Бог не да да имамо мирна сневања, 10
иза радости наше. Он је суморно сакривен.
Он се као небо брзо мења, где час севања
мину, час месечев зрак је благо разливен.

На нас сва Божија спушта се казна.

Ми околу себе тугу вејемо.

Бог неће да срце наше за срећу сазна. 15

Бог не да да се смејемо.

МЕСЕЦ

- Ено, плови златна парица
по реке наше луци.
Иди ми је брзо у'вати,
на колицима је мојим довуци.
Мама, иди ми је у'вати, 5
ја ћу је под узглављем чувати.
- Мама, да л' у свету још која
пара овако сија?
Чија ли је она, чија?
Да л' ће штети бити моја? 10
Мама, иди ми је у'вати,
ја ћу је под узглављем чувати.
- Пожури се, пожури, мама,
однеће је иначе река
у велику шуму борову, 15
у обалском сакриће се корову,
неће доћи више нама.
- Мама, бежи златна парица,
брзо у воду загази,
док је рибар стари не запази, 20
док је хитро за себе не у'вати
мала сеоска козарица.

ПТИЦА

Лежи столетна сенка под гранама;
не зна се да ли сунце небом корача,
или су звезде у свити стигле,
или на месечини борја игле
светле к'о оштрица танког мача. 5
Тад високо међу врсима
незнана прну птица;
крила јој пуна злата,
кап крви на прсима.
Која ли је то птица? 10
Да л' још кад је на земљу слата?
Да л' је кад ловац тера
и на земљу обара?
Да ли јој златна пера
икада опева песник? 15
Одакле долази? Добара
или је зала весник?
Зна ли за ватре врх зелене стреје?
Живи ли међу звездама и људима?
Виде ли кадгод сунце кад греје, 20
ил' кад му облак лежи на грудима?

МРТВА ЗВЕЗДА

Пењу се небеса поврх мојих бдења
као да копне и постају толика
хладним додиром месеца златолика
што гледа озго пун болног презрења.

И све је мирно: ни рађања ни мрења 5
таласа врх широког мора једнолика;
само трепте очи неба свеколика
уцрте у мене. Од њихова зрења

нигде ми се скрити; иза сваке смреке 10
гледају ме оне дрхтаве и меке,
ко зна чије очи са звезданих кола.

И све је тужно. А кроз кипарисе
паде мртва звезда и к'о да зари се
кроз моје зенице у дно сна и бола.

ПРОЛЕЋЕ

Пева зачуђено тица под мојим прозором: роса зелена, зелена роса попала по гранама лугова и шума.

Свира зачуђено пастир у танку фрулу: зелени барјаци, барјаци зелени вију се на брегу. Муње зелене ломе се у речном брзаку.

Брат ми задивљено гледа у очи: пролеће зелено, зелено пролеће рађа се у мојим зеницама.

ВЕЧЕРЊЕ У ШУМИ

Свитац над пољем златом класалим
као отргнут свеће дах.
Ветар га вечерњи крилом заталасалим
угаси, па распламти намах.

Под ноћ уморан спусти се на голи трн 5
као мртва сунца кап.
Низ горостасни стуб борова црн
тече ко тамјан смоле слап.

А кад се, као тица на даљне сеобе, 10
звук отисне с торња незнанога села,
чини се да звона и звуке кроз ноћ дробе
борова црних зањихана чела.

НЕБО ЈЕ НЕМИЛОСТИВО

Небо је немилостиво: не прима у своја плава наручја мртве.

Покуша увели лист да се дигне, али падне у зелено око ћу-
тљивога вира.

Залепрша рањена птица, да још који час остане близу зве-
зда, али као да је изненадно отиснута са танког влакна,
сруши се у шумске поноре.

И своје светле становнике, звезде шаље небо земљи, кад
се погасе.

Птичји глас

Глас сакривене птице као звучни чунак тка јутро цело између два грма.

Као сакривена звучна казаљка броји он минуте зеленкастог шумског дана.

Као крилато звонко срце горе куца он без престанка, и кад умукне гора је мртва и пушта.

БОЖИЋНА НОЋ У ШУМИ

- Крај шумареве кућице беле,
сред мртвог снежног мора
стоје малене јеле
и витез бор до бора.
- Шумарева кћерка гледа 5
задивљено кроз прозорска стакла:
борови мачева од леда
носе и круна јела
мутнога се неба такла.
- Шумарева ћерка млада 10
чује шум нечијих ногу,
и тихо моли се Богу
да не дођу људи из града
и малене јеле посеку.
- Шумарева ћерка често 15
у младоме своме веку
виђала је људе грубе
како јеле витке рубе
и далеко некуд носе.
- Божични сутон већ пада, 20
по грању белом се пале
вечне звездане свеће;
девојчица пуна јада
шапће: „Другарице јеле
многе и ноћас помреће“.
- 25

ЗБОГОМ

Збогом! Не може кад одем од тебе бити среће!
Нити ће на душу као роса пасти мир.
Збогом! Никада нећу знати где ће
сахнут твога топлог срца вир.

Бићу кад приспем на прагове родне, 5
где на крову чедно сија росе кап,
сама као сред шуме непроходне.
Збогом, никада нећу знати гласа
где твога жубори и спушта се слап.

И када сретнем брегове пуне класа, 10
и у наручју долина златно зрње,
биће ми ко сред пустињских голих места.
Никада знати нећу да ли трње
пада пред твоје стопе преко цеста.

Збогом. Никада нећу знати где ће 15
сахнут твога топлог срца вир.
Не може кад одем од тебе бити среће.
Нити ће на душу као роса пасти мир.

ПОНЕДЕЉАК

- Обукли смо јутрос радничко одело.
Речи мирне и свакодневне
пословно пружамо као ствари.
По фотељама навукли смо платно бело,
и прстенове древне 5
скинули уморно.
- По столовима опет столњаци стари.
Не пијемо из свечане сребрне чаше,
из које се јуче пило. 10
У вазама умире на очи наше
бело планинско цвеће,
што на срцу је моме било.
- И тужно нас двоје улицом корача
као два пута јесења кроз шуме хладне,
две мутне реке замагљеним долом. 15
Суза нам у очима росе.
И својим тако заузети болом
не видимо стараца руке гладне
што милост на путу просе.

СТАРА БУКВА

На сунчаном пропланку стоји буква мати
и гледа, лепрша се младих букава честа.
У врсима зеленим пролећна тица се јати,
и гледају у небо жутих јагорчевина двеста.

Руке су старе букве мрке и пуне бора, 5
а некад су биле младе и као зора румене;
руши се стара круна попут дрвенога двора
и бршљана свуда по стаблу леже стопе зелене.

Руши се стара буква, али кад њезине гране 10
у подножје младе шуме падну, и тамо струну,
пролећа сваког шумарци млади ће да се хране
њима и да рашире у небо своју круну.

На сунчаном пропланку стоји буква мати
и слуша млади шум честе сред подневнога мира
и гледа: букава младих коло се у дољи јати 15
и огледа лице зелено у оку шумскога вира.

РАЗОЧАРЕЊЕ

Улази кроз прозор лишће суво;
К'о верни слуга стари храст
Пред домом бди у доба глуво.
Ниједна на небу звездана цваст.

Горе само ноћи хладне зубље, 5
Црне као несреће глас.
И штогод у ноћ бива дубље,
Све ми се чини између нас

Океанске широке теку струје, 10
И пламти огња стуб,
И бране ми до тебе љуте гује
И добри старац, храстов дуб.

А ти си, међутим, уз моје крило.
Туђе су твоје очи и зле;
И к'о сух плод срце што је било 15
У мом животу велико све.

БРЕЗА

Расте сама песникиња бреза, расте сама у тамној шуми
борја.

Кад се сунце роди прва га она поздрави руццем белим.

Кад се месец роди прва га она угледа и обуче се у сребро.

Кад путник наиђе кроз тамну ноћ прва га она дочека и
покаже му пут.

Кад пада роса прва она пружа жедно дрхтаве длане.

Кад борови и јеле поспе, једина је она будна.

УМИРАЊЕ ДАНА

Наилази сутон. Сенке лижу као црни пламенови уз брег.
Још мало па ће га целог прогутати.

Дан се сакрио у сребрно око вира, ухватио се за бели
цвет на ливади, пуже се уз јасно стабло младе тополе да
се спасе. Слеће као голуб на моју руку.

Али тамне буктиње ноћи све се више разгоревају. Црн
мост паде преко реке, узабра помрчина бели цвет на лива-
ди; отера голубове са мојих руку. Постале су тамно сиве
и жалосне као јесења грана.

ЗРИКАВАЦ

Свирај, мали пријатељу са ливаде. Ја не умем тако лепо као ти.

Свирај, мали пријатељу, никад људски глас није толико чист, никад људи не умеју да буду тако пијани од росе и мириса сена.

Свирај, бдићу уз твој глас под месечином. Неосетно ћу се претворити у струк траве што те слуша.

Сад ће ноћ. Твоја свирка бива све топлија и луђа. Месец је наслонио образ на пласт сена, вечерњи облак је легао на шаке бора.

Свирај, мали пријатељу, уз твоју ће се песму љубити ноћас становници ливаде.

HAIIOMEHE

ОПШТЕ НАПОМЕНЕ

Прва књига првог тома *Целокујних дела* Десанке Максимовић

Целокупним делима засводити – на данашњем нивоу знања – све што је Десанка Максимовић оставила књижевности подухват је с високим захтевима и обавезама. Условио је обимна истраживања и анализе/синтезе да би се, по становитим критеријумима које је предвидео пројекат *Целокујних дела*, формирале појединачне књиге.

Прва књига обухвата песме у римованим стиховима и песме у прози настале у првом раздобљу стваралаштва Десанке Максимовић, од 1920. до 1936. године.

Текстови укупно три стотине тридесет пет (335) песама чине основни део ове књиге.

У Додатку прве књиге налазе се редакторске информације.

Састав прве књиге

Структура у главном делу прве књиге заснована је на збиркама песама. Модел – збирка као основ – предвиђен пројектом *Целокујних дела*, био је стварно условљен обавезом према ауторској вољи песникиње. Десанка Максимовић је 1969. при објављивању својих *Сабраних дела* у седам књига – за прву књигу одабрала четири збирке: *Песме* (1924), *Зелени вишњез* (1930), *Гозба на ливади* (1932), *Нове њесме* (1936). Исти избор збирки поновила је 1980. у првом издању *Сабраних њесама*: прва књига, као и у потоњим издањима ове издавачке целине у шест књига: у другом издању (1982), трећем издању (1985), четвртм издању (1987) и петом издању (1988).

Четири одабране збирке песама – у хронолошком низу према годинама објављивања – граде четири прва дела ове књиге. Пети део у првој књизи – под насловом *Песме ван збирки* – сачињен је за ово издање *Целокујних дела*. Обухвата песме објављене до сада једино у периодичним публикацијама, у време 1920–1936. године. Ове песме изостале су из појединачних књига Д. Максимовић, из *Сабраних дела*: прва књига и из *Сабраних њесама*: прва књига.

Додатак у првој књизи доноси редакторске информације сакупљене под одредницама: Опште напомене, Посебне напомене, Речник страних и мање познатих речи, Речник имена, Општи регистар наслова песама.

Извори

Извори за прву књигу били су рукописи Десанке Максимовић и прва / последња штампана издања песама.

Неизоставно о сваком тексту сваке песме праћени су извори: релевантне серијске публикације из 1920–1936, рукопис „Песме Десанке Максимовић“ (1924) и два писма (1924. и 1927. године), прва издања четири одабране збирке песама, *Сабрана дела*: прва књига (1969), *Сабране њесме*: прва књига (1988). Десанка Максимовић је ауторизовала сва ова издања.

Професионална начелност налагала је – дати што више редакторских информација о различитостима у ових пет извора. За основу узети су текстови из *Сабраних њесама*: прва књига (1988) према којима су стављени у однос текстови истих песама из

осталих издања и приказивани као варијанте текста у стиховима, строфама, целим песмама – ако су се разликовали.

Серијске публикације – као извор драгоцене су за прву књигу стога што је у њима објављен, најчешће, најранији облик текста једне песме.

Периодика из 1920–1936. била је значајна за Десанку Максимовић. Обичавала је да своје песме најпре штампа у овим издањима, а тек коју годину касније направи избор, повеже песме у циклусе и објави посебну књигу.

Из серијских публикација преузето је свих педесет песама које се објављују под словом *Песме ван збирки* у првој књизи. У потрази за овим песмама претражено је око четрдесет периодичних извора у којима се песникиња гласила:

- Будућност*: календар (Београд, 1925);
- Вардар*: календар Кола српских сестара (Београд, I/1910);
- Венац*: књижевно-омладински лист (Београд, I/1910);
- Воља*: књижевно-социјални часопис (Београд, I/1926);
- Време*: дневник (Београд, I/1921);
- Време*: календар (Београд, 1925);
- Гласник ђодмлашка Црвеној крсти* (Београд, I/1922);
- Живои и рад*: социјално-књижевни часопис (Београд, I/1928);
- Жена и свети*: месечник (Београд, I/1925);
- Женски ђокреји*: орган Алијансе женских покрета у Краљевини Југославији (Београд, I/1920);
- Женски свети*: нови женски лист (Београд, I/1930);
- Завичај*: деџи лист (Скопље, I/1920);
- Зайиси*: часопис за науку и књижевност (Цетиње, I/1927);
- Идеје*: за књижевност, политичка и друштвена питања (Београд, I/1934–1935);
- Јужни ђрејлед*: часопис за науку и књижевност (Скопље, I/1927);
- Јужњак*: алманах (Цетиње, 1926);
- Јујословенски расвији* (Ужице–Београд, I/1932);
- Књижевни ђолей*: месечни часопис (Шабац, I/1929);
- Књижевни север*: часопис за књижевност, науку и културу (Суботица, I/1925–1926);
- Кришика* (Београд, I/1930);
- Лейојис Мајице срјске* (Будим – Пешта – Нови Саd, I/1825);
- Мисао*: књижевно-политички часопис: књижевно-социјални часопис (Београд, I/1919–1920);
- Наи листи* (Београд, I/1921);
- Недеља*: илустровани лист (Београд, I/1925–1926);
- Нова светиљоси*: часопис за књижевност, науку и уметност (Београд, I/1920);
- Нови видици*: часопис за духовну културу (Београд, I/1928);
- Полеји* (Чачак, I/1924);
- Полишика*: дневник (Београд, I/1904);
- Правда*: дневник (Београд, I/1904);
- Пуји*: часопис за хришћанску културу (Београд, I/1934);
- Раскрсница*: друштвени часопис: часопис за културну и социјалну акцију (Београд, I/1923);
- Реч и слика*: полумесечни магазин (Београд–Земун, 1926);
- Савремени ђрејлед*: полумесечник (Београд, I/1926);
- Слово*: орган свесловенске мисли: месечник (Београд, I/1926);
- Срјски књижевни ђласник* (Београд, I/1901, нс I/1920);
- Ујознај себе*: часопис за антропософију и уметност (Београд, I/1931);
- Хришћанска мисао*: месечник (Београд, I/1935).

Рукопис „Песме Десанке Максимовић“ (1924) представља значајни извор као оригинални примерак, као уникат. Сведочанство је о процесу настајања прве штампане књиге Десанке Максимовић *Песме* (1924).

Рукописи два писма Десанке Максимовић (1924. и 1927) као извори сведочанства су о објављивању књиге *Песме* и о настајању друге збирке *Зелени вишез* (1930). Оба писма упућена су београдском књижду и издавачу С. Б. Цвијановићу.

Прва штампана издања четири одабране збирке песама – *Песме* (1924), *Зелени вишез* (1930), *Гозба на ливади* (1932), *Нове њесме* (1936) – значајни су извори за прву књигу утолико више што ниједна од ових збирки није имала поновљено издање. Појединачне песме бивале су прештампаване у антологијама, зборницима, и другим публикацијама. Тек 1969. све четири збирке као целина биле су штампане у *Сабраним делима*: прва књига.

Сабрана дела: прва књига: *Зелени вишез*. – Јубиларно издање. – Београд: Нолит, 1969. – 387 стр., 20 цм, представља важан извор за ову књигу као први модел одабирања збирки и приказивања поезије Десанке Максимовић у целини. Издавањем *Сабраних дела* у седам књига Нолит је обележио педесетогодишњицу књижевног рада песникиње.

Сабране њесме: прва књига. – Јубиларно издање. – Београд: Нолит, 1988. – 421 стр.; 20 цм, представља за прву књигу *Целокујних дела* примарни извор; у томе је значај овог издања.

Наслови појединачних песама као особени знак прве књиге *Целокујних дела*

Реч је о истим насловима за више различитих песама. Као индивидуални знак песникиње овај поступак обележио је једну трећину од укупног броја песама у првој књизи.

Варијетет две, три и више паралелних поетских целина под истом (или не) значењском фразом – то је специфичност у првој књизи која изазива пажњу. Подробније изучена ова појава вероватно би допунила општу представу о поезији Десанке Максимовић. На нов начин додирнула би процес њеног песничког стварања, нарочито у областима: мотивацијске и тематске заокупљености аутора, личног присвајања контекста, давања свог печата појединим речима у српском језику, доминације одређених речи у властитом поетском речнику, и друго.

Исти наслов за три различите песме постоји, на пример, за: *Љубав* (две песме у збирци *Зелени вишез*, једна у *Гозди на ливади*), *Самоћа* (у збиркама *Песме*, *Зелени вишез*, *Гозба на ливади*).

Исти наслов за две различите песме постоји за појмове: *Заборав* (у збиркама: *Зелени вишез*, *Гозба на ливади*), *Гласови ноћи* (у збиркама *Зелени вишез*, *Нове њесме*), *Кајање* (у збирци *Нове њесме* и у *Песмама ван збирки*), *Лишће* (у збиркама *Гозба на ливади* и *Нове њесме*), *Облаци* (у збиркама *Песме* и *Гозба на ливади*), *Песма* (у збирци *Нове њесме* и у *Песме ван збирки*), *По расијанку*: II (у збирци *Песме* и у *Песме ван збирки*), *Празник* (у збиркама *Гозба на ливади* и *Нове њесме*), *Пролеће* (у збирци *Нове њесме* и у *Песме ван збирки*), *Судбина* (у збирци *Гозба на ливади* и у *Песме ван збирки*), *Слушња* (у збиркама *Песме* и *Нове њесме*), *Суштон* (у збирци *Песме* и у *Песме ван збирки*), *Сушрадан* (у збиркама *Песме* и *Нове њесме*), *Тајна* (у збиркама *Песме* и *Гозба на ливади*), *Ушеха* (у збиркама *Песме* и *Нове њесме*).

Две песме са истоветним текстом, а различитим насловима постоје у примерима: *Заволе бела мирисна ружа* (*Мисао*, књ. 2, св. 2, 1. фебруар 1920) и *По расијанку*: V (*Песме*, 1924); *Наша њесма* (*Нова свејлост*, год. 1, бр. 1, 1. децембар 1920) и *По расијанку*: I (*Песме*, 1924); *Моји дани* (*Српски књижевни њасник* нс, књ. 8, бр. 2, 16. јануар 1923) и *Лирска њројшвиуречносћ* (*Песме*, 1924); *Прође све* (*Женски свеј*, год. 1, бр. 1, 1930) и *Несјокојсћиво* (*Српски књижевни њасник* нс, књ. 36, бр. 6, 16. јул 1932. и *Нове њесме*, 1936); *Сћудија*

за зимски њејзаж (*Мисао*, књ. 37, св. 5/6, новембар 1931. и *Гозба на ливади*, 1932) и *Зимски њредео* (*Гласник њодмлајка Црвеној крсиа*, год. 11, бр. 6, фебруар 1932).

Песме без наслова, обележене звездicom, постоје, на пример, у збирци *Гозба на ливади* (две), у *Песме ван збирки* (једна).

Заједнички наслов за дванаест различитих песама, означаваних звездicom или римским бројевима, постоји, на пример, у збирци *Песме – Оїледало*.

Заједнички наслов за десет различитих песама – означаваних римским бројевима – на пример: *На одморишију* (збирка *Песме*).

Заједнички наслов за шест различитих песама – означаваних римским бројевима – на пример: *Порїрїеи* (*Песме ван збирки*); *По расїанку* (*Песме* – пет песама и једна у *Песме ван збирки*).

Заједнички наслов за четири различите песме – означаване римским бројевима – на пример: „Вечерњи снови“ (*Зелени виїез*).

Заједнички наслов за три различите песме – означаване римским бројевима – на пример: *Над живоїом* (*Песме*); *Писма из шуме* (*Зелени виїез*).

Заједнички наслов за две различите песме – означаване римским бројевима – на пример: *Проїеїње њесме* (*Песме*); *Два дана у шуми* (*Зелени виїез*); *У музеју* (*Зелени виїез*); *Живої у їрави* (*Гозба на ливади*); *Слике* (*Песме ван збирки*).

Скраћенице – односе се на имена, упутнице, називе серијских публикација, наслове збирки и збирних дела:

- В – *Венац*: књижевни омладински лист (Београд);
- в. – видети;
- ГНЛ – *Гозба на ливади* (збирка, 1932);
- ДМ – Десанка Максимовић;
- ЗВ – *Зелени виїез* (збирка, 1930);
- КН – *Књижевне новине* (Београд);
- ЛМС – *Лейїоїис Маїїице срїске* (Нови Сад);
- М – *Мисао*: књижевно-политички часопис: књижевно-социјални часопис
- МС – Матица српска;
- НП – *Нове њесме* (збирка, 1936);
- НС – *Нова свеїлосїи*: часопис за књижевност, науку и уметност;
- П – *Песме* (збирка, 1924);
- ПВЗ – *Песме ван збирки* (1920–1936, одељак ове књиге);
- Рук. – рукопис „*Песме Десанке Максимовић*“;
- САНУ – Српска академија наука и уметности;
- СД – *Сабрана дела Десанке Максимовић*: прва књига (1969);
- СКГ – *Срїски књижевни їласник*;
- СКЗ – *Срїска књижевна задруїа*;
- СП – *Сабране њесме Десанке Максимовић*: прва књига (1988);
- ЦД – *Целокуїна дела Десанке Максимовић*;
- шт. – штампано

ПОСЕБНЕ НАПОМЕНЕ

Рукопис „Песме Десанке Максимовић“

Овај Рукопис сачињен је 1924. године наменски: за штампање књиге II код С. Б. Цвијановића. Наменски карактер потврђују поређења текстова у Рук. и у збирци II. Између оригинала и његове штампане репродукције разлике су много мање него између њих и текстова истих песама објављених, до 1924, у периодици.

Рук. има исти обим као и књига; истоветан је редослед песама у оба извора; појединачне песме – свих осамдесет пет – именоване су исто као у књизи. Одређене скупине песама у Рук. раздвојене су празним листовима папира; оне ће тек у књизи бити циклуси са именом; једино је један циклус назван: *На одморишћу (Лирска йроза)*.

ДМ: „Управо у час кад сам почела сањати да издам збирку, Цвијановић ми се сам поудио за издавача. Био је спреман [...] да ми помогне наћи наслов и подржао ме је у одлуци да збирку назовем просто 'Песме'“ (КН, 5. октобар 1962).

Овај добро очувани манускрипт откупила је од издавача српска национална библиотека 1943. године. Данас, налази се у трезору Народне библиотеке Србије, под сигнатуром Р 185.

Опис Рук. – У корицама од картона – тамно жућкасте боје – налази се руком ДМ исписано сто двадесет четири (124) листова папира (канцеларијски, шпартан и нешпартан, димензије: 21 x 17 цм). Писано је црним мастилом само са једне стране: 124 стр. На предњем коричном картону – плавом дрвеном оловком – написано је у два реда: Десанка Максимовић Песме; у доњем десном углу: 1924.

Сви писани листови налазе се у заједничкој кошуљици од папира (каро, жућкасте боје) на којем је ДМ крупним словима писала:

„Песме

Десанка Максимовић

Послати Г. Цвијановићу [подвучено]“

У доњем десном углу налази се печат: Књижара С. Б. Цвијановић. Београд; поред печата црним мастилом пише: 20. II 1924. Ван папирне кошуљице, испред задњег коричног картона, налазе се штампани листови са коректорским исправкама текстова следећих песама: *Молба младосџи, Сџрах, Једно уверење, Пишњање, Једна смрџи*.

Шта значи запис „Послати Г. Цвијановићу“? – Одговор се налази у писму ДМ (САНУ, К бр. 10918/1) које је упутила С. Б. Цвијановићу 14. августа 1924, из Светог Стефана: „Поштовани господине Цвијановићу [...] Да ли Вам је г. Петровић [Светислав Петровић, уредник СКГ, 1921–1928] дао моје песме? Ја сам се видеала са њим пред свој полазак овамо, и хтела сам их сама донети, али је њему требало још да их задржи, да неке песме препише за идући број Гласника – и обећао је да ће Вам он сам донети свеску. Он каже да му се допада како сам учинила распоред песама и избор, не знам само, да ли ће се и Вама допасти? Ви можете ових дана разгледати, па можемо, ако налазите за потребно, и неке измене учинити, али ја мислим да неће заиста имати шта да се мења, осим ако Вам се чини да је број песама већи него што сте мислили да треба да буде. Ипак ћу неке песме што сам их унела избацити, а ставити неке нове, лепше.“

Ваља констатовати: ДМ није избацила ниједну песму, нити је ставила неку нову, лепшу.

Рукописи за књиге *Зелени виџез* и *Гозба на ливади* – изостају. Њихов издавач часопис *Мисао* не постоји од 1937. године.

Рукопис за збирку *Нове њесме* – дали постоји? – Одговор се није могао добити – до данас.

ПЕСМЕ. – Београд: С. Б. Цвијановић, 1924. – 112 стр.; 20 цм.

Насл. лист илустровао Пјер Крижанић

Најобимнија збирка у првој књизи ЦД. Садржи шездесет песама у стиху и двадесет пет песама у прози.

Пет циклуса на које је разлучена носе наслове карактеристичне за лирику: *Молбе младосџи*, *Шумске звезде*, *Лирске оазе*, *На одморишћу*, *Таква сам ја*. Именовање циклуса извршили су ДМ и С. Б. Цвијановић.

Сврстава се међу најбоље збирке песама ДМ уопште.

Најраније испеване песме налазе се у овој збирци. ДМ: „Прве песме објавила сам у часопису *Мисао* који су уређивали Сима Пандуровић и Велимир Массука. Своју збирку матурантских стихова однела сам им 1919. године када сам из Ваљева дошла на факултет. У њој су, између осталих, биле песме 'Покошена ливада', 'Једна смрт', 'Чежња', 'Заволе бела мирисна ружа', 'Молба младости'...“ (*Са Десанком*, Матица српска, Нови Сад, 1989).

У читатељству прва књига ДМ била је одлично примљена. Своју прву књижевну награду добила је, на конкурс часописа *М*, 1925. године, за песму из ове збирке „Стрепња“.

Успешна рецепсија књиге водила је и ширим признањима: ДМ одликована је, 1925. године, Орденом Свети Сава; школску 1924/1925. годину провела је у Паризу као стипендиста француске владе.

Молбе младосџи – први циклус у збирци – има петнаест песама; дванаест у римованом стиху и три песме у прози. Као циклус јавља се први пут у књизи П. Именован је према првој песми.

Молба младосџи. – Рук., 2–3; П, 5–6; СД, 11–12; СП, 11–12; СКГ нс, књ. 9, бр. 3 (1. јун 1923), 181–182. У СКГ – варијанте у стиховима:

39 Јер живеће тад око мене долови,
41 а ја скамењена седећу на мом вису,

Предосећање. – Рук., 4–5; П, 7; СД, 13; СП, 13; М, књ. 2, св. 3 (16. фе бру ар 1920), 590. Истоветан текст у овим издањима.

– У Рук., П, М – сувишне запете у стиховима:

1 Познала сам те, /!/ кад снег се топи
7 и знадох, /!/ да ћеш бити ми драг
17 Познала сам те, /!/ кад копни лед

– У СД, СП – штампарска грешка:

20 кад сретно се /!/ и тужно у исти мах

Стрепња. – Рук., 6; П, 8; СД, 14; М, књ. 3, св. 1/2 (1. и 16. јул 1920), 1012.

Ова песма награђена је 1925. на конкурс часописа *М*.

Чежња. – Рук., 7; П, 9; СД, 15; СП, 15; М, књ. 4, св. 4 (16. новембра 1920), 1655–1656.

– У Рук. – на полеђини 7. листа – ДМ написала и прецртала:

Сањам да ћеш доћи
јер дрвеће листа

– У М – варијанте у стиховима:

10 јер природу Господ за твој дочек кити.
11 Ради тебе чежње у ваздуху плове.

- 12 Јер све покрај мене чека те и зове:
13 цвеће, воде, магле, јабланови вити.

Једна смрт. – Рук., 8–9; II, 10; СД, 16; СИ, 16–17; М, књ. 2, св. 1 (16. ја ну ар 1920), 422.

– У Рук.:

- 19 О, кад би /!/ и ми, драги,
20 и с оне, /!/ стране света,

Пишање. – Рук., 9–10; II, 11; СД, 17; СИ, 18; М, књ. 2, св. 1 (16. ја ну ар 1920), 424. – Песма у прози.

– У М – постоји један ред (= пасус) више:

- 19 Да ли си ме заиста тада волео?

Девојачка молба. – Рук., 11–12; II, 12–13; СД, 18–19; СИ, 19–20; В, књ. 8, св. 4/5 (1. ја ну ар 1923), 292–293.

Истоветни текст у овим издањима.

– У Рук., II, В – следећа два стиха чине посебну, седму строфу:

- 21 Допусти, мајко, да зору
22 дочекам у врту с њим.

Страх. – Рук., 13; II, 14; СД, 20; СИ, 21.

Истоветни текст у овим издањима.

Једно уверење. – Рук., 14–15; II, 15–16; СД, 21–22; СИ, 22–23; М, књ. 7, св. 2 (септембар 1921), 101–102.

Истоветни текст у овим издањима.

По расјаанку: I (*Реци ми сад, када већ йрошло све је:*). – Рук., 16; II, 17; СД, 23; СИ, 24; М, књ. 4, св. 1 (1. октобар 1920), 1405–1406.

– У М – ова песма има наслов *По расјаанку*,

– варијанта:

- 1 Ре ци ми сад, ка да већ про шлост све је:

По расјаанку: II (*Некад сам била добра и млада*). – Рук., 17–18; II, 18; СД, 24; СИ, 25–26;

М, књ. 5, св. 4 (1921), 257–258.

– У М – наслов ове песме *После расјаанка: III*;

– варијанте:

- 7 Нису ме сумње гризли црви
8 а ти си који срцу ми први
14 већ волим мање, а знам више
19 Ал' кад би данас пришао мени

– В. песму са истим насловом, а потпуно различитим текстом:

ПВЗ – *По расјаанку: II* (Читам твоје песме и тражим у њима).

По расјаанку: III (*О, кад би знао ти како је мени*). – Рук., 18; II, 19; СД, 25; СИ, 27; М, књ. 6, св. 7/8 (1921), 465.

– У М – наслов ове песме *По расјаанку: IV*;

– варијанте:

- 5 доћи ти у сутон док трава расте.
13 О, кад би знао ти ка ко мо но тон би ва,

По расјаанку: IV (*Заволела сам га*). – Рук., 19; II, 20; СД, 26; СИ, 28. – Песма у прози.

– Ова песма има варијанту под другим насловом: *Наша йесма*. – НС, год. 1, бр. 1 (децембар 1920), 9. – Разлике у редовима:

- 1 Почињала сам да га волим.
5 Почињала сам да га волим.

- 6 Затим смо се волели.
9 Сви смо се волели.

По расјанку: V (Заволе бела мирисна ружа црни бодљикави трн.) – Рук., 20; II, 20; СД, 27; СII, 29; М, књ. 2, св. 2 (1. фебруар 1920), 513–514.

Истоветан текст у овим издањима.

– У М – ова песма шт. без наслова; носи три звездице: * * *.

Оздрављење. – Рук., 21; II, 21; СД, 28; СII, 30; М, књ. 23, св. 3/4 (1. и 16. фебруар 1927), 173.

– У М – варијанте:

- 9 што нисам увек драга бивала
10 човеку који би ми жеље занео

Шумска звезда – други циклус у збирци – састављен од десет песама у римованим стиховима. Као циклус јавља се први пут у овој збирци. Именован је према првој песми.

Шумска звезда. – Рук., 24–25; II, 25–26; СД, 31–32; СII, 33–34;
Истоветан текст у овим издањима.

Покошена ливада. – Рук., 26–27; II, 27–28; СД, 33–34; СII, 35–36; М, књ. 2, св. 4 (1. март 1920), 683.

Истоветан текст у овим издањима.

– У М – различита интерпункција:

- 34 чује се до облака. /!/
35 Вечера целог жале

Змија. – Рук., 28–29; II, 29; СД, 35; СII, 37–38; СКГ нс, књ. 11, бр. 1 (1. јануар 1924), 18.
Истоветан текст у овим издањима.

– У СКГ – различита интерпункција:

- 4 један цвет. /!/
9 ко зна чија; /!/
12 Она слуша. /!/ У зрак будно
16 оштрицом косе. /!/

Лов. – Рук., 30–31; II, 30–31; СД, 36–37; СII, 39–40; М, књ. 7, св. 8 (1921), 579.
Истоветан текст у овим издањима.

Поздрав реци. – Рук., 32–33; II, 32–33; СД, 38–39; СII, 41–42; М, књ. 5, св. 8 (1921), 592–593.

Истоветан текст у овим изворима.

– У М – сваки стих почиње великим словом.

Сеоски њоћок. – Рук., 34; О, 34; СД, 40; СII, 43.
Истоветан текст у овим издањима.

Облаци. – Рук., 35–36; II, 35; СД, 41; СII, 44–45; В, књ. 8, св. 7 (25. март 1923), 484.
Истоветан текст у овим изворима.

– У Рук., II, В – писање великог слова:

- 21 млечни /!/ пут /!/

– В. песму са истим насловом, а потпуно различитим текстом:

ГНЛ – *Облаци* (Кад ујутру сунцокрети окренуше велике звездасте очи).

Пођимо у шуму. – Рук., 37–38; II, 36–37; СД, 42–43; СII, 46–47; М, књ. 14, св. 1 (1. јануар 1924), 26.

Истоветан текст у овим издањима.

– У Рук., II, М – сувишне запете:

- 3 да гледам, /!/ како јесен бела
33 ноћас бих хтела, /!/ да ме се увек сетиш

Круи. – Рук., 39; II, 38; СД, 44; СII, 48.

– У Рук. и II – варијанта:

- 6 ливада ова горко дно морско.

Зелени сумрак. – Рук., 40–41; II, 39–40; СД, 45–46; СII, 49–50.

Истоветан текст у овим издањима.

Лирске оазе – трећи циклус у овој збирци – има двадесет шест песама; све су испеване у римованим стиховима. Као циклус јавља се први пут овде. Именован је према наслову прве песме.

Лирска оаза. – Рук., 44–45; II, 43–44; СД, 49–50; СII, 53–54; *Женски њокреј*, год. 4, св. 1 (ја ну ар 1923), 44–45.

– У часопису *Женски њокреј* – постоји један стих више и варијанте:

- 3 нише се у прамењу меком
18 заробљена у дивне вечери и јутра
19 смеје се;
25 Где ли је моја душа?
26 Каткада ми се чини
27 између ње и људи
28 нема мостова ни стаза,
29 па боли ме и радости
30 што ми је душа:
31 далека лирска оаза.

Пролејње њесме: I (Пролеће, данас зваћу те чистотом:). – Рук., 46; II, 45; СД, 51; СII, 55; М, књ. 3, св. 6 (16. септембар 1920), 1322.

– У М – варијанта:

- 7 Пролеће, данас радост ћеш се звати:

На речи ове песме композитор Александар Кораћ написао је музику.

Пролејње њесме: II (Осећам вечерас док посматрам ласте). – Рук., 47; II, 46; СД, 52; СII, 56; М, књ. 3, св. 3/4 (1. и 16. ав густ 1920), 1128.

Текст истоветан у овим изворима.

– У М – сваки стих почиње великим словом;

- наслов гласи: *Пролејње њесме: III*.

Радосџи. – Рук., 48–49; II, 47; СД, 53; СII, 57–58; М, књ. 6, св. 3/4 (1921), 178–179.

– У М – у другој строфи постоји један стих више:

- 17 као осмеси
18 радости су наше крилате.

– варијанта:

- 3 у души нашој тако сваки мучан дан

Немир. – Рук., 50; II, 48; СД, 54; СII, 59.

Истоветан текст у овим издањима.

Суџон (Око брега зеленог). – Рук., 51; II, 49; СД, 55; СII, 60; М, књ. 7, св. 4 (1921), 357. Истоветан текст у овим издањима.

– В. песму са истим насловом, а потпуно различитим текстом: ПВЗ – *Суџон* (Жели се да зажмури).

Селице. – Рук., 52; II, 50; СД, 56; СII, 61.

Истоветан текст у овим издањима.

У зимски дан. – Рук., 53; II, 51; СД, 57; СII, 62; СКГ нс, књ. 5, бр. 4 (16. фебруар 1922), 269. Истоветан текст у овим издањима.

Сушрадан (Сећам се сад:). – Рук., 54; II, 52; СД, 58; СII, 63; *Раскрсница*, књ. 3, бр. 13/14 (април–мај 1924), 38.

Истоветан текст у овим издањима.

– В. песму са истим насловом, а потпуно различитим текстом:

НII – *Сушрадан* (Тешко је проћи јутром куда јуче вечером прођоше наше пјане стопе:).

Нисмо ми криви. – Рук., 55–56; II, 53–54; СД, 59–60; СII, 64–65; СКГ нс, књ. 2, бр. 7 (1. април 1921), 502.

– У СКГ – варијанте:

22   цвет скривен гдегде крај жбуна
25   Ал' на растанку, кад бесмо тужни,

Звезда. – Рук., 57; II, 55; СД, 61; СII, 66; В, књ. 7, св. 8 (20. април 1922), 558.

Истоветан текст у овим издањима.

У влаку. – Рук., 58; II, 56; СД, 62; СII, 67.

– У Рук., II, СД – варијанте:

11   И све ме боли што због брзине
12   којом крај мене мину

Ушеха (Још данас смо заједно). – Рук., 59–60; II, 57; СД, 63; СII, 68–69; В, књ. 8, св. 6 (20. фебруар 1923), 390.

– У В – песма има један стих више:

19   у души;

– В. песму са истим насловом, а потпуно различитим текстом:

НII – *Ушеха* (Ако нисмо заједно по априлској газили трави).

На бури. – Рук., 61–62; II, 58–59; СД, 64–65; СII, 70–71.

Истоветан текст у овим издањима.

Сећање. – Рук., 63–64; II, 60–61; СД, 66; СII, 72–73; *Женски њокреј*, год. 3, св. 11/12 (новембар–децембар 1922), 356.

– У Рук. – варијанта:

7   Овако тужно не пева он.

– У Рук., II, СД, *Женски њокреј* – варијанта:

18   Мислиш ли ти да ишта с душе

– У часопису *Женски њокреј* – варијанте:

2   пољем нашим
9   Како је добра
10   нежна и мека?
11   Памтиш ли, сестро, тамо у пољу
24   што пољем нашим.

Паук. – Рук., 65; II, 62; СД, 67; СII, 74; М, књ. 9, св. 2 (16. мај 1922), 738.

– У Рук. и II – варијанта:

18   тешку од страсти и лепу због бола

У колу. – Рук., 66; II, 63; СД, 68; СII, 75; СКГ нс, књ. 3, бр. 3 (1. јун 1921), 186.

Истоветан текст у овим издањима.

Изнанађење. – Рук., 67; II, 64; СД, 69; СII, 76.

Истоветан текст у овим издањима.

Служиња (Мада је око мене пролеће.) – Рук., 68; II, 65; СД, 70; СII, 77.

Исто ве тан текст у овим из да њи ма.

– В. песму са истим насловом, а потпуно различитим текстом:

НП – *Служиња* (Све чешће у јесен чујем суморни шум).

Пиноћ. – Рук., 69; II, 66; СД, 71; СII, 78.

Истоветан текст у овим издањима.

Тајна (Четири чудна имена). – Рук., 70–71; II, 67; СД, 72; СII, 79–80.

Истоветан текст у овим издањима.

– В. песму са истим насловом, а потпуно различитим текстом:

ГНЛ – *Тајна* (Спустила сам очи и заплакала у себи).

Над живојом: I (Осећам, полудећу пролећа овога). – Рук., 72; II, 68; СД, 73; СII, 81.

Истоветан текст у овим издањима.

– У Рук. – три песме под насловом *Над живојом* нису означаване римским нумерама; раздвајане су кратком хоризонталном повлаком чиме се обележавао крај једне песме.

Над живојом: II (Осећам, полудећу пролећа овога због неке далеке лепоте под небом рођеног бола). – Рук., 72–73; II, 69; СД, 74–75; СII, 82–83.

Истоветан текст у овим издањима.

Над живојом: III (И осећам, остаћу жедна ове далеке лепоте). – Рук., 74; II, 70; СД, 76; СII, 84.

Истоветан текст у овим издањима.

Наша њајна. – Рук., 75–77; II, 71–72; СД, 77–78; СII, 85–86;

СКГ нс, књ. 12, бр. 6 (16. јул 1924), 424–425.

– У СКГ – варијанте:

47 тамо где су подједнако топли

48 и бол и срећа жива;

Самоћа (Било би ми сувише да сретнем когагод). – Рук., 78–79; II, 73–74; СД, 79–80; СII, 87–88.

– У Рук. и II – варијанте:

1 Било би ми сувишно да сретнем когагод;

9 Сувишно би ми било да сретнем когагод,

– В. још две песме са истим насловом, а потпуно различитим текстом: ЗВ – *Самоћа* (Крај мене живе два тичија хора);

ГНЛ – *Самоћа* (Отишли су сви.).

На одморишћу – четврти циклус у збирци – састављен од двадесет две песме у прози груписане под насловима: *На одморишћу* (десет песама) и *Оіледало* (дванаест песама). Настајање циклуса било је поступно: најпре, као целина од девет песама у прози означаваних са по једном звездицом и под наднасловом *На одморишћу*, јавља се у часопису В, књ. 9, св. 6 (25. фебруар 1924), 389–391; потом, ових девет песама прерађено је за Рук. и збирку II тако што је преузето целих осам песама, а једна песма подељена на два дела припојена је другим двама песмама, одштампаним у наведеној свесци часописа В.

Овај циклус у Рук. једини је именован: на средини једног листа папира ДМ исписала је у два реда:

На одморишту [подвучено]

(Лирска проза) [у округлој загради]

На одморишћу: I (Провлачимо се по замагљеним стазама сумње). – Рук., 82; II, 77; СД, 83; СII, 91; В, књ. 9, св. 6 (25. фе бру ар 1924), 389.

Истоветан текст у овим изворима.

На одморишћу: II (Одмара се сунце на рукама дрвећа). – Рук., 82–83; II, 77; СД, 84; СII, 92; В, књ. 9, св. 6 (25. фе бру ар 1924), 389.

Истоветан текст у овим изворима.

На одморишћу: III (Били смо млади планински поток). – Рук., 83; II, 78; СД, 85; СII, 93; В, књ. 9, св. 6 (25. фе бру ар 1924), 389.

– У Рук., II, СД, СII – последњи пасус ове песме преузет је од прве половине самосталне песме, објављене у часопису В, која је декомпонована у два дела. Цела та песма гласи:

„У даљини види се море. При утоку у његов бескрајни и мрачни загрљај, на земљи ћемо оставити шарени шљунак, цветове и лишће.

Све што смо са обала живота понели.

Крупно корача по далеким светлим бреговима сенка облака.“

На одморишћу: I (Крупно корача по далеким светлим бреговима сенка облака). – Рук., 83–84; II, 78; СД, 86; СII, 94; В, књ. 9, св. 6 (25. фе бру ар 1924), 390.

– У Рук., II, СД, СII – први пасус ове песме преузет је из друге половине самосталне песме, објављене у часопису В, која је декомпонована у два дела; в. *На одморишћу: III*.

На одморишћу: V (Свака твоја реч). – Рук., 84–85; II, 79; СД, 87; СII, 95; В, књ. 9, св. 6 (25. фе бру ар 1924), 390.

Истоветан текст у овим изворима.

На одморишћу: VI (Говори тихо). – Рук., 85; II, 79; СД, 88; СII, 96; В, књ. 9, св. 6 (25. фе-бруар 1924), 390.

Истоветан текст у овим изворима.

Лајтмотив ове песме – Говори тихо – ДМ је користила касније за именовање целих циклуса или збирки својих песама, на пример: *Говори тихо*, – Београд: Младо покољење, 1961. – 182 стр.; 20 цм – (Школска библиотека).

Више од других песама из овог циклуса прештампована је, чак, прилагођавани су њени стихови, на пример: у листу НИИ, год. 19, бр. 983 (9. новембар 1969) – ред:

II мени је жао да нас чују звезде, па да им
због нас тешко буде.

На одморишћу: VII (Путовали смо скоро половину дана.). – Рук., 86; II, 80; СД, 89; СII, 97; В, књ. 9, св. 6 (25. фебруар 1924), 391.

– У В – варијанта: не постоји почетни ред = пасус

1 Путовали смо скоро половину дана.

– песма почиње:

2 Ишли смо знатно немирним стазама

На одморишћу: VIII (Све мислим шта ли ће доћи после ове буре.). – Рук., 86; II, 80; СД, 90; СII, 98; В, књ. 9, св. 6 (25. фебруар 1924), 391.

Истоветан текст у овим изворима.

На одморишћу: IX (И када би бар заједно одлазили сви.). – Рук., 87; II, 81; СД, 91; СII, 99.

– У Рук. и II – варијанте:

9–10 и код куће бујајући нежност моје мајке

На одморишћу: X (После много или мало дана). – Рук., 88; II, 81; СД, 92; СII, 100.

Истоветан текст у овим изворима.

Оїледало – скупина од дванаест песама у прози први пут објављује се у збирци П. Као целина ове песме чине циклус песама, мада су сврстане под наслов другог, познатијег циклуса: *На одморишћу*.

Оїледало: I (Идем путем живота). – Рук., 89; П, 82; СД, 93; СП, 101.
Истоветан текст у овим издањима.

Оїледало: II (Ја носим у души живо огледало). – Рук., 90; П, 83; СД, 94; СП, 102.
Истоветан текст у овим изворима.

Оїледало: III (А једнога дана, знам, разбиће се живо огледало). – Рук., 90–91; П, 83; СД, 95; СП, 103.

– У Рук. – варијанте:

- 1 О, једнога дана, знам, разбиће се живо огледало
6 Волела бих да га таласи однесу далеко на пучину,

Оїледало: IV (Иду покрај мене људи). – Рук., 91; П, 84; СД, 96; СП, 104. У Рук. и П – варијанта:

- 10 што су моје горчине горчије,

Оїледало: V (Седе у пенастој шуми маслиновој жене). – Рук., 92; П, 84; СД, 97; СП, 105.
Истоветан текст у овим изворима.

Оїледало: VI (Идем стазом живота). – Рук., 92–92; П, 85; СД, 98; СП, 106.
Истоветан текст у овим изворима.

Оїледало: VII (Као бели водени цвет језером лута). – Рук., 93; П, 85; СД, 99; СП, 107.
Истоветан текст у овим изворима.

Оїледало: VIII (Идем путем живота, а преда мноме иде блистави одсјај). – Рук., 94; П, 86; СД, 100; СП, 108.

Истоветан текст у овим изворима.

Оїледало: IX (Идемо полако крају). – Рук., 94–95; П, 86; СД, 101; СП, 109.
– У Рук. и П – варијанта:

- 10 И зар ми може жао бити ако има кога

Оїледало: X (*Будљиво је оїледало шћо ја носим у души*). – Рук., 95–96; П, 87; СД, 102; СП, 110.

Истоветан текст у овим изворима.

Оїледало: XI (Чега ли сам сен ја.). – Рук., 96; П, 88; СД, 103; СП, 111.
Истоветан текст у овим изворима.

Оїледало: XII (Идем путем којим проћи нећу више никад.). – Рук., 97; П, 88; СД, 104; СП, 112.

Истоветан текст у овим изворима.

Таква сам ја – пети, последњи циклус у збирци; садржи дванаест песама у римованом стиху. Као циклус први пут штампана се овде. Именован је према наслову последње песме.

Моја њесма. – Рук., 98–99; П, 91; СД, 107; СП, 115–116; М, књ. 6, св. 2 (мај 1921), 96.
Истоветан текст у овим изворима.

Лирска њројшћивуречност. – Рук., 100–101; П, 92; СД, 108; СП, 117–118.

Ова песма (истоветан текст) објављена је и под другим насловом: *Моји дани*. – СКГ нс, књ. 8, бр. 2 (16. ја ну ар 1923).

Ја и ја. – Рук., 102–103; П, 93–94; СД, 109–110; СП, 119–120.

– У Рук. и П – варијанта:

19   кад су сенке у сан слетале,

Ојравдање. – Рук., 104–105; П, 95; СД, 111–112; СП, 121–122; СКГ нс, књ. 12, бр. 6 (16. јул 1924), 427.

Истоветан текст у овим изворима.

– У СКГ – различита интерпункција:

9   сањалица остала; !/!

10   буде ли душа моја свето седиште

На крају биће ојей једно исјо. – Рук., 106; П, 96; СД, 113; СП, 123.

– У Рук. и у П – шт. грешке:

10   у сузу његову земаљску и радост нежу !/!

16   И што бих онда чинила машта !/!

Свеједно ми је. – Рук., 107–110; П, 97–99; СД, 114–116; СП, 124–126.

– У Рук. и П – ова песма раздељена је на четири целине; под заједничким насловом *Свеједно ми је* песме су у Рук. обележене римским бројевима I, II, III, IV, а у збирци П свака песма означена је једном звездицом;

Прву песму чине стихови од 1 до 14,

другу песму чине стихови од 15 до 34,

трећу песму чине стихови од 35 до 56,

четврту песму чине стихови од 57 до 74.

Време. – Рук., 111–112; П, 100–101; СД, 117–118; СП, 127–128, СКГ нс, књ. 6, бр. 5 (1. јул 1922), 339–340.

Истоветан текст у овим изворима.

Одговор. – Рук., 113–115; П, 102–103; СД, 119–120; СП, 129–131; *Раскрсница*, књ. 1, бр. 4/5 (јул–август 1923), 47–48.

– У Рук., П, *Раскрсница* – варијанта:

19   од задопуњавања живота сном.

– У *Раскрсници* – варијанте:

34   О, знај, изгубићемо се у ноћ

41   Па ако, када горку ову

43   и помислим како је исти цео свет,

44   не мognеш ипак болну о мени свест

45   узабрати као отрован цвет

46   и бацити је на друм.

47   Ти помисли поново

Прича о џеснику. – Рук., 116–117; П, 104; СД, 121; СП, 132–133; СКГ нс, књ. 12, бр. 6 (16. јул 1924), 426.

Истоветан текст у овим изворима.

Зла ноћ. – Рук., 118–119; П, 105–106; СД, 122–123; СП, 134–135; СКГ нс, књ. 12, бр. 1 (1. мај 1924), 20–21.

– У СКГ – различити ред речи:

21 рођено срце некоме да смета,

Ојомена. – Рук., 120–121; П, 107–108; СД, 124–125; СП, 136–137; СКГ нс, књ. 10, бр. 1 (1. септембар 1923), 27–28.

– У СКГ, Рук., П – објављена је варијанта ове песме која је дужа за десет стихова. Доносимо ту варијанту у целини (стихови о којима је реч померени су удесно).

ОПОМЕНА

Чуј, рећи ћу ти своју тајну:
не остављај ме никад саму
кад неко свира.

Могу ми се учинити
дубоке и меке
очи неке
сасвим обичне.

Може ми се учинити
да тонем у звуке,
па ћу руке
сваком пружити.

Може ми се учинити
лепо и слатко
волети кратко,
за један дан.

Или могу ком рећи у томе
часу чудесно сјајну,
предрагу ми тајну:
колико те волим.

О, не остављај ме никад саму
кад неко свира.

Учиниће ми се: једина драж је
волети себе у самоћи,
учиниће ми се да ћу моћи
за све ван себе срце склопити.

Учиниће ми се одвећ тужно
имати себе, а пролазан бити;
учиниће ми се одвећ мало
и мислити, и волети, и снити.

О, не остављај ме никад саму
кад неко свира.

Учиниће ми се: негде у шуми
поново све моје сузе теку
кроз самоникле неке чесме.
Учиниће ми се: црн лептир један
по тешкој води крилом шара
што некад неко рећи ми не сме.

Учиниће ми се: негде кроз таму
неко пева, и горким цветом
крвавог срца у рану дира.
О, не остављај ме никад саму,
никад саму
кад неко свира.

Таква сам ја. – Рук., 122–124; II, 109–110; СД, 126–127; СII, 138–139; *Раскрсница*, књ. 1, бр. 7 (октобар 1923), 28.

– У *Раскрсници* – варијанта:

9   немам у себи својства.

– не постоји стих:

30   преко урвина и брегова,

ЗЕЛЕНИ ВИТЕЗ. – Београд: часопис *Мисао*, 1930. – 97 стр.; 21 цм.

Насл. лист илустр. Пјер Крижанић.

– На стр. 95 информација издавача „Од истог писца“:

Песме, 1924. год., изд. С. Б. Џвијановић, Београд. Распродато.

Врт детињства, песме, 1927. год., Београд. Распродато.

Јованка Орлеанка, историјска студија, 1929. год., изд. часописа „Мисао“. Београд.

Друга збирка у првој књизи ЦД поетичног назива – ЗВ – садржи седамдесет седам песама испеваних у римованим стиховима. Наслов потиче од истоимене прве песме у првом циклусу такође под истим тим именом.

Из преписке ДМ да се пратити постепено настајање ове збирке. У Писму (Архив САНУ, К бр. 10918/3) упућеном С. Б. Џвијановићу, 4. септембра 1927, из Делница, ДМ пише: „Сад ми се чини да бих могла издати нову збирку... Песама би било око педесет. Ја мислим тако би било згодно, ни мало ни много као први пут (што су ми многи приговарали). Назвала бих их Молитве, јер, чини ми се, такав један тон преовлађује. Пјер би опет могао израдити слова. А, разуме се, и због себе саме, ја бих Вам опет помогла растурати...“

Ови планови из 1927. године били су одложени и измењени. Али песме с тоном моли-тве ушле су у књигу ЗВ, на пример: *Молићва за љубав*, *Две молићве*, *Клејва* и *молићва*, *Бдење*, *Помилуј*, *Боже*, и цео један циклус од дванаест песама – *Молићва бојумилова*.

Песме у књизи ЗВ подељене су у три циклуса: *Зелени вићез*, *Молићва бојумилова*, *У смрћ од разлицијех*. У последњем циклусу налази се пет сонета: *Ојусйели оклој*, *У музеју: I*, *У музеју: II*, *Поврајшак*, *Мрћва йицица*. Истичемо ово стога што је ДМ у читавом раздобљу 1920–1936. написала само десет сонета. Године 1987. (12. марта) песникиња пише: „био је примећен мој први сонет 'Опустели оклој'. Заједно с њим својевремено сам их написала још неколико [...] У сећању на давну некадашњу похвалу изречену сонету 'Опустели оклој' стекла сам храброст да се сад, у песничкој зрелости, интензивно спријатељим са том формом поезије“ (Записи о сонету).

ЗВ – једина је збирка, између четири одабране, штампана латиничним писмом. ДМ: „Ја сам моју књигу 'Зелени витез' објавила латиницом у име југословенства. У име памети да је то свеједно. Мада Вука обожавам...“ (*Са Десанком*, Нови Сад, 1989). Књига је имала врло добру рецепцију. Песникиња је наставила интензивно да публикује своје песме у периодичним публикацијама. Године 1931. добила је награду на конкурс Друштва „Џвијета Зузорић“ у Београду – за песму *Умор*, штампану у СКГ (марта 1931).

Зелени вићез – први циклус у збирци – најобимнији је: има четрдесет шест песама. Као циклус јавља се овде први пут. Наслов је из прве песме.

Зелени вићез. – ЗВ, 7; СД, 133; СII, 145.

Истоветан текст у овим издањима.

Пролеће је ојет. – ЗВ, 8; СД, 134–135; СII, 146–147; СКГ нс, књ. 21, бр. 3 (1. јун 1927), 182.

– У СКГ – варијанте:

12   док осмех његов мољаше тужно:

21   Али ја бићу тужна: увеле су његове,

Речи. – ЗВ, 9; СД, 136–137; СП, 148–149; М, књ. 23, св. 5/6 (1. и 16. март 1927), 289.

– У М – варијанта:

25   звук беше једини трошни мост

Сумња. – ЗВ, 10; СД, 138; СП, 150; В, књ. 14, св. 4/5 (1. јануар 1929), 276–277.

– У В – варијанта:

11   Сумња дршће, куца у мени вечито,

– песма има четири строфе: последња строфа сачињена је од девет стихова.

Судба. – ЗВ, 11; СД, 139; СП, 151; СКГ нс, књ. 15, бр. 4 (16. јун 1925), 257.

– У СКГ – варијанта:

6   У пролеће, над срцем кад су ми се нагле,

Насћавак. – ЗВ, 12; СД, 140; СП, 152; М, књ. 26, св. 3/4 (фебруар 1928), 193.

– У М – варијанте:

9   задиханог пролећног крила;

16   И небом росним бео облак гре.

17   Али што мари то:

Збој мене. – ЗВ, 13; СД, 141; СП, 153; *Нови видици*, год. 1, бр. 3/4 (март–април 1928), 170.

– У часопису *Нови видици* – варијанте:

15   због мене мишљаше мој драги: да је свет

16   постао, а природа сва због мене створена.

Љубав (Мојој мисли на тебе нежној и смерној). – ЗВ, 14; СД, 142; СП, 154; В, књ. 13, св. 2 (25. октобар 1927), 104.

– У В – варијанте:

3   Као заручнички прстен на руци верној,

4   она је кружна: нема ни краја, ни почетка.

5   Над свима другим господари ова мисао.

6   Она збиље претвара у чаролије;

– В. у првој књизи ЦД још две песме са истим насловом, а потпуно различитим текстом, у збиркама: ЗВ – *Љубав* (Давног пролећа у сутон сањих невин) и УГНА (Стрепим кад узберем цвет крај путање).

Срећа. – ЗВ, 15; СД, 143; СП, 155; *Полићика*, год. 27, бр. 7788 (6–9. јануар 1930), 20.

Истоветан текст у овим издањима.

Оглазак. – ЗВ, 16; СД, 144; СП, 156; М, књ. 25, св. 5/6 (1. и 16. новембар 1927), 297.

– У М – варијанте:

1   Познато је било иза одласка јутро,

2   мирисало на дим са предграђа;

5   Сретох потом меке шуме златокосе,

7   па хучну горску реку, па откосе

Самоћа (Крај мене живе два тичија хора). – ЗВ, 17; СД, 145; СП, 157; *Полићика*, год. 26, бр. 7432 (6–9. јануар 1929), 18.

Истоветан текст у овим издањима.

– В. још две песме са истим насловом, а потпуно различитим текстом, у збиркама: П – *Самоћа* (Било би ми сувише да сретнем когагод) и ГНА – *Самоћа* (Отишли су сви.).

Ујољу. – ЗВ, 18; СД, 146; СП, 158; М, књ. 27, св. 5/6 (јул 1928), 307.

– У М – варијанте: – један стих више:

14   и буде грозницу светлости по класима;

– различит стих:

15   где дозивљу са неразумљивим, страсним гласима

Појоци. – ЗВ, 19; СД, 147; СП, 159–160; М, књ. 20, св. 3/4 (1. и 16. фебруар 1926), 195.

– У М – варијанте:

- 12 као тешке на срцу завесе.
- 18 са прегршти мелема и роса.

Дрво иза оџраге. – ЗВ, 20; СД, 148; СП, 161; В, књ. 12, св. 8 (25. април 1927), 561.

У В – варијанта:

- 10 њему је мутан овог неба свод,

Змијске очи. – ЗВ, 21; СД, 149; СП, 162; *Књижевни север*, год. 2, књ. 2, св. 11 (1. децембар 1926), 428–429.

– У *Књижевном северу* варијанте:

- 5 И белоушка најпре боје голубије
- 10 И гледаше с подсмехом и несвесним злом:
- 13 љубав са којом бршљан уз стену сроста,

Мрак. – ЗВ, 22; СД, 150; СП, 163; СКГ нс, књ. 22, бр. 6 (16. новембар 1927), 416.

Истоветан текст у овим издањима.

Писма из шуме: I (Идем путем.). – ЗВ, 23; СД, 151; СП, 164; ЛМС, год. 101, књ. 314, св. 1 (октобар 1927), 51.

Истоветан текст у овим издањима.

Писма из шуме: II (Пријатељу, путем покрај мога дома). – ЗВ, 24; СД, 152; СП, 165; ЛМС, год. 101, књ. 314, св. 1 (октобар 1927), 51–52.

Истоветан текст у овим издањима.

Писма из шуме: III (Већ све се више свако јутро хладно). – ЗВ, 25; СД, 153; СП, 166; ЛМС, год. 101, књ. 314, св. 1 (октобар 1927), 52.

Истоветан текст у овим издањима.

– У ЛМС – ова песма шт. у две строфе: прва са четири стиха, друга са осам стихова.

Два дана у шуми: I (Над провалу сам се нагла). – ЗВ, 26; СД, 154; СП, 167; М, књ. 28, св. 3/4 (октобар 1928), 194.

Истоветан текст у овим издањима.

Два дана у шуми: II (Слична сам вечерас, драги, брдске биљке струку). – ЗВ, 27; СД, 155; СП, 168; М, књ. 28, св. 3/4 (октобар 1928), 194–195.

– У М – варијанта:

- 3 Не желим сада ни твоју реч, ни руку;

Млечни њуј. – ЗВ, 28; СД, 156; СП, 169; СКГ нс, књ. 23, бр. 3 (1. фебруар 1928), 175.

– У СКГ – варијанте:

- 8 као до румене јагоде шумске
- 11 мене опија мирис скривених, незнатих стаза.
- 12 Хтела бих где нико није да носим своје стопе.
- 19 хитам, пошто сам златним платном покрила
- 20 очи сузне, и остављам руке драгог тужне и саме.

Заборава (Марта трећег у ноћ, ове године.). – ЗВ, 29; СД, 157; СП, 170; ЛМС, год. 99, књ. 303, св. 2 (фебруар 1925).

– У ЛМС – ова песма је астрофична;

– варијанте:

- 4 Ја не знам да ли се као црна тица негде подиже,
- 7 у срца немирноме сутону.

- 11 Ти не можеш знати како ми тад би
 15 Ал нико не зна колико ме заболи
 18 и одједном изгуби свој кобни смисао.

– В. песму са истим насловом, а потпуно различитим текстом у збирци: ГНЛ – *Заборава* (Велики господар моје душе полако умире).

Песма јолуба. – ЗВ, 30; СД, 158; СП, 171–172; *Воља*, год. 3, књ. 2, бр. 4 (октобар 1928), 246–247.

– У часопису *Воља* – варијанте:

- 6 сакрива гнездо рано далеко људском трагу;
 21 А гнездо твоја закитиће песма

Чувајте се. – ЗВ, 31; СД, 159; СП, 173; *Полиџика*, год. 25, бр. 7171 (14–17. април 1928), 9.

– У *Полиџици* – варијанте:

- 5 варљиво пада ко сунце по речном виру.
 6 Из смеа слатких звукова,
 19 чини нам се добра мука вечни спас
 20 сјај златнога љубавног зрака
 22 ми жедно срце носимо

Девојко. – ЗВ, 32; СД, 160–161; СП, 174–175; *Живој и рад*, год. 2, књ. 3, св. 13 (јануар 1929), 47–48.

– У часопису *Живој и рад* – варијанта:

- 9 С пролећа цвет кад падне на гране
 – шт. грешка:
 26 те честито /!/ беше сурова и лако

Прекор. – ЗВ, 33; СД, 162; СП, 176; *Жена и свеј*, бр. 1 (15. јануар 1928), 1.

– У часопису *Жена и свеј* – варијанте:

- 10 трепте очи једне, час тамне, час златно смеђе,
 11 а око нас свуда по зиду, у тами,

Песма њосле недеље. – ЗВ, 34; СД, 163; СП, 177; СКГ нс, књ. 27, бр. 4 (16. јун 1929), 260. Истоветан текст у овим издањима.

Јесење јујро. – ЗВ, 35; СД, 164; СП, 178; М, књ. 29, св. 5/6 (март 1929), 299.

Истоветан текст у овим издањима.

Поздрав незнаој. – ЗВ, 36; СД, 165; СП, 179; *Полиџика*, бр. 7171 (14–17. април 1928), 13.

– У *Полиџици* – варијанте:

- 6 ко цвет на биљци у души ми песме.
 10 Ја знам Ви сте му живот сад и срећа
 11 а ја му бејах некад бол и светиња.

Молишва за љубав. – ЗВ, 37; СД, 166; СП, 180; СКГ нс, књ. 27, бр. 7 (1. август 1929), 499. Истоветан текст у овим издањима.

Две молишве: За њеја. – ЗВ, 38–39; СД, 167–168; СП, 181–182; СКГ нс, књ. 16, бр. 2 (16. септембар 1925), 103–104.

Истоветан текст у овим издањима.

Две молишве: За мене. – ЗВ, 39; СД, 169; СП, 183–184; СКГ нс, књ. 16, бр. 2 (16. септембар 1925), 104.

– У СКГ, ЗВ, СД – варијанта:

- 1 Боже суморни, иза сумње видика сини,

Клейва и молитва: I (Боже, што небесне пожаре спушташ у жетве). – ЗВ, 40; СД, 170; СП, 185–186.

Ова песма представља издвојени средњи део песме под насловом: *Исјовесј, клейва и молитва*; чине је стихови од 24. до 44. те песме; в. део ове књиге: ПВЗ.

Клейва и молитва: II (Боже, са чије помисли једине). – ЗВ, 41; СД, 171; СП, 187–188.

Ова песма представља издвојени завршни део песме под насловом: *Исјовесј, клейва и молитва*; чине је стихови те песме од 45. до 70; в. део ове књиге: ПВЗ.

Вечерњи снови: I (Ја добро знам да животом пуним врлина). – ЗВ, 42; СД, 172; СП, 189. Истоветан текст у овим издањима.

Вечерњи снови: II (Ја добро знам у молитви његовој моје име бити неће). – ЗВ, 43; СД, 173; СП, 190; СКГ нс, књ. 20, бр. 4 (16. фебруар 1927), 254–255.

Истоветан текст у овим издањима.

– У СКГ – ова песма има наслов: *Вечерњи снови: I*;

– последње две строфе спојене су у једну сестину.

Вечерњи снови: III (Лежаћу на постељи и држати у руци бео цвет). – ЗВ, 44; СД, 174; СП, 191; М, књ. 18, св. 3/4 (јул–август 1925), 753.

– У М – ова песма има наслов: *Вечерњи сан*;

– варијанте:

- 1 Лежаћу у постељи и држати у руци бео цвет;
- 6 „О, не стри преко лица јој још вео, не стри!
- 9 ни како на грани црној
- 10 лепрша месец као суви, жути плод.

Вечерњи снови: IV (Често снови буду пуни наде као дуга). – ЗВ, 45; СД, 175; СП, 192; СКГ нс, књ. 20, бр. 4 (16. фебруар 1927), 255.

– У СКГ – варијанте:

- 1 Често пута снови буду пуни наде као дуга,
- 2 и слути ми се кроз сутона меки мир:
- 7 и поћи ће зором иза белог пламена
- 16 већ с друге, нама незнане звезда стране.

Јесен. – ЗВ, 46; СД, 176; СП, 193.

Истоветан текст у овим издањима.

Песма сужња. – ЗВ, 47; СД, 177; СП, 194–195; М, књ. 30, св. 1/2 (мај 1929), 66.

– У М – варијанта:

- 3 страшније много ланци сужња деле
- разлика у интерпункцији:
- 14 круг овај, ни безброј брана и зидова; /!/
15 осећао бих да се душа лагано на бол привиче,

Вечерњи њризувк. – ЗВ, 48; СД, 178; СП, 196; М, књ. 31, св. 5/8 (новембар–децембар 1929), 350.

Истоветан текст у овим издањима.

Разјовор. – ЗВ, 49; СД, 179; СП, 197–198; ЛМС, год. 103, књ. 322, св. 2 (новембар 1929), 168.

– У ЛМС – варијанта:

- 2 „Јеси ли ти роса што на пустињака руке пада нежно?“

Бдење. – ЗВ, 50; СД, 180; СП, 199; *Полијшика*, бр. 6823 (23–26. април 1927), 11.

Истоветан текст у овим издањима.

Бол. – 3В, 51; СД, 181; СП, 200–201.

Истоветан текст у овим издањима.

Љубав (Давног пролећа у сутон сањах, невина.). – 3В, 52;
СД, 182–183; СП, 202–203; ЛМС, год. 103, књ. 320, св. 2 (мај 1929), 167–168.

– У ЛМС – варијанте:

- 7 да не диже се ако је под гробом,
10 као чежњу у срца цветних струка,
12 ни уздрхтали додир усне нежне.
28 и људском руком, к'о свећа у дому, ужиже.

– В. у првој књизи ЦД још две песме са истим насловом, а потпуно различитим текстом, у збиркама: 3В – *Љубав* (Мојој мисли на тебе нежној и смерној) и ГНЛ – *Љубав* (Стрешим кад узберем цвет крај путање).

Молићва бојумилова – други циклус у збирци – сачињен од дванаест песама. Наслов циклуса – према последњој песми у њему.

Госпољубље. – 3В, 55; СД, 187; СП, 207; *Јужњак*: алманах (1926), 3.

– У *Јужњаку* – варијанта:

- 17 нека ме презре мој сусед.

Посланица. – 3В, 56; СД, 188; СП, 208–209; *Полићика*, бр. 6719 (6–9. јануар 1927), 16.

– У *Полићици* – варијанте:

- 7 као на давно расуте снове.
12 да исто смо пред Тобом ја и науц крсташ
14 да исто је пред Тобом потока жубор
16 да померити се неће ни једна трун, ни влас.

Туја. – 3В, 57; СД, 189; СП, 210; СКГ нс, књ. 19, бр. 8 (16. децембар 1926), 591.

– У СКГ, 3В, СД:

- 15 тамо ћу можда признати Богу да имаде права

Зайоччење. – 3В, 58; СД, 190; СП, 211–212; СКГ нс, књ. 21, бр. 3 (1. јун 1927), 183–184.

– У СКГ – варијанте:

- 12 да вечно свој поглед склапам под овом дугом.
18 ја немам мира као они што су се молитвом умилли;

Лићија. – 3В, 59; СД, 191–192; СП, 213–214; М, књ. 19, св. 7 (1925), 1525.

– У М и 3В – варијанта:

- 15 па ороси свенуле шаре

Песма о живоју. – 3В, 60; СД, 193; СП, 215; М, књ. 24, св. 7/8 (1. и 16. август 1927), 415.

– У М – варијанта:

- 13 Сад, када кроз пољане мирне

Живој. – 3В, 61; СД, 194; СП, 216; *Књижевни север*, год. 3, књ. 3, св. 1 (1. јануар 1927), 6–7.

– У *Књижевном северу* – варијанта:

- 12 и са ветровима слатким дружење.
– испод текста ове песме шт. је Аутофрагменат (с пуним потписом ДМ).

Глас ноћи (Пробудио ме сан страشان као мора). – 3В, 62; СД, 195; СП, 217; *Књижевни йолей*, год. 1, књ. 2, св. 11/12 (новембар–децембар 1929), 512–513.

– У 3В, СД, *Књижевни йолей*:

- 1 Пробудио ме сан страшни као мора

– У *Књижевном пољету* – различита интерпункција:

14 зору кад дочекала јеси ли?

15 И смерно поднела трајања

– В. песму са истим насловом у збирци: *НП – Гласови ноћи* (Ноћ је овде пуна страшних гласова)

Сјознање. – ЗВ, 63; СД, 196–197; СП, 218–219; СКГ нс, књ. 27, бр. 4 (16. јун 1929), 260–261.

– У СКГ – варијанте:

8 никад нисам осетила што је вера права

19 Зна, сад опроштаја мени бити неће.

Измурење. – ЗВ, 64; СД, 198; СП, 220–221; *Живои и рад*, год. 2, књ. 4, св. 23 (новембар 1929), 834.

– У часопису *Живои и рад* – варијанта:

9 и покорно тада примам нашу судбину злу,

Бојумилска ђесма. – ЗВ, 65; СД, 199; СП, 222–223; СКГ нс, књ. 21, бр. 3 (1. јун 1927), 182–183.

Истоветан текст у овим издањима.

Бојумилова молишва. – ЗВ, 66–67; СД, 200–201; СП, 224–225; СКГ нс, књ. 28, бр. 8 (16. децембар 1929), 585–586.

– У СКГ – варијанте:

13 Пашће на пашњаке капаља киша тучна

18 и орли слетати урвином до људских мрва.

34 Нек спусти се на нас мир благо као шумска свила

У смрти од разлицијех – трећи циклус у збирци – састављен је од деветнаест песама. Настајање овог циклуса могуће је установити уз помоћ серијских публикација. Први пут добио је име као циклус у СКГ нс, књ. 24, бр. 6 (16. јул 1928) – при штампању четири песме ДМ.

Помилуј, Боже. – ЗВ, 71; СД, 205–206; СП, 229–230; СКГ нс, књ. 21, бр. 3 (1. јун 1927), 184; *Књижевни север*, год. 4, књ. 4, св. 6 (1. јун 1928), 241.

– У СКГ – варијанта:

12 засени светлошћу вечни њихов вид,

– У часопису *Књижевни север* – варијанте:

9 ако радост будемо у дан

12 засени светлошћу вечни њихов вид,

Свећа. – ЗВ, 72; СД, 207; СП, 231–232; СКГ нс, књ. 19, бр. 8 (16. децембар 1926), 592.

– У СКГ – варијанте:

19 у светло Своје крило –

21 и не зна тајног Му смера –

Пролеће у робљу. – ЗВ, 73; СД, 208; СП, 233–234; *Полишика*, бр. 7546 (4–7. мај 1929), 15.

Над њраком. – ЗВ, 74; СД, 209; СП, 235; СКГ нс, књ. 25, бр. 1 (1. септембар 1928), 16.

– У ЗВ – шт. грешка:

15 све у земљу /!/ свршава и почиње;

Ушрка. – ЗВ, 75; СД, 210; СП, 236.

Истоветан текст у овим издањима.

Ојусџела кошница. – ЗВ, 76; СД, 211; СП, 237; В, књ. 15, св. 2 (25. октобар 1929), 111.

– У В – варијанта:

4 у багрена мирисноме снегу.

Оборено њездо. – ЗВ, 77; СД, 212; СП, 238; СКГ нс, књ. 24, бр. 6 (16. јул 1928), 423, под наднасловом *У смрђи од разлицијех*: I.

– У СКГ – ова песма има три строфе; трећа са десет стихова.

У смрђи мрави. – ЗВ, 78; СД, 213; СП, 239; СКГ нс, књ. 24, бр. 6 (16. јул 1928), 423–424, под наднасловом *У смрђи од разлицијех*: II.

– У ЗВ и СД – варијанта:

2 продужи дивовски /!/ сени кукурека,

У смрђи росе. – ЗВ, 79; СД, 214; СП, 240–241; СКГ нс, књ. 24, бр. 6 (16. јул 1928), 424, под наднасловом *У смрђи од разлицијех*: III.

– У СКГ – варијанта:

4 Радосна ко око у тице на грани.

Над речним коријом. – ЗВ, 80; СД, 215; СП, 242; ЛМС, год. 104, књ. 323, св. 1 (јануар 1930), 5.

– У ЛМС, ЗВ, СД – варијанта:

6 и као да све са неспокојством тешким чека

Усамљен крсиј. – ЗВ, 81; СД, 216; СП, 243; М, књ. 31, св. 1/4 (септембар–октобар 1929), 97.

– У М – варијанта:

5 Да ли види он све то? Чује ли кад се на паше

– наслов песме: *Усамљени крсиј.*

Поврајак. – ЗВ, 82; СД, 217; СП, 244; *Просвејиа*: календар (1927), 153. – Сонет.

Истоветан текст у овим издањима.

У календару *Просвејиа* – није очувана форма сонета; последње две строфе спојене у сестину.

Мрђва њица. – ЗВ, 83; СД, 218; СП, 245; *Живој и рад*, год. 1, књ. 1, св. 5 (мај 1928), 364. – Сонет.

– У часопису *Живој и рад* – различита интерпункција:

6 крило на које зора спушташе прву росу. /!/
7 Рука путника, морнара или шумара

Шејња кроз њроб. – ЗВ, 84; СД, 219; СП, 246; М, књ. 18, св. 7/8 (1925), 1012.

Истоветан текст у овим издањима.

У музеју: I (Мирише прошлост у зраку и стварима). – ЗВ, 85; СД, 220; СП, 247; В, књ. 12, св. 1 (25. септембар 1926), 12; *Слово*, бр. 5 (јануар 1935), 6. – Сонет.

– У В – варијанта:

12 Док с чуђењем гледају чувари досаде

– У ЗВ – варијанта:

12 Док с чуђењем гледају чувара досаде

– У *Слово* – ова песма шт. као астрофична.

У музеју: II (У олтаре претворени зидови дворана.). – ЗВ, 86; СД, 221; СП, 248; В, књ. 12, св. 1 (25. септембар 1926), 12; *Слово*, бр. 5 (јануар 1935), 6. – Сонет.

– У В – варијанте:

1 На јеванђељима у слоновој кости

2 мироносна грана урезана палме,

3 злато овија покајничке псалме

4 и молбе Богу за грехе нам и злости.

5 Са свих светиња, свих широких дворана
6 датих Богу заплусну сјаја вал ме:
7 са златне одежде и свилене чалме,
8 крста сребрног и у бисеру корана,
9 с ореола зрачних врх оних што дворе
– У Слово – ова песма шт. као астрофична.

Ојусџели оклой. – ЗВ, 87; СД, 222; СП, 249; *Савремени њреїлед*, бр. 5 (7. јануар 1927). – Сонет.

Истоветан текст у овим издањима.

Грлица. – ЗВ, 88; СД, 223; СП, 250; СКГ нс, књ. 15, бр. 4 (16. јун 1925), 256.

Истоветан текст у овим издањима.

Последње речи. – ЗВ, 89–90; СД, 224–225; СП, 251–252; СКГ нс, књ. 24, бр. 6 (16. јул 1928), 425, под наднасловом *У смрї од разлицијех*: IV.

Истоветан текст у овим издањима.

ГОЗБА НА ЛИВАДИ. – Београд: часопис *Мисао*, 1930. – 64 стр., 19 цм.

Насл. лист илустр. Пјер Крижанић.

Трећи део у првој књизи ЦД представља ова трећа збирка састављена од педесет пет песама у прози.

Наслов збирке преузет је од прве песме.

Састав целине подељен је на два дела, обележена само римским бројевима: I и II. Свака појединачна песма носи свој наслов.

Штампање првог издања ове књиге ослањало се на три извора, три књижевна часописа у којима су песме први пут објављене. Цела збирка (изузимајући само четири песме) преузета је из часописа.

Из часописа *Мисао* пренето је у књигу четрдесет пет песама које су биле публиковане групно – у две узастопне свеске овог месечника – под насловом: Из песама у прози.

Из часописа *Венац* пренете су у књигу три песме објављене под наднасловом: Песме у прози.

Из часописа *Срїски књижевни їласник* пренете су у књигу три песме штампане под наднасловом: Песме у прози: I: II: III.

Ова песничка збирка инспиративно је деловала на композитора др Милоја Милојевића; створио је своје музичке комаде *Гозбе на ливади*.

Први део збирке ГНЛ – под ознаком **I** – сачињен је од двадесет седам песама у прози.

Гозба на ливади. – ГНЛ, 5; СД, 231; СП, 257; М, књ. 37, св. 5/6 (новембар 1931), 319, под наднасловом: Из песама у прози.

Истоветан текст у овим издањима.

Тихи умоболник. – ГНЛ, 6; СД, 232; СП, 258; М, књ. 37, св. 5/6 (новембар 1931), 319, под наднасловом: Из песама у прози.

Истоветан текст у овим издањима.

Кроз истиї њрозор. – ГНЛ, 7; СД, 233; СП, 259; М, књ. 37, св. 5/6 (новембар 1931), 319, под наднасловом: Из песама у прози.

– У М, ГНЛ – варијанта:

5 Тад се јави радосни бог јутра и застане

Самоћа (Оти шли су сви.). – ГНЛ, 8; СД, 234; СП, 260; М, књ. 37, св. 5/6 (новембар 1931), 320, под наднасловом: Из песама у прози.

– У М, ГНЛ, СД – варијанта:

9 Спусти се тица на суседну грану и мами

– В. у првој књизи још две песме са истим насловом, у збиркама: ЗВ – *Самоћа* (Крај мене живе два тичија хора) и П – *Самоћа* (Било би ми сувише да сретнем когаго).

Мајла. – ГНЛ, 9; СД, 235; СП, 261; СКГ нс, књ. 26, бр. 1 (1. јануар 1929), 22, под наднасловом: Песме у прози: П.

– У СКГ – варијанта:

3 Задави круне цветова и благе ливаде долинске.

Лишће (Пред вечер поче да се рони светачки ореол). – ГНЛ, 10; СД, 236; СП, 262.

Текст истоветан у овим изворима.

– В. у првој књизи песму са истим насловом у збирци: НП – *Лишће* (Са лишћем зави-чаја помешати вреле руке).

Живои у шрави: I (Застадоше два велика црна мрва). – ГНЛ, 11; СД, 237; СП, 263; М, књ. 37, св. 5/6 (новембар 1931), 321, под наднасловом „Из песама у прози“.

Истоветан текст у овим издањима.

Живои у шрави: II (Стоји скупочени чирак). – ГНЛ, 12; СД, 238; СП, 264; М, књ. 37, св. 5/6 (новембар 1931), 321, под наднасловом „Из песама у прози“.

Истоветан текст у овим издањима.

Рађање месеца. – ГНЛ, 13; СД, 239; СП, 265; М, књ. 37, св. 5/6 (новембар 1931), 320, под наднасловом „Из песама у прози“.

Истоветан текст у овим издањима.

На врашима шуме. – ГНЛ, 14; СД, 240; СП, 266; Н, књ. 37, св. 5/6 (новембар 1931), 321, под наднасловом „Из песама у прози“.

Истоветан текст у овим издањима.

Чувар шуме. – ГНЛ, 15; СД, 241; СП, 267; В, књ. 14, св. 910 (1. јун 1929), 665, под наднасловом „Песме у прози“.

Истоветан текст у овим издањима.

Сунце. – ГНЛ, 16; СД, 242; СП, 268; Н, књ. 29, св. 1/2 (јануар 1929), 46.

– У М – варијанте:

5 Тице падну на његове светле руке

7 Бубе ткају зрачни ореол око његове главе.

8 Срне легну мирно украј његових ногу

Облаци (Кад ујутру сунцокрети окренуше велике звездасте очи). – ГНЛ, 17; СД, 243; СП, 269.

Истоветан текст у овим издањима.

– В. у овој књизи песму са истим насловом, у збирци П – *Облаци* (Упели се огромни облаци неки).

Језеро. – ГНЛ, 18; СД, 244; СП, 270; В, књ. 14, св. 9/10 (1. јун 1929), 665, под наднасловом „Песме у прози“.

– У В – варијанта:

9 да ли да увис узлете или да у воду зароне.

Горски њошак. – ГНЛ, 19; СД, 245; СП, 271; М, књ. 37, св. 7/8 (децембар 1931), 436, под наднасловом „Из песама у прози“.

Истоветан текст у овим издањима.

Бој облака. – ГНЛ, 20; СД, 246; СП, 272; М, књ. 37, св. 7/8 (децембар 1931), 436, под наднасловом „Из песама у прози“.
Истоветан текст у овим издањима.

Сунчев залазак. – ГНЛ, 21; СД, 247; СП, 273; М, књ. 37, св. 7/8 (децембар 1931), 436, под наднасловом „Из песама у прози“.
Истоветан текст у овим издањима.

Срце шуме. – ГНЛ, 22; СД, 248; СП, 274.
Ова песма има високу сличност у тексту са песмом под сасвим друкчијим насловом: *Пийичји ѿлас*; в. у делу ове књиге: ПБЗ.

Чудовљорно дрво. – ГНЛ, 23; СД, 249; СП, 275; В, књ. 14, св. 9/10 (1. јун 1929), 666, под наднасловом „Песме у прози“.
– У В – варијанта:

7 Али кад их гладна веверица из даљине угледа

Сейтембар. – ГНЛ, 24; СД, 250; СП, 276; СКГ нс, књ. 26, бр. 1 (1. јануар 1929), 21, под наднасловом „Песме у прози: I“.

– У СКГ – варијанте:

1 Подиже се небо, подиже у бескрај

3 Поплашише се тице

7–8 Борови се сташе извијати да га не би из ока изгубили

9–10 И ја потрчах на далеке брегове да га ухватим за широко модро крило.

– У СКГ – измењено место пасуса: четврти (Борови се сташе) налази се на трећем месту, а трећи (Отрже се) на четвртом месту.

Снеј. – ГНЛ, 25; СД, 251; СП, 277; СКГ нс, књ. 26, бр. 1 (1. јануар 1929), 22, под наднасловом „Песме у прози: III“.

– У СКГ – варијанте:

5 Куће на брегу пометале огромне шубаре поцрскане звездама

6 У дољи стоје пободена сребрна кошља.

10 Дуж платова у бескрај плету се тешки венци.

Бела врбџица. – ГНЛ, 26; СД, 252; СП, 278; М, књ. 37, св. 5/6 (новембар 1931), 325, под наднасловом „Из песама у прози“.
Истоветан текст у овим издањима.

Смрзнућа ѿиџица. – ГНЛ, 27; СД, 253; СП, 279; М, књ. 37, св. 5/6 (новембар 1931), 325–326, под наднасловом: Из песама у прози.
Истоветан текст у овим издањима.

Гаврани. – ГНЛ, 28; СД, 254; СП, 280; М, књ. 37, св. 5/6 (новембар 1931), 326, под наднасловом: Из песама у прози.
Истоветан текст у овим издањима.

Голубови. – ГНЛ, 29; СД, 255; СП, 281; М, књ. 37, св. 5/6 (новембар 1931), 326, под наднасловом „Из песама у прози“.
Истоветан текст у овим издањима.

Сџудија за зимски ѿејзак (Бог у тренутку може да промени моју душу). – ГНЛ, 30; СД, 256; СП, 282; М, књ. 37, св. 5/6 (новембар 1931), 326, под наднасловом „Из песама у прози“.

Истоветан текст у овим издањима.

Ова песма – истоветни текст – налази се под другим насловом: *Зимски ѿредео* (Бог у тренутку може да промени моју душу), шт. у – ГПЦК, год. 11, бр. 6 (фебруар 1932), 3.

Слика. – ГНЛ, 31; СД, 257; СП, 283; М, књ. 37, св. 5/6 (новембар 1931), 324–325, под наднасловом „Из песама у прози“.
Истоветан текст у овим издањима.

Други део збирке ГНЛ – под ознаком **II** – сачињен је од двадесет осам песама у прози.
ГНЛ (1932) и СД: прва књига (1969) – садрже двадесет седам песама у прози.
СП: прва књига (1988) – доноси једну песму више означену једном звездicom: * (Нико не зна да смо били исти поток).

Судбина (Да си била ситна певачица). – ГНЛ, 35; СД, 261; СП, 287; М, књ. 37, св. 7/8 (децембар 1931), 437, под наднасловом „Из песама у прози“.

Истоветан текст у овим издањима.

– В. песму са истим насловом у делу ове књиге: ПВЗ – *Судбине* (Идемо, и као сејач по њиви).

Љубав (Стрешим кад узберем цвет крај путање:). – ГНЛ, 36; СД, 262; СП, 288; М, књ. 37, св. 7/8 (децембар 1931), 437, под наднасловом „Из песама у прози“.

Истоветан текст у овим издањима.

– В. у првој књизи ЦД још две песме са истим насловом, обе у збирци: ЗВ – *Љубав* (Мојој мисли на тебе нежној и смерној) и – *Љубав* (Давног пролећа у сутон сањах, невина).

Празник (*Златио љазника љрејџи данас у мом срцу.*). – ГНЛ, 37; СД, 263; СП, 289; М, књ. 37, св. 5/6 (новембар 1931), 321–322, под наднасловом „Из песама у прози“.

Истоветан текст у овим издањима.

– В. песму са истим насловом у збирци: НП – *Празник* (Заустави на путу сиромаша боса,).

Тајна (Спустила сам очи и заплакала у себи.). – ГНЛ, 38; СД, 264; СП, 290; М, књ. 37, св. 5/6 (новембар 1931), 322, под наднасловом „Из песама у прози“.

Истоветан текст у овим издањима.

– В. песму са истим насловом у збирци: П – *Тајна* (Четири чудна имена).

Расџанак. – ГНЛ, 39; СД, 265; СП, 291; М, књ. 37, св. 5/6 (новембар 1931), 322, под наднасловом „Из песама у прози“.

Истоветан текст у овим издањима.

Саг. – ГНЛ, 40; СД, 266; СП, 292; М, књ. 37, св. 5/6 (новембар 1931), 322–323, под наднасловом „Из песама у прози“.

– У М, ГНЛ, СД – варијанта:

1 Живот тих као далека ливада пуна сунца

* (Од мене до њега може се само мостом дуге.). – ГНЛ, 41; СД, 267; СП, 293; М, књ. 37, св. 5/6 (новембар 1931), 323, под наднасловом „Из песама у прози“.

Истоветан текст у овим издањима.

* (Нико не зна да смо били исти поток). – СП, 294.

Ујйомене. – ГНЛ, 42; СД, 268; СП, 295; М, књ. 37, св. 5/6 (новембар 1931), 323, под наднасловом „Из песама у прози“.

Истоветан текст у овим издањима.

Сан. – ГНЛ, 43; СД, 269; СП, 296; М, књ. 37, св. 5/6 (новембар 1931), 323, под наднасловом „Из песама у прози“.

Истоветан текст у овим издањима.

Чекање. – ГНЛ, 44; СД, 270; СП, 297; М, књ. 37, св. 5/6 (новембар 1931), 324, под наднасловом „Из песама у прози“.

Истоветан текст у овим издањима.

Колико лица имаш ти? – ГНЛ, 45; СД, 271; СП, 298; М, књ. 37, св. 5/6 (новембар 1931), 324, под наднасловом „Из песама у прози“.

Истоветан текст у овим издањима.

Заборава (Велики господар моје душе полако умире.) – ГНЛ, 46; СД, 272; СП, 299; М, књ. 37, св. 5/6 (новембар 1931), 324, под наднасловом „Из песама у прози“. Истоветан текст у овим издањима.

– В. песму са истим насловом у збирци: ЗВ – *Заборава* (Марта трећег у ноћ, ове године).

Бели цветић. – ГНЛ, 47; СД, 273; СП, 300; М, књ. 37, св. 5/6 (новембар 1931), 325, под наднасловом „Из песама у прози“.

Истоветан текст у овим издањима.

Јујуро. – ГНЛ, 48; СД, 274; СП, 301; М, књ. 37, св. 5/6 (новембар 1931), 325, под наднасловом „Из песама у прози“.

Истоветан текст у овим издањима.

Тишина. – ГНЛ, 49; СД, 275; СП, 302; М, књ. 37, св. 7/8 (децембар 1931), 437, под наднасловом „Из песама у прози“.

Истоветан текст у овим издањима.

Болесна девојчица. – ГНЛ, 50; СД, 276; СП, 303; М, књ. 37, св. 7/8 (децембар 1931), 438, под наднасловом „Из песама у прози“.

Истоветан текст у овим издањима.

Најушћени љућ. – ГНЛ, 51; СД, 277; СП, 304; М, књ. 37, св. 7/8 (децембар 1931), 438, под наднасловом „Из песама у прози“.

Истоветан текст у овим издањима.

Небо. – ГНЛ, 52; СД, 278; СП, 305; М, књ. 37, св. 7/8 (децембар 1931), 438, под наднасловом „Из песама у прози“.

Истоветан текст у овим издањима.

Враћа зајада. – ГНЛ, 53; СД, 279; СП, 306; М, књ. 37, св. 7/8 (децембар 1931), 438, под наднасловом „Из песама у прози“.

Истоветан текст у овим издањима.

Мрак на њорозу. – ГНЛ, 54; СД, 280; СП, 307; М, књ. 37, св. 7/8 (децембар 1931), 439, под наднасловом „Из песама у прози“.

Истоветан текст у овим издањима.

Ожиљак. – ГНЛ, 55; СД, 281; СП, 308; М, књ. 37, св. 7/8 (децембар 1931), 439, под наднасловом „Из песама у прози“.

Истоветан текст у овим издањима.

Охолост. – ГНЛ, 56; СД, 282; СП, 309; М, књ. 37, св. 7/8 (децембар 1931), 439, под наднасловом „Из песама у прози“.

Истоветан текст у овим издањима.

Вечерња молишва. – ГНЛ, 57; СД, 283; СП, 310; М, књ. 37, св. 7/8 (децембар 1931), 439–440, под наднасловом „Из песама у прози“.

Истоветан текст у овим издањима.

Завичај – други циклус у збирци има четрнаест песама. Први пут као циклус јавља се овде; наслов циклуса такође.

Завичајно вече. – НП, 15; СД, 301; СП, 327; В, књ. 16, св. 8 (25. април 1931), 561.

– У В – варијанте:

- 8 сунца траг, меко као светитеља румен,
11 Заборавила сам била како овде вечер тиха
13 како овде све буде зрочно и мирно
16 као сан, лице љубљеног човека.

Бранковина. – НП, 16; СД, 302; СП, 328; СКГ нс, књ. 38, бр. 1 (1. јануар 1933), 11.

– У СКГ – варијанта:

- 6 Учиниће ми се где на дну топле здела

Сећање на завичај. – НП, 17; СД, 303; СП, 329; СКГ нс, књ. 44, бр. 2 (16. јануар 1935), 108.
Истоветан текст у овим издањима.

Моји земљаци. – НП, 18; СД, 304; СП, 330; *Полијтика*, год. 32, бр. 9570 (6–9. јануар 1935), 19.

– У *Полијници* – варијанта:

- 12 Остале су им голе крај куће брда косе.

Град. – НП, 19–20; СД, 305–306; СП, 331–332.

Истоветан текст у овим издањима.

Украју мом. – НП, 21; СД, 307; СП, 333–334; СКГ нс, књ. 47, бр. 4 (16. фебруар 1936), 261.

– У СКГ – различита интерпункција и ред речи:

- 6 с пролећа под стреје стижу. /!/
7 Сељаци не одахну дању,
13 Још хлеб се у мом крају,
14 када се начиње, крсти.
15 Још хране са пасуљем и луком,

Бресје се суши. – НП, 22; СД, 308; СП, 335–336; СКГ нс, књ. 47, бр. 4 (16. фебруар 1936), 260.

Истоветан текст у овим издањима.

Гласови ноћи (Ноћ је овде пуна страшних гласова.). – НП, 23; СД, 309; СП, 337; В, књ. 17, св. 6 (25. фебруар 1932), 393. – Сонет.

Истоветан текст у овим издањима.

– В. песму са истим насловом у збирци: ЗВ – *Глас ноћи* (Пробудио ме сан страшан као мора.).

Весела јесен. – НП, 24; СД, 310; СП, 338; СКГ нс, књ. 38, бр. 5 (1. март 1933), 335–336.

Истоветан текст у овим издањима.

Лейња ноћ. – НП, 25; СД, 311; СП, 339; В, књ. 19, св. 6 (25. фебруар 1934), 361.

Истоветан текст у овим издањима.

– У В – ова астрофична песма подељена је у три строфе, три катрена.

Просјак. – НП, 26; СД, 312; СП, 340; *Јујословенски расвиј*, год. 2, св. 10 (октобар 1933), 145.

– У *Јујословенском расвију* – варијанта:

- 1 Просјак је ишао путем

Сумрак на ливади. – НП, 27; СД, 313; СП, 341; В, књ. 17, св. 9/10 (1. јун 1932), 633.

Истоветан текст у овим издањима.

– У В – друкчији редослед строфа: – друга строфа на трећем је месту, а трећа на другом.

Подне у шуми. – НП, 28; СД, 314; СП, 342; В, књ. 19, св. 3 (25. новембар 1933), 137.

– У В – варијанте:

- 1   Кудагод крочим прати ме свита
- 4   прати ме од дуба до дуба.
- 5   Ја им се зацело чиним
- 14   у шуми најлепшег цвета.
- 17   и срце виде моје
- 20   и око чела мог се роје.

Небо у завичају. – НП, 29; СД, 315; СП, 343; *Јујословенски расвиј*, год. 3, св. 2 (фебруар 1934), 209.

Истоветан текст у овим издањима.

Враћање миру – трећи циклус у збирци садржи четрнаест песама. Као циклус први пут јавља се овде. Наслов је сачињен према првој песми.

Враћање миру. – НП, 33; СД, 319; СП, 347–348; СКГ нс, књ. 44, бр. 2 (16. јануар 1935), 108–109.

– У СКГ – варијанта:

- 7   Заволећу сада живот тих
- 8   као живот остарелих чобана.

Слујња (Све чешће у јесен чујем суморни шум). – НП, 34; СД, 320; СП, 349; *Полићика*, бр. 8858 (6–9. јануар 1933), 13.

– В. песму са истим насловом у збирци: П – *Слујња* (Мада је око мене пролеће).

– У *Полићици* – варијанта:

- 6   што са пркве завичајне веје; /!/
- различита интерпункција:
- 2   заборављених вечерњих буквака; /!/
- 7   можда је време да оставим сухи град,

Кајање (Из живота сам сама изагнала росу, зору и планине плаве.). – НП, 35; СД, 321; СП, 350–351; В, књ. 20, св. 6 (25. фебруар 1935), 385.

Истоветан текст у овим издањима.

– В. песму са истим насловом у делу ове књиге: ПВЗ – *Кајање* (Ноћу, кад заспе богови и свеци).

Лишће (Са лишћем завичаја помешати вреле руке.). – НП, 36; СД, 322; СП, 352–353; СКГ нс, књ. 34, бр. 8 (16. децембар 1931), 578.

Истоветан текст у овим издањима.

– В. песму са истим насловом у збирци: ГНА – *Лишће* (Пред вече поче да се рони светачки ореол).

Ојићи ћу у њасцире. – НП, 37; СД, 323; СП, 354; *Јујословенски расвиј*, год. 3, св. 8 (новембар 1934), 321.

– У *Јујословенском расвију* – варијанте:

- 3   Ја сам рођена да чувам стада,
- 5   Мени је доста колиба мала,
- 6   моје срце је увек малолетно.
- 7   Песме ми имају глас свирала.
- 9   У мени живи душа пустињака,
- 11   Дражи је мени, сред шумскога мрака,
- 15   Ја волим да спим под снежним сметом,

Вече. – НП, 38; СД, 324; СП, 355; В, књ. 18, св. 2 (25. октобар 1932), 81.

Истоветан текст у овим издањима.

Мирно моје срце сјава. – НП, 39; СД, 325; СП, 356; *Кришица*, год. 3, књ. 5, св. 6 (јун 1932), 145.

– У *Кришици* – варијанте:

- 12 сан је тамним кроком дошао.
 13 Утољене су све жеђи и глади;
 14 у грудима сад поноћ откуцава.
 16 као мртав јелен млади.

Умор. – НП, 40; СД, 326; СП, 357; СКГ нс, књ. 32, бр. 6 (16. март 1931), 445.

Истоветан текст у овим издањима.

– У СКГ – различита интерпункција:

- 14 Јада и сумње из којих се она састоји. /!/
 15 Доста је љубави, сунца и кише, и наде;

Ова песма, године 1931, освојила је награду на конкурс у Друштва „Цвијета Зузорић“ у Београду.

Последњи час. – НП, 41; СД, 327; СП, 358; М, књ. 33, св. 1/4 (мај–август 1930), 105.

– У М, НП, СД – варијанта:

- 6 као да извире из помрчине гробне црног вира,

Бој смрти. – НП, 42–43; СД, 328–329; СП, 359–360; М, књ. 37, св. 1/2 (септембар 1931), 53.

Истоветан текст у овим издањима.

Савин монолој. – НП, 44–45; СД, 330–331; СП, 361–362; *Воља*, год. 4, књ. 1, св. 2 (мај 1930), 67; ГПСК, год. 11, бр. 5 (јануар 1932), 6.

– У часопису *Воља* – сваки стих почиње великим словом.

– У *Воља* и ГПЦК – варијанте:

- 5 А ја ћу тад бити далеко од родних села
 6 Сиромашнији од рибара и младог пастира;
 7 Ал души мојој биће топло сред шумског мира
 8 У сенци столетној што пада с манастира бела.

– не постоје стихови: 9–17;

– стихови: 18–35 – варијанте су:

- 18 Сам, као на врлети цвет, проводићу век.
 19 Никада више са ових кнежевских трпеза
 20 Нећу слушати кондира и купа сребрних звек;
 21 И одоре моје царске од златног веза
 22 Заувек скинућу.

- 23 Још мало па ће доћи час светог завета.
 24 Никад више видети нећу мили очински кров,
 25 Ни слушати милостивог мајчиног савета,
 26 Са браћом младом никад полазити у лов.

- 27 А кад пређем заувек манастира праге мирне,
 28 И усамњеничка зелена дворишта,
 29 И удахнем мирис мртви свете смирне,
 30 Душа моја од живота више неће ништа
 31 За себе искати.

- 32 Тамо ћу се молити Богу за спас српског рода,
 33 За родитеља мојих благ и побожан крај,
 34 И да браћа моја иду кроз живот светла хода
 35 Као анђели кроз рај.

Разјавор монахиње с Бојом. – НП, 46; СД, 332; СП, 363; *Пуџ*, год. 1, св. 5 (фeбруар–март 1934), 257.

– У часопису *Пуџ* – варијанта:

- 13 Ако ти желиш, зли ме вређати могу,
– разлике у интерпункцији:
14 незаслужене ћу грехе да испаштам; /!/
15 мени је слатко да патим и праштам,

Глас монахиње. – НП, 47; СД, 333; СП, 364; СКГ нс, књ. 43, бр. 5 (1. новембар 1934), 318–319, под наднасловом „Две песме“.

– У СКГ – варијанте:

- 20 Ћутим као шкољка над којом се таласи ломе,
21 као њива над којом олуја вије.

Блаженсџва. – НП, 48; СД, 334; СП, 365; *Полиџика*, год. 33, бр. 9926 (6–9. јануар 1936), 12; *Хришћанска мисао*, год. 2, бр. 7/8 (јул–август 1936), 111.

Истоветан текст у овим издањима.

Песма се сматра прелудијем за *Тражим џомиловање*.

Из Словеначке – четврти циклус у збирци садржи десет песама. Као циклус с овим именом почео се формирати у СКГ нс, књ. 46 (16. октобра 1935) где су штампане четири песме под наднасловом: Словеначка.

Сребрне џлесачице. – НП, 51; СД, 337; СП, 369; *Полиџика*, год. 29, бр. 8500 (6–9. јануар 1932), 14.

Истоветан текст у овим издањима.

Вез. – НП, 52; СД, 338; СП, 370; *Полиџика*, год. 29, бр. 8500 (6–9. јануар 1932), 15.

Истоветан текст у овим издањима.

Долина џод кишом. – НП, 53; СД, 339; СП, 371; В, књ. 17, св. 4/5 (1. јануар 1932), 249.

– У В – варијанта:

- 7 згурени џбун до џбуна

Срнина молиџва. – НП, 54–55; СД, 340–341; СП, 372–373; *Хришћанска мисао*, год. 2, бр. 7/8 (јул–август 1936), 111.

Истоветан текст у овим издањима.

Ћук. – НП, 56; СД, 342; СП, 374; СКГ нс, књ. 41, бр. 1 (1. јануар 1934), 21, под наднасловом „Две песме“.

– У СКГ – варијанта:

- 21 Морам у ноћ, па шта штогод

Саџуџница. – НП, 57; СД, 343; СП, 375; *Варџар*: календар (1933), 77.

– У *Варџару* – варијанте:

- 3 као да покрај мене путују свадбе птица,
4 као да извори на уранак броде.
6 друкчије звони талас са сваког кутка.
7 Шуми уз обалу као зрело класје,
8 смеје се обесно у наручју белутка.
13 Једина она у вечер са мном слуша
17 да не сметају мени када мир
20 свуд очи моје тада жедно иште.

Фанџастично вече. – НП, 58; СД, 344; СП, 376; СКГ нс, књ. 46, бр. 4 (16. октобар 1935), 265, под наднасловом: „Словеначка“.

Истоветан текст у овим издањима.

Олује. – НП, 59; СД, 345; СП, 377; СКГ нс, књ. 46, бр. 4 (16. октобар 1935), 265–266, под наднасловом „Словеначка“.

Истоветан текст у овим издањима.

Светио јујиро. – НП, 60; СД, 346; СП, 378; СКГ нс, књ. 46, бр. 4 (16. октобар 1935), 266–267, под наднасловом „Словеначка“.

Истоветан текст у овим издањима.

Ореол. – НП, 61; СД, 347; СП, 379; СКГ нс, књ. 46, бр. 4 (16. октобар 1935), 267, под наднасловом „Словеначка“.

Истоветан текст у овим издањима.

Песма – пети, последњи циклус у збирци – садржи двадесет шест песама. Наслов је сачињен према првој песми. Као циклус први пут јавља се у овој збирци.

Песма (Не чуди се, песма, песма је ово.). – НП, 65; СД, 351; СП, 383; *Полиџика*, год. 33, бр. 9926 (6–9. јануар 1936), 9.

Истоветан текст у овим издањима.

– В. песму са истим насловом у делу прве књиге ЦД: ПВЗ – *Песма* (И Давиду Штрбцу престале су мукe).

Земља иде се родио онај што мене љуби. – НП, 66; СД, 352; СП, 384; СКГ нс, књ. 34, бр. 1 (1. септембар 1931), 17.

– У СКГ – варијанте:

- 4 небо је слично прозирном росном цвету.
- 5 Шумно и брзо потоци теку горски
- 6 као крв залубљеног младића.
- 7 Ливаде су тамо зелени бездани морски;
- 11 Као срца мала проспе се преда ме крв јагода;
- 13 Чиме ли ја свему тамо љубав безумну усадих?
- 14 Кад прилазим планине се размећу и ћуте;
- 15 клечи преда мном милион борова младих,

Пролеће њездо тради. – НП, 67; СД, 353; СП, 385; М, књ. 38, св. 7/8 (април 1932), 436.

Истоветан текст у овим издањима.

Пролеће (Пролеће је мој вереник млади.). – НП, 68; СД, 354; СП, 386; *Полиџика*, год. 32, бр. 9570 (6–9. јануар 1935), 13.

– У *Полиџици* – варијанте:

- 7 Под прозором певаће мојим,
  - 13 Крај срца ће ми шаптати
- не постоји стих:
- 7 Биће срећан што ме опет види.

– В. песму са истим насловом у делу прве књиге ЦД: ПВЗ – *Пролеће* (Пева зачуђено тица под мојим прозором).

Познанице. – НП, 69; СД, 355; СП, 387; СКГ нс, књ. 41, бр. 1 (1. јануар 1934), 20–21, под наднасловом „Две песме“.

– У СКГ – варијанте:

- 8 и живе у некој небеској самоћи.
- 21 што је ноћу гледала у нас и ходала сама.

– У НП, СД, СП – преломљен је на следећи начин стих:

- 21 што је ноћу гледала у нас
22 и ходала сама.

Младосић је йрошла. – НП, 70; СД, 356; СП, 388; СКГ нс, књ. 40, бр. 4 (16. октобар 1933), 260.

– У СКГ – варијанта:

- 15 и по бреговима нашим виногради:

Бачени камен. – НП, 71; СД, 357; СП, 389; М, књ. 40, св. 1/4 (септембар–октобар 1932), 98. Истоветан текст у овим издањима.

Сушрадан (Тужно је проћи јутром куда јуче вечером прођоше наше пјане стопе:). – НП, 72; СД, 358; СП, 390; М, књ. 40, св. 5/6 (новембар 1932), 288.

Истоветан текст у овим издањима.

– В. песму са истим насловом у збирци: П – *Сушрадан* (Сећам се сад: жедно пише очи његове поглед неке жене)

Меланхолија. – НП, 73; СД, 359; СП, 391; В, књ. 17, св. 1 (15. септембар 1931), 3.

– У В – не постоје стихови 9–12 из издања НП, СД, СП;

– постоје варијанте:

- 9 Нити да волим ту мртву минуто,
10 ни боју неба што ћути над долем;
11 нити да у срца мога сваком куту
12 све прети увек немиром и болом.

- 13 Не, ја сам друго нешто рећи хтела,
14 нешто пуно јесењег облака и звука,
15 реч једну да буде тамна и свела,
16 глас неки као глас усамљеног ћука.

Вера. – НП, 74; СД, 360; СП, 392; *Време*: дневник, бр. 2987 (19–22. април 1930), 7. Истоветан текст у овим издањима.

Душа. – НП, 75; СД, 361; СП, 393; СКГ нс, књ. 38, бр. 5 (1. март 1933), 335.

– У СКГ – варијанта:

- 10 понор страшни између најближих људи зија.

– У НП и СД – варијанта:

- 1 Никад се душа наша не показа нага,

Кућа у зори. – НП, 76; СД, 362; СП, 394; *Полиџика*, год. 30, бр. 8858 (6–9. јануар 1933), 26. Истоветан текст у овим издањима.

Нејасна йесма. – НП, 77; СД, 363; СП, 395.

Истоветан текст у овим издањима.

Несјокојсйво. – НП, 78; СД, 364; СП, 396; СКГ нс, књ. 36, бр. 6 (16. јул 1932), 420.

Иста ова песма најпре је објављена под другим насловом: *Прође све. Женски свејй*, год. 1, бр. 1 (1930), 7.

– У часопису *Женски свејй* и СКГ – варијанте:

- 7 Као сметови песка зрно златно засуше
8 једнолики дани сваку светлу минуто.
17 Кошне дани као бели мехури,

Бејуница. – НП, 79; СД, 365; СП, 397; М, књ. 39, св. 5/8 (јул–август 1932), 352.

Истоветан текст у овим издањима.

Ушеха (Ако нисмо заједно по априлској газили трави.). – НП, 80; СД, 366; СП, 398; *Полиџица*, бр. 9214 (6–9. јануар 1934), 20.

– У *Полиџици* – варијанте:

- 12 Волећемо се кад отпочну да се
17 са које не може да се пише, ни да се враћа.

– овај стих у НП, СД, СП преломљен је:

- 17 са које не може да се пише,
18 ни да се враћа.

– В. песму са истим насловом у збирци: П – *Ушеха* (Још данас смо заједно.).

Празник (Заустави на путу сиромаша боса.). – НП, 81; СД, 367; СП, 399; В, књ. 19, св. 4/5 (1. јануар 1934), 217.

– У В – варијанта:

- 14 дан када ти се добра душа смеје;

– В. песму са истим насловом у збирци: ГНА – *Празник* (Злато празника трешти данас у мом срцу).

Месечина. – НП, 82–83; СД, 368–369; СП, 400–401; М, књ. 42, св. 5/8 (јул–август 1933), 312.

Истоветан текст у овим издањима.

Подигнем очи. – НП, 84–85; СД, 370–371; СП, 402–403.

Истоветан текст у овим издањима.

Песма у ноћи. – НП, 86; СД, 372; СП, 404; *Ујознај седе*, год. 1, бр. 6 (јун 1931), 106.

– У часопису *Ујознај седе* – варијанта:

- 15 као незнања ноћна птица.

Староси. – НП, 87; СД, 373; СП, 405.

Истоветан текст у овим издањима.

Најушћена девојка. – НП, 88; СД, 374; СП, 406; *Полиџица*, год. 31, бр. 9214 (6–9. јануар 1934), 13.

– У *Полиџици* – варијанте:

- 11 Његово срце је од кости
12 тврђе било и од кремена;
19 али моја љубав још као свећа

Касни мраз. – НП, 89; СД, 375; СП, 407; *Југословенски расвиј*, год. 4, св. 9 (новембар 1935), 137.

Истоветан текст у овим издањима.

Бој милосрђа. – НП, 90; СД, 376; СП, 408; В, књ. 19, св. 9/10 (10. јун 1934), 606.

Истоветан текст у овим издањима.

Песниково искуство. – НП, 91; СД, 377; СП, 409; В, књ. 18, св. 3 (30. новембар 1932), 164.

– У В – варијанте:

- 1 Било је тужно све овде осем весеља
5 Биле су чисте овде једино капи росе,

Усамљеникова њесма. – НП, 92–93; СД, 378–379; СП, 410–411; М, књ. 41, св. 3/6 (фебруар–март 1933), 216–217.

– У М – варијанта:

- 23 и знала о чему прича ливадска трава,

– У НП – варијанта:

- 4 да сам требала да живим у друге дане.

ПЕСМЕ ВАН ЗБИРКИ

У овом делу прве књиге ЦД налазе се: једанаест песама у прози и тридесет девет песама у римованом стиху, међу којима су три сонети.

Избор песама условила су следећа два одређења: – нису до сада биле штампане ни у једној књизи ДМ; – настале су у почетном раздобљу стваралаштва песникиње и биле објављене током 1920–1936. године када су публиковане и четири претходне збирке у првој књизи ЦД.

Песме су преузете из осамнаест серијских публикација: *Будућносћ*, *Вардар*, *Венац*, *Воља*, *Време*, *Време*: календар, *Гласник ђодмлајка Црвеној крсти*, *Жена и свет*, *Живој и рад*, *Завичај*, *Зайиси*, *Мисао*, *Нова сћварносћ*, *Полећ*, *Полићика*, *Правда*, *Реч и слика*, *Српски књижевни гласник*.

Хронолошки редослед – према датуму штампања извора у којем су се појавиле – одабран је при објављивању ових песама у првој књизи ЦД.

Крај друма. – М, књ. 2, св. 2 (1. фебруар 1920), 510–511.

Сасћанак. – М, књ. 2, св. 7 (16. април 1920), 912.

Зашићо? – М, књ. 3, св. 3/4 (1. и 16. август 1920), 1132–1133.

Браћи. – М, књ. 4, св. 3 (1. новембар 1920), 1570.

Ил' мени се можда чини? – М, књ. 4, св. 6 (16. децембар 1920), 1817.

Порћрећи: I (Каква се то песма сањива заплела). – НС, год. 1, бр. 1 (децембар 1920), 9.

Порћрећи: II (Да ми је у зраке да могу пренети). – НС, год. 2, бр. 2 (јануар 1921), 3.

Порћрећи: III (О, како ме само зачуђено гледа). – НС, год. 2, бр. 2 (јануар 1921), 3–4.

Порћрећи: IV (Волела сам многа створења и разна.). – НС, год. 2, бр. 4 (март 1921), 18.

Порћрећи: V (Говоре јој очи:). – НС, год. 2, бр. 6 (мај 1921), 29–30.

Порћрећи: VI (У позоришту, увек на балкону,). – НС, год. 2, бр. 7 (јун 1921), 25.

* (Ни туга неба тако не боли). – НС, год. 2, бр. 7 (јун 1921), 25–26.

Порћрећ (Као да су јој сва годишња доба јесени биле). – НС, год. 2, бр. 11 (октобар 1921), 5.

Нејоћредни ђољуци. – М, књ. 5, св. 1 (1921), 21.

Раћање звезда. – М, књ. 5, св. 3 (1921), 188.

Песма (И Давиду Штрбцу престале су муке). – М, књ. 5, св. 5 (1921), 336–337.

– В. песму са истим насловом у збирци: НП – *Песма* (Не чуди се, песма, песма је ово).

Умарћу. – М, књ. 5, св. 8 (1921), 596.

Смрћ (Може нас неосвежити плахе, летње кише смех.). – М, књ. 6, св. 2 (мај 1921), 100–101.

По расћанку: II (Читам твоје песме и тражим у њима). – М, књ. 6, св. 7/8 (1921), 465.

– В. песму са истим насловом у збирци: II – *По расћанку:* II (Некад сам била добра и млада).

Па ићак... (Другога сам волела, па ипак сам осећала како се ваздух узбуђује док ти говориш;). – М, књ. 6, св. 7/8 (1921), 472.

Суион (Сутон. Жели се да зажмури). – М, књ. 7, св. 4 (1921), 357.

В. песму са истим насловом у збирци: П – *Суион* (Око брега зеленог).

Искрена жеља (О, када би како лептирови сања да на ружу страсти никада не слете;). – М, књ. 7, св. 5 (1921), 335.

Лейња киша. – *Завичај*. Год. 5, бр. 1 (1923), 10.

Сџазе. – В. Књ. 10, св. 1 (20. септембар 1924), 17–18.

Молишва крај мора. – *Будућносћ*: календар. Год. 1925.

Ойрошћајна зора. – *Време*: календар. Год. 1925.

Камено срце. – В. Књ. 11, св. 6 (25. фебруар 1926), 386.

Крај йонора. – *Полей* (Чачак). Год. 3, св. 1 (1926), 14.

Исјовесћ, клејва и молишва. – М, књ. 22, св. 1/2 (1. и 16. септембар 1926), 45–46.

Ова песма шт. у збирци ЗВ, али прерађена на следећи начин: – занемарени су потпуно стихови од 1. до 23; – остали део песме подељен је у две целине и шт. под новим насловом – *Клејва и молишва*: I, II.

Клејва и молишва: I (Боже, што небесне пожаре спушташ у жетве) почиње 24. стихом, а завршава се 44. стихом;

Клејва и молишва: II (Боже, са чије помисли једине) почиње 45. стихом, а завршава се 70. стихом.

Слике: I (Испод сунчаних вечерњих шара тих лежи град). – *Реч и слика*, год. 1926. – Сонет.

Слике: II (Сутоном окупан пропланак честе.). – *Реч и слика*, год. 1926. – Сонет.

Кајање (Ноћу, кад заспе богови и свеци). – ГПЦК, год. 5, бр. 6 (фебруар 1927), 12.

– В. песму са истим насловом у збирци: НП – *Кајање* (Из живота сам сама изагнала росу...).

Свейњак. – ГПЦК, год. 6, бр. 10 (јун 1927), 11.

Боје се буге. – *Правда*, год. 23, бр. 254 (19. септембар 1927), 6.

Судбина (Идемо, и као сејач по њиви црној сетву, свуд околу себе тугу вејемо). – СКГ нс, књ. 22, бр. 6 (16. новембар 1927), 415–416.

– В. песму са истим насловом у збирци: ГНЛ – *Судбина* (Да си била ситна певачица).

Месеџ. – *Полиштика*, год. 25, бр. 7075 (6–9. јануар 1928), 26.

Пшица. – В, књ. 13, св. 6 (25. фебруар 1928), 411–412.

Мршва звезда. – *Воља*, год. 3, књ. 1, бр. 3 (март 1928), 184. – Сонет.

Пролеће (Пева зачуђено тица под мојим прозором:). – М, књ. 29, св. 1/2 (јануар 1929), 46.

– В. песму са истим насловом у збирци: НП – *Пролеће* (Пролеће је мој вереник млади).

Вечерње у шуми. – *Зайиси*, год. 3, књ. 4, бр. 1 (1929), 25.

Небо је немилосћиво. – В, књ. 14, св. 9/10 (1. јун 1929), 665.

Пшичји џлас. – В, књ. 14, св. 9/10 (1. јун 1929), 665–666.

– В. песму из збирке ГНЛ – *Срце шуме*.

Божихна ноћ у шуми. – ГПЦК, год. 9, бр. 5 (јануар 1930), 6.

Збојом (Збогом. Не може кад одем од тебе бити среће!). – *Жена и свей*, бр. 1 (јануар 1930), 13.

Понедељак. – *Вардар*: календар, год. 1930.

Стара буква. – ГПЦК, год. 9, бр. 9 (мај 1930), 7.

Разочарење (Улази кроз прозор лишће суво;). – *Вардар*: календар, год. 1932.

Бреза (Расте сама песникиња бреза.). – *Живой и рад*, год. 6, књ. 17, св. 99 (1. октобар 1933), 1194.

Умирање дана (Наилази сутон.). – *Живой и рад*, год. 6, књ. 17, св. 99 (1. октобар 1933), 1194.

Зрикавац (Свирај, мали пријатељу са ливаде.). – *Живой и рад*, год. 6, књ. 17, св. 99 (1. октобар 1933), 1194.

РЕЧНИК СТРАНИХ И МАЊЕ ПОЗНАТИХ РЕЧИ

- авет** (тур.) – утвара, сабласт; у народном веровању покојник или натприродно биће које се људима привиђа у наказном облику и изазива страх: „прозрачне лепршају им авети“ (*Олуја*)
- аветиња** = авет: „мисао на мене као аветиња [...] вашим домом луга“ (*Поздрав незнаној*)
- аждаја** (перс.) – митско чудовиште, огромна прождрљива немањ; у срп. народ. књиж. двоглава, троглава, седмоглава: „Да ли је мрак [...] да ли гладна аждаја“ (*Мрак*)
- ала** = хала – у народ. веровању велика крилата змија
- анђели** (грч.) – по веровању весници, гласници, војници небески; бестелесна натприродна бића с крилима: „стајаће анђели с два пламена мача / да улаз бране“ (*Сјознање*)
- апостоли** – први ученици Исуса Христа
- атар** (мађ.) – подручје, земљиште које припада једном селу, месту, области: „јер бескрајно волим некога / иза оних на видуку атара.“ (*Таква сам ја*)
- барјак** (тур.) – застава, стег: „високо у руци барјак носе“ (*Весела јесен*)
- баг** – бахат шум произведен ударањем ногу, тежак ход: „земља се тресе од бата“ (*Граг*)
- баук** – по народ. веровању страшило у животињском облику, скрива се у рукама и по мрачним местима: „да ли је мрак нечујни поноћни баук,“ (*Мрак*)
- безмерје** – безмерност
- беласати** (се) – појављивати се белом бојом између других боја, местимично са белети: „једва се беласа из мрака светла кроз поље цеста“ (*Олуја*)
- биљур** (тур.) – кристал од стакла: „Сретох [...] по ливадама росе биљуре,“ (*Оглазак*)
- близ**, -а, -о – који је тесно везан наклоношћу, пријатељством, присан
- богаз** (тур.) – узак пролаз, теснац: „убиће је ловци што вребају кроз богазе,“ (*Грлица*)
- боговетан**, -тна, -тно – израз за појачавање значења (стоји уз: цео, сваки, читав): „Цео боговетни дан погнути секу,“ (*Моји земљаци*)
- богумили** – припадници дуалистичког верског учења насталог у Х в. у Бугарској; порицали постојеће црквено, световно, државно устројство („сав материјални свет створио је сотона“); као јерес ширила се на Балкану, у Италији, у Француској; Стефан Немања, око 1180. год. протерао их из своје државе: „У мени живе духа два: дух добра и дух зла.“ (*Бојумилска ђесма*)
- бон**, -а, -о – болан, несрећан: „на лицу јој мало од осмеха бона,“ (*Поријрети: III*)
- браманци** – следбеници браманизма, пантеистичког система старих Индијаца, развијеног око 1000–600. пре н. е.; у етичкој сфери – култ жртве средишњи: „души су мојој блиски и браманци и богумили“ (*Зашточење*)
- брзаци** = брзице – вода где брзо тече преко камена: „Ломе се горски брзаци као огњене муње,“ (*Зелени вишњез*)
- бршљан** – вишегодишња горка и отровна биљка; помоћу адвентив. корена пење се уз стене, зид, дрвеће: „Као да се са бршљеном волела, тако је тело њено било витко и лелујаво.“ (*Поријрети*)
- бујад** – врста папрати: „Бујад диже зелену шаку да се одбрани,“ (*Животи у њрави: II*)
- бујица** – вода која се, због јаке кише, у великим количинама слива низ падине узвишица: „и крв тече истим кривим током / са бујицама у пролеће.“ (*Пролеће њездо пради*)
- буквак** – буков шумарак, шума: „чујем суморни шум [...] вечерњих буквака.“ (*Слушња*)
- ва̋с** – архаично од сав: „Пролеће [...] просјачке руке вас дан греје.“ (*Бој милосрђа*)

ведро – дрвен, отворен суд за ношење воде или чега другог: „у свом чуну [...] дове- зао светлости ведра,“ (*Месечина*)

веђа – обрва: „Увече као да згрчена ћути / на тамној сумње веђи;“ (*Лирска оаза*)

вез – шара, украс извезен обично на тка- нини: „као гране сребрног веза стоје на неба рукаву“ (*Вез*)

вѣјати – падати, пухати: „свуда са грана ве- ју цветова кише свеже.“ (*Касни мраз*)

велики пост – у православ. цркви инсти- туционализован пост уочи Васкрса (13. фебр. – 31. март), уздржавање од мрсне хране, пића, од рђавих мисли, жеља, дела: „још хране са пасуљем и луком / и за велике посте знају“ (*У крају мом*)

венчаст – који је у облику венца: „Неки чу- ју само пенушави шум венчастог обал- ског таласа.“ (*Оледало: V*)

вѣња (мађ.) – зимзелена биљка: „смрт је загрљај измирења [...] смрт је тужни ми- рис вења.“ (*Грлица*)

вечерње – цркв. богослужење уочи дана када се слави спомен на свеца: „Тек кад свештеник на вечерње сиђе низ реку, / седну“ (*Моји земљаци*)

видарица – она која вида, лечи: „Била бих видарица, вила“ (*Кајање*)

видати – лечити

вијорити (се) – вити (се), лепршати (се)

вила – у народном веровању натприродно биће, млада и лепа жена; има моћ да се претвара у змију, вука, сокола, лабуда; помаже људима, али зна бити освето- љубива и зла: „нека светлости богови бели чувају те кроз горе [...] где зла ви- ла из заседе стрели“ (*Госпољубље*)

виџ – место на којем вода извире: „Грче грлица: смрт је тихи шумски вир.“ (*Гр- лица*)

витлати – окретати у ковитлац: „Духови играју коло / витлају на црном грму,“ (*Долине њод кишом*)

влат – стабљика, струк биљке – „Зрео је у срцу влата нечији хлеб“ (*Просјак*)

влатни, -на, -но – који потиче од влати: „на слици [...] на мањем него месец платну, / у округлом оквиру и влатну;“ (*Слика: II*)

војна – оружани сукоб, војевање, рат: „У ми- ру [...] далеких војни сит,“ (*Ојусџели оклој*)

враћница = вратнице – врата на огради дво- ришта, направљена од дрвета, окована:

„испред рајских кад ступим вратница“ (*Сјознање*)

врг – врста тикве, у дну широка, с танком дршком; суд за воду начињен од осуше- на плода такве тикве: „као лаки на рас- кршћу врг“ (*Прича о њеснику*)

врежа – лозица, стабљика: „Мирно стоји мирисна врежа купине украј стазе.“ (*Жи- вой у џрави: I*)

врело – јак извор воде, извориште реке: „из свију врела гледа по један месец жут.“ (*Пођимо у шуме*)

вретено – дрвен обао штапић (на крајевима шиљат, а по средини дебљи) на који се при ручном предању намотава пре- ђа: „а девојка је пређу мотала око врете- на и длана“ (*Граг*)

врси – ном. мн. од врхови: „тужно све [...] сем весеља сунчева на планинским вр- сима“ (*Песниково искуство*)

врстати – сврстати, стављати у редове, увр- штавати: „Ја знам да ти нас све уједно врсташ,“ (*Посланица*)

вукодлак = вампир – по веровању мртвац у којег уђе „ђаволски дух“ устаје из гроб- ба огрнут белим покровом, иде по ку- ћама, прави буку, људима пије крв

гљожити се – бити у неслози, свађати се, прегонити се око чега: „ломе се [...] и гложе као млади вукови“ (*Гласови ноћи*)

голуждрав, -а, -о – који је без перја, ого- љен: „рађа се сунце, голуждрави орао млади.“ (*Пролеће њездо гради*)

гривна – наруквица, ниска, низ: „блистају гривне на рукама смрека;“ (*Смрзнуша њишица*)

грџнути – нахрупити, јурнути, пасти: „и сузе скрушења чистога на тужне очи ми груну.“ (*Измирење*)

гудура – узана, дубоко усечена долина: „гне- зда су мрака свуд по гудурама“ (*Гласови ноћи*)

гујина трава – једна међу осам хиљада вр- сти трава, има цветове у облику плавих звончића: „Процветала гујина трава“ (*Рађање месеца*)

гумно – заравњено земљиште или попло- чан простор на коме се врше, млати, ви- је жито: „са зрнима другим ићи на оп- ште гумно“ (*Бејуница*)

дажд – киша: „да плахе дажде оросе ливаде жегом спаљене“ (*Лийија*)

даљне – далеке, удаљене

дањом – дању

двери црквене – у правосл. цркви двокрилна врата усред иконостаса

дво̀р – дом, кућа уопште, дворац владара: „тај човек [...] сву вечер стоји и гледа у наш бели скромни двор“ (*На дури*); – („бели двор“ синегдоха из *Косовке девојке*)

демон (грч.) – натприродно биће, симбол зла, у хришћ. – зао дух, сотона: „да си била херувим крај престола небесног, наишао би он као демон,“ (*Судбина*)

див – митски човек, натприродне снаге, горостас, носи чаробни штап, ако га изгуби губи и дивовску снагу: „сенке ће само моја, огромна попут дива, ходити са мном,“ (*Писма из шуме: I*)

диво̀та – изванредна лепота, красота: „Нигде нема синоћне мутне дивоте“ (*Сушрадан*)

додијати – дозлогрдити, досадити: „после дугог пута додијалог“ (*Бачени камен*)

дојездити – доћи јашући, допутовати: „А кад дојезде громови на висораван,“ (*Смрћ на дури*)

до̀л, мн. долови – до̀, долина: „Снови што сам их просула земаљским долом“ (*Меланхолија*)

долама (тур.) – врста мушке кабанице с дугим рукавима, украшена апликацијам; део свечане народне ношње

до̀лински, -ска, -ско – који се односи на долину, равничарски

до̀б – храст: „пијано за мном свуда хита по шуми, од дуба до дуба.“ (*Погне у шуми*)

дукат – млетачки златни новац кован 1284–1822; у XVI в. овако називан и крупнији сребрни новац: „угледаћу грумен сувог злата и ниску старинских свадбених дуката“ (*Бранковина*)

жа̀бљак – бара обрасла травом где има жаба: „Мили сеоски поток у зелене жабљаче сплетен“ (*Сеоски њошок*)

жу̀пан – старешина жупе, (по)главар племенске државе, сеоски старешина–: „Боже мира, походи домове наших жупана,“ (*Бојумилова молишва*)

за̀бран – брањевина, шума, воћњак, испаша, ловиште у која је забрањен приступ: „У дедовом забрану брест се суши,“ (*Брест се суши*)

за̀дно – дно, данце: „да ми [...] улијеш смелост и поведеш провали до самог задна“ (*Два дана у шуми: I*)

занет, -а, -о – занесен, пун маште: „ако за ветром првим што се стазом намери одем занета у час кад ти се крај мене снева“ (*Писма из шуме: II*)

згледати – сагледати: „Морам ти лепе вечери неке / зенице топле згледати до дна,“ (*Једно уверење*)

згорети – сагорети, изгорети: „може је згорети у ноћ свица бисерна румен,“ (*Шумска звезда*)

здѐсти – дести се, денути се, зденути се: „Где ће се здети моје жудње и ноћи бурне? (Последње речи)

златница – златник: „Потрошила сам, потрошила на земљи душу као сиромаси последњу од златница за годишње благе дане“ (*Сјознање*)

зло̀дух – зао дух, демон: „мрак се проби између борова и као злодух отиште у село“ (*Мрак*)

зло̀слут(н)ица – птица која по народ. веровању носи лоше гласове: „мину злослутица кроз суморне честе“ (*Заборав*)

змај – митол. биће, има тело од делова различитих животиња, крилат; у срп. народ. пред. змај човек „огњевит јунак од којег у лећењу огањ отскаче и свијетли“ (Вук, *Pj.*): „застао зачуђен крај мене / човек или змај,“ (*Зелени сумрак*)

зр̀ње – зрневље: „да у хлеб наш падне црно зрње“ (*Бојумилова њесма*)

зѹ̀ква = зука – вишегодишња биљка, вежљика: „У сухе обалске зукве шумор се уткива тужни“ (*Сеоски њошок*)

ѡ̀вичити – чинити ивицу, руб, граничити: „тешке препоне што ивиче круг овај“ (*Песма сужња*)

извидати – излечити: „Ниједним више леком не да се срце моје извидати,“ (*Две молишве: За мене*)

икона (грч.) – слика јеванђелских светаца у правосл. цркв. израђена на дрвету или на платну: „На прагу му отац

манастирске братије предаде [...] очувану икону светога Матије“ (*Поврајак*)

илузија (лат.) – неоснована нада, привид, самообмана: „Осмех илузије ме је успавао а пробудила изненадна горчина разочарења“ (*У марију*)

искати – тражити да се што добије: „с очима срета се мојим и свуд их иште“ (*Са иушница*)

јагорчевина – вишегодишња биљка из пород. примула, међу првим весницима пролећа: „У крају мом [...] расте сазвежђе јагорчевина“ (*У крају мом*)

јаруга – дубоко, уско, дугачко удубљење на површини земље, разровано земљиште: „Изненада у јаругама проговори вихор,“ (*Голубови*)

јãтиги се – скупљати се у јато, стварати јато: „ветар је облаке стао да јати“ (*Сиароси*)

јèглен = еглен (тур.) – разговор, говор, беседа, забава, разонода: „Ужив’о у српском слободном јèглену“ (*Песма*)

кандило (грч.) – мала посуда са уљем у којем гори жижак: „моје покајничко срце пуно суза као суботно кандило уља“ (*Сйознање*)

кланац – узан усек, теснац између брда или планина: „У дну дубокога кланца стоје широм отворена врата запада“ (*Сунчев залазак*)

клас – вретенаста цваст на врху стабљике жита у којој се развија зрно: „ко клас од чудног дрхтим страха“ (*Ћук*)

клòбук – капа с ободом, клобучаста део гљиве, предмет сличан шеширу: „Покаткад само одрони се клобук белог перја са њихових успаваних крила“ (*Голубови*)

кмет – (у Србији) знатнији сељак који води сеоске послове; (у Црној Гори) судија; (у Босни) „сељак који сједи на туђој земљи и туђој кући“ (Вук, Рј.). – „Знам шта ће рећи кмет кад из града дође да порез скупи“ (*Сећање на завичај*)

кò – као: „Бог је с неба пушта ко звезде снежне,“ (*Љубав*)

ког – кога: „осврће се као да чека ког“ (*Болесна девојчица*)

козàрица – пастирица која чува козе

кокета (фр.) – каћиперка, намигуша (*Порџреји: III*)

кокетан (фр.) – удешен украшен да би се другима допао

кондир – посуда за вино или ракију, различитог облика и од разног материјала, али исте запремине (3,5 оке): „Никад више са ових кнежевских трпеза нећу чути звек купа и кондира“ (*Савин монолој*)

контурa (фр.) – обрис неког предмета: „скуп искиданих нејасних контура“ (*Ил’ мени се можда чини?*)

кòстрет – груба, оштра длака (козја, камиља)

кòстретан, -тна, -тно – длакав као кострет

кràдом – кријући се, потајно

крајичак – хипокористика од крај, делић нечега, окрајак: „Нека упамте [...] крајичак наше румене стреје“ (*Празник*)

крљ – горчика, биљка из породице млечика: „да ли место дрва по њима се саде сунцокрет и крља?“ (*Поздрав реци*)

крок – корак: „Сан је тихим кроком дошао“ (*Мирно моје срце сйава*)

кùбе, мн. кубета (тур.) – свод у облику полукугле (у црквама и сл.), купола: „и за сјаји као лице месеца кубе, под суморним обликом крста“ (*Боје се буге*)

кùдеља – ланена, конопљина влакна припремљена за предење: „Идем путем и као девојка кудељу свилену, свој вечерњи сан не прекидам прести“ (*Писма из шуме: I*)

кùпа – већа масивна чаша, метална или стаклена: „све моје знаћеш биће кад задња се испразни купа“ (*Месечина*)

кùтак – хип. од кут – скривено, заклоњено место: „друкчије звони са свакога кутка“ (*Сайушница*)

куцањ – откуцај: „И рука онога који душе сади милује [...] сваки куцањ срца.“ (*Вечерња молишва*)

кùчина – грубо, необрађено влакно, остаци при преради конопље и лана: „вене мртва тица напуњена кучином“ (*Мршва ишница*)

леја = леха – мањи уски комад обрађене земље у врту, обично ограђен бусењем или стазом: „с пролећа сред баштенских леја“ (*Камено срце*)

ли́ла – танак површински слој брезове или трешњеве коре, сличан папиру: „Детињство моје [...] пуно си ватара и лила“

ли́ска – мали лист биљке или дрвета, листић крунице цвета: „После кише [...] дуга сија под сваком лиском,“ (*Боје се дуге*)

ли́тија (грч.) – цркв. поворка верника, са крстовима и иконама, уз молитве и певање: „Моле се углас попови да златна понесу жита,“ (*Литија*)

ли́тица – висока окомита стена: „Ухваће-на сам [...] на литици које се и срне плаше.“ (*Бејуница*)

лѐг – шума, шумарак, гај: „Спусти се до наших дугова и планина, о, Боже мира.“ (*Бојумилова молишва*)

мајкина душица – вишегодишња зељаста лековита биљка

ма́штити (се) – дохватити, узети: „седну на певање и маше се торбе с хлебом.“ (*Моји земљаци*)

ме́довина – пиће које се справља од меда или од цеђеног саћа (одстоји у води 24 часа): „Браћа моја точиће ти слатку медовину,“ (*Госиљубље*)

меланхо́лија = меланхолија (грч.) – потиштеност, сета, туга

ми́лошта – љубав, наклоност, раздрага-ност, љубазност, дражесност

ми́могред – у пролазу, уз пут: „проћи ће и све што сам мимогред или дубоко во-лела“ (*Свеједно ми је*)

на́глити – журити, хитати

на́сумце – без претходног испитивања, без одабирања, на срећу: „машући на-сумце рукама као слепе тице да спусти-мо се до помрчина вечних извора хлад-на“ (*Два дана у шуми: I*)

не́догледно – бескрајно, које се не може сагледати: „Заборавила сам била како је благо и недогледно вече што пада на завичајне стреје,“ (*Завичајно вече*)

не́умитно – неумољиво, неизбежно: „А ја спустих главу на уздрхтале длане гле-дајући у себе болно и неумитно“ (*Ра-зговор*)

ни́одакле – ни из којег места, ни са које стране: „И ниодакле толико утехе не сија као с неба под којим је рођен мој деда“ (*Небо у завичају*)

но́ћом – ноћу

о́бронак, мн. обронци – благо нагнута страна брда, планине; падина

одви́јорити – одвихорити, одлепшати: „И тако је одвијорио бели дан“ (*Су-иџрадан*)

о́дежда – свештеничка одећа за богослу-жење

одкле – одакле: „Да ми је [...] да дознам од-кле вечно радост слеће да обасја златне дуге твојих већа“ (*Поријреши: II*)

о́дора – одећа, хаљине, опрема (војничка)

о́зго – одозго(р): „Знати да озго шуми лист врба и букава“ (*Лишће*)

о́криље – заштита, одбрана, заклон, штит: „Сад хоћу да сневам сама под неба окри-љем“ (*Два дана у шуми: II*)

о́лтар (лат.) – главно светиште, у хришћ. храму у источном делу; у правосл. цр-кви одвојен иконостасом од простора за вернике: „У олтаре претворени зи-дови дворана“ (*У музеју: II*)

оре́ол – светао круг насликан око главе светаца, нимбус: „Гледају ме и сви се чу-де: магла око мене лебди сјајна“ (*Ореол*)

отуд = отуда – из тога места, с те стране, одатле: „Увек кад се отуд вратим пуна сам неба“ (*Ореол*)

па́ше – пашњаци: „Процвета пролеће свуд по околним пашама“ (*Пролеће у јрџљу*)

пе́рни, -на, -но – пернат, од перја: „расањене тице граде гнездо перно“ (*Песма јолуба*)

перфидно (лат.) – лукаво, подмукло

пла́мење – зб. именица од пламен: „а про-ћи ће и вечно пламење са кога ми све-тлост слазила“ (*Свеједно ми је*)

пла́ст – већа или мања количина сена или снопова сложена око стожера у облику купе: „Месец је наслонио образ на пласт сена“ (*Зрикавац*)

пла́шња – страх, стрепња: „и скоро мрзим дане када настану лепо, јер их загор-чам плашњом душе што болно стрепи“ (*Лирска јрџивуречности*)

- плѣва** – љшчице, кошуљице житног зрна које при вршидби опадају
- плѣт** – ограда од летава, дасака, исплетеног прућа: „плот повлио рамена и дрема“ (*Сумрак на ливади*)
- побауљке** – истовремено на ногама и на рукама, четвороношке
- пѣвесмо** – свежањ вуне, кудеље, лана што се навије око преслице да би се ручно прело
- пѣнад** (предл.) – показује да се ко или што налази у простору поврх, изнад кога или чега: „Путују јутром магле пѣнад њива“ (*Зла ноћ*)
- пѣпевка** – лирска песма с једноставном мелодијом (од једног или два гласа): „Познат ми је као родно село / и развучене попевке завичајне.“ (*Умор*)
- постарати** – остарети, постати стар: „мешам своје постареле шапате у шушањ лишћа“ (*По расјанку*: IV)
- потка** – један од двају система у ткању – пошречни; међусобним испреплитањем они стварају тканину
- прѣгршт** – састављени дланови са савијеним прстима у облику шупље полулопте: „понеси за птице гладне прѣгршт мрва;“ (*Празник*)
- прѣђа** – вунени, памучни, ланени конци, распоређени по дужини и састављени упредањем: „Девојко, остави [...] танку прѣђу мириснога лана;“ (*Девојко*)
- пресанути** – пресахнути, пресушити: „Ја сам хтела да ми туга пресане говорећи гласно своју тугу.“ (*Прича о њеснику*)
- прѣслица** – дугуљаста дрвена направа, у горњем делу проширена (ту се причврсти повесмо за ручно предење), доњи крај држи се подлактицом уз тело
- прѣнути** – прхнути, узлетети машући крилима, полетети: „незнана прѣну птица;“ (*Пшвица*)
- прѣвала** – проваљено, пробијено место, отвор у чему: „изнад дубоке провале;“ (*Вез*)
- прѣтенак** – биљка из фам. главочика (в. камилица): „Прстенци постадоше звезде са сивим лаким ореолом.“ (*Рађање месеца*)
- пѣтир** (грч.) – чаша за вино од којег се даје причешће у правосл. цркв.: „као кацља вина из Христовог чистога путира.“ (*Бојумилова молишва*)
- радостити (се)** – радовати (се), стварати пријатност, задовољство некоме, веселити се: „па боли ме и радости што ми је душа далека лирска оаза.“ (*Лирска оаза*)
- разавити** – развити: „Никада се не разави цела као платно“ (*Душа*)
- растѣчен**, -а, -о – од расточити – учинити да се нешто распе, распадне
- риза** – свештеничка одећа, мантија: „Миреше прошлост [...] и свештеничке ризе“ (*У музеју*: I)
- рог** – фолклорни дувачки инструмент, мека звука, начињен од животињског рога: „Кроз зору, на рога болни зов [...] одлазио у лов“ (*Ојусишли оклој*)
- ројити се** – живо се кретати у великом броју једно мимо друго: „срце прозиру моје, [...] и око мене се роје“ (*Подне у шуми*)
- рѣмор** – жамор, шум нечега: „Сита сам и мржњи и љубави и ћутања и ромора“ (*Таква сам ја*)
- рѣбац** – марама: „Допустити, мајко, са прага мог да га поздравим рушцем белим“ (*Девојачка молба*)
- свѣти** – сватови: „пуно их је [...] као црква радосних свата.“ (*Лејња ноћ*)
- свети**, -та, -то – атрибут било којег појма у чију се моћ верује
- света водица** – освећена вода којом се кропи, прска при цркв. обредима: „Јеси ли утеху делила људима као чисту свету водицу?“ (*Глас ноћи*)
- свита** – почасни пратиоци: „Куд год крочим прати ме свита“ (*Подне у шуми*)
- сѣнути** – севнути
- скриња** = шкриња – сандук са поклопцем и бравом у којем се чувају драгоцености: „Заклопи душу моју сад ко златну скрињу“ (*Молишва за љубав*)
- скрушење** – скрушеност, покајање
- скут** – предњи, нижи део огртача, који се из понизности љубио; доњи део женске одеће који ниско пада: „О, ма ко да си, остани ноћас крај мога скута,“ (*Зла ноћ*)
- слазити** – силазити: „Кад с брега слазим у град,“ (*Дрво иза ораде*)
- слана прва** – атмосферски талог, падавина минијатурних снежних кристала,

- слична роси, али на темпер. нижој од 0° С; образује се у раним јутарњим часовима: „Свеједно што су пале прве слане, [...] стазе су летом завејане;“ (*Весела јесен*)
- смѐран**, -на, -но – који се не намеће, скроман, кратак: „Мојој мисли на тебе нежној и смерној“ (*Љубав*)
- смирна** – измирна; у хришћ. један од три дара који је принет новорођеном Исусу: „и удахнем мирис мртви свете смирене,“ (*Савин монолој*)
- снйштити** – упропастити, уништити: „све досадашње радости нека се сниште –“ (*Молишва за љубав*)
- спáње**, им. од спати – спавање: „узнемире ни слатко у свом спању.“ (*Змијске очи*)
- срма** – сребро
- стòг** – велика камара, велики пласт садевног сена: „мирише на ливади свакој сена стог.“ (*Писма из шуме: I*)
- столо̀вати** – имати своје седиште, пребивалиште, владати, становати, живети: „Грице тихе бродом нашим столују“ (*Зла ноћ*)
- стрѐја** = стреха – крај крова који прелази спољне зидове куће, настрешница: „Сура гнезда вешају осе испод дашчане стреје“ (*Ойусћела кошница*)
- стрти** – избрисати, уништити: „мишљах, Бога нема, и да ће стрти мрак неки све у мени без сажаљења,“ (*Сйознање*)
- судњи дан** – смртни час; смак света: „А мени би као да је велики дан судњи,“ (*Змијске очи*)
- суноврат** – који пада, руши се стрмоглавце, у нереду: „магле уклете јуре у суноврат, без смера,“ (*Олуја*)
- сур**, -а, -о – који је боје олова, пепела, мркосив: „нигде нема тако суморне и суре [...] као на нашем небу олује,“ (*Небо у завичају*)
- таван**, -вна, -вно, дијал. – таман, -на, но: „Нагни се ноћас над ово царство тавно“ (*Молишва очевом срцу*)
- тамњан** = тамјан – бела миришљава смола, пали се ради кађења (у храму, у дому, на гробу), верује се да има очишћујуће дејство: „мирише [...] слађе него у цркви тамњана грумен;“ (*Завичајно вече*)
- тања** – од тањати, тањити, танчати, стањивати се: „у траву понире и тања бела ливадска путања.“ (*Пролеће је ойей*)
- тица** – птица: „кад се, као тица на даљне сеобе, звук отисне сторња“ (*Вечерње у шуми*)
- туч** (перс.) – легура метала, бронзе: „поглед [...] уморан, тежак к’о да је од тучи.“ (*Поршрейи: IV*)
- тѹча** – град
- тѹчан**, -на, -но – градоносан
- тропар** (грч.) – строфа цркв. песничтва; у правосл. цркв. именује се према теми васкрсни, богородични и др.: „не познајем тропаре / ни побожне песме литије“ (*Лийија*)
- уватити** – ухватити, запосести: „Мама, иди ми је увати,“ (*Месец*)
- удесан** – погодан, повољан, подесан, прикладан: „Своје среће и болове лакоме / у слова сам оковала удесна“ (*Прича о йеснику*)
- узаманце** – узастошце, непрестано, непрекидно: „да сваки дан ме се сети узаманце / кад оде.“ (*Последње речи*)
- узе** – окови, негве: „Прозборићу [...] ослобођена земаљских уза.“ (*Сйознање*)
- уранак** – рани јутарњи тренуци: „извори некуд на уранак броде.“ (*Сайушница*)
- урвина** – дубок, стрм урез у земљи настао деловањем воденог тока: „преко урвина и брегова, одавде на дан и ноћ хода;“ (*Таква сам ја*)
- ѹсед** – улегнуће на планинском венцу, планински превој: „у пољу, или кроз дубоки планински усед,“ (*Госйолубље*)
- ѹсрдно** – љубазно, срдачно, искрено: „свака усрдно проси / да њен мимойћем дом.“ (*Погне у шуми*)
- фантастично** (грч.) – из „света чаролије“; што је створила машта; необично: „фантастично вече“
- фосил** (лат.) – ископани окамењени остаци живих бића из ранијих геолошких доба: „хладно и скамењено / и затворено [...] као душа фосила.“ (*Песникова ѿуја*, СКГ, 1933)
- фрула** – народни дувачки инструмент (од дрвета, трске, зове и др.), разликује се

од свирала по томе што нема писак: „По-тоци [...] путују и у сребрне фруле сви-рају.“ (*Пошоци*)

хат = ат (тур.) – коњ племените пасмине, арапски коњ: „у железно обучен хат“ (*Ойу-сйели оклой*)

херувим – анђео вишег реда, керуб(ин): „Знам, испред Бога стаће херувими, да грешној мени његовome лицу прићи не даду“ (*Сйознање*)

хитити – потегнути, бацити: „Анђела скри-вена рука једну их по једну хита“ (*Лей-ња ноћ*)

худ, -а, -о = худан, -а, -о – лош, рђав: „Људ-ски живот худан“ (*Измирење*)

цваст – скуп цветова у облику грозда: „Ду-ше моје бела цваст, [...] увенуће у таму“ (*Свеједно ми је*)

цитра (грч.) – инструмент са преко триде-сет жица разапетих на резонантној ку-тији; трзајем жица добија се тон: „Сви-

рају слатко бубе у зелене дрхтаве цитре“ (*Гозба на ливади*)

чалма (тур.) – код муслимана мушкараца памучни, ланени или свилени повез око феса на глави: хојине чалме

чела – пчела

честа – честар –: „црње од пусте цркве ћу-ти борја честа“ (*Јесен*)

чигра – дечја играчка купастог облика која се у игри обрће, врти –: „Ко сад [...] немирне чигре гони, те везу?“ (*Поздрав реци*)

чунак = ћунак (тур.) – мала дрвена напра-ва, у облику чуна, којом се на разбоју ручно пробацује жица за ткање с јед-ног краја на други –: „Глас сакривене птице, као звучни чунак тка цело јутро између два грма“ (*Срце шуме*)

чутура – посуда од дрвета, округла, пљо-сната за ношење пића; украшена др-ворезом или бојама –: „с чутуром ви-на већ сваки је селу за свадбу јавио“ (*Граг*)

РЕГИСТАР ИМЕНА

- Авала** – планина (вис. 511 м) 17 км јужно од Београда 262
- Бања Лука** = Бањалука – град у Босанској Крајини 354
- Бачка** – област у Војводини; главни град Нови Сад 329
- Близоњски вис** – ката изнад села Близоњ, део Ваљевских планина 262
- Босна** 262, 354, 436
- Бранковина** – село у околини Ваљева; место рођења Алексе и проте Матије Ненадовића; место гроба Десанке Максимовић 268, 270, 422, 435
- Влашића Седам** = Влашићи – звездано јато у сазвежђу Бика на северном небу 35
- Војводина** – покрајина у Србији, обухвата 21.506 км; реке Сава, Дунав, Тиса деле је на три области: Срем, Бачку, Банат 263
- Грегорић** – Симон Грегорић (Врсно код Толмина, 1844 – Горица, 1906) словеначки књижевник 307
- Давид Штрбац** – име глав. књиж. личности у *Јазавцу њред судом* од Петра Кочића 354, 426, 429
- Караванке** – планински венац на граници Словеније и Аустрије, врх Велики Стол (2.236 м) 305
- Колубара** – десна притока реке Саве; настаје од Обнице и Јабланице; дуж. 123 км; ушће код Обреновца 262
- Кремљ московски** – град, тврђава, помиње се половином XII в.; језгра у касније грађеном граду Москви 329
- Максимовић, Драгиња**, рођ. Петровић (Бранковина, 30. јануар 1878. – Београд, 3. фебруар 1969) – мајка песникиње 331
- Максимовић, Димитрије Михаило** (Ваљво, 1872. – Ваљво, 5. март 1915) – отац песникиње; – учитељ, школски надзорник, писац; основну школу и четири разреда гимназије учио у Ваљеву с одличним успехом, учитељску школу у Београду завршио 1892. као најбољи у класи; учитељевао у селима западне Србије, у селу Бранковини од 1898, а од 1908. у Ваљеву, школски надзорник; са супругом Драгињом, ћерком свештеника Светозара Петровића, из Бранковине, имао три сина и пет кћери; велики родољуб; писао пригодне песме и позоришне игре у стиховима – *Збеї у Посаву* (1904) и *Бој на Лозници* (шт. као мала књига) – поводом стогодишњице борбе с Турцима; у Првом светском рату, на служби у Војној станици у Ваљеву, разболео се од пегавог тифуса и умро у 42. години 261–264
- Марија Хваљена** – по учењу хришћанске цркве Исусова мајка 165
- Медведник** – планина из групе Ваљевских планина (вис. 1.244 м) 262
- Млечни пут** – име наше галаксије; пречника око 80.000 светлосних година 35, 134, 362, 410
- Мојсије** – по Старом завету оснивач јеврејске религије 316
- Москва** – главни град Русије 329
- Мостар** – на реци Неретви, главни град Херцеговине 354
- Мурн** – Мурн Александоров, Јосип (1879–1901) словеначки књижевник 307
- Петровић, Светозар** (1858–1930) – дед по мајци песникиње 273
- Русија** 329

Сава – десна притока Дунава, настаје од Саве Долинке и Саве Бохињке; пловна 583 км; улива се код Београда 262

Свети Матија – по учењу хришћанске цркве – апостол и јеванђелист; у иконографији његов симбол је дете (анђео) 186, 436

Свети Сава – по рођ. Растко Немањић (око 1174–1235), први српски архиепископ (1219), први српски књижевник; међу најистакнутијим историјским личностима српског народа 285, 293

Сластиков – Сергеј Никифорович Сластиков (Москва, 1896 – Београд, 9. јун 1970) – супруг песникиње (венчани 1933); гимназију завршио у Москви 1917. када напушта Русију и преко Цариграда стиже у Боку Которску 1919; од 1923. живи и ради у Београду: завршио Глумачку школу (1926) и апсолвирао филозофију на Београд. Филозофском факултету, службовао у Министарству финансија до 1941, после 1945. радио у издавачком предузећу Просвета и у Музеју Вука и Доситеја; превео с руског и бугарског мноштво појединачних књижевних дела, члана-

ка и око 20 књига из опуса М. Зошченка, Ф. М. Достојевског, А. П. Чехова, В. Катајева, Ј. Јевтушенка, А. Вознесенског, Б. Окуцаве, Вере Панове, Вере Инбер, Татјане Макарове, руске народне бајке, бугарске дечје песме; са српског на руски превео песме Лазе Костића, В. Чиплића, Д. Матића, Т. Младеновића, Г. Крклеца; као писац за децу објавио две збирке: *Папуљкова кућа* (Дечја књига, Београд, 1956) и *Пуж издаје сѝан* (Младо поколење, Београд, 1964); потписивао се псеудонимом С. Калужанин 329

Словеначка = Словенија 297

Срем – област у Војводини, главни град Сремска Митровица (антички Сирмијум) 262, 329

Цанкар – Иван Цанкар (1876–1918) словеначки књижевник 307

Шура – Александра Никифоровна Алтајскаја – заова песникиње; рођена и умрла у Москви; инж. агрономије 329

РЕГИСТАР НАСЛОВА ПЕСАМА*

- Бачени камен 317 [427]
 Бдење 156 [412]
 Бегуница 325 [427]
 Бела врбица 220 [418]
 Бели цвет 242 [420]
 Блаженства 296 [425]
 Бог милосрђа 334 [428]
 Бог смрти 292 [424]
 Богумилова молитва 172 [414]
 Богумилска песма 171 [414]
 Божићна ноћ у шуми 382 [431]
 Бој облака 214 [418]
 Боје се буде 373 [430]
 Бол 157 [413]
 Болесна девојчица 245 [420]
 Бранковина 268 [422]
 Браћи 342 [429]
 Бреза 387 [431]
 Брест се суши 273 [422]
- Вез 300 [425]
 Вера 320 [427]
 Весела јесен 275 [422]
 Вече 288 [423]
 Вечерња молитва 252 [420]
 Вечерње у шуми 379 [430]
 Вечерњи призивук 154 [412]
Вечерњи снови
 I (Ја добро знам да животом пуним
 врлина) 148 [412]
 II (Ја добро знам, у молитви његовој
 моје име бити неће) 149 [412]
 III (Лежаћу на постељи и држати
 у руци бео цвет;) 150 [412]
 IV (Често снови буду пуни наде као
 дуга,) 151 [412]
 Врата запада 248 [420]
 Враћање миру 283 [423]
 Време 102 [406]
 Гаврани 222 [418]
 Глас монахиње 295 [425]
- Глас ноћи (Пробудио ме сан страشان као
 мора) 168 [413]
 Гласови ноћи (Ноћ је овде пуна страшних
 гласова) 274 [422]
 Гозба на ливади 199 [416]
 Голубови 223 [418]
 Горски поток 213 [417]
 Гостољубље 161 [413]
 Град 271 [422]
 Грлица 192 [416]
- Два дана у шуми*
 I (Над провалу сам се нагла) 132 [410]
 II (Слична сам вечерас, драги, браске
 биљке струку) 133 [410]
- Две молишве*
 За мене 145 [411]
 За њега 144 [411]
 Девојачка молба 18 [399]
 Девојко 138 [411]
 Долина под кишом 301 [425]
 Дрво иза ограда 126 [410]
 Душа 321 [427]
- Живот 167 [413]
Живой у шрави
 I (Застадоше два велика црна мрва)
 205 [417]
 II (Стоји скупоцени чирак) 206 [417]
- Заборав (Марта трећег у ноћ, ове године,
 135 [410]
 Заборав (Велики господар моје душе
 полако умире) 241 [420]
 Завичајно вече 267 [422]
 Заточење 164 [413]
 Зашто? 341 [429]
 Због мене 119 [409]
 Збогом 383 [431]
 Звезда 51 [402]

* Први број после наслова песме означава страницу на којој се налази песма, а други страницу на којој је напомена о њој.

- Зелени витез 113 [408]
 Зелени сумрак 38 [401]
 Земља где се родио онај што мене љуби
 312 [426]
 Зимски предео (Бог у тренутку може да
 промени моју душу) 224 [418]
 Зла ноћ 106 [406]
 Змија 31 [400]
 Змијске очи 127 [410]
 Знак крста 253 [421]
 Зрикавац 389 [431]
- Измирење 170 [414]
 Изненађење 58 [403]
 Ил' мени се можда чини? 343 [429]
 Искрена жеља 360 [430]
 Исповест, клетва и молитва 367 [430]
- Ја и ја 97 [406]
 Једна смрт 16 [399]
 Једно уверење 20 [399]
 Језеро 212 [417]
 Јесен 152 [412]
 Јесење јутро 141 [411]
 Јутро 243 [420]
- Кајање (Из живота сам сама изагнала
 росу) 285 [423]
 Кајање (Ноћу, кад заспе богови и свеци)
 371 [430]
 Камено срце 365 [430]
 Касни мраз 333 [428]
Клейва и молишва
 I (Боже, што небесне пожаре спушташ
 у жетве) 146 [412]
 II (Боже, са чије помисли једине)
 147 [412]
 Колико лица имаш ти? 240 [420]
 Крај друма 339 [429]
 Крај понора 366 [430]
 Кроз исти прозор 201 [416]
 Круг 37 [401]
 Кућа у зори 322 [427]
- Летња киша 361 [430]
 Летња ноћ 276 [422]
 Лирска оаза 41 [401]
 Лирска противуречност (Ја ипак волим
 јесен) 96 [405]
 Литија 165 [413]
- Лишће (Пред вечер поче да се рони
 светачки ореол) 204 [417]
 Лишће (Са лишћем завичаја помешати
 вреле руке,) 286 [423]
 Лов 32 [400]
- Љубав (Давног пролећа у сутон сањак,
 невина,) 158 [413]
 Љубав (Мојој мисли на тебе нежној и
 смерној) 120 [409]
 Љубав (Стрепим кад узберем цвет)
 230 [419]
- Магла 203 [417]
 Меланхолија 318 [427]
 Месец 375 [430]
 Месечина 328 [428]
 Мирно моје срце спава 289 [424]
 Младост је прошла 316 [427]
 Млечни пут 134 [410]
 Моја песма 95 [405]
 Моји дани (Ја ипак волим јесен) 96 [405]
 Моји земљаци 270 [422]
 Молба младости 11 [398]
 Молитва за љубав 143 [411]
 Молитва крај мора 363 [430]
 Молитва очевом срцу 234 [421]
 Мрак 128 [410]
 Мрак на прозору 249 [420]
 Мртва звезда 377 [430]
 Мртва тица 187 [415]
- На бури 54 [402]
 На вратима шуме 208 [417]
 На крају биће опет једно исто 99 [406]
На одморшћу
 I (Провлачимо се по замагљеним
 стазама) 71 [404]
 II (Одмара се сунце на рукама дрвећа)
 72 [404]
 III (Били смо млади планински поток)
 73 [404]
 IV (Крушно корача по далеким
 бреговима) 74 [404]
 V (Свака твоја реч) 75 [404]
 VI (Говори тихо) 76 [404]
 VII (Путовали смо скоро половину
 дана) 77 [404]
 VIII (Све мислим шта ли ће доћи после
 ове буре) 78 [404]

- IX (И када би бар заједно одлазили сви) 79 [404]
 X (После много или мало дана) 80 [404]
Над живојом
 I (Осећам, полудећу пролећа овога) 62 [403]
 II (Осећам, полудећу [...] под небом рођеног бола) 63 [403]
 III (И осећам остаћу жедна ове далеке лепоте) 64 [403]
 Над прахом 178 [414]
 Над речним коритом 184 [415]
 Напуштена девојка 332 [428]
 Напуштени пут 246 [420]
 Наставак 118 [409]
 Наша песма 24 [399]
 Наша тајна 65 [403]
 Небо 247 [420]
 Небо је немилостиво 380 [430]
 Небо у завичају 280 [423]
 Нејасна песма 323 [427]
 Немир 45 [401]
 Непотребни пољусци 352 [429]
 Неспokoјство (Ипрође све.) 324 [427]
 * (Ни туга неба тако не боли) 350 [429]
 * (Нико не зна да смо били исти поток) 236 [419]
 Нисмо ми криви 50 [402]
- Облаци (Кад ујутру сунцокрети окренуше велике звездасте очи) 211 [417]
 Облаци (Упели се огромни облаци неки) 35 [400]
 Оборено гнездо 181 [415]
Огледало
 I (Идем путем живота) 81 [405]
 II (Ја носим у души живо огледало) 82 [405]
 III (А једнога дана, знам, разбиће се живо огледало) 83 [405]
 IV (Иду покрај мене људи) 84 [405]
 V (Седе у пенастој шуми маслиновој жене и људи) 85 [405]
 VI (Идем стазом живота) 86 [405]
 VII (Као бели водени цвет језером лута) 87 [405]
 VIII (Идем путем живота, а преда мном иде блистави одсјај) 88 [405]
 IX (Идемо полако крају) 89 [405]
- X (Ћудљиво је огледало што га носим у души) 90 [405]
 XI (Чега ли сам сен ја) 91 [405]
 XII (Идем путем којим проћи нећу) 92 [405]
 * (Од мене до њега може се само мостом дуге) 235 [419]
 Одговор 103 [406]
 Одлазак 122 [409]
 Ожиљак 250 [420]
 Оздрављење 26 [400]
 Олуја 306 [426]
 Опомена 107 [406]
 Оправдање 98 [406]
 Опроштајна зора 364 [430]
 Опустела кошница 180 [415]
 Опустели оклоп 191 [416]
 Ореол 308 [426]
 Отићи ћу у пастире 287 [423]
 Охолост 251 [420]
- Па ипак... 358 [429]
 Паук 56 [402]
 Песма (Не чуди се, песма, песма је ово) 311 [426]
 Песма (И Давиду Штрбцу престале су муке) 354 [429]
 Песма голуба 136 [411]
 Песма о животу 166 [413]
 Песма после недеље 140 [411]
 Песма сужња 153 [412]
 Песма у ноћи 330 [428]
 Песниково искуство 335 [428]
Писма из шуме
 I (Идем путем) 129 [410]
 II (Пријатељу, путем покрај мога дома) 130 [410]
 III (Већ све се више свако јутро хладно) 131 [410]
 Писмо оцу 263 [421]
 Питање 17 [399]
По расџанку
 I (Реци ми сад) 21 [399]
 II (Некада сам била добра и млада) 22 [399]
 II (Читам твоје песме и тражим у њима) 357 [429]
 III (О, када би знао ти) 23 [399]
 IV (Заволела сам га) 24 [399]
 V (Заволе бела мирисна ружа) 25 [400]

- Повратак 186 [415]
 Подигнем очи 329 [428]
 Подне у шуми 279 [423]
 Пођимо у шуме 36 [400]
 Поздрав незнаној 142 [411]
 Поздрав реци 33 [400]
 Познанице 315 [426]
 Покошена ливада 30 [400]
 Помилуј, Боже 175 [414]
 Понедељак 384 [431]
 Поноћ 60 [403]
 Портрет (Као да су јој сва годишња доба
 јесени биле) 351 [429]
Пориреји
 I (Каква се то песма сањива заплела)
 344 [429]
 II (Да ми је у зраке да могу пренети)
 345 [429]
 III (О, како ме само зачуђено гледа)
 346 [429]
 IV (Волела сам многа створења)
 347 [429]
 V (Говоре јој очи) 348 [429]
 VI (У позоришту, увек на Балкану)
 349 [429]
 Посланица 162 [413]
 Последње речи 193 [416]
 Последњи час 291 [424]
 Потоци 125 [410]
 Празник (Злато празника трепти данас
 у мом срцу,) 231 [419]
 Празник (Заустави на путу сиромаша
 боса,) 327 [428]
 Предосећање 13 [398]
 Прекор 139 [411]
 Прича о песнику 105 [406]
 Прође све (Прође све.) 324 [427]
Пролећње њесме
 I (Пролеће, данас зваћу те чистотом)
 42 [401]
 II (Осећам вечерас, док посматрам
 ласте) 43 [401]
 Пролеће (Пролеће је мој вереник млади.)
 314 [426]
 Пролеће (Пева зачуђено тица под мојим
 прозором) 378 [430]
 Пролеће гнездо гради 313 [426]
 Пролеће је опет 114 [408]
 Пролеће у гробљу 177 [414]
 Просјак 277 [422]
 Птица 376 [430]
 Птичји глас 381 [430]
 Радости 44 [401]
 Рађање звезда 353 [429]
 Рађање месеца 207 [417]
 Разговор 155 [412]
 Разговор монахиње с Богом 294 [425]
 Разочарење 386 [431]
 Растанак 233 [419]
 Речи 115 [409]
 Савин монолог 293 [424]
 Сад 234 [419]
 Самоћа (Било би ми сувише да сретнем
 когагод) 67 [403]
 Самоћа (Крај мене живе два тичија хора)
 123 [409]
 Самоћа (Отишли су сви) 202 [417]
 Сан 238 [419]
 Сапутница 304 [425]
 Састанак 340 [429]
 Свеједно ми је 100 [406]
 Светњак 372 [430]
 Свето јутро 307 [426]
 Свећа 176 [414]
 Селице 47 [402]
 Сеоски поток 34 [400]
 Септембар 218 [418]
 Сећање 55 [402]
 Сећање на завичај 269 [422]
 Сећање на оца 261 [421]
 Слика 225 [419]
Слике
 I (Испод сунчевих вечерњих шара)
 369 [430]
 II (Сутоном окупан пропланак честе)
 370 [430]
 Слутња (Мада је око мене пролеће)
 59 [403]
 Слутња (Све чешће у јесен чујем суморни
 шум) 284 [423]
 Смрзнута птица 221 [418]
 Смрт 356 [429]
 Смрт на бури 256 [421]
 Снег 219 [418]
 Спознање 169 [414]
 Сребрне плесачице 299 [425]
 Срећа 121 [409]
 Срина молитва 302 [425]
 Срце шуме 216 [418]
 Стазе 362 [430]
 Стара буква 385 [431]
 Старост 331 [428]

- Страх 19 [399]
 Стрепња 14 [398]
 Студија за зимски пејзаж (Бог у тренутку може да промени моју душу.) 224 [418]
 Судба 117 [409]
 Судбина (Да си била ситна певачица) 229 [419]
 Судбина (Идемо, и као сејач по њиви црној сетну,) 374 [430]
 Сумња 116 [409]
 Сумрак на ливади 278 [422]
 Сунце 210 [417]
 Сунчев залазак 215 [418]
 Сутон (Око брега зеленог) 46 [401]
 Сутон (Сутон. Жели се да зажмури) 359 [430]
 Сутрадан (Сећам се сад: жедно пише очи његове поглед неке жене) 49 [402]
 Сутрадан (Тужно је проћи јутром куда јуче вечером прођоше наше пјане стопе:) 318 [427]
- Тајна (Спустила сам очи и заплакала у себи) 232 [419]
 Тајна (Четири чудна имена) 61 [403]
 Таква сам ја 108 [408]
 Тамничар 255 [421]
 Тихи умоболник 200 [416]
 Тишина 244 [420]
 Туга 163 [413]
- Бук 303 [425]
- У влаку 52 [402]
 У зимски дан 48 [402]
- У колу 57 [402]
 У крају мом 272 [422]
 У марту 355 [429]
 У музеју
     I (Мирише прошлост у зраку и стварима) 189 [415]
     II (У олтаре претворени видови дворана.) 190 [415]
 У пољу 124 [409]
 У сенци неба 254 [421]
 У смрт мрави 182 [415]
 У смрт росе 183 [415]
 Умирање дана 388 [431]
 Умор 290 [424]
 Усамљен крст 185 [415]
 Усамљеникова песма 336 [428]
 Успомене 237 [419]
 Утеха (Ако нисмо заједно по априлској газили трави,) 326 [428]
 Утеха (Још данас смо заједно) 53 [402]
 Утрка 179 [414]
- Фантастично вече 305 [426]
- Час земљописа 262 [421]
 Чежња 15 [398]
 Чекање 239 [420]
 Чувајте се 137 [411]
 Чувар шуме 209 [417]
 Чудотворно дрво 217 [418]
- Шетња кроз гроб 188 [415]
 Шумска звезда 29 [400]

САДРЖАЈ (прва књига)

ПЕСМЕ

Молбе младосѝи

Молба младости	≈ 11
Предосећање	≈ 13
Стрепња	≈ 14
Чежња	≈ 15
Једна смрт	≈ 16
Питање	≈ 17
Девојачка молба	≈ 18
Страх	≈ 19
Једно уверење	≈ 20
По расанку: I	≈ 21
По расанку: II	≈ 22
По расанку: III	≈ 23
По расанку: IV	≈ 24
По расанку: V	≈ 25
Оздрављење	≈ 26

Шумска звезда

Шумска звезда	≈ 29
Покошена ливада	≈ 30
Змија	≈ 31
Лов	≈ 32
Поздрав реци	≈ 33
Сеоски поток	≈ 34
Облаци	≈ 35
Пођимо у шуме	≈ 36
Круг	≈ 37
Зелени сумрак	≈ 38

Лирске оазе

Лирска оаза	≈ 41
Пролетње песме: I	≈ 42
Пролетње песме: II	≈ 43
Радости	≈ 44
Немир	≈ 45
Сутоп	≈ 46
Селице	≈ 47
У зимски дан	≈ 48
Сутрадан	≈ 49

Нисмо ми криви	≈ 50
Звезда	≈ 51
У влаку	≈ 52
Утеха	≈ 53
На бури	≈ 54
Сећање	≈ 55
Паук	≈ 56
У колу	≈ 57
Изненађење	≈ 58
Слутња	≈ 59
Поноћ	≈ 60
Тајна	≈ 61
Над животом: I	≈ 62
Над животом: II	≈ 63
Над животом: III	≈ 64
Наша тајна	≈ 65
Самоћа	≈ 67

На одморишту

На одморишту: I	≈ 71
На одморишту: II	≈ 72
На одморишту: III	≈ 73
На одморишту: IV	≈ 74
На одморишту: V	≈ 75
На одморишту: VI	≈ 76
На одморишту: VII	≈ 77
На одморишту: VIII	≈ 78
На одморишту: IX	≈ 79
На одморишту: X	≈ 80
Огледало: I	≈ 81
Огледало: II	≈ 82
Огледало: III	≈ 83
Огледало: IV	≈ 84
Огледало: V	≈ 85
Огледало: VI	≈ 86
Огледало: VII	≈ 87
Огледало: VI II	≈ 88
Огледало: IX	≈ 89
Огледало: X	≈ 90
Огледало: XI	≈ 91
Огледало: XII	≈ 92

Таква сам ја

Моја песма	≈ 95
Лирска противуречност	≈ 96
Ја и ја	≈ 97
Оправдање	≈ 98
На крају биће опет једно исто	≈ 99
Свеједно ми је	≈ 100
Време	≈ 102

Одговор	≈ 103
Прича о песнику	≈ 105
Зла ноћ	≈ 106
Опомена	≈ 107
Таква сам ја	≈ 108

ЗЕЛЕНИ ВИТЕЗ

Зелени виџез

Зелени витез	≈ 113
Пролеће је опет	≈ 114
Речи	≈ 115
Сумња	≈ 116
Судба	≈ 117
Наставак	≈ 118
Због мене	≈ 119
Љубав	≈ 120
Срећа	≈ 121
Одлазак	≈ 122
Самоћа	≈ 123
У пољу	≈ 124
Потоци	≈ 125
Дрво из ограда	≈ 126
Змијске очи	≈ 127
Мрак	≈ 128
Писма из шуме: I	≈ 129
Писма из шуме: II	≈ 130
Писма из шуме: III	≈ 131
Два дана у шуми: I	≈ 132
Два дана у шуми: II	≈ 133
Млечни пут	≈ 134
Заборав	≈ 135
Песма голуба	≈ 136
Чувајте се	≈ 137
Девојко	≈ 138
Прекор	≈ 139
Песма после недеље	≈ 140
Јесење јутро	≈ 141
Поздрав незнаној	≈ 142
Молитва за љубав	≈ 143
Две молитве: За њега	≈ 144
Две молитве: За мене	≈ 145
Кле тва и мо ли тва: I	≈ 146
Кле тва и мо ли тва: II	≈ 147
Вечерњи снови: I	≈ 148
Вечерњи снови: II	≈ 149
Вечерњи снови: III	≈ 150
Вечерњи снови: IV	≈ 151
Јесен	≈ 152

Песма сужња	≈ 153
Вечерњи призив	≈ 154
Разговор	≈ 155
Бдење	≈ 156
Бол	≈ 157
Љубав	≈ 158

Молишва бојумилова

Гостољубље	≈ 161
Посланица	≈ 162
Туга	≈ 163
Заточење	≈ 164
Литија	≈ 165
Песма о животу	≈ 166
Живот	≈ 167
Глас ноћи	≈ 168
Спознање	≈ 169
Измирење	≈ 170
Богумилска песма	≈ 171
Богумилова молитва	≈ 172

У смрти од разлицијех

Помилуј, Боже	≈ 175
Свећа	≈ 176
Пролеће у гробљу	≈ 177
Над прахом	≈ 178
Утрка	≈ 179
Опустела кошница	≈ 180
Оборено гнездо	≈ 181
У смрт мрави	≈ 182
У смрт росе	≈ 183
Над речним коритом	≈ 184
Усамљен крст	≈ 185
Повратак	≈ 186
Мртва тица	≈ 187
Шетња кроз гроб	≈ 188
У музеју: I	≈ 189
У музеју: II	≈ 190
Опустели оклоп	≈ 191
Грица	≈ 192
Последње речи	≈ 193

ГОЗБА НА ЛИВАДИ

I	
Гозба на ливади	≈ 199
Тихи умоболник	≈ 200
Кроз исти прозор	≈ 201
Самоћа	≈ 202

Магла	≈ 203
Лишће	≈ 204
Живот у трави: I	≈ 205
Живот у трави: II	≈ 206
Рађање месеца	≈ 207
На вратима шуме	≈ 208
Чувар шуме	≈ 209
Сунце	≈ 210
Облаци	≈ 211
Језеро	≈ 212
Горски поток	≈ 213
Бој облака	≈ 214
Сунчев залазак	≈ 215
Срце шуме	≈ 216
Чудотворно дрво	≈ 217
Септембар	≈ 218
Снег	≈ 219
Бела врбица	≈ 220
Смрзнута птица	≈ 221
Гаврани	≈ 222
Голубови	≈ 223
Студија за зимски пејзаж	≈ 224
Слика	≈ 225

II

Судбина	≈ 229
Љубав	≈ 230
Празник	≈ 231
Тајна	≈ 232
Растанак	≈ 233
Сад	≈ 234
*(Од мене до њега може се само мостом дуге)	≈ 235
*(Нико не зна да смо били исти поток)	≈ 236
Успомене	≈ 237
Сан	≈ 238
Чекање	≈ 239
Колико лица имаш ти?	≈ 240
Заборав	≈ 241
Бели цвет	≈ 242
Јутро	≈ 243
Тишина	≈ 244
Болесна девојчица	≈ 245
Напуштени пут	≈ 246
Небо	≈ 247
Врата запада	≈ 248
Мрак на прозору	≈ 249
Ожиљак	≈ 250
Охолост	≈ 251
Вечерња молитва	≈ 252
Знак крста	≈ 253

- У сенци неба ≈ 254
Тамничар ≈ 255
Смрт на бури ≈ 256

НОВЕ ПЕСМЕ

Сећање на оца

- Сећање на оца ≈ 261
Час земљописа ≈ 262
Писмо оцу ≈ 263
Молитва очевом срцу ≈ 234

Завичај

- Завичајно вече ≈ 267
Бранковина ≈ 268
Сећање на завичај ≈ 269
Моји земљаци ≈ 270
Град ≈ 271
У крају мом ≈ 272
Брест се суши ≈ 273
Гласови ноћи ≈ 274
Весела јесен ≈ 275
Летња ноћ ≈ 276
Просјак ≈ 277
Сумрак на ливади ≈ 278
Подне у шуми ≈ 279
Небо у завичају ≈ 280

Враћање миру

- Враћање миру ≈ 283
Слутња ≈ 284
Кајање ≈ 285
Лишће ≈ 286
Отићи ћу у пастире ≈ 287
Вече ≈ 288
Мирно моје срце спава ≈ 289
Умор ≈ 290
Последњи час ≈ 291
Бог смрти ≈ 292
Савин монолог ≈ 293
Разговор монахиње с Богом ≈ 294
Глас монахиње ≈ 295
Блаженства ≈ 296

Из Словеначке

- Сребрне плесачице ≈ 299
Вез ≈ 300
Долина под кишом ≈ 301
Срнина молитва ≈ 302

Бук	≈ 303
Сапутница	≈ 304
Фантастично вече	≈ 305
Олуја	≈ 306
Свето јутро	≈ 307
Ореол	≈ 308

Песма

Песма	≈ 311
Земља где се родио онај што мене љуби	≈ 312
Пролеће гнездо гради	≈ 313
Пролеће	≈ 314
Познанице	≈ 315
Младост је прошла	≈ 316
Бачени камен	≈ 317
Сутрадан	≈ 318
Меланхолија	≈ 318
Вера	≈ 320
Душа	≈ 321
Кућа у зори	≈ 322
Нејасна песма	≈ 323
Неспокојство	≈ 324
Бегуница	≈ 325
Утеха	≈ 326
Празник	≈ 327
Месечина	≈ 328
Подигнем очи	≈ 329
Песма у ноћи	≈ 330
Старост	≈ 331
Напуштена девојка	≈ 332
Касни мраз	≈ 333
Бог милосрђа	≈ 334
Песниково искуство	≈ 335
Усамљеникова песма	≈ 336

ПЕСМЕ ВАН ЗБИРКИ

Крај друма	≈ 339
Састанак	≈ 340
Зашто?	≈ 341
Браћи	≈ 342
Ил' мени се можда чини?	≈ 343
Портрети: I	≈ 344
Портрети: II	≈ 345
Портрети: III	≈ 346
Портрети: IV	≈ 347
Портрети: V	≈ 348
Портрети: VI	≈ 349
*(Ни туга неба тако не боли)	≈ 350

Портрет	≈ 351
Непотребни пољупци	≈ 352
Рађање звезда	≈ 353
Песма	≈ 354
У марту	≈ 355
Смрт	≈ 356
По расанку: II	≈ 357
Па ипак...	≈ 358
Сутон	≈ 359
Искрена жеља	≈ 360
Летња киша	≈ 361
Стазе	≈ 362
Молитва крај мора	≈ 363
Опроштајна зора	≈ 364
Камено срце	≈ 365
Крај понора	≈ 366
Исповест, клетва и молитва	≈ 367
Слике: I	≈ 369
Слике: II	≈ 370
Кајање	≈ 371
Светљак	≈ 372
Боје се буде	≈ 373
Судбина	≈ 374
Месец	≈ 375
Птица	≈ 376
Мртва звезда	≈ 377
Пролеће	≈ 378
Вечерње у шуми	≈ 379
Небо је немилостиво	≈ 380
Птичји глас	≈ 381
Божићна ноћ у шуми	≈ 382
Збогом	≈ 383
Понедељак	≈ 384
Стара буква	≈ 385
Разочарење	≈ 386
Бреза	≈ 387
Умирање дана	≈ 388
Зрикавац	≈ 389

НАПОМЕНЕ

Опште напомене	≈ 393
СКРАЋЕНИЦЕ	≈ 396
Посебне напомене	≈ 397
Речник страних и мање познатих речи	≈ 433
Регистар имена	≈ 441
Регистар наслова песама	≈ 443

КЊИГА ДРУГА
(1936–1951)

Збирке

Песник и завичај (1946)

Ослобођење Цвете Андрић (1945)

Отаџбина у првомајској повороци (1949)

Отаџбино, ту сам (1951)

Песме ван збирки

Приредио

Радован Вучковић

ПЕСНИК И ЗАВИЧАЈ

Песник и завичај

ПЕСМА КРОЗ ГОРУ

Имао сам избраницу,
за другог се сад удала.
Кућа јој је моја ниска,
њива јој је моја мала,
малено јој моје стадо, 5
погача јој моја црна.

Ој, била је од свих лепша
и лагана као срна.

Имао сам избраницу,
удала се за другога. 10
Кућа му је на два боја,
има њиве, поља многа.
Погача је њему бела,
велика су њему стада.

Ој, била је од свих лепша 15
избраница моја млада.

ПЕСМА КРАЈ ИЗВОРА

На потоку девојка ми платно бели, платно бели и песмом се мени јавља. Донеће ми, кад ми дође, среће, здравља; донеће ми руце беле и узглавља.	5
На потоку девојка ми платно бели, донеће ми, кад ми дође, једро цело, једро цело платна бељег и од крина; срезаћемо кошуљицу за првога нашег сина.	10 15

ЉУБАВНА ПЕСМА

Колико је на небу звезда
па све да су моје очи,
не бих га се могла нагледати.

Колико је у гори грана
па све да су моје руке,
не бих га се могла нагрлити.

5

Колико је на земљи извора
па сви да ми граа даду,
не бих му се могла напевати.

Колико је на свету птица
па све да се у девојке створе,
још му не би доста било.

10

Колико је на земљи стена
па све да на моје легну груди,
ни тада ми не би теже било.

15

СВАТОВСКА ПЕСМА

- Поведи ме дому своје.
Сестра твоја још је мала,
ја бих њојзи помагала,
помагала пословати;
с њом бих цвеће неговала. 5
Свакој јутра ја од мила
очи бих јој пољубила.
- Брату твоме неначете
ја бих воде доносила;
девојку му изабрала. 10
Милоштом бих ја његовом
у колу се поносила.
- Ја бих руке твоје мајке
одменила, поштовала,
у њину се старост клела; 15
оне некад гајиле су
и нихале тебе мала.
- Са осмехом оца твога
ја бих увек сусретала;
старинске бих песме њему 20
сваког дана ја певала;
слатко би ми срцу било
када бих га оцем звала.

НА ШЕСНАЕСТИ РОЂЕНДАН

Дођи, невиђени суђениче,
да газимо кроз пшенично море,
да мирис покисле земље удишемо,
да кличемо, да кличемо,
да ћутимо немо. 5

Од радости звала бих ласте
у недрима да ми гнезда граде,
легла на земљу и гледала
како расту стабљике младе.

Пустила бих да ми набујали поток 10
у наручја скочи,
цветним прахом бих посула
груди и очи.

Пружила бих ветру руку 15
и скутове у јутру оросила,
испила воду са свих врела,
сунце бих на раме попела
и уз брдо носила.

Дођи, да ти видим лице, 20
испод белих грана да стојимо,
да по ливадама траву милујемо,
да врбе ломимо,
да се смејемо, да се смејемо,
да звезде бројимо,
да ћутимо немо. 25

ПРВИ ДАН ЉУБАВИ

Од твоје близине све у мени цвета,
од твога гласа све пева у мени,
од твоје љубави све у мени сија.
Због тебе сав се мој живот румени,
цела прашума у мени радости
из дана у дан клија, клија, клија. 5

Занета улицом ходим као жене
које под срцем још једно срце носе.
Због твоје љубави све по срећи газим,
и провлачим се кроз гране зелене,
умивају ми чело младе росе. 10

Када ли поче светло пијанство ово?
Има ли отада трен или пролеће цело?
Идем ли још по прашљивој земљи старој,
или сам стигла на неко станиште ново? 15

Да ли се то по љубави твоје мосту
пењем некуда изнад овог света,
више овога узанога круга?
Нека се висине надају
једном са земље госту,
нека птице чекају новог друга. 20

ДЕВОЈКА СЕ РАДУЈЕ ПРОЛЕЋУ

Одасвуд као да у себи
чујем радосне вести.
Пролеће, по твојој певам
и цветам заповести.

За неко нејасно ми дело 5
твоја постајем рука,
струк у твојој сам врту
између многих струка.

Руке ми као младо пруће 10
ничу и све се румене;
чини ми се, густе цветови
бију јутрос из мене.

Колико је у мени звезда,
све јутрос јасно се виде.
Пролеће, одакле их 15
у моје снове скиде?

Постала сам светла зрака
од сунца отргнута,
златим све и дубоко
продирем до сваког кута. 20

Све ово сијање и цветање
што се на земљи збива,
чини ми се, цветању бића
мога се одазива.

ЉУБАВНО ПИСМО

Увек са новом свежином
јавља се лик твој,
као само сунчево рађање
и месец млади;
пре би ми могао жубор воде 5
него глас твој да досади.

Са истим чуђењем увек
додирнем твоју руку,
као камен, земљу и воду,
као врбов румени прут; 10
по сто пута да те видим,
чини ми се први је пут.

Чини ми се да ти ливаде садиш,
да ти свијаш гнезда,
да ти расцветаваш жбуње глога; 15
цео ми је живот с тобом у вези,
и кретање звезда,
и шибљичаста птице нога.

Чини ми се, рођак је твој
све на свету, 20
све што земљом хода.
Све што чиниш,
чини ми се, бити мора,
као ток воде, клијање зрна,
рађање зора, 25
и силина непогода.

КИША

Ти кишу волиш, ево киша пада.
 Не чини ли ти се, благе успаванке,
 што би их с најдражих уста хтео чути,
 гласови о којим увек са жудњом сневаш
 по свој васиони да су разасути? 5

Не чини ли ти се да најслађи снови
 у сузе теку претворени многе?
 Не чини ли ти се, негде као плима
 нечија нежност према теби расте,
 и просипа се ту пред твоје ноге? 10
 Не чини ли ти се, неко тихо зове:
 дођи к мени, дођи, дођи.

Не чини ли ти се да говоре каши,
 да одјекују сви простори сури:
 пожури к мени, пожури, пожури. 15
 Не чини ли ти се, безброј неких граа
 нечијим меким гласом умиљатим
 да ти говори:
 патим, патим, патим.

Не чини ли ти се, пљусак миловања 20
 о ком се у најтишим часовима сања
 да лије са свих грана и олука,
 буја по градским плочницима голим,
 и да глас неки топлота призвука
 шумори одасвуд: 25
 волим, волим, волим.

Не чини ли ти се, у налету јачем
 неко, ко дуго је сузе уздржаво,
 да сад их лије и боље му бива?
 Не чини ли ти се, одасвуд се слива, 30
 одасвуд рони:
 плачем, плачем, плачем.

Не чини ли ти се, мада сунца нема,
 лепота нека како свиће свуда
 о којој си сањао од постања? 35
 Не чини ли ти се да говоре каши,
 да чујеш из њих топла обећања:
 догодиће се
 чуда, чуда, чуда.

ЧЕКАЊЕ

- Чека те дуго, убрзај кораке,
увелико је већ прошло пола дана.
Пожури, пожури, претечи сумраке,
дођи док земља још је осунчана.
- Пожури да затекнеш ово очарање 5
што у предвечерњим часовима бива,
када последња земље пукотина,
кад свака грана и буба незнана
на задњем сунцу ужива, ужива.
- Све му је широм отворило врата, 10
пијано је око мене биље.
Дођи за видеља, да газиш преко злата,
лежи га око мене исконско изобиље.
- Жури да стигнеш пре првог мрака. 15
Не застај уз пут ти ни покрај чега,
хитро промини и крај девојака,
не седај на меку ливаду у цвећу,
биће за тебе још на свету свега.
- Све ево већ стиже пре ноћи на мету, 20
у вирове је допловила река,
бубе се завукле у чашице цвету,
тебе нема само.
Пожури, ноћ већ није нам далека.
- Иди, о, иди муњевитим кроком, 25
не гледај ништа, не послушкуј звуке.
Лети, о, лети, у мраку дубоком
с потамнелим ћу се измешати грањем,
нећеш ми наћи ни косе ни руке.
- Иди, о, иди летећим кораком, 30
за који час сунце може заћи,
ено већ у крвавој кошуљи се чини.
Удвој кораке, јер, у помрчини
измешаће ми се и очи са мраком
и нећеш их после никад моћи наћи.

ДЕВОЈКА ЗА БРАТОМ

Путниче, суморни облаче,
четрдесет дана без престанка,
од данка до ноћи,
од ноћи до белог данка,
падај на моју главу. 5
Подави прву траву
што бојажљиво из земље ниче,
цветове с воћака обори,
угуши распевано птиче,
утули све што светли, 10
угаси све што гори.

Зацрни све што се бели:
друмове и воћњаке
и богато сребро воде;
сунце од воћака одели, 15
нека овог лета не роде;
све у блато скини, обори,
дај да заборавим име
небу, звезди и зори.

Четрдесет дана без престанка, 20
од уранка до ноћи,
од ноћи до уранка,
падај, падај на мене,
нека ми косе поседе,
нека моје очи лепе 25
од суза и киша ослепе,
образи нека ми убледе;
душу ми задави, прели,
ништа више у мени
и ништа око мене 30
нека се не весели.

БРАТОВА МОЛИТВА

Међу звездама твојим и духовима,
творче, сâм сам.

Сваки овде крај себе сестру има,
без ње само ја сам.

А доста је на земљи мојих сестара, 5
све су благе;
све их ти тихе и кротке поствара,
све су ти драге.

Али има једна међу њима 10
од свих боља;
милоште толико да у себи има,
твоја је воља.

Зови ми је, сестру да имам и ја,
мори ме жеља. 15
Од свих твојих духова биће светлија
она и беља.

Срце јој је веће од дана и од ноћи,
и већ се сија. 20
Зови ми је, па ћу кроз небеса проћи
са сестром и ја.

ДЕВОЈКА СЛУТИ СМРТ

Заустави, добри коњаниче;
куда ти се жури тако?
Девојка те која воли виче,
преклиње да идеш полако.

Срећа ми није још ни на праг села, 5
није се честито још ни насмејала.
Заустави, добри коњаниче;
моли те девојка што би хтела
још срећна да буде.

Хтела бих да гледам сјај око себе дана, 10
да још удишем слатки мирис њива,
да ми се срце радује животу,
да ми се жедно света наужива.

Двадесет само пута дане младе 15
пролећа у веку ја сам дочекала,
двадесет пута брала прво грање
и на априлску прву траву стала.

Нисам се сита смејала ни говорила,
нећу стићи сву нежност изрећи;
живети, ево, тек сам започела, 20
тек очи на дан што сам отворила,
и ти ћеш утећи.

Заустави, добри коњаниче,
још има дана, настави пут сутра.
Хтела бих да слушам како љубав ниче, 25
хтела још једном да погледам млада
како свићу над земљом јутра.

ПОСЛЕДЊА УСПАВАНКА

- Лези у колевку из које ниче трава,
над којом миришу вишње расцветане.
Ове прве немирне дане
пролећа волела си ти.
Спи мирно, спи. 5
- Лези у колевку која љуља воде:
кладенце и језера у сенкама црна,
што нише и греје милионе зрна;
из које ниче хлеб нови и зри.
Спи мирно, спи. 10
- Лези у постељу топлију од недара,
топлију од првих мојих загрљаја,
постељу пуну сунчаног сјаја,
у којој све сада од живота ври.
Спи мирно, спи. 15
- Зелена траво, сунца јој пропусти,
нека још каткад пољуби јој лице.
Певајте слатко, реке понорнице,
певајте крај срца јој ви,
да мирно спи. 20
- Облаци над њом, не будите густе
и међу собом говорите тише.
Роморите благо ви, росе и кише,
лагано ветри нишите је ви,
да мирно спи. 25
- Благо је, земљо, љуљај као рука
која први пут дете уљускава.
Градите гнезда ту где она спава
и певајте јој ваздан, птице, ви,
да мирно спи. 30

СТВАРИ

Ствари су вечније него људи,
пре нас и после нас много трају;
као сами бог спокојно ћуте,
иако све патње наше знају.

Нашег рађања, живота и смрти
равнодушни су оне сведоци. 5
У руци унука смеје се чаша
из које су пили његови праоци.

С тужном неверицом кћи навлачи,
гледа старинске рукавице сиве 10
што плеле су и носиле руке јој мајке,
руке које већ давно не живе.

Давно већ нема многих који су
из исте зделе јели с нама,
а смех и сузе и смрти наше 15
гледаће она још годинама.

Људи се рађају и нестају,
остављају за собом само ствари.
Заосталог прамена душе наше 20
на земљи оне су хладни чувари.

МЛАДИЋЕВА ТУЖБАЛИЦА

Куда ћеш сама ти што си хтела са мном свуда?	
Како ћеш лежати толико бела посред блата?	
Куда ћеш у таму ти, голубице умиљата?	5
Много је у свету девојака, тебе нема.	
Многе су девојке на свету лепе, као ти нису.	10
Многе се слатко и благо смеју, твог смеха нема.	
Свима ће опет доћи пролеће, теби неће.	
Сви браће понеком цвеће што цвате, ја не за те.	15
Сунце ће младо сваком сјати, теби неће.	
Свак ће понеког на игру звати, ја тебе нећу.	20
Свак песму у срцу понеком спрема, тебе нема.	

Сингидунум

Крај зида овог на трему
учила је девојка једна
историју Југословена.

У животу многе ствари
морају да се раде, 5
понављала је целога дана
низ година, имена,
и мастиљавом оловком на зиду
написала је рука њена
Сингидунум. 10

Узроци и последице свему,
устанци, називи стари,
морају да се уче.
Читала је девојка на трему
шта ће бити и шта јесте 15
и шта се збивало јуче.

И онда изненада
престала је учити она.
Бројке, имена многа,
мало сиротих снова 20
однела је у мрак собом,
а на земљи од свега тога
остало је неколико слова
Сингидунум.

ЕЛЕГИЈА

Магле и реке и мора теку,
задихано ветри земљом журе,
водљива и невидљива сунца јуре
кр~~оз~~ васиону некуд далеку.
Све се креће, 5
само она више ходити неће.

На сваком кораку човек ниче;
толико је много људи на свету.
И болни и глухи имају мету,
и богаљ безноги по сунцу се миче. 10
Све се креће,
само она више ходити неће.

Нишу се несвесна бића биља,
гамижу буба сићушне ноге,
радосне птице под небом многе
крилима машу. Све има циља, 15
све се креће,
само она више ходити неће.

Све ту на свету има смера,
јуре железна некуд кола, 20
дичу се мртве руке справа,
чак хладна ствар се ту помера.

Све иде некуд сред овог дола,
све се креће,
само она више ходити неће. 25

СЕСТРИНА ТУЖБАЛИЦА

Ком ћу сад милошту рећи што теби сам говорила?	
Кога ћу на срце пригрлити, сестро мила?	
Чијој срећи сада ћу се радовати?	5
Чијом ћу се поносити сад лепотом?	
У чију се љубав одсад, сестро, клети?	10
Ко ће у јадима мојим сада уза ме бити?	
Коме ћу срце своје, сестро, отворити?	
У животу зашто, сестро бела, не би јоште, светлост блиставих твојих зеница да догоре, ружа што ти је цветала лицем да доцвета,	15 20
уста што су казати хтела да дозборе, пролеће твоје, сестро, свога да има лета.	
Младића свога ја бих, сестро, прежалила; на просјачки бих штап и беду сад пристала; црну бих своју волела косу видети седу;	25 30
оба бих ока сто пута дала и руке обе; пристала ја бих да ми болести лице нагрде; унакаженог да сам ти јутрос сванула тела;	35
да тебе загрлити још једном могу, сестро бела.	

МАЈЧИНА ТУЖБАЛИЦА

Ти што би, кад умрем, уместо мене на земљи била; ходила, смејала се, сунце пила место мене;	
ти што би требало живот мој да продужиш;	5
што би једном уместо мене за срећу знала, и млада се радовала новом дану,	10
куда си пре мене на ону страну похитала? Куда ћеш ти коју сам на свет сама позвала?	
Ко сме да узме срце коме сам ја живот дала?	15
На уморне моје груди као роса ти си пала. Храпави свој длан на твом сам темену одмарала.	20
Дрхтавим срцем постељу теби ја сам стерала. И касно у ноћ за тебе малено рубље шила.	
Око тебе сам руке своје и живот свила.	25
Под терет увек своја плећа потурала и груди своје да теби труда буде мање.	30
Своје сам срце пружала испред твога јада. Срећу, да се је красти могла, за тебе бих крала; да живот се граби из зверских уста, бих јуришала.	35
Недра су моја некад ти била уточиште; откуд си ишла, увек си знала мене да иштеш;	40

на уздах мој си увек тугом
ти се одзвала,
а глас мој детињим дочекала
смехом својим,
ма како далеко била, моје си
речи чула. 45
Сад камен на мој бол се одзива,
а ти ћутиш;
тепам ти милоште из детињства,
не одговараш. 50
У мојим рукама, а тако далеко
већ си сада;
висина што се нада мнош диже
теби је ближе,
ближе ти далеке звезде у ноћи
од мога бола, 55
ближа од мојих суза сада
роса што пада.
Никад те више видети ни чути
нећу моћи. 60
Мртва сад без тебе ходим
ја по свету,
у гомили људи без тебе ја сам
увек сама.
У грудима ми место срца
јама зјапи, 65
очи имам, а њима не гледам,
без тебе слепа.
Заувек на живот и зенице ми
мрак је пао, 70
мрак смрти све је мени сада
прогутао.

РЕЛИГИЈА УЦВЕЉЕНИХ

- Благост ме твоја и отуд прати
и отуд ми зрачи.
Све добро што сада
на путу сретнем
мени значи 5
љубав твоју.
- Верујем да ликове добрих људи
ти осмехом за мене обасјаваш;
да вечно тражиш
стазе и путе 10
да преко границе
прекинуте
дођеш до мене.
- Мислим, ти ми на стазу шаљеш
милостива срца, светле дане, 15
да очи свих људи
који ме воле
милоштом твојих су
обасјане.
- Ако ме помилују руке чије, 20
ако благослов спусте на мене,
мислим увек
иза њих твоје су
руке скривене.
- Верујем, у твојим чистим прстима 25
свег мог живота сад сплићу се ткања,
без твоје воље
да ништа ми не бива,
да ми не смркава,
да ми не свањива 30
без твога знања.

ВАЈАР ВАСКРСАВА МРТВУ ДЕВОЈКУ

- Где год се кренем, мирише влажна глина,
у трави, ватри, ваздуху и води;
осећам мирис њен у капи вина,
из сваког мириса он се увек роди.
- И што год додирнем, земљу тичем; 5
такнем ли друга или мрве хлеба,
приближим ли се на свету ичем,
и ако би се руком такоа ма чега,
ње се тичем.
- У свима бојама видим јутрос боју 10
покисле земље, зенице ми пуне
њенога сјаја, у коме све труне.
- Све што је икад било, у њој спава;
пуна је мртвих људи, звери, птица;
суше се у њој росе, магла плава; 15
безброј ме ликова гледа из њеног лица.
- Све што је певало икад, у њој ћути,
смех деце, срца куцањ, шум ражи;
моја немирна рука то слуги
и вечно у њој понире, и тражи 20
и буди живот.
- Будим ону што под травом спава,
биће живља од свих што на земљи живе;
моја је жедна рука васкрсава
из хладног грумена иловаче сиве. 25
- Ево руку девојке што под земљом снива,
прст за прстом ће сада да пролиста.
Она које више нема опет бива,
чело се њено већ диже и блиста.
- Ево очију девојке што не гледа више, 30
рука их моја из грумена земље ваја,
више него све очи што на свету живе
очи мртве девојке имаће сјаја.
- Девојко, опет се твоје груди нишу,
трепери око њих ореол сласти; 35
усне твоје опет почињу да дишу.

Ону што већ давно под травом снива
моја жедна рука дозива из власти
мрака и смрти.

Девојко, опет смејеш се као пре, 40
грло је твоје топло од даха.
Ону што већ давно у гробу мре
из земље чудотворног васкрсавам праха.

Њен живот са мојим опет једно бива, 45
душа мртве девојке с мојом се спаја,
из мога бића у њу се улива
полако живот.

То је она, живот бих могао да дам,
између хиљаду бих је познао девојака. 50
То је она. Дозвао сам је сам
опет у светлост из заборава и мрака.

Оживела девојка сићи ће сад низа стубе,
одлутаће жудно низ улице града
и измешати се са онима што љубе.

И биће живља него сви што на свету живе, 55
сјаће све њено лице од милина.
И мирисаће околу покисла глина,
влажно грумење иловаче сиве.

ЧОВЕК

Познавала сам у детињству птицу
срца ситна као лешник,
а умрла је од туге
већ у трећу зору
кад су јој људи отели
гнездо и гору. 5

И сећам се неког старог
тужнооког псета
које је имало снаге
да скапа од жалости 10
када је нестало драге
руке из које је примало
миловања, ударце и кости.

Само сам ја преживела
смрт вољених бића, 15
и много ми се драгих пријатеља
изгубило у дубини мрака,
преживела низ издаја, и клевета,
и растанака,
и опет ми се хоће 20
сунца и света.

НЕМИР

- Бојим се часа смрти.
Шта ћу рећи сестри
кад стане из смртног сна
пољупцем да ме буди,
да ме пита 5
за осећања на земљи скрита.
- Шта ћу рећи брату
кад изађе
из врта праведника
да сретне мене, 10
и угледа мисли скривене
иза мога прозачнога лика.
- Шта ћу рећи оцу
кад ми каже
при сусрету речи што блаже 15
праштања и доброте крајне,
и угледа дела
што сам хтела
да на земљи буду тајне.
- Шта ћу рећи теби 20
кад са овога света
одемо у просторе плаве;
у светлости сунаца и звезда
кад се сва тамна гнезда
душе јаве. 25

КАЈАЊЕ

Право је, право што сад плачем,
и што за то нико не може знати;
право је, право што у свачем
у свету чека ме разлог да патим.

Право је све што видим и тичем 5
да посеца ме голим мачем,
да не радујем се сада ничем;
право је, право што сада плачем.

Право је што бдим док други спава 10
окупан тамном водом ноћи,
што нико ниоткуд не даје јава
зовнем ли кога у самоћи.

Свак има бар неко оправдање,
и лакше му је кад другог криви,
мени за овај бол и јецање 15
сем мене нико крив није живи.

Право је цео дан боговетан
од незнанога зла да стрепим.
Право је да немам ниједан сретан 20
дан сад, и да од суза слепим.

Право је, док идем кроз снег што пада
и другом личи на цветање,
на бело крилато пролеће глога,
ја да тренутка ниједнога
немам кад не мислим на умирање. 25

Право је, право. Ја сам крива,
и патњу своју примам без гнева.
Право је, право што овако бива,
што рана ми се стално разгорева.

УМИРАЊЕ ЉУБАВИ

То, друже, што нисмо више волшебници,
што не разумемо шта шапће грање,
што природа говори с нама
као и с другим светом,
што нисмо рођаци више 5
са каменом и цветом,
љубави значи тихо умирање.

То што нам звезде опет
као и другим грађанима сјаје,
што ветар се враћа у трезно стање, 10
и куле облака се кваре,
што све добија обичне облике старе,
љубави тихо значи умирање.

То што се сунце и од нас
удаљило, и охладило, 15
и почело опет да стари
све што се било подмладило,
што све зовемо опет именима давним:
срце срцем, селом село,
живот што светлу кошуљицу свлачи, 20
што све се на малу људску меру свело,
љубави тихо умирање значи.

ИСПУЊЕЊЕ

Сада мирно можемо умрети.
Мало их на свету може рећи
да се на такве висине пело
и на таква дна слазило;
ми смо боравили и тамо 5
где је кристално бело,
и где се људски пљувало,
претило и газило.

Ни злом ни добром
не можемо више превазићи 10
оно што смо већ доживљавали;
сва богатства што смо на свет донели
једно другом већ смо подавали.

Мирни сад се осећамо
као биљке и бића 15
која су плод донела,
и богати као да нам у наручју
васиона почива цела.

УМИРАЊЕ СРЦА

- Спусти главу где је моје срце било:
тишину слушај како ту дозрева,
без пролетњег буктања и врева,
бег огња јесењег што гуши се од плача.
Свечано моје срце догорева 5
као огромна и страшна ломача.
- Спусти главу где је моје срце било
и слушај како полако згара,
без високога пламена, без дима;
али жара, као зверске очи врелог жара 10
више него у кључалом срцу земље
у њему има.
- И свака жишка, као усијани драги камен,
згара без пепела и без угарака,
огњевима што све за собом ниште. 15
Спусти главу где је моје срце било,
сијају ми груди из сутонског мрака
свечано као зимско поноћно огњиште.
- Није сваком срцу дано
да згори тако до последње труни, 20
да умирући буде усијано,
комадићем сваким да светли
као звезда кад се круни.
- Спусти главу где је моје срце било.
Остати од њега неће ништа 25
кад се здроби,
ни пухор чак неће залебдети бели.
Тишина дивна и страшна биће
као у соби
одакле су мртве изнели. 30

СЕЋАЊЕ

Били су благословени сви часови
што смо их заједно провели,
сви заједнички хлеба залогаји;
кроз многе мутне дане и јесени
оно пролеће још сјаји. 5

Благослов био је сваки поглед
којим си ме када обдарио
и сваки топли израз твога лица,
и рој свих оних пролазних ситница
милоште пуних. 10

Ниједној ливади није топлота сунца
била толико слатка
колико мени тада твоја љубав.
И дан и ноћ и недеља чинила ми се кратка
кад сам с тобом. 15

Била ми је уза те увек топла душа
као земља тек узорана.
Чини ми се да сам у оно доба
била лепа и срећна сваког дана

Било је све као у сну девојака. 20
Чини ми се да си се на мене увек осмехивао
да ниједан дан с тобом није ружан
ни празан бивао;
да су неприметно текли часови
и кад се ради и кад се одмара. 25
Препун и сладак био ми је живот тада
као плод нара.

Било је све као у сну девојака.
Куд год смо заједно ишли,
земља нам је цветала и рудила. 30
И да се још једном родим,
опет бих оне дане зажудила.

НЕШТО СЛИЧНО ПРИЧИ

Био је то час као у животу пепељуга.
Седела сам сама крај огњишта.
О усамљености овој ни душа најбољег друга
није слутила ништа.

Пепелом била ми је посута
рука, срце, праменови косе,
од чела па све до скута
ништа светло на мени није видело се. 5

А ти као ветар утом јурио си
и случајно одувао ми са руке
пепела пухоре сиве,
па опазио задивљен некакву ватру,
угледао руке као огањ живе,
руке што би могле да спале и сатру. 10

И тада радосно око мене крилима размаха,
испод пухора разави косе прамење,
и завихори лака,
као безброј ветровитих огранака,
и букну као пламење. 15

Све више зачуђен, као над руду злата
ужурбано се ти тада над срце моје наже
и ослушну испод пепела сива,
па одшкрину на њему врата
да сазнаш шта се у дубини збива. 20

И ко зна шта си нашао тамо,
каква си учинио за се
ненадна открића,
тек ја те чух где из дубине бића
уздахну,
и дубоком вечном срећом засмеја се. 25 30

ЉУДСКА КОМЕДИЈА

- Снег је само неколико пута
завејао моје стопе
што су крај твојих трчале,
неколико само пута су венуле
шуме мале 5
за које си говорио
да их претварам у рај,
и крај, већ је и сећањима свима крај.
- Конца није било нашем самопоуздању,
мислили смо да нам богови 10
нису равни,
а све се догодило људски јадно и нама,
ни ми нисмо били у стању
остати у непролазног огња висинама.
- А да је неко рекао 15
да ће све крај нас изумрети,
да ће сунце престати да греје:
пре бисмо веровали,
него да ће твој смех негде
без мога да се смеје, 20
да ћемо живети опет
сваки свој живот
празан и мали.

ПИСМО

Опрости, опет ћу писати о грању.
Требало би говорити о чему другом
у веку ратова, глади и вртлога луда;
а ја ћу опет помињати грање,
не могу да се отресем тих светлих чуда. 5

Дан је који ми срцу највише годи:
пала је на шуму нежност млака,
и док сам пролазила крај белих воћњака,
радовало се грање што ће да роди.

Сетила сам се како су пропланци мали 10
просипали пред нас сметове злата
кад смо јесенас зането корачали,
како нас је пратила песма сувог лишћа,
још из детињства зната.

Па тако, усред цвећа што се круни, 15
сетила сам се и снежних грана,
непомичних, без иједне пеге и труни,
завичајног забрана снегом завејана.

Наједном тада било ми је јасно 20
да цео живот је и све у њему као грање,
да враћа се што било је пре,
и што сад цвета доживеће умирање.

Мир нека те мој не боли нити чуди.
Због сете моје немој се бојати.
Кад у свету око нас све буде и прође, 25
песма грања ће још остати.

ЗВЕЗДЕ

Знам, тешко ти пада,
около људи гину,
а ја као беспослени монах
у звездану гледам висину.

Гледам како се дижу
вечерњи лукови и сводови,
и звезде ми бивају блиске
као сељаку јесењи плодови.

5

Гледање у њих ме лечи
као завичајно липово саће,
и маме више него
путника ватре домаће.

10

И ноћас сам до искапи пила
заборав за њих свежи,
захватила сам га шаком с извора
коме песак звездани на дну лежи.

15

Али не бој се, јутрос сам очи
спустила на земљу бодра.
Кад устреба снаге, знам, нада мном
звезде су и небеса модра.

20

ГРАДСКИ ЉУБАВНИЦИ

- Стало је двоје љубавника жељно зеленила
крај гвоздених око врта ограда,
гледа, по бусењу ниче трава млада,
кућа се у процветало грање скрила.
- Плућа пуних прашине из аката 5
и помрчине мемљивих ходника,
жељно зеленила двоје љубавника
туђег врта је одшкринуло врата.
- Удисало је дах земље и смоле 10
жудно као просјаци мирис јела
и очи свикле на хартије и зидове голе
миловале су воћки дрвета бела.
- Проговори девојка, мирисом опијена:
„Волела бих да ми крај загрљаја мирише трава
и ничу клице из топлог семења; 15
волела бих да кућа где децу родим
до краја живота после се не мења;
- да имаднемо своје огњиште и врт мали
и да нас сунце док се љубимо гледа,
на нашем крову да се рађа и седа; 20
уморне да нас мирис земље гали.“
- И рече младић, обгрливши је око рамена:
„Твоја је уцветала вишња и смрека,
твоја је земља пуна семена,
и трава мека. 25
- Твоја је свака стабљика малена;
откако те знам, све биље у свету
за тебе сам, чини ми се, ја садио;
твоја је свака кућа у зеленилу скривена;
откад те знам, чини ми се, све сам их ја 30
за тебе градио.“
- Па крај свих баштенских застајући врата
жудно удисаху сласт осунчаног зрака
двоје љубавника жељно пролетњег злата,
и нестаде их у сенкама туђих 35
вртова и воћњака.

ПИСМО ИЗ РОПСТВА

Дани што су нас овде притиснули
дали су ти у свему за право:
и мени се данас чини дангубљење
и кад седнем људски да ручам,
а камоли на зелено да легнем бусење 5
и да гледам онесвешћену слику
у реци сунчаног обруча.

И мени се данас чине трице
и дечја зановетања,
док ми се од умора коче крста, 10
опевати ливаде и птице,
и бринути се за звезда далека кретања.

Признајем, сад немам много времена
за росу и лепоту јутарњег поја,
за априле далеке и близе, 15
када капи рођенога зноја
осећам како ми низ лице клизе.

Признајем, у послу од јутра до мрака,
кад сан је тврд као у скота,
и живот нема ничега људскога, 20
заборавила сам шта се звало лепота
и да је некад било залудних
погледа и корака.

Али зато у мени потмула има
чежња, слична очајању, 25
да напијем се опет снова и даљина,
као страсни пушач дуванског дима,
и пијаница црног вина.

И слутим, кад престане овај живот псећи,
и дигнем опет очи на беле оранице неба, 30
загледам се у брда плава,
то биће пијанство које не доживљава
можда нико ни у сто година.

Најпре ћу као гуштер целог једног дана
лежати нема на вреломе стењу 35
и ничем људском нећу дати у се,
ниједној тузи, страсти ни мишљењу.

Дивићу се животу као праисконска бића
кад су лежала испод дивовског грађа,
пустићу очи да гледају само због гледања, 40
као пристодушне зенице чобана,
као сељаци кад се докопају празничног дана.

И онда ћу поскидати с душе једну по једну
свих сто кора,
док не дођем до језгра које слути и сања, 45
и бацићу се тада у маштања,
у низ замишљених с тобом разговора.

Па оно што сам признала у часу муке,
у беспосличарској ћу обести опорехи,
док одмарају ми се на сунцу душа и руке. 50
И признајем ти, опет ћу, молим те се не љути,
свет сновима засути.

ЖЕНА

Срце ми је милости извор;
моје речи се уз ране привијају
као листови лековитог биља,
кораци ми умеју да воде
и оне што лутају без циља. 5

Мене привлаче очи несрећника
и чела самоубица
несаницом испијена.
Са мога чита се лица
да сам десет пута сестра 10
па једном жена.

Не бих могла волети без туге,
Рођена сам да на крилу нишем
болове чије док их не ублажим,
рођена над чијим сновима 15
немирним да уплашено дишем.

Не бих могла волети без туге
ни радоснога привити на недра.
Не бих могла пружити руку
ономе ком лака су јутра, 20
а узглавља ведра.

Рођена сам да живим за другог.
Прелива се самилост срцу преко рубова.
На дланима ми пише да знају да видају,
у очима да умеју да греју, 25
на уснама да горчину скидају.

МИЛОШТА

КаД се сетим твога лика
како се у болу чисто смањи,
и очију твојих
како се тад муте;
твоје сенке погнуте 5
кад се сетим
како се крај зидова вуче
као сенка просјака,
од милоште ми задрхте руке,
и кад би бол могао у наручју 10
као дете да се нише,
не бих га спуштала с руку
од јутра до мрака.

КаД се сетим твојих руку
како у болу окоштуњаве 15
као руке самртника,
како све на теби прозрачно буде
и без мишића,
као да је само туга
од свег твог остала бића, 20
све своје радости бих хтела,
све жеље скрите,
у блага да раскујем дела
да тебе штите.

ДВАДЕСЕТ ХИЉАДА ДЕВОЈАЧКИХ РУКУ

Са Свесловенској слейџа у Прају. 1938. і.

- Двадесет хиљада девојачких руку, матерински благе
небом покрете пишу,
као да су већ руке што децу гаје,
руке што децу нишу.
- Двадесет хиљада девојачких руку 5
као да небом звезде беру,
као да невидљиве стабљике саде;
то ће бити руке што постеље дечје стеру,
те девојачке руке младе.
- То ће бити руке што синове благосиљају 10
и спуштају им длане врх темена,
биће руке што се топло савијају
кћерима око рамена.
- Двадесет хиљада младих руку 15
у сунчаном сјају
у златне се претварају гране.
То ће бити руке што греју, што бране,
руке што несебично дају.
- То ће бити руке што с чела тужног 20
скидају умор и боре,
то биће дрхтаве руке бледе
што поје, што хране, што дворе.
- То ће бити руке што на прстима
материнске жуљеве носе.
Двадесет хиљада девојачких руку 25
као да љубав неком дају
и љубав просе.

Душу ми поклони

- Душу ми поклони.
Мене растужују ти крви пожари
што иза себе остављају пепелиште,
те олује што ниште
женина сневања блага. 5
- Душу ми поклони,
у љубави ја бих хтела
до у вечна времена
да све оставља трага.
- Душу ми поклони. 10
Мени је мало тај тренутак заборав,
то нестрпљиво крви хтење.
Душу ми, душу поклони,
од искони у мени спава
чежња пламена за вечним, 15
за љубави трајањем
и узнесењем.
- Ја сам жена и не чезнем само
за врелим љубавничким бдењем 20
после којег душа пада;
хтела бих у загрљају да доживим
светле снове
и пијанство оног мутног склада
што љубав се зове.
- Хтела бих да се не изгуби 25
ниједан наш тренутак,
да свака наша милошта се створи
у какав живот, па ма мален био
као грумен вечитог злата,
да ми душа блиста после загрљаја 30
као јулска небеса звездама крцата.
- Душу ми поклони.
Причај ми своје снове у тами,
причај ми детињства сећања.
Жели и ти да будеш уза ме 35
до последњег дана.
Душу ми поклони и задњу јој честицу сваку
и најлакши дашак сваки
њеног бездана.

О, дај ми својих суза,
ноћних нејасних мука,
причај шта срце ти најчешће сања.
Дрхти од изненадног звука
мога корака и гласа.
Жели и ти у мом загрљају
да и после смрти часа
остану ти на мене сећања.

40

45

ПОСЛЕДЊЕ ПРОЛЕЋЕ

Гле, срцима родила октобарска дрвета,
срца леиршају, леже на све стране,
срца засејана свугде по пољима,
језа ме хвата колико их има:
шума што вене 5
личи на шуму што цвета.

Земља што је већ мајка била
бива пуна опет љубавних ложница,
срце јој као у младости луца
и киши од нових клица. 10
Умируће сунце лије светлост из купа
као младо сунце априла.

Изведре се небеса до јуче сура,
па огрозде од златних трешања
и у висину оду: 15
могло би се у њих да гњура
као у јулску воду.
Јесење небо
личи на небо што сања.

Преваре се због сунчаног сјаја 20
звери, па излазе опет из јама,
и згрћу румено лишће крај лежаја;
звери што старе
одлутају опет по свадбама.

Превари се селица мала, 25
па се са по пута врати
да поново гнездо гради:
бојама успламсала
шума што вене
личи јој на гај млади. 30

Преваре се бубе у земљи већ поспале,
сунца се напију безумно,
и у дуге сплету караване.
Живи опет све 35
неколико часака на свету
од сунчане вечне хране.

Преваре се гране воћњака
и опет стану да пуце,

да расипају задње мирисе скупе.
Воћњаци што вену 40
миришу као сред пролетњег мрака.

Превари се песник, па као црвена грана
расипа око себе срца крвава,
љубави огњем опет узвитлана;
распе их више него октобарска дрвета. 45
Песник што стари
воли као песник што цвета.

ПЕСНИКОВ БЛАГОСЛОВ

На дан моје смрти састаће се они
што почињу тек љубав да слуте;
о поезији мојој младић говориће,
слушаће га девојка главе погнуте.

Тај крај где се живот завршава 5
учиниће им се топлији од њива,
ведрији од ливада;
почеће девојка први пут да снива.
И младић први пут да се нада.

Учиниће им се да надгробно појање 10
радосно звони,
и сваки час кроз гробљанско грање
тражиће се погледом они.

Спазићу иза слеђених трепавица,
на које последња светлост пада, 15
како већ бивају слична
њина лица
и њине руке што ће се тада
машити земље.

И неземаљско моје биће, 20
што на свету више нема циља,
још једном за собом осврнуће се
да љубав што је на дан смрти никла
узблагосиља.

ПЕСНИК И ЗАВИЧАЈ

- Кад се попнем на вис
одакле се виде наше планине
и замршени сплет јаруга,
и река сребрне црте,
храстови мирни забрани, 5
биљке лелујаве и крте,
црвенокапи домови;
у хрплице сабрани:
- кад ослушнем јутарње шума проговарање,
глас птица што од радости луди, 10
дечачку вику потока
и лелујање траве;
и, као поновно света стварање,
кад затрепери испред ока
то светлости и магле комешање, 15
- почињем себе да разумевам.
Ту је записано оно што верујем,
што чиним и што сневам.
Ту је као на судбине длану
унапред речено 20
шта ће кад бити вољено и мишљено,
губљено и течено,
и живота таласи кад ће
да лину и кад да стану.
- Безбројни мали богови 25
што у завичају прате песнике
унапред су певали и знали
напамет све моје стихове;
у свему што сам чинила и створила,
више него прадедовске, и моје, 30
има широке душе њихове.

ДРУГУ УМЕТНИКУ

- Среће теби нека да онај
што најбољима смрт и растанак дели,
што најзаслужнијим награде не даје,
што најосетљивије цвели.
- Славе нека ти да која се не рађа 5
ни из одрицања ни из болова дугих,
ти и у радости стварај онако
као у болу други.
- Теби нека не буде потребно 10
да у грехова и у патњи падаш поноре
да би топли, људски гласови
у теби могли да проговоре.
- Тебе нека не лиши обичне људске среће
онај што најбоље ње лишаваш,
ти познај шта је страст великог стварања 15
и шта је срећа права.
- Нека ти не одузме највећа људска блага
зато што ти ретка
надахнућа да;
ти као обични сељаци и грађани 20
имај и здравља, и иметка,
и сина два.
- Нека учини онај што најдраже прво одузима
да умреш пре оних
чији животи су ти скупи. 25
Нека те обдари судбином
у каквој неправедно благују
крадљивци, подли и глупи. 30

ПОЕЗИЈА

Само поезије богу
љубимица сам била.

Све моје туге он је
претворио у зраке,
тешкоће и терете све 5
у пролећа облаке.

Све моје болове он је
у радости преобразио,
други кад су ме вређали,
он ме је мазио. 10

Грехове све најгоре
врлинама позлатио,
губитке даровима најдражим
увек узвратио.

Поступке све моје он је 15
једини разумео.
Сви кад су од мене отишли,
он је остати умео.

ПЕСНИЦИ СУГРАЂАНИМА

- Наше песничке грехове
не судите тако строго:
боловима ми плаћамо и оно
што весели друге људе;
нама нека богови, 5
који су нам и зла и добра
у срца налили много,
нама нека они суде.
- Не смејте се толико
што кроз живот идемо погледа занета; 10
подсмехом својим гађајте
силнике овога света
што очи никад нису
дигли на облак ни крило;
па сањајте, и ви, сањајте, 15
и радујте се што је снова било.
- Суграђани добри, на што друго
трошите радозналост и злобу:
чуда и покора препун је свет бели;
многе пуштате да спавају мирно 20
с благом што су га од других отели,
па пустите с каквом људском тајном
и ми у своме да заспимо гробу.
- Немојте нас ни толико жалити
што нисмо знали шта је злато, 25
што живот нам није тиха лука,
што жупански помоћници
нисмо били;
нешто много веће
нама је дато: 30
богу лепоте ми смо десна рука.
- Љубави наше тако ружно не тумачите,
рукама не тичите злима
човека кад воли и пати;
радује се, радујте се с нама 35
што љубави негде има,
кад волите, не мерите ни ви
колико себе ћете дати.

Пуїник їреће класе

ПУТНИК ТРЕЋЕ КЛАСЕ

Волим да путујем трећом класом
на броду, возу и трамвају,
ти људи сваком називају бога
кад дођу и оду
и суседу руку дају. 5

Чист до прљавог, трезан до пијаног
не либећи се ту седа;
распитује сусед суседа
куда иде и како се зове,
и ко му је кум и деда. 10

У трећој класи седну крај мене
жене сличне мојој мајци,
преплашене и окорелих руку,
и причају поверљиво свакоме
своју бригу и муку. 15

Ти увек за још понеког места има,
стане нас више ту три пута,
ту се нико не чуди и не сриди
ако уђем покислог капута.

Ту се нико неће забезекнути 20
ако паметно што кажем, а имам
подеране рукаве,
нико ми не вири у излизане потпетице,
не мери ме од пете до главе.

Ту се одева свак како мора; 25
много је ту старинског и јадног света,
па ако у пролеће зимски огртач имам и ја,
то никога не ужасава,
нити коме смета.

Ту мирише понеко на ракију, 30
на бели лук и чашу вина,
понеко ми на ногу стане;
али ту се сапутници не гледају
са нечовечних висина,
поштују се туђе сиромаштво 35
и туђе ране.

Ако се гласно насмејем у трећој класи,
нико ме не сматра за невоспитаног и луда.
Ту су сви рођачки расположени
и једнаки готово
као на дан страшног суда.

40

РАДНИК ЧЕЗНЕ ЗА ОДМОРОМ У ПРИРОДИ

- Пресит сам буке и машина,
руке ми ломне до рамена,
једва гледам на своје очи.
Да ми је лековитих шумских тишина;
да ми је часом, 5
другови драги,
удахнути природе мирис благи.
- После дана пуног крваве муке,
кад нам у глави све одзвања
и клупчад горка у грлу даве 10
од загушљивог фабричког дима,
да ми је мало каквог грања,
да ми је да легнем негде у траве;
али ни ове радости просте 15
нису могуће понекима.
- А признајем, жељан сам сунчаних слика
сеоскога далеког краја,
орања, жетве, мукања крава.
У врзином колу железних справа 20
сетим ли се природе доброг лика,
као да ме је светлост такла
и окупала.
- Причајте ми да иза градског зида
још има земље непоплочане,
још има пространог негде неба 25
и неко под сунцем проводи дане.
Другови драги,
бајка би ме ова могла да вида,
слађа би ми била од самога хлеба.

СИРОМАХОВ ГРОБ

Отац ми лежи у запуштеном гробља крају,
где пролази су блатњави и криви,
где на срцу покојника
само висока трава живи.

Доле у центру блеште споменици, 5
натпис их у стиховима кити.

Гробарке из црвених канти
цвеће заливају.
И човеку се чини 10
да они што су у животу
били задовољни и сити
и после смрти уживају.

Ја још нисам оцу споменик саградио,
а исто ми га је као да сам богат жао;
увек кад сам што зарадио 15
за хлеб сам дао.

А и што ће му споменик мермерни?
Онима чији је живот био псећи,
што умрли су од нејела и грубог рада,
претешко би било на гробу 20
и мало лаког јасиковог хлада.

И сина ћу свога заклети,
кад и мени дођу смрти дани,
у овом крају где се без споменика труне
нека ме сахрани, 25
у овом крају где се изнад главе
само крст уобичајени метне.
Живео сам без мермера и вртова,
па што би ми после смрти
поезија и саксије цветне. 30

НЕКО СЕ СЕЋА ДЕТИЊСТВА

- Каска шиваћа машина
преко дебелог платна
за кошуље војника.
Познајем добро тај кас
задихан као кашаљ 5
плућних болесника.
- Сећам се детињства нашег,
кад је мати сва уморна и жута
ваздан шила:
по осам хаљина, 10
осам кратких кошуљица,
све док би светлост с брда
кроз прозор лила.
- Над машином вечно нагнута
била су јој плећа и глава: 15
кршила је по шеснаест ногавица,
по шеснаест рукава;
поваздан жељни смо били
њенога осмеха и лица.
- Земља би се опасати могла 20
низом дугих поруба
што их је испод игле извукла
њезина рука
окорела од рада, груба.
- Ућуткала се машина, 25
дигла се уморна шваља
да светлост упали;
брдо војничких кошуља
око скута јој се ваља.
- Па опет каска игла, 30
потрчи, потрчи па стане.
Сећам се детињства нашег,
тог времена и светлог и тужног,
из ког од игле мајчине
још носим оштре ране. 35

СЕЋАЊЕ У ЗАТВОРУ

- Сећаш ли се, сестро, како смо се наносили
старинског одела
док смо били као цветови млади?
Сећаш ли се добивених капута,
избледелих и без пуцади? 5
- Сећаш ли се туђих капута,
изједених мољцима, и кратких рукава,
у којима се као у оклопу осећа,
који су нам били и покривачи
и одећа? 10
- Сећаш ли се старих хаљина
испод којих колена вире
и уских преко бедара?
И како си се стидела
својих лепих недара 15
спутаних у тесна одела?
- Памтиш ли у оне пролећне дане,
кад су сви носили цветне шешире,
кад су девојке личиле на врт што хода,
како смо ми ишле старинске 20
и олињале,
испод зимских оборених обода?
- Сећаш ли се оних тврдих ципела
што смо их носили док смо били мали,
у које су нам детињи прсти набујали,
једва могли да стану? 25
Памтиш ли како смо их осећали на ногама
као окове, као судбину, као рану?
- Сећаш ли се, сестро, кришки хлеба
тврдих и пуних туђих огрзака, 30
и, вечно истога, од кромпира јела,
и натрулога воћа?
Памтиш ли како је наша мати увек,
и у плодне јесење дане,
говорила да влада скупоћа? 35
- Сећаш ли се свих наших у детињству мука?
Памтиш ли како тад ни слутили нисмо да може
на свету бити

Људи који имају све о чему сневају,
који носе увек обућу с мирисом нове коже
и увек се у своје одевају,
и који свега што роди на свету
једу сити.

40

НАД СВЕСКОМ УМРЛОГ ЂАКА

- Отвори старац свеску умрлог ђака
па стиште чело, сећањима обузет.
- Зашто ли му је лице било насмејано
с једне стране, а тужно с друге,
и румен руб око капака, 5
и косе дуге?
- Зашто ли је тај дечак увек закашњавао,
зашто су му прсти били
пуни заноктица,
зашто је често на часу спавао? 10
Зашто је тесних ишао
лактова и ногавица?
- Зашто су увек кад у разред уђе
замирисали кухиња и подрум
и прљава суђе? 15
- Зашто је неопран бивао дечак тај,
као да се око њега нису свијале
руке никакве жене?
Зашто су му жлезде на врату
биле надувене? 20
- Зашто је расејано одговарао и грешио,
каквим је бригама био обузет?
Зашто се онако снуждено смешио?
И зашто је већ оставио свет?
- Кад би да ускрсне могао 25
тај дечак румених капака
и отеклога врата!
Да опет у школу дође
бар само пола сата!
- Старац би онако бео 30
крај њега у клупу сео
и рекао речи што блаже.
Рекао би да му прашта прљаве нокте и уши,
косу би му миловао дугу,
молио га да му своје бриге каже. 35

Двојке би му збрисао са задатака
и под руку с њим пошао
да хода изван града,
кад би опет на земљу дошао
тај дечак да поново страда.

40

БУКОВА ШУМА

Проводимо сунчане дане
по учионицама препуним угљендиоксида,
прозоре нам не милују никакве гране;
а из земље смо где букове шуме расту,
и без њих венемо. 5

Ученице, будите гости у сновима код мене,
нека свака се са мном сада сети
како се чудновато светло зелене
букове шуме лети.

Побегнимо мало, бар у сновима, 10
из густога ваздуха школе,
отровнијег него и у којој радионици.
У ово подне сунчано
у шуми, вечној кадионици,
топе се и миришу смоле. 15

Оставимо мало школску запару,
столице и клупе за које нас неко укова,
мастионицу црвену и црну.
У крају мом расте шума букова
пуна извора од којих зуби трну. 20

Пређемо ли само праг моје шуме,
падну ли нам ватрени лептири на недра
и слете ли око нас на бакарно тле,
лица ће нам постати птичији ведре
и заборавићемо на све. 25

Далеко остаће оцене и школа.
Бићемо у шуми док не зађе дан
и са стаблима младих букава
повешћемо луда кола.

Све је ово, истина, само у сну, 30
само у сну могу вас у бекство звати,
бићемо опет за пети час у школи.
Сешћу и затражити перо ново,
и опет угљендиоксид, оцене, зидови голи.

ДЕЦА

- На пољани иза цркве Светог Марка
необично насеље има:
дрвене куће на точковима,
као судбина оних што у њима живе,
несталне и јадне, 5
без темеља и дима.
- Лупају виљушке о лимене тањире,
чује се деце жагор и плач;
где год је хлеба мало
и беда над главом као голи мач, 10
деца су једини благослов божји,
попут риба се у води множе.
- После вечере полежу као сардине;
шћућурене у углу мајке сањају:
девојчице ће постати прве балерине 15
у Народном позоришту,
за велике светске филмове
доћи ће да их ишту.
- Пред вратима пуше два августа седа,
замишљају како ће им синови 20
бити једном публика
из првога реда;
неће стављати перике,
ни цртати осмех на лицу,
ни ружичасти облачити трико. 25
- Циркуско насеље полако гута мрак,
док за промашеним и непостижним теже
играчице на ужету,
остарели глуни августу
и мајстори равнотеже. 30

МАЛА ДАДИЉА

У хаљини старачког кроја
дадиља од десет година,
као сиротињска играчка која,
по градском парку воза
у лакованим белим колима
нечијег сина. 5

Жељно очима гледа:
стазом се одеће шарене,
јуре се распусна чеда,
лошту у зубима носи
кудраво штене. 10

Деца њенога доба
лутке и медведе свилене
на љуљашкама нишу лаким,
по песку обруче гоне,
чуварица трчи за сваким. 15

Тако се у гледање занела
необична играчка мала,
па пустила нечијег сина
и тамо где се шумно
с играчкама мешају деца
радосно потрчала
и наједном стала да јеца. 20

НАПУШТЕНА ДЕВОЈКА

Онај под чијим сам хтела да живим кровом,
коме сам хтела сваког дана
својом руком хлеб и со да нудим,
другу је девојку превео преко свог прага,
са другом девојком дели залогаје, 5
и новом светлошћу, мени непознатом,
очи му сјаје.

Онај с којим сам желела децу да родим,
да дочекам она бела јутра стара,
са другом девојком загрљен ходи 10
и руке му горе од новог,
мени непознатог жара.

Свуда су око мене њихове стопе,
где год коракнем, оне се преда мном црне,
пун их је сваки кут под небом тих, 15
пуне су их улице шумне,
сва земља црни се и не види од њих.

У истом часу чујем их са свих страна,
смеју се и говоре свуда око мене,
испод свих у дрвореду тамних грана, 20
у сенкама сваке улице скривене.

Хтела бих да побегнем од ових мука.
Има ли свода где њихов смех не звони,
где нећу више чути тога звука?
Има ли стаза којима не пролазе они? 25

Могу ли у какав крај непознат заћи
где они срећни нису бивали и сами,
па нека је у земље језивој тами,
само да њих нећу тамо наћи.

Где су та врата кроз која бих могла 30
од њихових загрљених сенки утећи?
Има ли ноћи у којој не шапућу они,
да бих мирно могла у њу лећи?

Ено у пољани испод града
отварају се земље безбројне двери, 35
нема дна одајама у које воде,
црне су као врата пећина
у које улазе да умру рањене звери.

Кроз њих ћу утећи. Већ слути
престаће сенка њих двоје да ме гања 40
кад се полако упутим
испод тога благог црног грања
што ме чека.

Ничије после руке неће отворити
та врата што ћу их залупити са собом, 45
иза којих ћу се од свега одморити
и која ће њих двоје смрћу звати
и гробом.

ПЕСМА О НАПУШТЕНОМ ДЕТЕТУ

Оставила сам сина на путу.
Залуд су му руке мале
тражиле моје гладне груди
и чврсто се за њих држале,
и тек отворена уста 5
модрела му од плача;
његову танушну ногу
што не зна још да корача,
и срце што већ зна да воли
оставила сам на путу. 10

Са клупа и путања
чекала сам да сви оду
и на замрзлом путу
оставила тек рођеног сина.
У подераном мом капуту, 15
без повоја и без хаљина,
бачен је као у воду
што баца се слепо куче.

Добра жено, која прва прођеш
до краја овог дана, 20
узми са стазе мог сина.
Поклањам ти заувек осмехе
његових малених усана.
Поклањам ти прве,
најмилије, 25
године његових година.

Поклањам ти слатке часе
кад уз сан се детињи сања
и уз ход први хода.
Од срца ти свога ломим; 30
својом ти руком пружам
све своје наде и уздања.

Добра жено, па била сирота,
дигни са стазе мог сина.
Згрчена иза плота 35
где просјаци срамежљиви стоје
гледаћу дете своје
после десет година,

гледаћу га где иде из школе
и теби руком маше. 40

Згрчена иза плота
где просјаци срамежљиви стоје,
и шака пуних плача,
гледаћу где као туђин
дечак стазом корача, 45
једино што је икад
у животу било моје.

КРАЈ ВОДЕ

- Јато мртвих чамаца
попадало по води.
Чамџија држи жену
око струка,
загрљени чекају 5
да се поноћ роди
у луци без јава
и звука.
- Чамџија тихо рече:
„Вода је бела 10
као млеко наших
у селу крава;
седимо у чамце.“
- И од весала
река стаде да васкрсава 15
и куцнуше се рубови
пробуђених чамаца
као чаше при здравици.

ЖЕНИ КОЈА СЕ ПРОДАЈЕ

- Можда си живела сама
између четири зида?
Самоћа буде тешка
многим на свету душама
као најтежа очајања, 5
тежа од бескућништва буде
и од копања и прања.
- Можда је мисао на смрт
у теби као мора 10
чучала и мозак ти пекла?
Са страхом од смрти се тешко
дочекују и ноћ и зора.
Можда си ужаснута од њега
на улицу утекла.
- Можда си једном волела 15
чистије од такозваних девица,
а неко ти срце испрљо?
Зато сад с гађењем главу
од људског окрећеш лица.
- Можда си младости целе 20
била понижавана,
и свугде јадна и мала,
и у слепилу патње
ову једног дана
освету изабрала? 25
- Данима си патила можда,
док ти лице обасјао није
тај осмех неутешни.
Сви патимо прво много,
па онда постанемо 30
скамењени и грешни.

ОСУЂЕНИКОВ ПОСЛЕДЊИ ЧАС

- Нека се задњи пут у сећању јави
 ноћ кад ме је пијани отац
 ножем озледио
 и гурнуо у мрак с прага.
 Ево већ видим поглед крвави 5
 који сам од њега наследио.
- Ево мати као птица у кавезу
 јуриша на закључана врата
 пред која сам убоден пао.
 Ево заувек одлазим у свет: 10
 дугање је било једини од заната
 које сам знао.
- Где првих дугих километара
 без хлеба, без обуће, без кола;
 где друма пуног камења и жара; 15
 и беспомоћног детињег бола.
- Где дана глади и првог испрошеног хлеба,
 и увреда, псовки, удараца.
 Где први пут у туђини
 блејања јагањаца 20
 и мирисног јутарњег неба.
- Ево преноћишта у купама сламе,
 и божићње ноћи
 на шумској клупи проведене.
 Ево, још дечку, пада ми на раме 25
 глава пијане жене.
- Ево ноћи моје прве крађе
 на пустом друмском коначишту
 пуне мириса потока и зова,
 и људи што ме кроз село траже, 30
 и бекства мог
 кроз њине страже,
 преко мрачних брегова.
- Ево сенке
 моје на зло дигнуте руке, 35
 расте по зиду и пада титрава
 на нечије у сну главе.
 Ево жртва мојих, сетно ћуте,

- као сени пријатеља кад се први пут
по смрти јаве. 40
- Ево љубави. И она је у мом животу
била крађа и злоба
и потуцање као у псета.
Ево мртвог тела мог недоношчета.
Где киша пљушти преко скривеног 45
у шуми гроба.
- Цео мој тамни живот ево врви.
Ево помрлих другова:
просјака, лопова и убица.
Где падају ми на зликовачке руке 50
сузе с лица;
страх ме њих више него капи крви.
- Нека брже дођу целати.
Хтео бих што пре тамо где се без страха
од земаљских потера спава. 55
Можда ће светлије бити клупче
што ће кроз неколико сати
почети да се одмотава.

САМОУБИЦА

- Каква сласт била би одмах лећи
под црно, захуктано чудовиште,
лошовски утећи
од свих гадости које ме тиште.
- Само један тренутак треба ми воље, 5
и пре него што путар у стражару уђе,
биће ми боље.
- Зваће ме људи лудаком
и зваће ме слабићем,
причаће се три дана по граду 10
да сам се отровао пићем.
- А мени биће боље.
Истог тренутка кад закорачим
у ту земљу, коју не знам где је,
нећу више имати жену лажљивицу 15
што се у рукама другога
сад смеје.
- Нећу имати прљавих брига,
нећу више имати дугова,
бићу као тек рођено дете: 20
без гадних успомена,
без превртљивих другова.
- Пре него што ми син на ручак оде,
излечићу своје ниске страсти;
као лешник у шаци 25
држим живот свој
у својој власти.
- Не могу више спокојство да изигравам;
да се смејем, а у смрт да се спремам,
ујутру да се као испавани умивам, 30
а сна целе ноћи да немам.
- Одмарају се ноћу и ствари,
спавају и робијаши, и звери, и мрави.
Заспаћу, заспаћу дубоким сном и ја
пре него што се за смрт моју 35
полицији јави.

ПОЛУДЕЛИ ВОЗАР ТЕНКА

Где год се кренем, морам умрети:
у сваком убогом дому,
у сваком пепелу има жара;
цркве и тамнице и избе крај пута
пуне су ватара. 5

Не смем у шуму,
у заседи запаљени месец чека;
не смем преко река,
безброј и у њима
запаљених месеца има. 10

Не могу ни у земљу,
утроба јој је сва усијана,
чека само кап бензина па да плане,
само кап једу па да се отвори
у вулкане и ране. 15

Ма где се макао, смрт ме чека:
чак из свемира огањ сева;
само једна кап малена
и могло би да изгори
то небо, пуно звезданих огњева. 20

Ма бежао преко мора, смрт ме гађа:
у прашуми црнац ватре пали,
у пустињама песак је пун жара,
океани су пуни светлуцања;
свет је сав усијан,
и мали. 25

ПУТНИК КРОЗ САХАРУ

Стопе ми песак пече као гвожђе тек каљено. Нема реке свеже ни кроз успомену да ми протече; у мени и околу мене све је спаљено.	5
Понори даљина и небеса на све стране. Свуд бих могао да кренем, и зато не знам куда. Ни кроз сећање да ми се занишу какве гране, ни стаза да закривуда.	10
Ништа не ниче, не тече, не рађа, ништа се не мења, не догађа у бескрајном празном зраку. Ни кроз успомену нико да ми пружи руку. Не остаје за мном трага ни кораку ни звуку.	15 20

МОНОЛОГ РАЗОЧАРАНОГ

Осмеси су се претворили временом у досаду, у сузе, у љутине. Најсветлији завети, обећања постали су бременим. Руке што су миловале почеле су зло да чине.	5
Нема љубави која није постала или гађење, или равнодушност или сажалење. Нема речи топле три пута изговорене са истом снагом. Нема сна који није постао грубо хтење.	10
Нема поверења које се није помутило, ни вере да није поколебана. Никад није мимоишло зло које се у радости слутило. Никад радост и лепота нису трајале три пуна дана.	15

У КРЧМИ

- Ракије, ракије,
од које се глуви и слепи,
викао је човек.
Ракије, од које ће ми постати гадни
часови за које сам мислио 5
да су били леви.
- Ракије дајте ми
од грома јаче,
оштрије од сечива,
ракије од које се плаче 10
и престаје да бива.
- Ракије дајте ми
у којој се све дави,
у којој би могле да угину и змије;
ракије, отровнице, људи, 15
ње ми се пије.
- Ње ми дајте,
да потрујем у себи
сва та тобожња невинашца:
љубав, сећања и наду. 20
Реке, реке ракије
нека ми даду,
викао је човек.

БРАНКОВАЧКО ГРОБЉЕ

Пођи са мном у завичајно гробље
тамо на брегу,
у високу траву и шибље зарасло.
По њему се сунчају змије и легу,
стадо је одувек њима пасло. 5

Пођи са мном у завичајно гробље.
Од зоре до сутона у сунцу оно грезне,
камени белези тамо су врели.
На гроб столетни какав бисмо сели
и слушали доле у селу 10
како песма копача чезне.

Читали бисмо записе просте,
невештим резане писменима,
испране од сунца и кише,
и ходали за сенима 15
говорећи све тише.

С времена на време сељанка
нашла би и стала да кука.
Пођимо у завичајно гробље,
тамо је добро свима 20
које мори чежња или жалост,
или која било друга мука.

СЕЉАКОВА СМРТ

- Мирише сва кућа на јабуке бране,
у подруму почиње да превире шира,
слади мирис шљива на све села стране.
Први жут лист пада у зеленило вира.
- Свештеник молитву чита, 5
али много се јасније чује
како у кошницама пчеле зује,
како у хлебарници тапшу сита.
- Много се јасније чује 10
како тужно мучу два вола,
како неко оправља и кује
стара за спровод кола.
- Из хроста под којим је спавао 15
садељан му је ковчег прости,
и они што су му на свадби играли
и сад су опет његови гости.
- Сунце већ почиње да пада,
треба у земљу лећи пре мрака,
и покојник се на пут крете. 20
Оста му за леђима житнице зграда,
оста путања до тора
никла из његових корака.
- Прође крај рала и мотика,
и не дигоше му се руке да их се маше,
прође без осмеха крај отаве и паше, 25
забрана, њива и стране шљивика.
- Пређе без поздрава преко злата
што лагано је сипило с грања,
преко крупних лисних дуката,
преко земље меке што за стопе приања. 30
- Као кад се враћају из воденице
иду волови ногу пред ногу.
Прича спровод уз тиху сету
о цени шљива и пшенице,
и богу, 35
великом небеском кмету.

СЕЉАКОВА ЗДРАВИЦА

Домаћине, брате, здроаво нам буди! Свега што желео, господ ти дао, сунца и кише, јела и пића, а понајвише унучића!	5
Чуваркућа ти на крову расла, свилене бубе ти по дуду пале, путнице пчеле у ливади твојој на дрво селе!	10 15
Јесен је сељаково златно доба. Пијмо у здравље златне јесени, пијмо у здравље домаћина!	20
Од колевке па до гроба мало богатих берби има.	25
Збришимо, браћо, с чела боре! Домаћинове кћери нам точе, домаћинове снахе нас дворе.	30
Једном се само, браћо, живи, једанпут у јесен берба бере. Пијмо у здравље домаћина, у здравље синова му, снахи и кћери!	35 40

ВОЋЊАЦИ

- С пролећа сва наша земља се бели,
нигде толико белине тада нема у свету;
с пролећа сва наша земља се чини
као огромни воћњак у цвету.
- У првом свом на земљи дану, 5
кад очи нам падну на сунчеве зраке,
угледамо и наше воћњаке
где пењу се уза страну.
- Кад суседи изневере, пшеница подбаци, 10
када земљу покраду,
спасу нас наши бескрајни воћњаци,
у њих положимо наду.
- Они нам опораве земљу после рата,
чувају нам народ од глади.
Као у рођенога брата 15
куне се сељак у воћњак млади.
- Расту наши воћњаци скоро без неге,
нити их ко креше ни окопава,
по божјој милости и вољи
роди наша шљива плава. 20
- Рађају обилато као наше жене:
покриве се и полеме од рода.
У јесен и стазе су покривене
од модрог шљивиног плода.
- У јесен сва земља мирис има 25
пушница и сувих шљива,
и по свој Европи по трговима
њихов се мирис разлива.

ВОЛОВСКА КОЛА

- Вама су једино познати,
воловска кола драга,
завичајни ми путеви јадни,
пуни камења и рупчага;
- и непоуздани потоци наши, 5
час мртви час изливени;
наши мостови завичајни,
натрули и дрвени.
- Полако клацкате ви
кроз брда наша и поља; 10
тврда сте, тешка и спора
као у народа мога воља.
- Деца коју уједе змија,
или падну болесна листом
кад у селу зараза влада, 15
умиру на вама у путу
дугоме од села до града.
- Умире на постељи вашој,
од сухог завичајног биља,
на километар испред 20
куће среског лекара,
сеоска породиља.
- У милошти сељак руже
и срца по вама шара,
уморан од копања 25
најслађе се на вама одмара.
- Он вас дубоко воли
као своју жену и дете;
на вама се роди и умре,
ви га до сеоског гробља 30
полако одвезете.

СЕЉАК НА ТРГУ

- Сељак, ратник стари,
први пут у животу
у радни дан беспослен иде.
Сељак, ратник стари,
дошао да се лечи 5
у бањи за инвалиде.
- Када изађе из воде,
у земљу палицом куцне,
зналачки погледа у небо,
пљуцне, 10
па на трг оде.
- Девојке налик на његове кћери
носе котарице крушака;
на обрамици двадесет килограма
тегли сељанка 15
ситна као његова жена;
и увек кола лубеница
на сунцу блеште.
- Он забринута лица
иде од сељака до сељака, 20
распитује за жетву и винограде,
а све му се око краде
на велику лубеницу шарену
што у слами блиста.
- Још од јутра стане да је мери, 25
и тек пред подне приђе,
врхом палице је такне
неколико пута,
и погађа: жута, црвена, жута...
- Потом снуждено оде, 30
посматра тобож дрво, стену:
два динара му се не даје,
још три, па купање у базену.
- А воћке се на сунцу сјаје,
мирише сумпоровита вода, 35
и под сваким пазухом по једну
лубеницу носе господа.

СЕЉАНКИНА ТУЖБАЛИЦА

Где си, сине? Хлебом се не храниш с њива наших; извор те одакле ми пијемо више не поји; постеља у коју ми лежемо није твоја;	5
крај постеље твоје, сине мили, брсте козе, липово шибље, павит и лозе њу су скрили.	10
Од бриге и терета мајка ти не зна шта ће сама; на кући старој мењати треба све до крова; треба нам купити кола нова јесени ове;	15
треба с ливада да се превуку сено и слама; на све стране не може стићи мајка ти стара.	20
Где си, сине? Види се да нема твојих руку. Поља стоје. Стаје се руше. Плот обара.	25
Рђају мотике и пусто твоје рђа рало; пусти иза тебе буђају твоји алати; кô вода у брани наједном у дому све је стало.	30
Где си, сине? Од туге не гледам где ти спава; не развијам кошуљу твоју танких рукава; рука ми више твој појас шарени одвити неће;	35
двојнице ти не могу јадна да гледам од туге; Где си, сине да сестра ти за капу задене цвеће,	40

Провинцијалци

- Ми нисмо имали зверињака
ни ботаничких вртова;
до двадесете године нисмо видели мимоза,
ни папагаја ни хртова;
а камоли палми и крокодила; 5
у нашем детињству било је само
оваца и коза,
и обичан бели крин
у нашим вртovima је ретка биљка била.
- Од рођења па до регрутовања 10
ми нисмо походили музеје,
једине слике које смо гледали
биле су иконе светога Саве
и слике Херцеговачког робља;
а шта су кипови, 15
нико не би умео ни да сања,
да није било по школама Вукове главе
и богаташких споменика с гробља.
- До младости нисмо
ни своје престонице походили, 20
а камоли видели абисинског краља;
али о далеком свету ми смо све знали
као да смо се у њему родили,
осећали ми смо се грађанима
свих на свету земаља, 25
знали њине језике, политику и књиге.
Ми, забачена, непозната бића,
делили смо са светским умовима
њина одушевљења и бриге.
- Мада из села својих нисмо излазили, 30
за велике светске покрете
најбољу војску ми смо давали.
Најсмелије техничке летове
у сну смо превазилазили.
И немојте се, немојте се чудити 35
што никоји изум, изненађење и преврат,
које је живот после нудио,
нас провинцијалце
није ни плашио ни чудило.

ОДГОВОР САВРЕМЕНИКУ

Да, све ређе пишем љубавне песме,
све ређе младих гласова у њима има.
Сад говорим и о стварима
о којима би се на први поглед рекло
да се у стиху говорити не сме. 5

Али зашто то чуди тебе?
Зар у разна времена разно не пева се?
Друкчије певају дроздови, друкчије зебе,
и друкчије се у јесен, а друкчије с пролећа
исте певачице гласе. 10

Ако певам о сељацима,
иза сваке моје песме сељаци стоје,
иза сваког стиха о јутру стоји јутро села.
Мени је природно што певам о њима,
најлепше, детињства дане 15
међу њима сам провела.

Ако сам о сељацима писала стихове,
с њима сам патила и с њима се радовала;
нисам писала по прописима ни свештеника
ни политичара. 20
Кад у мојим стиховима љубави за село има,
то је женина нежност праствара
за сваког на свету паћеника.

Ја имам права да певам о сељацима,
од њих ја сам пре ботанике 25
научила имена на свету растињу,
крај њих ја сам прво разумела
живот земље, семенке, снопа.

Ја имам права да певам о њивама,
јер знам како се жање и копа. 30

Нека други пишу за овога и онога,
нека само за избране списе чине,
нека само избране говоре ствари.
Мене није стид што ме могу разумети
бића многа, 35
деца и старци, песници и надничари.

Песме о роїсї̄ву и слододи

ПОКАЈАЊЕ

Тек сада, у ропству, видим
колико сам твоја била.
Колико сам део твоје лепоте
и твоје ругобе,
ивер што уз твоје стабло пада, 5
видим тек сада
кад многи те напуштају и срамоте.

Тек сад када те и наказни грде
и пљују усред твога лика,
кад сваког часа се у теби гине, 10
кад се од терета угибају
и сељачка леђа твоје планине,
кад нема тренутка ни споменика
на које није увреда пала,
тек сада видим колико си лепа 15
и колико си моја била.

Сад ми се чине пропуштени
и леже ми као љага
преко имена и преко лица
дани кад сам те сметала с ума, 20
утонула у мале болове личне,
као да сам ти туђинка чија.
Тек сада видим да сам и ја
туђина пустила преко твог прага
и била један од твојих убица. 25

ОСВАЈАЧИ

- У обичном животу Немци су, велите,
 учтива, углађена бића,
 нису лопови ни убице,
 пуше лулу, пију пиво,
 доручкују масла и меда. 5
 Можда је и тако,
 али што се то тиче нас,
 кад је њихово заједничко,
 стоглаво лице
 пуно крви и ужаса, 10
 кад на све туђе гледа
 или надмено или криво.
- И, велите, родољуби су они,
 за домовину без размишљања гину.
 Нека је и тако, 15
 али наше родољубе они су пљували,
 наше најсветије борце
 разбојницима звали,
 понизили нам земљу до скота;
 кад они убијају, јунаштво то је, 20
 кад ми свој живот бранимо,
 дивљаштво и срамота.
- И, велите, њихова деца су чиста;
 подсечених ноктића, умивеног лица
 лепршају као цвеће. 25
 Вероватно је и тако,
 али што се то тиче нас,
 због њих наша деца прљава,
 и без мајки ходе,
 због њих код нас тече 30
 место песме јаук и поклич буна,
 и крв место пераће воде.
- И Немица је, кажете, љупка,
 има женствена недра, округла,
 и образе румене, 35
 и беспрекорна је мати.
 Али што се то тиче нас,
 и она је на наш народ
 бацала ругла

- и мирно седела на кућном прагу 40
док син њен негде прогони и стреља,
док сав свет због земље њене пати.
И она је нашој деци из уста
залогај отела.
- Они, велите, воле своје огњиште, 45
сваки око куће градину има,
и дуж путева засађено воће.
Али у земљи нашој
они су оставили гариште,
усеве претворили у барјаке дима, 50
и кроз тишину наших питомих села,
дерали се ужасни, ужасно.
- И кад мислим на њину вику,
на њине луле, пиво, децу, жене,
на доброћудно лице им домаће, 55
воћке крај пута засађене,
руке чисте као од злата,
дође ми да вичем из свег грла:
живели народи прљавих ноката,
а срца чиста; 60
живели народи што код своје куће
псују из гласа,
а боје се на сенку правде да стану;
живели народи чије жене носе
оружје иза паса; 65
чија деца пупава ходе;
живели народи чије опште лице
благом светлошћу блиста!

У РОПСТВУ

Некад смо сви знали јасно,
од најнеписменијег сељака
па до господе и деце њине,
шта је родољубиво и часно,
и шта треба да чине 5
потомци негдањих јунака.

Не могу да познам народ
чије су певали врлине
песници од Бранка до сада.
Српско се стадо мало 10
све до последњег руна
разбило и ошугало.

Постали ми смо земља
робова и потказивача
и стокатних зеленаша. 15
Пуне су нам улице сада
поштованих зликоваца,
а затвори невиних робијаша.

На леђима као да грбу
носим од бола и стида, 20
и улицама кад идем,
као да ми блато баца
поглед охолих странаца
у лице, и сваког дана
вео ми се по вео скида 25
са ругоба наших и рана.

ГУБАР

Шуму у завичају губар је обрстио,
губар је обрстио забрана хлад;
голе руке храст скрстио,
клен се згрчио,
преко ноћи остарио честар млад. 5

Сваког часа се нови милиони коте,
испијају свежине јутара,
прождиру пролећа лепоте;
некад зелене падине,
воћњаци и градине 10
црне се као од гара.

На танким нитима нишу се гусенице
и поваздан на земљу сипе.
Губају се листови,
губа се букова кора бела. 15
Звери из жбунова,
из гнезда птице
беже у шуме других села.

Само јата врана
и хроми гаврани стари 20
слетају на то грање пуно рана
као стрвинари.

Само вране
кроз те шуме огубане
газе по телу мртвих гусеница. 25
Само, као успомена на зелене пролећа дане,
гони се тамо-амо
јато лептирица.

БЕСЕДА РОМАНТИЧАРЕВА

- Зар и врлине народа пролазе и старе?
Зар више неће бити великих дана?
О, честити сељаци бранковински,
зар бисте и ви све дали за паре?
Зар и ви не разликујете више 5
част од ракије и дувана?
- Зар не можемо опет бити чисти и снажни
као у доба великих дела,
кад је земља наша борбу почела,
кад је сваки имао душу 10
Бирчанина и Матије Гупца,
па да пред нама задрхти кост
издајника, крадљивца и властољупца!
- Зар нема чега 15
у што бисмо сви веровали,
у име чега бисмо постали
сви до једног велики
и дизали свете буне?
Не мислимо ваљда да је доста 20
што смо некад отерали у Азију Турке
и покварили Аустрији рачуне!
- Зашто изненада што светло
пред свима не засија,
па не викнемо један другом: „Стани,
судбина народа није 25
јевтина играчка дрвена
што се да сваки час нова купити.
Она је скупља него и ти и ја,
неко икоји на свету човек и жена,
њу не сме нико присвојити 30
ни закупити!“
- Што не буде чист и велики
свак ко овом земљом хода,
све код нас душе живе,
па да викнемо један другом: „Доста, 35
доста је издаје и изрода!
Хоћемо да исправимо путеве
и воде криве.“

Што преко ноћи се сви не препородимо,
што опште добро не буде нам мило
бар ко несвесном свету пчелињака,
што брод свој у руке не узмемо својски?
Па да опет овај народ буде
песнички и херојски.

40

РОМАНТИЧАРСКА УСПАВАНКА

- Где су старе успаванке,
да песнике опет нишу
и дивове и јунаке!
Где су старе наше мајке
и њихове успаванке! 5
- Где су старе успаванке
што их деди наши чуше,
крај којих се човек бива,
украј којих мрски буду
благо, куле и насиља 10
и све оно што времена
собом тамне или руше.
- Певај, сестро, успаванке,
такве за свог малог сина
уз чији се припев воли 15
више него живот голи,
него здела на свом столу,
слобода и домовина.
- Певај, сестро, успаванке,
нек му због њих буде дано 20
да ни нокат не запрља
за господство и за власти;
певај када падне вече
да се никад не одрече 25
наших њива и чатрља.
- Певај сестро, успаванке,
маленоме своме сину
крај којих се човек ствара,
да на страшном месту стоји,
да не клоне од удара, 30
да за тешких земљи дана
не побегне са мегдана.

СЕН ПОГИНУЛОГ РАТНИКА

Да ниси погинуо, мили заручниче?
Често те виђам преко целе наше груде
лежиш, и грчевито грлиш родни крај;
и срце ти често у сну,
као наше равничарске њиве, 5
велико и црно буде.

Често те виђам – ближиш ми се
низ траву крвљу покапану:
и близак и сасвим од мене далеко си;
као да ми нешто говориш, 10
али на другу страну
ветар твоје речи од мене носи.

Некад ти се очи као језера разлију
по целом лицу,
и полако сав се претвориш 15
у те зенице мртвачки стаклене.
Кога гледаш широко тако:
свога невидљивог убицу
или мене?

Некад те видим косе пуне крви и блата, 20
а срце ти пробијено зјаши
и као да ме та бездана рана
у помоћ виче.
Бојим се, нећеш се вратити из рата,
нећеш се вратити, мили заручниче. 25

ДЕВОЈКА ЗА ПОГИНУЛИМ МЛАДИЋЕМ

Под вешалима да си зликовац пао,
да су те без крста затрпали,
опет би гроб ти се на свету знао,
знала бих где сузу за тобом да пустим,
где тамњан за душу да ти палим. 5

У мемли и тамници негде да си
оставио под земљом кости беле,
руке би те моје опет нашле
и до завичајног гробља изнеле.

Да си ми у свет одлутао, 10
у незнаном земље да лежиш крају,
било би у свету девојака
за гроб твој које тужне знају.

А тебе су топовске ватре разнеле,
гроб ти је развејан на све стране: 15
руке су ти пале на камен студен,
а глава на њиве преоране.

Срце је твоје иструнуло
далеко од груди пуних рана,
кости се над земљом источиле. 20
Не могу те наћи, ни у гробље
сеоско донети једног дана,
ту да оплакујем очи ти миле.

ЧЕЖЊА У ТУЋИНИ

Да ми је да не умрем у туђини.
Лепе су све букове на земљи честе,
ливада свака лепа је млада,
и све реке непознате,
сви врхови што се сунцем злате, 5
све и где није и где јесте
поглед и нога ми ступила када.

Али кут земље на ком смо жито жели,
и са кога смо цедили вина,
земља коју смо пили и јели, 10
чија на огњу палили дрвета,
где смо сахранили оца и сина,
као да је сва гроб прадедовски,
крваво нам је блиска и света.

У ту бих земљу хтео да легнем, 15
у тај крај где биљка свака,
где бубица свака болно ме дира
као жбун што на братовом гробу цвета,
као мрав што њиме мили.
Земља са које смо јели и пили, 20
која нам је као срце рођено јасна
и тајанственија од свемира,
хтео бих да ми гробом буде.

АЛЕКСИ ВИЋЕНТИЈЕВИЋУ

Сирељаном од Немаца 1943. године

Знам, страшан, нељудски бол био је
тих неколико задњих тренута;
гори него сва патња љута,
сав ранији живот роба псећи,
кад си видео да мораш умрети
и у незавичајну земљу лећи. 5

У томе тренутку си прокорачао
поново све икад пређене путе,
од Ваљева до Бранковине се успео уз страну.
Пре него што си погођен пао, 10
бранковинске ноћи од звезда жуте
видео си још једном, и ноћ младу
живота сваку проосећао.

Знам, тешко ти је било умрети
без одежда, појања и крстова, 15
лећи у земљу удаљену
цела два дана од гробља прадедова.
Знам, бојао си се да ћеш у њој
спавати мртвим сном, без снова.

Бојао си се да у тој груди 20
нећеш дочути дечјих гласова
и ниједне поруке с ових страна,
да туђег гробља земља неће
пасти као мелем преко рана.

Тешко ти је било младом умрети 25
у часу кад се пролеће јавља,
кад у Јеминовцу буја трава
и грозд се замеће у винограду,
кад се чини да први пут бива
песма што вечност се целу понавља. 30

Знам, тешко ти је, претешко било
и у часу кад мораш умрети
понижење од душмана подносити.
Знам, стрепео си ко место твоје 35
у животу ће заузети,
у мученичком огромном гробу
ко ли ће ти сусед бити.

Али утешен, утешен буди.
У завичају уместо тебе
прича о теби кроз народ иде,
о твом мучеништву и човечности,
чобани за смрт твоју знају.
Утешен спавај, твоје кости
у земљи слободној почивају.

40

ЗАВИЧАЈ ПОД МЕСЕЧИНОМ

Завичај под месечином сија се благо
као лице лако смрћу обасјано,
без љаге и без муке.
Шипражја раног
сребром уцветале руке. 5

Пут којим јездимо није више
прашљиви друм што се пробија
од општинског дома кући ковача
и пење до близоњског слемена,
већ вечна стаза што води 10
од прадавног времена
са немањићких ливада
до њива још живих орача.

Брда којима се дању војска пела,
стазе кржаве од брдске иловаче, 15
ватра свака што однекуд тиња,
кровињара чађава што за брег замаче
испод месечине као испод огромног опела
чине се низ сећања и светиња.

Живи само оно што је било 20
и што ће опет бити;
не тишти под месечином
дневна жива рана:
ливада где попаљено сено згара,
куд промиче чета оружаних младића, 25
чини се далека пољана
на којој се после смрти одмара,
пуна прозрачних лелујавих бића.

НОЋ У ЗАВИЧАЈУ

Ноћ пуна питомих гласова,
као клас пошца кротка;
пушањ лишћа, пад зрелих крушака,
Наједном с тамних друмова
кевтање пушака. 5

Узаврео ваздух се таласа,
излазе људи на прагове,
срца у деце почну плашљиво куцати:
знају, кад се стане пуцати,
некоме су наишли на трагове. 10

Мисле да ли је туђин,
или се отац прикрада
да дисање њихово кришом чује,
да помилује погледом стада.

И опет падају крушке и звезде, 15
звоне од попаца огњишта,
петао поноћни се јавља,
не чује с пута више ништа.
Деца спусте чело на узглавља.

БАДЊАЦИ

- Срби, где ћете насећи бадњаке?
Пуна нам гола земља крчевина;
оборила су душманска сечива,
као што у страшним поморима бива,
прадеда, деда и оца и сина. 5
- Оборила сву шуму, и стару и младу;
пало је храшће што првог устанка се сећа,
стабла што би могла Турака да се сете,
и церићи у чијем су младом хладу
седеле последњих осветника чете. 10
- Срби, где ћете насећи бадњаке?
Обогаљена вашим су шумама рамена,
најбољем дубљу сасечене гране,
до корена срубљене стабљике нејаке,
лешеви шума леже на све стране. 15
- Спушта нам се голо Бадње вече.
Понекад тек небо прегршт снега баци
на неме пањеве и танушно пруће.
Грче се од страха премлади бадњаци,
вечерас ко ли ће доћи да их сече. 20
- Дани нам свањују уморни и кљасте,
празничне вечери спуштају убоге.
Ко ли ће ти, попаљени српски доме,
ко ли ће ти на праг данас пасти,
бадњаке на жар да положи хrome? 25
- Хоће ли још икад весела огњишта
уочи празника смети да се пале,
хоће ли по горама остати нам ишта?
Хоће ли пуцањ још када из мрака
грунути у поздрав донетих бадњака? 30

ЗИМА У ЗАВИЧАЈУ

Болница огромна свуд је у завичају,
сва рањена бића, и снови, и ствари
леже умотани у завоје беле,
невидљиви неки болничари
на прстима иду и тишину деле. 5

Ране посечених шума,
и попаљених домова,
белим снежним прахом
зацељују седобради богови
што живе испод завичајних кровова. 10

Низ свежих хумки испод букава,
још јуче крвав сав
од кише и иловаче,
као пред зору дубоко спава,
леденим сузама 15
шума над њим плаче.

МЕШЕЊЕ ХЛЕБА

- Жене су ураниле пре сунца и птица
док пшеница још под маглом спава
и отшкринуте врата хлебарница.
Жене су стале крај пуних наћава.
- Отерале су недостојне жеље, 5
заборавиле на све ружне зборе,
као воденичар када жито меље,
као орач кад изиђе да оре.
- По коси им пало ситно цвеће бело,
стоји свака испод младог венца. 10
Сеју, сеју, а срце их однело
до кћери малене, до сина првенца.
- Опијене мирисом брашна, често
оне се насмеше, престану да гнету:
чини им се не тичу руком тесто 15
већ њиву сву у роду и цвету.
- Жене су ураниле пре сунца и птица,
пре зоре што бежи, бежи жуборећи,
широм су отвориле врата хлебарница –
миришу печени хлебови из пећи. 20
- На топле хлебове жена спушта длане
и на зенице јој пада сена:
Благодети нека наиђу времена,
хлебом једним нека се племена нахране.
- Непријатељу хлеб наш нека стане 25
у грлу као грка оскоруша!
Тренутак још, трен, па ће и да сване.
Жена с прага птице у воћњаку слуша.

ПЕСМА О ПОРОБЉЕНОМ ХЛЕБУ

- У тами воденица
поробљених и гладних села
кришом се мељу жита;
у тами хлебарница
пригушено тапшу сита. 5
- Тај хлеб се у ропству жео,
скривено од сунчевог лица,
и по тами мора да се сеје;
тај хлеб је у ропству зрео.
Около хлебарница 10
тама и језа веје.
- Тај хлеб се мора млети
на мрачној поноћној води,
у млину пуном паука;
тај хлеб је растао и зрео 15
крај суза и јаука.
- Тај хлеб се мора пећи
када мрак буде пао,
ћутке иза зидова,
да не би по сунцу и дану 20
топло замирисао.
- Тај хлеб се отима и краде;
тај ропски хлеб се мора
у брзом залагају
јести при звезда сјају; 25
тај хлеб се суморно једе
без смеха и разговора.

КРВАВА БАЈКА

- Било је то у некој земљи сељака
на брдовитом Балкану,
умрла је мученичком смрћу
чета ђака
у једном дану. 5
- Исте су године
сви били рођени,
исто су им текли школски дани,
на исте свечаности
заједно су вођени, 10
од истих болести сви пелцовани,
и сви умрли у истом дану.
- Било је то у некој земљи сељака
на брдовитом Балкану,
умрла је мученичком смрћу
чета ђака
у једном дану. 15
- А педесет и пет минути
пре смртног трена
седела је у ђачкој клупи
чета малена 20
и исте задатке тешке
решавала: колико може
путник ако иде пешке...
и тако редом. 25
- Мисли су им биле пуне
истих бројки,
и по свескама у школској торби
бесмислених лежало безброј
петица и двојки. 30
Прегршт истих снова
и истих тајни
родољубивих и љубавних
стискали су у дну џепова.
И чинило се сваком 35
да ће дуго,
да ће врло дуго,
трчати испод свода плава
док све задатке на свету
не посвршава. 40

Било је то у некој земљи сељака
на брдовитом Балкану,
умрла је јуначком смрћу
чета ђака
у истом дану. 45

Дечака редови цели
узели се за руке
и са школског задњег часа
на стрељање пошли мирно
као да смрт није ништа. 50
Другова редови цели
истог часа се узнели
до вечног боравишта.

НА ГРОБУ СТРЕЉАНИХ ЋАКА

Баштован седи хода
кроз леје повртњака,
у сумрачни час данева,
већ ко зна који пут у веку,
и чим му се руке пруже 5
да стабљику коју одсеку,
стане и оклева:

жао му је сваке лиске зелене,
толико ју је залио пута,
жао му је сваког незрелог плода; 10
нека још зри и та диња жута,
још јој се пије
и сунце и вода.

А када паде вече,
пође у поље мало, 15
колена му клецāju нејака,
пође где стрељано је пало,
наједном ко кад се трава сече,
безброј неодраслих ћака.

Оклевале ни часа нису 20
руке њихових убица.
Јер шта су сви ти српски
грлати, чунави ћаци, –
презриво мисле целати, –
до чопор непокорних лица 25
рођен да ствара буне,
и прави човек мирно
може на њих окренути плотуне.

Јер шта су сви ти Словени 30
икад били у свом веку
до разбојници и занесењаци,
или лажни свеци
што тобож плачу
кад биљку у повртњаку секу.

Баштован седи се осврће, 35
чује ли му ко тешке мисли:
„Ах, јадни малишани,
како су се смирили и стисли
у куту влажне њиве;

- а плотове су некад прескакали 40
и зелене крали шљиве.
- Како сад ко земља ћуте,
ниједан да се јави не сме:
а дан су викали цели,
као да су без икакве бригае. 45
Ах, јадни малишани,
у млади гроб су понели
недопеване песме,
шестаре, оловке и књиге.
- Ко би слутити могао 50
да се таквих несташних дерана,
што сваки дан се у Србе роде,
и царевине могу да плаше!“
Да је само бог до слободе,
старац би и ојађен тако 55
неколико целих дана,
као у времена стара,
кроз песму за њима плакò
- Баштован помилова траву
на гробу где лежала је скупа 60
чета дечака и младића
и рука му задрхта седа:
ни трава не сме залуд
да се гази и чупа,
и травке су жива бића. 65

МАЈКЕ ОПТУЖУЈУ

- Кад ужаси рата прођу
и опет буде
у породици топлих, мирних дана,
вама треба забранити да милујете
светла темена малишана. 5
- Ви немате права да слушате
свеже изворе дечјег гласа;
они што су некад били деца,
нежна и плава,
поумирали су на кланицама људским 10
вашом кривицом,
пуни ужаса.
- Треба вам забранити благом успаванком
да уљшкујете рођеног сина;
нечији синови су заувек заспали 15
због вас крај топовских
страшних грмљавина.
- Треба вас натерати да ваздан слушате
како осиротела деца цвиле,
вас који сте место играчака 20
на царство њихово напустили
побеснеле машине
и ватрене аутомобиле.
- Кад ужаси рата прођу,
испред вас треба однети 25
све живе радости живота овога,
сваки закутак огрејани, бели,
испред вас који сте, без душе и бога,
живота зделу
из дечјих руку сурово отели. 30

МАЈКАМА

- Вапију мртве мајке из гробова:
 ви што сте дочекале дане слободе
 рађајте на свет децу, рађајте.
 Као рибе у води нека се плоде.
 Ви нећете дочекати дане 5
 да у гроб легнете крај рођеног сина,
 да кћери своје видите стрељане.
- Рађајте на свет децу, рађајте.
 Нека се опет благослов проспе
 куда је смрт прошла канџом и косом. 10
 Наша мучена земља деце росом
 нека се као небо звездама оспе.
- Нека помиле дољом и косом
 бројна као праисконска стада.
 Нека их буду пуни градови и кланци. 15
 Са високих динарских ливада
 нека се јаве као с пролећа јањци.
- Вапије мајка с породом заклана:
 рађајте на свет децу, рађајте,
 привите је преко крвавих рана 20
 као шипраге преко крчевина.
 Рађајте. Родите свака по једнога
 уместо мога
 убијеног сина.
- Вапију мртве мајке из гробова: 25
 о, ви бар кад бисте уместо нас могле,
 као биљке у родна лета,
 по два пута да цветате,
 из једног зрна, као земља плодна,
 по стотину стабљика да дате, 30
- да привијете мелем преко рана,
 да шикну деца као многострука
 планинска била,
 да никну као прва трава,
 да земља наша издесеткована 35
 сва се замлади.
 Рађајте на свет децу, рађајте,
 на сваку мртву дечју дозовите
 по десет других глава.

ЦИВИЛИЗАЦИЈА

- Што ће нам сва пера списатеља,
све тобож племените речи њихове,
књиге пуне човечних снова?
Зашто смо писали душевне стихове?
Зар смо збиља све досад изумели
због ратова? 5
- Што ће нам сви славни проналасци
које смо до данас благосиљали,
све дивне рукотворине,
у кожу повезане песмарице, 10
иконе сребром коване?
Вратимо се, вратимо у дане
када смо знали само
за дрвене игле и ралице.
- Вратимо се у дане мрачне и јадне 15
кад смо се клали зубима,
јер ни у најљућем прашумском боју,
ни у свим осветама грубима,
ни јато божјих душа
није могло да падне. 20
- Зар је требало да се за покоље
оволики изуми начине?
Вратимо се у доба крвне освете,
заседе и отимачине; 25
срушимо науке и уметности
такозване свете двери;
па кољимо се, кољимо зубима,
биће нам слађе,
јер смо звери.

ГРАНИЦА

Граница преда мном стоји
невидљива за све сем за људске очи:
некакав камен, некаква зелена грана.
Све живо слободно лети тамо-амо,
за нас само ту стоји брана, 5
тужно и зачуђено крај ње корачамо.

Иста је земља и са оне стране,
иста ниче сабљика трава,
истих воћњака савиле се гране,
ливадама крда истих брера. 10

Подигнем поглед небу,
и докле год он сеже,
исто модрило дубоко недокучно,
истих облака свуда беле вреже,
с истог водопада светлост пада хучно. 15

Ветри исти путују по сто пута у дану
на оне њиве неприкосновене,
и опет долазе на ову страну,
као да није границе, стражара и мене.

И мраве по сто пута јутром видим 20
где преко те границе миле
и на другу страну оду са ње.
Преплићу се стазе птичје и сунчане свиле,
само нема људске путање.

ЖАО МИ ЈЕ ЧОВЕКА

- Ни моји преци, ни сељаци мога завичаја
издајници нису били.
Стизали су на време где правда чека,
где је домовина звала;
па и ја знам вредност 5
жртва и идеала;
али жао ми је,
жао ми је човека.
- Жао ми је човека:
али ако слобода 10
и на живот моје браће чека,
ако треба бранити истину неку,
спокојни будите:
нећу им рећи
да са бојног поља утеку. 15
- Настану ли опет дани
да ропство запрети нашој груди,
да земља животом морадне да се брани,
нећу ни ја ником своје рећи
да кукавички напусти мету, 20
али не треба нико да се чуди
ако заплачем,
као све жене и мајке на свету.
Тешко је видети да се ломи младо грање,
и на звери из пећина 25
да се подижу хајке;
тешко је чути над обореним гнездом
и писак птице мајке;
а како ми жао не би било
чијег погинулог сина. 30
- Радујем се и кад стадо на миру пасе,
и кад ветри дувају
куда им је воља,
кад песму поља
слободно шуми трава мека; 35
па како не бих разумела жртве
да се слобода спасе;
али жао ми је,
жао ми је човека.

ПОРУКА ОСВАЈАЧУ

- У хиљадама брвнара и кривињара
и трошних сеоских кућерака
познаћу те, српска кућо стара,
шћућурена у сенци воћњака.
- Подрумска врата заобљена као двери црквене, 5
на окну десеторе дечје очи,
хране пилад забрађене жене,
ведрице пуне пред вајатом, на плочи.
- Трава једначита по дворишту, и мека;
под кривом крушком неколико треножаца 10
сунча се и чека
вечерње разговоре стараца.
- И крај куће, тамо где је стара крушка,
или испод вајата и амбара,
ћути закопана пушка, 15
прадедовска двоцевка стара.
- Али кад на друму прве
цеви на узбуну лану,
ускрснуће закопане ватре,
једна за другом, као кад звезде плану. 20
- И древни димњаци, што ти сада
личе на голубињаке,
постаће низ барикада.
- И видећеш српске сељаке, 25
што као закопане пушке сада ћуте,
како су се преко ноћи преобрели
у осветнике праведне и љуте.

НАДА

- Овде крај сваког различка и зановети
крушним сунцима цвета нада.
Чини ми се, неко им се место нас
већ над облацима почиње да свети
за све што због њих, земљо, страда. 5
- Исцељење овде са водом извора
измешано тече,
умијем само очи и престану да плачу;
оперем рану и сместа више не пече
и крви нема. 10
- Чини ми се, неку огромну ломачу
неко им место нас над облацима спрема.
- Овде упркос свих знаних закона
чини ми се да сунце само за нас сија,
за ово мало сужњих милиона; 15
- и мада нас је притисла тама,
чини се да негде изнад наших глава
почиње за нас да се разведрава.
- Прођем ли овде стазама буквака,
утеха из гласова птица струји; 20
- вечни љубавници, завичајни славуји,
сад певају углас родољубиве песме:
пропасти, пропасти, пропасти не сме
завичај песника и јунака.

МЕДВЕДНИК

Увек кад с прадедовске њиве
угледамо твоја снажна рамена,
што су нас бранила од свих намета
и сметова,
под која се склањала раја 5
од силника и кметова
још у турска времена,
осетимо да нећемо дуго робовати,
па ма како паклене замке
могао непријатељ сновати. 10

Осећамо, сломити неће
кичму твоју час као нож оштру
час невидљиву од узбурканих пена
ни брда динамита;
носила је она терете 15
толиких туђинских смена,
па ће и сад одолети
душману што земљом скита.

У зору твој лик нам прича,
кад се благо из светлости роди, 20
да можемо доћи и до мртвачког расула,
оглувети можемо од туђинских поклича;
живећемо опет у слободи,
чуће се опет јасно
глас наших попевки и фрула. 25

ВЕРУЈЕМ

Моја земља пропасти неће.
Из смрти за слободу
слобода увек ниче,
као што из цветног семена
мора нићи цвеће, 5
и као што се из гнезда
увек излеже птиче.

Моја земља је научила да пати,
мученица је одувек била,
одувек комадана; 10
она зна, једног дана
опет ће постојати;
већ је размахнула крила.

Наше земље нестати неће;
о братству она је увек сневала,
одрицала се због њега 15
и испаштала.

Моја земља је одувек давала,
и у име братства праштала,
праштала. 20

Моја земља пропасти неће;
увек је пророчица била;
сред непријатељских тамница и шиба,
у сва времена црна,
кад народи по магли блуде, 25
пастири из наших колиба,
као кукољ од зрна,
одвајали су од истина
мисли луде.

БАЈКА О УСТАНИЧКОЈ ПУШЦИ

Цела планина стаде да куца устаничке пушке срцем младим, њезиним гласом да се смеје. Реке се створише у бојне песме, студене шпиље у топле стреје,	5
птице у нове устанице, у извиднике пастири редом код оваца; дубови стари, кршеви, чуке, добили руке,	10
и свака камен у понор баца. Планина сва се преобрази, оживеле пушке страшним гласом, у дивљој снази, јекну од врха до понора.	15
Ослушну непријатељ са ужасом ту претњу што је рече гора. – Земљо, отвори се! – закликта пушка.	20
Глас се отиште низа стране, одзваше се пушке закопане, прва, трећа, и тридесета, из целе земље, из цела света. Вихор устанка дуну јаче,	25
оживеше јаме и вртаче, из сваке закопана пушка плану, однесе вихор кров од сламе, испод крова се цев показа; подиже јела зелен-доламе, оружје стоји крај шумских стаза;	30
оддуби се на старом храсту кора, испод ње барут замириса; истури пушку вода из <u>зденица</u> , и хумка скоро сина <u>првенца</u> , плануше прагови, с њива међаши: – Оружје паши!	35
Устанак као вода поплава груну свуда. У току једне ноћи се збише невиђена чуда:	40

порасте дечак без наусница
у младића,
стасаше орли гранатих крила
од голуждравих у гнезду птића;
престаде мати 45
за погинулим сином да плаче,
поскида црне убрадаче
као да се купе кићени свати;
пође у буну и жена што јој
првенче још у колевци спава, 50
с унуком крете и дед да гине,
потекоше борци као лава,
у току једне једине ноћи
понице шума из ледине.
Пође устанак брже него 55
јулске олује,
преко дубоких вода без брода,
преко понора,
преко мочвари
где тресет тиња, 60
преко пучина и пустиња.

Грме заједно, јечи гора,
стари, прастари цефердари;
пушка дедовска, дуга грана,
у родном крају искована; 65
двоцевка проста
која од оца сину оста;
срмом кићене пушке беле
као стабљике пуне цвета;
пушке којих се први пут рука 70
бораца маши:
– Оружје паши!
Глас се одазва из земље целе,
из цела света.

КРИЛАТА ЗЕМЉА

Кад год пати, срце добија крила.
Крвава земљо, сад ми личиш на ласту
у коју страховита снага слази
кад угрожено гнездо у огњу спази
и кроз буру се до њега пробија. 5

Крвава земљо, срцу ти расту крила
тешка и снажна, не као паперје анђелчади,
ни као светла пера прадедовских вила;
ти се ломиш сад као у заоблачној бури
орао млади. 10

Туђинска рука сву те је избола,
али ране су ти као свици над житом пуне сјаја,
као талас срце ти набујава
и са другим се таласима спаја
што светом воде узбуркана кола. 15

Свега што би у теби – по сто пута
више бива:
рађају наше жене, воде, поља.
Из свега ничу огромна, ветровска крила,
крилате су наше планине, њиве и кланци,
крилати постају наши робовски ланци. 20

Лежиш у куту ропскоме спутана,
а свугде си, и као да немаш рана
свакога часа множе ти се моћи.
Крвава земљо ти летиш и севаш
као огромна муња у ноћи. 25

СРБИЈА ЈЕ ВЕЛИКА ТАЈНА

Србија је велика тајна:
не зна дан шта ноћ кува,
нити ноћ шта зора рађа,
не зна грм шта суседни грм сања
нити птица шта се догађа
између грања. 5

Не зна гуштер шта пузи испод камења,
нити кукуруза струк слуги
шта се у суседној њиви спрема.
Сваког часа све се мења, 10
ниједног кута ни листа нема
да није тајна.

Ко зна шта крије у себи
и та невина роса сјајна;
ти сељачки пословни крици 15
што се с брда на брдо чују
заверу можда кују.

Ко ће у тој земљи када
знати шта и девојка млада
у недрима нетакнутим носи; 20
какву тешку тајну
у рукама својим држи дете;
и старица погрбљена свака
до какве се упутила мете.

У тој земљи и ветри, 25
и мириси, потоци и реке,
и црквена звона
потајне проносе вести,
на првом завијутку
где шума почиње она 30
ко зна шта можеш срести.

У тој земљи на зечјој стопи
непријатељ веровати не сме,
ни трагу воловских кошита.
Договори су можда тајни 35
и жетелачке песме
и удари шумских секира
и успаванка уз колевку скрита.

СРБИЈА СЕ БУДИ

- Ноћ се хвата.
 Србија се буди, постаје она стара;
 шапат иде од јаруга до појата,
 од камена
 до пастирског пламена. 5
 Даљине светле од звезда и ватара.
- Људи у тами постају
 опет страшни и мрки;
 давнашња дела опет се збивају;
 намерници сву ноћ на прозор куцају, 10
 погледом само бога називају;
 око при дрхтавој свећи сене,
 пушка плане.
 Хитро: скоро ће да сване.
- Над Србијом ноћ се хвата, 15
 ноћ, час доброг заорава;
 прљава копрена се са Србије скида;
 сијају шуме од светлих успомена,
 нема више пораза ни стида:
 у сваком пазуху брда, 20
 у гнезду крстина и сена
 по јунак спава.
- Коњи сву ноћ касају,
 уши радосно чуље:
 чују се одасвуд јуначки крици, 25
 одасвуд гласник хода;
 путеви су опет бели
 као да су њима јездили
 само устанички коњаници.
- Србија се буди, 30
 животом витешким опет живи
 од сутона до зоре.
 Сви који су за смрт њену били криви,
 који нису пали
 на њеном прагу, 35
 постају опет људи
 спирају са имена љагу.
- Србија се опет буди:
 све што се зачиње

у напаћеној утроби жена, све што ниче из мисли и семена, све што тлу Србије живи и роди	40
намењује се слободи.	45

УСТАНИЦИ

Сйомен на сечу кнезова у Ваљеву

- Од здравља, од живота,
од свега на свету преча
нама је слобода.
Нас не плаши сабља ни сеча,
не бојимо се у челу ране. 5
Главе наших предака
колубарска је носила вода,
и на лобање њине по бедемима
слетале су гладне вроне.
- По цену свега ми хоћемо слободу, 10
нека нам ломе ноге и руке,
нека нам чарне очи боду,
ми се не бојимо шибе ни струке.
Уместо молитава ми смо шапутали
старог Вујадина аманет 15
кад су нас стављали на муке.
- Ми хоћемо слободу.
Ни од чега на свету немамо страха,
ни од копча, ни олова,
ни пушчаног праха. 20
Као у горског звериња
млада су још у нас чула.
Ми смо се као деца борбе играли
у језивим сенкама Ђеле-Кула.
- По цену свега бранићемо слободу. 25
С огњишта убогих неће моћи ништа да нас крене.
Упорни ми смо као планински борови
што дубоко урастају у суре стене.
- По цену свега бранићемо слободу,
по цену живота 30
и брата најмилијег и јединца сина.
Ми смо каљени на вековним мукама.
Ми смо потомци оних што су голоруки,
са мотикама и кукама,
устајали против царевина. 35
- Ми хоћемо слободу.
Не бојимо се мемле ни таме;

- прецима нашим по тамницама
мртвачки нокти су ницали,
седе су по затворима дочекивали косе. 40
Ми смо они што знају
да мисле на слободу
и кад труну, и гладују, и чаме.
- Бранићемо слободу,
па нека нам клинце под нокте забијају, 45
нека нам на грудима душман ватру пали.
Ми нисмо они што се предају,
што се савијају.
Дирне ли ко наша гнезда осиња,
за свети нам гнев 50
сав свет биће мали.
- По цену свега бранићемо слободу.
Могу нас на текијска набијати коља,
на вешала подизати танка 55
и кроз зору стрељати мучки;
ми смо изорани
из крвљу топљених поља,
ми смо никли у земљи буне и устанка:
народ ми смо поносан и хајдучки.

МЕЂАВА НА БРАНКОВИНСКОМ ВИСУ

Сйомен на усџанак 1804.

- Устаните, устаните, –
позвах тихо, –
Устаните, јунака светле свите!
И подижу се њива снежне плоче,
и устаје опет у свој лепоти 5
јунак по јунак, и договор поче,
небо и земља
и вода се роти.
- Устају беле чалме на Косову,
као да сваки храст је војник цару, 10
устају дахије што кнезове зову,
кнезове маме
себи на превару.
- Устаје турска сила изгинула
испод столетних липа и букава 15
и гаврани гласе што носе до була
да војске нема
нити од ње јава.
- Устаните, устаните, –
позвах тихо – 20
устаните, барјактара светле свите!
И стазама што воде крај Кичера
сто се устаничких разви барјака,
олуја њина са висова стера
буљуке расутих 25
у страху Турака.
- У бекству губе инџиеле старе,
бацају пушке украј сваког грма,
пољем остављају сребрне цефердаре
и сабље јасне 30
с балчаком од срма.
- Беже, беже, у зимско обзорје сиво,
сеју за собом раји отете паре,
и по кулама гомилано мливо
сипају доле 35
у валове Колубаре.

Лезите, опет, лезите, –
позвах тихо, –
лезите у земљу снежну, светле свите!
И за јунаком јунак опет се смири,
на вису зимски видик се раздани,
затворише се њиве као псалтири
и оковани
у сребро корани.

40

Војничко гробље у Солуну

Прекрила Зејтинлик птица јата сура,
јастреба, и орлова, и кондора, и крагуја,
и стоје непомична, развијених крила,
као да их је изненада некаква бура
ужасом скаменила. 5

То нису крагуји, већ крстови војника
што чекају име да им ко помене,
то нису крстови већ птице распете,
већ јата вечно спремна да узлете
и збаце са себе тај мир тихоноги 10
тежи него стене.

То нису птице, већ крстови војника.
Ја читам тихо па јаче и јаче
гласом порушеним као кад се кука:
Обвезник Стојан Лизу из Галичника, 15
поручник Воја Петровић из Бранковине,
Михајло Тијанић редов десетог пука.

То нису кондори већ белези војника.
Ја читам и скидам са њих смрти чини:
Жан Тенегал, Виљам Џим, Кофи Боко, 20
Бугеја, Ранамјата, Моло Тараоре,
и чини ми се испод шљунка врелог, дубоко,
чују се пригушени разговори њини.

То нису крстови већ птице изнад мора,
дигу се јатима и хуче као олује, 25
то су хиљаде и хиљаде кондора,
машемо им са земље ја и кипариси
и нарикаче древне претворене у тује.

БЛАГА ВЕСТ

- Заувек, децо, изиђите из подрума,
нема више гвоздених страшних јастреба,
нема баука, ни чума.
Заувек, децо, изиђите из подрума,
ваше су сад све простране обале неба. 5
- Тамом сте дуго била затрпана,
ланце страха дуго сте вукла.
Изиђите сада на светлост дана.
Небеса су опет мирна,
само облаци могу испловити 10
из њихових лука.
- Децо, истрчите слободно из јазбина
у давно напуштени, поломљени врт.
Нећете више чути кликтање
гвоздених орлушина 15
што под пазухом носе
запечаћену смрт.
- Неће вас у ноћи више пробудити
потмуло топовско тутњање
као да се ближе чопори медведа; 20
неће вас у час кад дете воли да сања,
да му се приповеда,
уплашити митраљеска кевтања.
- Слободно, децо, изиђите из подрума,
слободно трчите од краја до краја 25
по далеком свету лепом,
нећете више рикање рата чути,
нећете више срести љутога змаја,
неће вас никад више ошинути 30
својим ватреним репом.

ПРВИ ДАН СЛОБОДЕ

Добро дошао, седи! Скини пушку с рамена.
Овде је све, рекло би се споља,
како си пред растанак оставио наш;
али увек много страшних мена
буде где много било је невоља. 5

Слушај, и што ћу говорити сада,
кад с душе стану спадати обручи,
по сто пута броји,
јер људскоме се срцу не пристоји
да целу купу неказаног јада
блиском човеку на срце изручи. 10

Слушај, па ме и с оне висине недосежне
с које су одувек људи
женске слушали зборе,
с које си и ти увек 15
ослушкивао речи нежне
што кипте у мени
и с твојим разумом се боре.

Нека сваки други строго суди,
ти гази свуда као преко рана, 20
погледом свега ти се благо тичи,
као што се болесног човек тиче сина.
Рањаве су и наше очи:
тек смо измилели на светлост дана
из подрумских дугих тмина. 25

Ти благ буди. Ми смо газили
преко затегнутих жица,
преко угарака и оштрице мача.
Ти песник си, и благ буди;
ти знаш како се без спотицања 30
тешко корача
и преко утабаних људских путања.

Међу нама је живео туђинац с раном
на срцу живом,
у наше редове су зашли огубани. 35
Ни бекством, ни пушком,
ни оштрим сечивом
од зла тог није могло да се брани.

- Туђин је са суровошћу злог болесника
што зна да су му одбројани дани 40
прегрштима сипао кужне клице
по сваком крају.
Многи и многи су људи огубани
невини као птице
што гладне отровно просо позобају. 45
- Ми жеље своје и крике очајне
закопавали смо у јаме по пољу,
да уходе не чује ухо чије;
наш цар Тројан није имао само козје уши,
већ канце звери 50
спремне да кољу
и отровни жалац змије.
- Не иди још.
Нећемо говорити више о испаштању,
ни данима мрака. 55
Погледи су ти болом ускомешани
као небо кад се брани од облака,
и глас што увек реже
мек као длан жене
кад милује у опраштању. 60
Не иди још,
на раменима су ти као крила
две планинске струје свеже.

ПАТРИОТСКИ РАЗГОВОР СА СРБИМА

- Срби, будимо први у праштању.
Исто толико лежи величине
у речи опроштајној
што зазвони на уснама јунака,
колико ма у којој борби сјајној, 5
ма у којој од битака
где се јуначки гине.
- Тукли сте се као јунаци стари,
међу првима сте били у боју.
У огњевит кремен се стисла 10
ваша душа мека.
Мој народе,
у миру ти освету преко колена преби,
сети се шта су од памтивека
сестра и мајка говориле теби. 15
- Ти први учини да се каже
да је живот сад постао људски.
Први помози да се затворе врата
тамница и казамата,
да савести људима буду једине страже. 20
- Не говорим вам овако као песник или жена,
као Србин с вама разговарам.
Ми били смо увек књига отворена,
ни за кога нисмо имали мисли скрите.
Ко пушку неверну после боја 25
ви злопамћење преко колена пребите
ви мржњу у срца не закопавајте
као у доба роштва оружје испод прагова.
Учинили сте јунаштвом да душман клекне.
Срби, помозимо да се сада рекне 30
да у свету још има људи
људскога кова.

ВЕРНОСТ

- Гајим цвет да те закитим кад се вратиш.
Ничије очи не смеју на њега пасти,
ничије очи до твога повратка.
Нико сем тебе осетити не сме
како му је душа мирисна и слатка. 5
- Пред људима спуштам земљи очи,
чувам их за тебе кад се вратиш,
нека буду пуне као јутарњи зденци,
кад приђеш, у њима радост да захватиш.
- Учим за тебе у потаји песме, 10
нико од људи њине топле звуке
пре твога повратка никад чути не сме.
Запеваћу их тек кад издалека
спазим да ти си ми испружио руке.
- Смири напаћену душу, смири, 15
чувам срце до твог повратка.
Сва патња, ма како да је дуга била,
тад чиниће ми се да је била кратка.
- Загрљај наш биће дуг као чекање,
биће дуг бескрајно. 20
Узећу те у сутон на своје груди
и пустити тек у јутро сјајно.
- Гајим цвет да те закитим кад се вратиш.
Преда те с цвећем увек ја пожурих.
О, биће опет хиљаду дана среће 25
после хиљаду сузних и штурих.

САН О ДОМАЋЕМ МИРУ

Не сањам више да ми доносиш цвеће
ни под прозором певаш песме пуне јада,
хтела бих само топлих људских речи,
кад опет преко истог корачимо прага,
док ноћ напољу пада 5
и јесења сипи влага.

Не чезнем више да се од љубави преда мном клечи;
као девојка кад мај стиже,
о домаћем миру ми се сања:
у сутон ја да упалим свеће, 10
ти на огањ да набацаш грања,
и примакав се огњишту ближе
да се сећаш бојева, туђине и робовања.

Не сањам више да ме водиш у поља,
не желим љубавне изјаве књишке. 15
О, још једном само да дођу времена боља,
да заједно опет седнемо за сто,
ти да исечеш свежи хлеб на кришке,
а ја да наспем у сланике со.

Још једном опет да будеш у дому уз мене, 20
још једном да поделимо залогаје
и обичне људске мисли:
њива црница колико пшенице даје
и чиме се лече у рату добивене
сете, грудобоље и протисли. 25

О скромној људској срећи ми се сања,
да опет једном вратиш се из рата,
у дому своме да будемо сами.
Пред прагом нашим у јесењој тами
да остану све немани рата, 30
све зло што нас давно дави,
да утонемо у свакодневни живот као мрави.

УДОВИЦА

- Где враћају се сви с далеког пута,
давно невиђеном дому сваки хита.
И сви су мени ти осмеси страни,
сва та весела и кликтава свита.
О, нисам знала да се људи смејати могу 5
кад крви још има на недавној рани.
- Последњи већ стижу стаса погурена,
заплећу ноге уморне и журе.
Свак ће понеког ноћас дочекати.
О, заборавила сам како људи јуре 10
кад у жуђене иду загрљаје.
- Дочекала је ноћас из даљина
сестра брата и девојка младића
и жива мајка загрлила сина.
И нигде између свих тих срећних бића, 15
нигде твојега да угледам лика.
- Сваки час из таме ено човек ниче,
у загрљај понеком свак уморан пада.
О, заборавила сам како се у срећи
може да кличе, 20
како се буде срећан изненада.
- После толико тешких ропских дана
биле би ми слабе руке
и да сноп дигну среће,
а како ће однети ову пустош и мучења ова, 25
тежа од земље тешке и олова.
- О, твоје добре, моћне руке где су,
да ли сад негде у туђини труну?
Оне би једине могле да понесу
сад моју душу очајања пуну. 30

ОБУДОВЕЛА НЕВЕСТА

Пусто је у мени и све јеца,
сломљена су моја крила,
погинуо је онај с ким сам
из невестинске чаше пила
и с њим сва наша нерођена деца. 5

О, осећам било би их много
као у птице птица,
целу би, чини ми се, земљу преплавила
и сва би била његових зеница
и сва осмеха његовога била. 10

Било би их као на ружи цветова,
као на младим трешњама трешања.
Кад год се спусти час туге и снова,
душа ми о њима сања. 15

О, што не стиже да дигнеш на свету
себи рој радосних, живих споменика.
Били би сви слични теби као цвет цвету,
били би сви твога стаса и лика. 20

Око мене би сад деца трчала,
твој поглед би у њима горео смерно,
душа се у њима твоја умножила;
и као великој звезди звезда мала
сва слична била би теби неизмерно.

ДЕВОЈКЕ-ВОЈНИЦИ

- Сине, кажу сред горе
пуно је девојака
што за слободу се боре.
Тако те видела мајка,
ниједне не увреди, 5
проклели би те, сине,
моји увојци седи.
- И њу је ко ја твоју сестру
родила нека мати.
Тако те видела, сине, 10
на сен јој немој стати:
и она је пошла да гине,
и можда ће је мати
премладу оплакати.
- И молила га сестра: 15
У бој сад идеш, брате;
пуно ће девојака
борити се уза те.
Тако ти мога лица,
нека ти свака буде 20
по једна од сестрица.
- И оне имају браћу
што за њих негде стрепе.
Тако ти младости моје,
ниједне не жалости, 25
а после рата и боја
најхрабрију поведи
да снаха буде моја.
- И отац је крочио за њим:
Чујем девојака чете 30
чуда од јунаштва чине.
Нека ти буду свете
као сама наша земља,
као сама слобода, сине.
- Ако заволиш коју, 35
ништа јој тамо не реци,
не реци то у боју
око вас док прште меци
и тиште рањеничке ране,
већ дому је своме води 40
слобода када гране.

РАЊЕНА ПАСТИРКА

Пастирка рањена лежи,
пушка је блажи у ноћи;
– Пусти гласа, уздани,
никога близу нема,
уздани па ће проћи 5
као да је на рани
десет благих мелема.

Зачуше рањену срне,
стрчаше с брда на брдо,
по пет се наједном згрне, 10
лежај мекани стеру,
зеленом маховином
облажу стене тврде.

Другова јоште нема,
непријатеља гоне 15
у незнаној смеру;
а пушка даде гласа,
слетеше голубице,
те бистре сузе роне,
девојци рану перу. 20

Жеђа се рањеници,
заиска капљу воде,
а пушка диже буну,
глас даде ветру, птици,
птица на поток оде, 25
донесе воде у кљуну.

Крв опет поче да лоши,
разлива се по трави;
а пушка звати стане,
дођоше љутице мрави, 30
попише крв са ране,
престаде да крвави.

Давно је прошло вече,
девојка нема санка,
те пушка жени рече, 35
са гора, са дубрава,
јато се за јатом стече, –
рањену не успава
ни птичја успаванка.

ПЕСМА О ПОГИНУЛОЈ ДЕВОЈЦИ

Пала је девојка у гори, у боју,
над њом се младо замрсило пруже,
лишћа покиданог на њу киша пала,
замрсило се планинско беспуже:
имеле, имеле 5
врх ње очи свеле.

Пала је девојка у гори, у боју,
дозивају је другови и траже,
неће ли се опет откле одазвати,
звезде све листом изишле на страже, 10
и птице, и птице
све у извиднице.

Сви су се вратили, само ње још нема.
Траже је по трагу војника и срна,
фијуку метка и хујању ветра, 15
испод бусена, и жбуна, и трна,
испод павити –
неће ли ту бити.

Сви су се вратили, само још ње нема.
Слазе другови до далеких места, 20
у зле јаруге где опасност спава,
у помрчину непроходних честа,
траговима рана
и врана и врана.

И сваки се сећа, и сваки се сећа: 25
била је пушка њена увек љута,
у гори најбоља била њена чета.
И свак помисли у дану по сто пута
на њено лице –
тихе трепавице. 30

СУМЊАЛИЦАМА

Ви што мрзите и сумњате у чињенице, у снове, у речи, што не верујете ни своме сину, ни својој кћери, што не видите домовину	5
како расте и како се лечи, што се смејете туђој вери; сви ви што мрзите и што сумњате, што проричете пропаст скору, пустоловином зовете светла прегнућа и мраком зору,	10
што не поштујете ни дело чији темељ крв је залила врућа; сви ви што тврдите да локомотиве никад неће проћи омладинском пругом, да ће се срушити мост иза моста, јер није зидан руком стручном, што говорите о свему с лажном тугом и пакошћу жучном,	15
пођите ипак на ту пругу да невиђене видите слике! Брже него до Америке, него до туђинских хладних мора, тамо ћете стићи, –	20
само једра треба на срцу дићи, и волети мирис домовинских зора. Видећете је крај себе живу и поток челични захуктали, и цвећем искићену локомотиву, путнике из Шамца и Сарајева, –	25
и као свици варница плева сваки час се гаси и пади.	30
Окушајте јој рођеном руком чврстину и својим оком згледајте лепоту, а тада и без ваше воље лепота њена ће стати да вас дира, и појмићете како љубав боље него цемент икоји цементира.	35
Таква ће вам радост тад бити дана да радујете се уза свог сина,	40

- да схватите како има грађевина
лепших него све што зидају странци,
срца у темељ узидана
да чвршће стоје него камен-станци.
Али с мржњом и сумњом на тој стази 45
не стојте док вам је глава жива,
не стојте кад чујете точкове брзе,
јер страшније него сви возови страни
та цвећем окићена локомотива
с песмом на уснама може да згази 50
све који сумњају и који мрзе.
- И сваки се сећа, и сваки се сећа:
била је као цветна грана млада
и као метак одлучна и брза,
и будила се хуком водопада, 55
а сада спава
у сенци букава.

ЈАГАЊЦИ

Ви што само за рудна блага наше земље знате,
дођите да видите наше пролеће
испод Медведника и Каблара
како цвета цвећем мартовске јагњади,
како се беле од ње предели млади, 5
како пропланке и лугове немирно шара.

Дођите да видите наше младиће
испод Каблара
који су расли покрај пушке,
чије су речи и црте мирне, мушке, 10
као сечива стара, –
како с милоштом првих чобана
истерују стада на стазе,
како се стуже кад цвет бели згазе –
јагње мартовско од недељу дана. 15

Дођите да видите како се изражава
наша стидљива нежност немушта,
како тек прогледало јагње прозебло
војник дигне из росних трава
и у недра топла себи спушта. 20

Ви што причате о суровости
наше девојке што бомбе баца,
будите с пролећа код нас гости
и гледајте њено лице када седи
у белом венцу од јагањаца. 25

Гледајте је, док заљубљена у врту ради,
како као птице распеване
с чежњом ослушкује у мартовске дане
детињски благо дозивање јагњади. 30

Ви што су вам само позната 30
рудна блага Бора и Мајданпека,
завирите у нашу душу, пуна је злата
и на копаче чека, чека.

Завирите у наших душа налазишта,
према њима сваки мајдан света мало значи, 35
све злато наше земље није ништа.
Завирите у наших душа налазишта,
ви далеки злата истраживачи.

БУГАРИМА

Дођите нам, дођите нам у походе,
као да ће нам се вратити из света
брат за кога смо веровали
да је на бојишту пао;
биће нам као да је из помрчине 5
читав један свет на сунце
опет васкрсао.

Браћо, дођите нам!
Дивовском снагом љубави смо одваљали
некуда Суву планину, 10
Родопе Авали својим срцем смо примакли,
заборавили смо заваду и горчину,
чаробном палицом братства
сву земљу такли.

Дођите! Видећете да није 15
како су причала наша господа;
по злу и добру ми смо исти,
исту нам тугу песма крије,
исти нам пастири, исте фруле,
хлеб и со исти, 20
иста планинска бистра вода.

Дођите у земљу српских песника,
у земљу патницу као и вашу.
Девојке наше вас у коло зову,
зову вас на песму у време моба. 25
Крените, браћо, у госте листом
као што смо давно у време сеоба
на Балкан сишли.

Дођите у шуме богумила!
И наши су очеви волели да ору,
а морали су ићи да гину. 30
Дођите на њиву српских сељака,
и она је као њива ваша
вечито крвљу топљена била.

И нас свет зове Балканцима. 35
И ми смо земља псовке, незнања,
изрованих путева, воловских кола,
земља побуна и опанака.
Дођите у српску земљу бола.

- Дођите! Љубављу удружени 40
порушићемо све што нас дели,
покидаћемо бодљикаве жице,
да све међу нама буде свачије
као мисли што свугде круже,
као пролећа мириси и руже, 45
као реке, као птице.
- Дођите! Чиниће се
да нам земља расте,
да се удвостручава,
да дубља постају 50
над домовином небеса плава,
да се нешто светло догодило.
У радости чиниће нам се
да се изненада, преко ноћи,
још седам милиона Словена родило. 55

РУСКИМ ПЕСНИКИЊАМА КОЈЕ САМ ЧЕЗНУЛА ДА ВИДИМ

- Знам сад, загрлићу те једног дана,
Ахматова, драга Ахматова Ана.
Војници твоје домовине су као олујом
широм отворили врата,
да човек код човека и песник код песника, 5
да брат жељени код брата
слободно ићи може
из најудаљенијих земаља,
са других континената.
- Руским ћу те поздравом срести, Алигјер Маргарита, 10
у земљи где руски сад слободно
говори се и чита.
Војници домовине твоје
као брдом упаљеног праха
дигли су у ваздух све бране. 15
Сад песме о смрти Зоје,
сад јата руских песама
без скривања, без страха,
долетети могу к нама.
- Доћи ћеш, доћи, Вера Инбер, и ти. 20
Постаће још тешње, још људскије нити
што ме с тобом вежу.
Провешћу те дуж улица
куд је девојка руска детињег лика
усправно прошла на оклопљеном топу, 25
где као сунце су засијала лица
спазивши првог рускога војника,
и љубиле дрхтаве усне старица
првог совјетског тенка стопу.
- Биће то радостан и тужан празник, Ана. 30
Водићу вас где леже цвећем завејана
срца војника Црвене армије.
Као препланула наручја сељанке
топло их наручје наше земље стиска,
и ничу над хумком већ воћке ране 35
засађене руком мајке које,
и девојке младе ту у сутон стоје
замишљене и уплакване.

Сад знам, видећу вас све, Маргарита.
Чак до пред Москву у сретање 40
срце ми нестрпљиво пред вас хита.
Али они, од мене вам много ближи,
што леже већ у младо обрасли грање
не могу пред вас проћи ни крока.
Они што су и због ове радости пали, 45
што су нам даровали ове дане,
кад ми се будемо радовали,
ћутаће као ватре запретане.
И стегнућемо руке тад, Маргарита.

БАЛКАНАЦ

Не стидим се што сам,
како ви велите,
варварин са Балкана,
гла прљавштине и буре.
Чућете сад, 5
и код нас има неке
вама непознате културе.

Ви прво испитујете и сумњате,
далеки сте и од рођених синова,
за трезу своју 10
не посадите сваког туђина;
ви можете да пијете
а да сваком не пружите
чаше вина.

А код нас су још стари обичаји груби: 15
ми пуштамо свакога под своје слеме,
код нас се још и с намерником љуби,
код нас се подвизи због гостољубља чине;
код нас сваки човек има
читаво племе 20
пријатеља и родбине.

Ви, доиста, имате
неколико милиона Христових кипова,
на сваког човека по једнога,
имају га друмови и поља, апсане и школе; 25
а код нас, кад људи верују у Бога,
у себи га носе,
и тихо му се,
скоро у сну, моле.

Ви, истина, за сваки кут живота 30
имате справа и машина,
све сте срачунали и све знате,
изуми ваши су за дивљење;
а ми још имамо старинске алате,
али све је код нас још здраво 35
и природно као глина:
и умирање, и рађање и живљење.

Ви имате читаве збирке
правила и наука о слободи,

о свему се код вас пише и приповеда; 40
али ми и по неписаним законима
слободно живимо
и неког природног држимо се реда,
слично огњу, ветру, и води.

Код вас је, збиља, све тачно прописано, 45
како се једе, говори, облачи;
а ми, кад говоримо, вичемо
и машемо рукама,
и чорбу гласно срчемо,
и у рукавицама смо 50
као на мукама.

Све је код нас заиста просто:
обућу носимо од свињске коже,
пуно је код нас сељачких 55
навика и ствари;
и краљевски преци наши
доиста су били говедари.

Народ наш, збиља, у гневу може да коље,
руши и пали;
али ми нисмо они што смишљено тлаче, 60
ми не сматрамо да је свет цели
наше поље;
ми не бисмо поднели
ни урођеник прашумски да због нас плаче;
душа је наша пространа, 65
иако смо бројем мали.

ОСЛОБОЂЕЊЕ

- Заувек је прошло време
кад је човек могао женине снове
до миле воље шамарати,
а да их она опет за њега сади,
и да међу њима буде 5
и светлих и румених;
кад је могао сурово да их чупа,
а опет да остане
у срцу њеном вољен
млади женик. 10
- Заувек је прошло време
кад је човек могао по сенци жениној
чизмама газити,
коло по њој с другима водити,
а њу вечно приковати уза се; 15
кад јој је могао петом
на срце стати,
а она око њега морала
опет да лебди,
да га прати. 20
- Прошло је време када је могао
о све се њене молбе оглушити,
сва згазити обећања,
а она морала до гроба држати
речи задате, 25
и бити пуна радости,
милоште и поуздања.

ОСЛОБОЂЕЊЕ ЦВЕТЕ АНДРИЋ

1

Низ неодређених имена
носила је она до овог часа:
надничарка, преља, Богољубова жена;
сада Цвета Андрић, из Бранковине,
Српкиња, југословенског поданства, 5
иде у општину да гласа
и чини јој се да су њена
свег села широка пространства.

Сваки коме се хтело до сада
мењао је судбину овога створења, 10
мањег за сваког него трунка сива;
сад Цвета Андрић може
судбину земље да мења
и поносито гази преко њива.

Мислили су 15
да је преља испод Кичера
створена само вуну да преде,
и стада да тера,
да меша прегршт узаврелог граха,
и пред сваким да стоји 20
пуна понижења и страха.

Мислили су да Андрић Цвета
створена је само да слуша,
да туђе жеље услужно погађа,
као женска глава, 25
да њој су заувек овде одузета
сва људска права
сем права да ћути, ради и рађа.

Сад усправно корача она
преко црнице натопљене кишом, 30
као крилима ношена хита сада
и сећање као кудељне испреда жице:
живела је на дну многог људског јада;
а сад осећа се од свих вишом,
порасла до широке 35
неба шаренице.

Чини јој се да гледају је са свих страна
шуме јесењу орошене,

поздравља је са сувара јато врана
дичући грају,
стадо кметово задивљено у њу блене;
све мртво и живо
радује се њеном доживљају.

40

2

- Проговориће, проговориће она
после толико немих лета,
и зато као на крилима хита,
проговориће Андрић Цвета.
Нико јој више неће рећи: 5
„Пути, ко тебе пита.“
- А могла је од пожртвовања да се сатре,
да пружа свугде руке што блаже,
да кротка буде као бубица скрита,
да гори огњем ма које људске ватре 10
и ма шта паметно да каже;
као бич јој је фијукало над душом:
„Пути, ко тебе пита.“
- Била је девојка што чезне и сања,
богата милоштом 15
као росом јутарња трава,
невина као дубоки кутови луга;
а није имала ни права
да сама изабере друга
коме ће поклонити прва миловања. 20
- И онај коме је децу дала,
и све богатство младога живота
као некошено поље,
ни погледом јој није кад рекао хвала
ни потражио за што одобрења. 25
Ту заплака се њено сећање,
као да је нож под срцем коље.
- Сад Цвета Андрић стазом хита
пуна бриге
у одговору да не погреша. 30
Цела сад земља је за савет пита,
и то што рекне
писано биће у велике, важне књиге.

3

На прво гласање иде Цвета
и чини јој се како већ види
низ ковчежића од дрвета
и на сваком имена нејасне шаре,
и крај њих свечане одборнике 5
и општинаре.

И туга је поново обрвава,
стидљива туга сеоских жена:
ниједнога више слова
не може сада да се сети, 10
и неће погодити имена права
доле учети
бројки, људи и имена.

А чини јој се, ако згреши за длаку,
зло неко ће на земљу да се доваља, 15
и њој однесе права стечена,
слободу сваку;
биће опет само надничарка, праља,
Богољубова жена.

Корача и мисли без предаха, 20
пуна дотле јој незнане бриге,
незнаног страха:
чини јој се, ако погреша она једина,
пропашће све село и та земља,
којој је родила три кћери и сина. 25

Кидисаће на земљу војске туђе,
као ројеви из осињака,
догодиће се страшне пометње;
сатрће домовину каква сила јака
као град јунски усеве летње. 30

Као да је на њој остао завет,
прикупља сву душе исконску снагу:
сачувати мора земљу драгу,
за коју је толико сеоских младића
пало, за коју су у гроб легли 35
Драгомир Соврин и Јованин Мића;
за коју су девојке изгинуле многе,
и толике тешке мучене муке,

- за коју су дали оба ока
многи и остали без деснице руке, 40
којом су пошли да је свете.
Чини јој се само њеној бризи остављена
сва земља широка,
као да је њено у колевци дете.
- Пуна брига корача Андрић Цвѣта, 45
хтела би да се не постиди
сада када њу надничарку
из села забита,
коју нико за мишљење питао није,
цела земља на савет зове 50
и за мишљење сада пита.

4

У општину се слегло море света
 као ниједног дотле дана.
 Стигла је, лица обасјана
 и срца одлуком примирена,
 на гласање и Андрић Цвета 5
 и стала покрај других жена.

Бринула се она пута цела,
 и сад се више не брине, не стреша:
 одлуку је она давно донела
 да се ни пред ким не постиди: 10
 ковчежићу ће оном и она прићи
 коме буду пришли инвалиди,
 што су себе део земљи дали,
 коме буду пришли најхрабрији
 у селу младићи. 15

Гласаће, гласаће с онима што су
 као змије се грозили туђина,
 што дали су децу за родну груду,
 гласаће где мајке
 гласале буду 20
 што земљи су дале јединог сина.

Кренуће оном ковчежићу где крене
 низ првих људи из њеног села
 који су ишли земљу да бране,
 којим је преко седам брегова, 25
 седам долина
 уз друге жене
 и она носила рубља и хране.

Гласаће с душевним, њу убогу
 који су сматрали за човека, 30
 који пред сваку правду могу
 мирно стати
 чија је душа била у боју
 као мач љута,
 а у миру као мелем мека. 35

Гласаће, гласаће она где буду
 гласали убоги и аргати,
 где буду усталци гласали најбољи.

Сутра већ цела земља ће знати
шта је срцу њиноме у вољи. 40

Лице јој је сад мирно и сјајно
као кад са душе се терет свали:
гласаће с онима што су о Русији
причали потајно,
и у победу њену веровали. 45

Цвета Андрић се осећа једнака
са најбољим људима земље своје
и одговорна као да је
њој само она на старање дата;
први пут у животу личност права 50
и велика као да сама решава
судбину људи и континената.

ОТАЏБИНА У ПРВОМАЈСКОЈ ПОВОРЦИ

Промаче коњаник на зеленку, па други, па трећи на коњу белу. Носе на челу сунца чепенку, сунца ките	5
ударају их по плећима. Иду за њима девојке вите, сишле с Романије, са Триглава, са Јастрепца и Дурмитора, носе ивањске руковети, мирише градом поље и гора.	10
Хиљаду младих ногу ступа, чини ти се, није стопа, него снажна полетна рука камен копа.	15
Чујеш удар чекића, пијука, замахују што игда могу, чујеш хиљаде младих ногу као једна све кораче. Слушај, слушај нашу слогу, њено срце тако бије, и још снажније и још јаче.	20
Где су над човеком сад насиља, животи људски слични робији, у чело уперене цеви пушке? Трешти домовина од снаге мушке, од девојачког пева миља, радост хоће срце да пробије. Слобода домовину благосиља.	25
Где су сад немачке тешке стопе, где земља њима угажена, где поглед њихов што трује и сикће и срца леди? Онде где си падала пуна рана сваког трена, омладино, сад коло поведи!	30
	35

Промаче с песмом девојка борац

кроз ветар и мирис мајског биља,
као кад је пошла у битке,
на Ђурђевдан, уз развигорац,
уз два брата, два окриља. 5

Чини ти се, видиш рањена пада
и за срце се руком хвата
ко сна да је тешког на њему мора.
Кроз ватру, испод пушчаног града,
јуриша војска снагом вихора. 10

Стид је јунаку не погинути
за земљу за коју у јутро рано
и девојка млада уз песму гине.
Постој, у детињству још згледано,
девојачко лице отаџбине! 15

Пролазе са живима погинули –
много их има: језде, језде.
Могу ли до краја дана проћи?
Пролазе редом планинске ноћи
кад су мртве очи гледале звезде. 20

Ко би могао не волети
земљу чији је сваки кутак
и час: борба, страдање тешко.
Постој, постој, још који тренутак,
ти, отаџбине лице витешко! 25

- Стара чобанска песма је ово,
балканских брда поклич стари.
Долазе Метохија и Косово,
долазе Срби и Шиптари.
- Послушај, послушај Косметовце! 5
Заједно они су у борбу ишли,
заједно чувају Косовом овце
и земљу ору,
из истих захватају кладенаца,
исти облак роси њихове њиве, 10
иста се пшеница у земљу баца.
- Ено отвара нарцис на Шари
милионе белих окаца,
а теби се чини,
пасу на планини 15
стада оваца.
Чују се далеки гласови трубе,
а теби се ствара
блага блека
по планинама расутих јагањаца, 20
пролећна балканска песма мека.
- Почуј покличе старинске сада:
иду младићи да се рву,
да се бацају камена с рамена,
да скачу као у доба стара 25
преко ватара.
Иду девојке да захвате
још неначету воду прву.

- Девојке поздрављају беле дане,
небо и сунце и ливаде.
Девојке с Косова и Мајевице
откривају сунцу чело и лице.
- По други пут се рађају оне, 5
гледају задивљено земљу Босну,
воду Ситницу и хучну Дрину,
гледају задивљено домовину
окупану у јутру росну.
- Гледају оне домовину 10
први пут без мрене преко ока.
Домовина стотине има гора,
стотине гора Мајевица
и безброј река и потока,
кротких Ситница, хучних Дрина, 15
и свуда стада, и свуда птица,
и свуда жбуња
као у густим шумама Босне.
- Гледају оне домовину, 20
градове, куће инокосне,
сплетове стаза, густих живица,
ливаде мајске што се злате.
Девојке скидају велове с лица,
бацају низ ветар, у неповрате.
- Као да сад први пут чују, 25
слушају оне домовину:
онде ветар кроз кланац продре,
онде слап се у понор слама,
и свуда шуме планине модре,
пуне прича и песама, 30
ко Косово и Романије кланци.
Девојке скидају вео с лица,
пружају ветру да га баци.

Преко пашњака и преко жита

Соча се излива из корита
и пева, пева,
чује се до Рудника и Сарајева.

Где си, Симоне Грегорчичу, 5
да чујеш Сочу пуну смеха,
да чујеш говор словеначки!
Звони слободно уз реч руску,
уз говор Хрвата и Србина,
уз говор Пољака, Бугара и Чеха. 10

Народ у нашој отаџбини,
и да је мајушан као рој пчела,
из дуба стара,
као чворака у често јато,
на свом језику има права 15
да књиге пише, разговара,
да завичајне песме пева.

Где си, похорски батаљоне,
да чујеш песме својих крајева
како Београдом радосно звоне! 20

Земља може малена бити
као купа шумских мрава,
као птичје гнездо на грани,
у отаџбини нашој има права
да својим се опаше границама. 25

Где сте, изгинули партизани,
где си сада, хероју Стане,
да у слободи живиш са нама!

Певају Македонци језиком оним 30
којим довикују овце на Шари,
којим управљају и буде дете;
књигу на своме језику уче
Мађари, Шиптари, –
код нас реч ничија се не сме да гони.
Где сте, сви земље слободари, 35
где сте, изгинули милиони!

Ево Србије и мајских уранака

по шумарцима покрај река;
ево барјака
црвених као крунице мака.

Ево Шумадије и чобана: 5
јагањци, говеда, ноге босе,
јагорчевине прве клице;
ушне шкољке, круне кукурека
пуне росе,
роса се ниже на трепавице. 10

Ево ракова испод белутака,
воденог круга изнад вирова,
под брдом витла воденица.
На мед мирише млада зова,
у воћњаку гнездо сеница. 15

Ево Србије мркога лика,
ево њезиних вајата, гуња,
и уза страну танког путељка;
ево њезиних узданика.

Све ти се чини, 20
хајдук-Вељко до хајдук-Вељка
уз нове јунаке улицом корача,
Танаско Рајић на руском топу,
ускоци, хајдуци.

Где си, Вуче, 25
да чујеш ову одсечну стопу,
да видиш коњанике у галопу,
да видиш барјак букти у руци,
да видиш нових барјактара,
нових хероја, са Дрвара, 30
са Јабланице, са Прозора,
нема им броја, нема им броја!

После толиких патњи и мена,
и окршаја,
заједно ево Јужних Словена, 35
непробојноме слични зиду.
О Русији се опет певају песме
непеване годинама.

Где сте сада, Стане, Шолаја, Ковачевић Саво, да их запевате и ви с нама!	40
Где сте, по тамницама помрли сужњи, за достојанство, једнакост људи, где сте редом, борци Словени Јужни, да видите народа и весеља:	45
иду песници покрај орача, приповедачице покрај преља, покрај писара војник корача. Поворка дуга, ко да се протегла	50
од првог на њиви дрвеног плуга па до плугова тешких машина; од првог жишка, првих развоја и вретена до фабрике, до сунца електричнога, од средњовековних пепељуга до војника-жена, до жене-друга.	55

- Подиже девојка светли рубац,
први, други – други, трећи.
Можда галеб поврх речног сјаја
на сунцу блесну
и протече поток жуборећи. 5
- И зато је погинуо Матија Губец,
да сеоска девојка посред града
прође поносно дигнуте главе
ко преко ливада
и кроз шљивике плаве. 10
- И зато су погинуле девојке-јунаци,
да сеоска девојка буде једнака
са свима девојкама у домовини,
да може пуна достојанства
стати пред државника, пред јунака, 15
проћи кроз отаџбине сва пространства.
- Девојко мила,
када се будеш удомила
и родила сина,
у сутон зимски, у Загорју, 20
запевај њему:
како је лепа домовина,
како је лепа и пребогата,
пуна младости, пуна крила,
пуна злата 25
што на њивама плодним роди
од земље Бугара до Хрвата.
- Кад с њиме са њиве пођеш кући
посред сеоског мирисног мрака
и жуборења, 30
запевај му о борби јунака
са Похорја и са Прења,
с планине Таре и Козаре,
омрзни му издајице и усташе.
- Опевај, опевај све наше борбе, 35
победе наше.
Запевај му о мајкама
што су кроз тамничку прошле мемлу,
помрле на стрелиштима,

да свако дете радости има,
да зла се затру у свету клице.
Опевај, опевај сву нашу земљу,
јунакиње помрле на мукама,
све њиве смрти и тамнице.

40

Јесмо ли то благо закопано

у земљи дубоко десетхвати
изненада јутрос ископали,
те нас радост ова гони луда?
Носе ли то Срби и Хрвати 5
у очима јутрос место зеница
по неколико сунчевих грудиа?

Чини ти се, из самога срца расту
та јата белих морских птица,
та бела недра, 10
та сунчана крила једрилица,
та једра, једра.

Чини ти се, сунце из кабла пљушти,
мирише и копно на дно мора,
на јод, на буру, на крљушти, 15
и тај је мирис сладак и крепи
и све до северног мора плави;
миришу пелен и жутиловка.
Корача улицом нараштај лепо,
нараштај здрави, 20
купа се у сунцу отаџбина.

Где је сад немачки бес и псовка,
и надувена сила њина,
где је лукавост Италијана!
Где издајство, потвора, отимачина, 25
где је сад мора ропских дана!

Где је гроб простран ко луг крај реке,
где су вешала и стрелишта
и насилник што се обешћу паше,
где њиме надахнуте наше свађе! 30
Где ропство сиромаша богатима,
где зеленашке законске крађе!

Ништа, ништа,
нема ништа од свега тога.
Небо наше 35
никада није било млађе
ни тако пуно звезданих тока,
и тече слога
и милионе има притока.

- Таласају на ветру Војводине 40
 мора златна,
 висока човеку преко паса,
 недогледна мора златних таласа.
- Војводино родна, благодатна, 45
 ти се као јулско небо светлуцаш
 кад падне вече,
 у теби свака сунчана зрака
 по хлеб пече.
- Чујте точкове воденичне, 50
 гледајте млива вејавице,
 као у зимској планинској ноћи.
 Гледајте у шакама сваке жене
 хлебове златне, хлебове пшеничне,
 као на сунцу испечене.
- Заувек су ишчезли гладни дани, 55
 кад су поља наша стајала пуста,
 под небом сињим,
 кад су нам Немци, Италијани,
 отимали залогај с уста,
 један једини. 60
- Где су сад они;
 где тугорство великих сила
 над малим, угњетеним народима,
 где њихов локот на нашем дому,
 руднику, мору, каменолому, 65
 где њина пљачка!
- Где је грамзивост богаташа,
 где су сад понижени људи без рада!
 Чује се песма жетелачка 70
 низ поља наша,
 снопље пада,
 пада снопље поврх равница,
 и теби се чини Војводина
 светла, огромна хлебарница.

Гледајте, отаџбина је опет пуна младости, снаге, полета без краја. Ступају низови градитеља, земље вајара.	
Сваки што ту иде понешто зида, понешто ствара, сваки је по један од темеља.	5
Сваки што ту иде по једна је нада, сваки по једна узданица. Сваки препреку, отпор свлада, земљи поклања занос млади.	10
Свакоме бије светлост с лица као да сунчеве дворе гради.	
Мравињаци ће израсти у дворе пуне ватара, пуне звезданих одблесака. Сваки што ту иде чврста корака од кривињара градове ствара.	15
Калеми свуда ће нићи питоми украј пута место дивљака. Сваки што ту иде накалемиће по сто чокота, сто винограда сто воћњака.	20
Сваки што ту иде једна је нада.	
Сви што ту иду знаће да претворе речне матице у руке дива, у крила јака, у живе воље.	25
Светлошћу и љубављу обасјаће све до последњих заселака. И биће сваког дана све боље.	30

ОТАЏБИНО, ТУ САМ

I

*Посвећено Душици Стефановић
младој научној радници, стрељаној под
немачком окупацијом у октобру 1941. године*

- Ћутите тренутац, грмуше и ласте,
чија срца прва јесен тугом пуни,
нека тишина дубока нарасте
ту где простране отворише јаме
Немци, најамници њини и шпијуни. 5
- Утишај се, ветре, два јутарња трена,
ветре октобарски у гранама зова,
у крчевини брестова и клена,
у овај час је смртно погођена
она на стрелишту с двадесет другова. 10
- Пала је прве јесени устанка,
када је јасно октобарско злато
попрскало гору,
кад се увелико брала лоза ранка,
и жене с децом спремаде да ору. 15
- Остави игру, мали чобанине,
застани овде два кратка тренутка,
посматрај како жути прво грање, –
овакво јесење било је свитање
кад она, чобане, занавек заћута. 20
- И ви, људи, чији домови се диме
покрај јајиначког крвавог стратишта
који сте чули последње речи њине,
ћутите, ћутите тренутац у име
целе домовине. 25
- Можда ћете зачути песму, речи:
брда у јесен понављају јеку,
чује се давни митраљески пуцањ
и глас један млади у томе одјеку:
„Отаџбино, ту сам!“ 30

- Пред Универзу коњица дотопта,
звекну као гвоздена леса,
и у сјај прозора одакле студенти
насиљу прете
за опомену пуцањ скреса, 5
диже се дима бела лопта.
- А младост пркоси, пева, лупа,
као да скида себи с врата
времена лоша.
Ој, што су јаке руке студената! 10
Ој, што су громка грла у бруцоша!
- На једном прозору по стотину глава,
по сто смелости у пркосу.
И пуцањ у димњаке опет осу,
и бука слична непогоди 15
опет се диже
као да у срце најдражег друга
метак згоди.
- На прозору природњачког семинара
омалена девојка црнпурста 20
ниче тада.
Подиже прамен што на чело пада
и часом као да затрепери, заста.
И коњица се стиша изнебуха.
- Девојка гледа: знана лица наша, 25
могла би последњи комад круха
да ти пружи,
да кришом одвежу робијаша,
да се растуже
кад замирише однекуд паша. 30
- Да је само отаџбине што би знала
од сваког човека да створи друга,
у којој срце окрилати;
отаџбине која не би могла
с метком и псовком 35
пред школу стати.
- Да је само слободе оне лепе
где ни пред ким људи не дрхте од страха,

нити гоне друге да од њих стрепе,
где мисли беже из окова, 40
где има снова;
да је да се свачије ропство
укине сместа, из замаха.

„Слободе!“ она готово завапи,
светла, крилата од полета. 45
И свак осети
у том часу:
за све што каже она ће мрети,
дати се до последње капи.
Како је другови погледаше топло! 50
Како је псовка војничка засу!

- А тамо опет звекет и фијуци,
топот кошита,
птичја писка;
полиција држи пушке у руци,
грађанин уплашен хита, 5
уз плот се тиска.
- Падају књиге на главу коњаника,
лењири, у шпиритус потоњени раци,
полици, змије;
неко кутију креде, глобус неко 10
кроз прозоре баци;
из боце неко мастило лије.
- Уз бујицу псовки и погрда
полиција јури право на школу;
тргла камцију, 15
сабљу голу,
кошита коњска о праг бију,
ломе се улазна врата тврда.
- А река студената надолази стално,
као водопад хучи са спрата, 20
обара клупе, ломи шарке,
с полицијом се голорука хвата:
чини јој се руши вековне неправде,
насиља и варке.
- И девојка црнпурста иде 25
право онамо где се полиција
са студентима рве, бочи,
где се кундаком ломе људске кости,
у име слободе, мржње против сила,
у сусрет ко зна којој опасности. 30
- С полицијом је сад очи у очи.
- „Какву то слободу она још захтева!
Вежи језик цури!“
Два обневидела мржњом полицајца,
усред кратког тајца, 35
песницама јој затворише уста.
Како ускипе гомила од гнева
и на полицију са мржњом појури!

Звекет оружја заглуши људске речи,
измешаше се с рукама ножеви голи,
наста јаук, трка.

40

Зид оружан, сури, девојку опколи,
види јој се само замршена коса,
ко жбун густа, мрка.

- Тамничка чесма учмало каиље,
 а њој се чини још чује буку
 као јуче,
 њу страшне, буновне слике муче:
 полиција наоружана 5
 јури на школу с хиљаду руку.
- У књиге забада бајонете,
 епруветице ломи лаке,
 на пастрвице јуриша с камом,
 диже кундаке 10
 на зверке и птице пуњене сламом.
- Разасули се милиони
 слова сличних војскама мрави,
 испред сурових гонилаца
 у пукотине беже пода; 15
 отржу се лептири са чиода
 и дрхте у страви.
- Кад се једном остваре њени снови,
 мисли малена студенткиња,
 из сна буновног кад се трже, 20
 уместо шуме бајонета
 око школе ће нићи борови,
 чак до прагова школских ће доћи
 мириси цвета.
- Неће студенте гонити жбири, 25
 неће их сатирати тамнице, туче;
 земља ће ићи на прстима
 док они уче,
 да их не омете, не узнемири.
- Тихо ће по мору газити лађе, 30
 разбоји ће лупати тише,
 да научник могне мисао праву,
 жељену да нађе,
 да могне у миру да је запише.
- Кад отаџбина њена једном буде 35
 земља о каквој сада сања,
 све ће страже,
 све војске од ноћи до раздања

бдети над онима који до истине
путеве траже. 40

Гле, неки створац сићушни, живи,
на длан јој паде,
огртач танки сребрносиви,
ту рашири
и лепршати њиме стаде. 45

Прекиде јој те топле мисли,
на тамницу опет опомену;
спази осам малих, модрих квадрата,
зидове што се око ње стисли,
чу ход стражарев иза врата. 50

Ковитлац сећања у сутон је сколи;

из радионице отац кући хита,
мирише на даске, на чамову смолу,
и мати стигла из књиговезнице,
донела неку књигу па је чита, 5
гласно, ко да је тек пошла у школу.

Књига изгледа стара, сасвим стара,
ниједног шареног ни крупнога слова,
ниједне слике као из буквара.
Ружне ли су те књиге за одрасле 10
без икаквих шара!

Мати чита задихано и брзо
и на врата погледа стално –
можда је кога на читање звала?
Много је чудних речи у тој књизи: 15
штрајкови, илегиала!

Али шта то мати прочита сада,
а очи јој као да неком прете:
има људи који увек беспосличе,
којима хлеб сам на трпезу пада, 20
мајки што увек седе уз своје дете.

Има књига у којима се пише
да жена не треба да иде у школу,
да се сувише учених жена ствара.
Мати то чита, сва љута, у болу, 25
и погледом као да неког кара.

Утом неко двапут закуца на врата –
можда су суседи, можда људи туђи –
мати стаде с књигом нешто да барата,
да је на само дно ормана крије, 30
а онда мирно, што може гласније,
рече: „Уђи!“

Сазнала је већ у то доба рано

да у тамнице људи бацају људе,
да их због неких мисли онде бију,
на смрт, и расанак с децом, да их суде,
да неки беже далеко, у Русију. 5

И отац њен је тамо побегао,
једном увече, можда од гонича.
Како јој је њега тада било жао!
Како је већ тада хтела отацбину
сваком добру, светлу као светла прича! 10

Отацбину из које отац не би морò
у туђе земље прогоњен да оде,
да се склања.
О, да јој је, да је и сада слободе
где нема насиља, нема тамновања! 15

Слободе где пушке над мишљу не стражаре,
где за књигама не иду уходе,
где књига ниједна не мора да се скрива.
О, да је слободе
у којој човек све човечнији бива. 20

Да јој је слободе за којом дечаци
чезну кад беже из улице тесне,
спутаног живота!
Да јој је оне ширине чудесне
коју је сањала 25
још мала, украј баштенскога плота.

Да јој је једном слободе бунтовне, бујне,
чија крила вековну паучину пају,
слободе олујне,
да свуд кроз тамнице и кроз казамате 30
начини бучно лудачку промају.

И први пут у њој питање се роди
у тамници тада:
би ли за то чему је свим бићем одана,
за што сад овде у тамници страда 35
и погинути могла једног дана.

- Тако спутана за слободом жуди
и корача као да је когод гања: ићи,
само ићи,
могла је досад крај земље стићи,
а корак је носи опет у сећања. 5
- На обалама Охридског језера
стоје матуранти.
Пред њима пучина као да пламти,
Далеко кроз сјај веслоруки човек
чамац тера. 10
- Докле оком допиреш, рибари мреже
простиру по модрим ливадама неба,
облаци као уплашени беже.
У грању нека певачица пева, –
она погађа је ли кос или зеба. 15
- Професор о науци с њима разговара.
Одлука важна доноси се многа,
дају обећања
будућих писаца, судија, геолога,
о будућности, животу се сања. 20
- Она гледа како рој језерских риба
као мисао детиња правац мења
сваког тренутка,
сад су крај обалског биља и стења,
сад роне до дубинског вртка. 25
- Њу привлаче већ од младости ране
та бића што нису дала никад гласа,
те судбине у себи закопане.
Изучаваће немушти свет река
и језерских таласа! 30
- Јест, још тада је осетила јасно,
на обалама језера Охрида,
измамиће она од њих бар муцање
у поноћ кад месец зида
у води куле и сади сребрно грање. 35
- Измамиће она те рибље тајне,
чуће пратиха шапутања њина,

час уврбати кад уста отвара –
једном можда у стотину година –
белвица стара. 40

Што не може још једном тај час да врати,
да чује другове, разговоре њине!
Није треперила вода тога дана,
није треперио ваздух од врелине,
као њина душа млада, загрејана. 45

Није врелије сунце јулско пекло
него њихове очи пуне жара.
Што не може опет то подне протекло
да врати, да се с рибом у језеру
ћутке разговара! 50

Што нису ту бар рибице из семинара,
месец је дана како се од њих раста!
Шта ли ради пастрмка бобичаста,
да ли ће јој тајну икад ишчупати?

- Јутром мислима у семинар залута,
 где снују пастрмке с ниском од корала,
 као немирне мисли непрестанце,
 где љубимица њена, белвица мала,
 као чунак тка кроз коританце. 5
- Илић, Петровић, другови зоолози,
 стоје нагнути изнад препарата,
 загледани у тај кутак света сури;
 ако и они у оној тучи и бури
 нису стигли тамници иза врата. 10
- Стоје нагнути ту над какву смесу,
 пресек кости, власи, изнад праха;
 а хтели би више полета, размаха,
 хтели могућности
 да радом срећу људима донесу. 15
- И даље друг Петар, техничар, црта,
 линија црна, линија плава.
 Биће то летњиковац мали усред врта
 где ће живети неко који можда
 не воли птицу, ни пчелу, ни мраву. 20
- А Петру је доста планова палата;
 да преобрази земљу он би хтео,
 да кућицу малу, рибарску, од блата,
 претвори у дом светли,
 у дом бео. 25
- И даље у диму стоје хемичари,
 друг Иван, Милица,
 и загледају реторти у данце.
 Ваздух и вода, и земља ту се вари,
 ту се испитују разне убилачке
 силе и супстанце. 30
- А ниједан од њих не жели да изумева
 гасове ратне, отровне твари,
 хтео би да проналази ствари прече,
 хтео би сваки хемијом да се бави
 од које отаџбина може да пропева,
 да човек у човеку друга стече. 35

- И даље другови машинци, замишљени
изнад полуга, точка, локомотиве,
хтели би једном лично да их возе 40
где мајушна селца испод неба живе,
где круже јастреби и где брсте козе.
- Друг Николић, агроном, што је оне
спремао летке
пронађене код ње у рукаву, 45
опет умножава негде у подруму
бунтовне ретке,
опет су му они од јутра на уму.
- А хтео би час пре да у службу људи
стави и камен и глину црвенкасту 50
и просту траву,
отаџбину васцелу хтео би да створи
у црницу која превире и гори,
у њиву где конопљасте биљке расту.
- И сви би слободе где се сваком мили 55
да се на рад баци,
слободе од које ноћи мишљу роде,
а зоре сновима,
као у топла пролећа воћњаци.

- Мисли и сања тако, или се сећа,
и корача као да је когод гања: ићи,
само ићи,
могла је досад крај света стићи,
а корак је само носи у сећања. 5
- Првомајска се песма до ње проби,
по тамничким зградама мину трима.
Куцаје на вратима и глас подругљиви:
„Данас је празник радника и студената,
како би било да те пустим њима!“ 10
- Цела душа опет у детињство крете.
Витичицу прву мајка јој уплела
и црвеном је причврстила траком.
Иду далеко некуд преко села.
Небо јутарње – ливадица с маком. 15
- Мати се жури, за руку је води,
њој ноге од умора постале малене,
у наручје је дижу неке жене,
и сви се око ње смеју и певају
и кличу слободи. 20
- У Кошутњаку говоре дуго, дуго,
и као да неком у говору прете,
учиниће нешто милом или силом,
машу заставом, рупцем, каранфилом,
бацају увис капе и качкете. 25
- Ту је много очевих познаника,
сви су то јутро лепши, поноснији,
сви је мазе и пружају јој руку.
Наједном звиждук неки, не знаш чији,
сви се окрећу према томе звуку. 30
- Сви неколико часака почекају,
па опет певају и говоре држе,
и опет звиждање у другоме крају.
Мати је нагло узима у наручје,
па низ рудину некуд брже, брже. 35

- Кад се једном остваре њени снови,
 мисли малена студенткиња,
 у мраку апсане,
 сваки жижак што сада једва тиња
 у велика ће сунца моћи да плане. 5
- Слобода, као светла вила старинска,
 у кошутњачкој ће живети чести;
 неће више у шуму првога маја
 полиција доћи да се тиска,
 неће децу у шуми пушке срести. 10
- Слобода, попут смеле барјактарке,
 проћи ће једном и покрај те тамнице
 на три корака
 и пронети заставе оне жарке
 лагане као круница мака. 15
- Пронеће слободно сред бела дана,
 средином цеста,
 испред војске, уз бедем Калемегдана,
 преко свих дотле брањених места.
- Кад се остваре једном њени снови, 20
 слобода, пркосна певачица,
 поновиће гласно ко хука вода,
 под цвета кишом,
 што у страху од тамнице и ухода
 би изречено шапћући, кришом. 25
- Биће слободе, те сунчане зубље,
 што сваку помрчину може да свлада...
 Па се занесе све дубље, дубље;
 понесе је
 далеко одатле машта млада. 30
- И запева гласно, упркос стражару,
 првомајску песму, бунтовну, смелу,
 што младошћу, вером одјекну
 кроз тамницу стару,
 невеселу. 35

- Наједном ходником зачу корак круте
 па тамничарску вику и псовање,
 промукло регнуше кључеви и брава,
 помоли се крупна стражарева глава:
 „Еј, на саслушање“ 5
- Полицајац иде по јагњећем руну,
 руке запетљао далеко за леђа,
 ружним осмехом умазано лице;
 њиме, погледом, речима је вређа:
 „Све сте ви што стигнете овде пропалице!“ 10
- Полицајац оштро у очи је мотри
 где светлуцају чудесни одсјаји,
 откле жар њему непознат зрачи.
 „Реци ко су били потпаљивачи,
 па одмах иди своје рибе гаји.“ 15
- А она, као да ту њега нема,
 гледа у прозоре вечерње модре,
 ћути загонетно.
 Не, неће моћи у мисли да јој продре,
 зацело није вечерас почео спретно. 20
- Прохода, па онда други лист окрене,
 хладне се искре сваки час у оку роде.
 „Што ми се дуриш, нисам ја строг тако,
 знам ја да нису никад криве жене,
 оне иду куда мушкарци их воде. 25
- И ти си зацело за љубав ком другу
 дизала буну
 и скрила у рукав ова четири летка?
 А било их је ваљда као кише?
 Испричај ми све лепо, из почетка,
 па нећеш у ћорки лежати више!“ 30
- Девојка као да га мало слуша,
 и као да му се у потаји руга,
 као да је за дугу борбу орна.
 „Чиме се охоли та школска солдатуша,
 докле ће тако остати упорна!“ 35
- Полицајац се једва уздржава,
 корача још мирно по јагњећем руну,

- али му се лице већ цери претећи.
 „Реци ми милом ко је спремао летке,
 узјогуниш ли се, силом ћеш ми рећи!“ 40
- Зацело се сами уселио ђаво
 у ту девојку, која ни да трене
 и стоји пред њим пркосно и право,
 док целат на саме очи њене
 пословно спрема справе. 45
- „Реци ко је полицији на теме
 бацао оне поломљене ствари?
 Ко је писао те бунтовне летке?
 Предомисли се сад одмах, у часку!“ 50
 Она ћути.
 Побеснели човек дрекне:
 „Скидај с лица маску!“
- Њему се чини да цели свет слуша
 ћутање што у тој одаји пркоси,
 па се ко на ислеђењу и лане
 прекину у њему све прећице, бране
 и грмне, да се и целат изненади:
 „Ради,
 нек смекша оскоруша!“ 60
- Срећа што нису ни целат ни полицајац
 чули страх њен лепршав ко у птице,
 што нису опазили како се помела,
 а на очи јој пале измаглице,
 кад закорачи права као стрела. 65
- А горе, у природњачком семинару,
 рибе као шкриње затворене ћуте,
 као да знају поруку неку стару,
 као да су за судбу мале студенткиње
 забринуте, забринуте. 70

- Девојку потмули бол пробуди,
 као да јој секу нокте модре,
 да јој сваљују стену на груди,
 али се одмах сети:
 „Знала сам, знала одолети!“ 5
- „Знала сам одолети“, срце јој пева,
 пева осмех на лицу бледом,
 шири се око ње соба мала;
 и чини јој се, руку јој стежу
 другови редом. 10
- „Нисам одала, нисам одала.
 Имаћу права да јутром с цвета
 росу стресем,
 да смрсим зрачну свилу у ходу,
 да важну у срцу тајну понесем,
 да с друговима тражим слободу. 15
- Имаћу права на кише, росе,
 јунске жеге,
 да легнем у сламу, у откосе,
 да бројим опет на белвици
 румене пеге. 20
- Знала сам на муци одолети.
 Изићи ћу лака
 из ова четири хладна зида,
 личићу себи на јунака
 што се из боја враћа без стида. 25
- Имаћу права поносна чела
 да књиге своје отворим старе,
 да уђем у своју собу радну;
 права да будем невесела,
 да радост покажем изненадну. 30
- Имаћу права да презирем
 издају, лажи,
 мрзим што поштен човек мрзи,
 да сањам о свету бољем, ширем,
 да кажем да ми је од свих људи
 човек борац ближи и дражи. 35

- Имаћу права да изричем
строг суд човеку
када му други опроштај каже, 40
имаћу право још и драже:
да се сажалим, реч шапнем меку.
- Нисам одала, нисам одала,
смећу окренути опет лице 45
од оног што на колена пада,
оног што се клеветом баца,
од кукавице, уходе, гада,
од подлаца.
- Бићу достојна да се такнем
књиге борбене, смелог листа, 50
да опет на летак спустим руку,
да се борим уз раме комуниста
за слободу, за науку.“
- Од овог радосног осећања
чини јој се, пева соба нема, 55
тамница се пуни сјајем дана.
Оно јој стотину ставља мелема,
на прсте модре, ране табана.

Дан летњи иза шишки заблешта

и вид јој озледи,
и опет бол несносни, љути,
главу јој стиште у врела клешта,
радост сунчану у срцу помути. 5

О, сад се сећа, сад се сећа,
шибали су јој голе табане,
а њој се чинило, отварају се
у мозгу ране,
једна од друге живља и већа. 10

О, сад се сећа, били су огромни,
снажни целати,
и тукли су је редом, на смену, –
или се чинило тако на муци, –
и имао је сваки у руци 15
муњу врелу уместо бича,
лежала је на хладном камену, –
или је сред лета настала цича.

И на прсте су наједном пала
гнезда осиња, – 20
још ни сад не може да их збаци,
забадали се врели жалци,
нокат као ивер стао да тиња;
и мрак ћутао као закључана,
тучана шкриња. 25

Још ни сад не може да скине са зглоба
ту гривну модру што кожу пече.
О, сад се сећа, целата оба
увијала су јој танке руке
цело вече. 30

И опет магла бунила дави
сећање на муке, на ударце.
Све црњи постаје изнад шаке
котурић плави,
и телом осећа ледене жмарце. 35

Стражар јој протури кроз врата кашу

бљутаву, житку;
 а она целе ноћи сања
 млека чашу,
 а она сања пашњак, мужу 5
 негде на планини, у освитку.

И види, студенти још пре росе
 иду из дворишта у двориште,
 пењу се до последњег спрата,
 млеко носе 10
 пред још закључана туђа врата.

И види себе, у замраченим
 туђим собама
 децу неку мажену преслишава;
 часови латинског недогледни, 15
 од робије дужи,
 а напољу вечер јунска, плава.
 Говори, говори, жедни, жедни,
 а нико чаше млека да јој пружи.

Кад се остваре њене жеље, – 20
 мисли чим се иза сна тргне, –
 неће више ићи студенти млекари
 од кућа до кућа;
 у огромним светлим котловима
 за њих ће млеко да се вари, 25
 подизаће се пена врућа.

Постављаће се за њих сваког јутра
 ручаонице светле, беле;
 мушће се стада
 са најбољих висинских паша 30
 дуж земље целе,
 да после стваралачког, радосног рада
 жедни искапе
 за њих наточене хиљаде чаша.

Тренутак свести па сан немиран 35
 опет чека,
 и поново виде буновне очи
 изворе, језера, чесме млека;
 а никог нема да њој наточи.

- И негде у близини слапа бео, пенушав, 40
хучи, пршти,
у милион се капи дроби,
роси траву, земље прегршти,
све поље као да је уродило
белом зоби. 45
- Слећу до слапа некакве птице
отворенога, сухог кљуна,
хука његова намами срну,
куну из жбуна
дете неко, 50
сви жедни ту се намах згрну,
само је од слапа она далеко.

А кад и последњи печати модри

ишчезоше са њене мрке пути,
дође јој мило што је млада и жива,
па запева као птица кад сунце слуги,
као птица кад љубав дозива. 5

Застаде стражар, послушну крај врата,
и њега занесе тај дашак лепоте,
и кроз душу му однекуд из неповрата
мисао људска, топла опет се оте.

А она песмом драгога дозива, 10
па га пита
шта ради у час кад су поред њива
Звездаром ишли, докле и предграђа
зелене од траве и високих жита.

Шта ради у час кад се сунце рађа 15
и залази,
кад и град има много неба плава,
да ли сам слази,
да ли сам ходи стазом крај Дунава.

Шта ради у час кад је њу на стази 20
чекао да дође крај врба и јова,
шта кад је олуја и небо се стуги.
па је водио испод јабланова
где лишће највише шушти.

Шта ли ради у часе састанка 25
када је суревњив бивао на белвице,
охридске шкољке.
Са киме тражи сад по грању птице
залтовољке.

Шта ради у час кад зна да она чами 30
негде под таваном где сунце упече,
где кроз шипке кисне,
кад зна да је туку;
да ли у гневу јоште јаче стисне
младићку руку. 35

Да ли ће ићи уз њезино раме
у свакој мржњи, љубави и болу,

пожртовању.

Да ли ће хтети у сваки гнев и пламен
скочити за њу.

40

Застаде стражар, послушну крај врата,
и њега занесе тај дашак лепоте,
и кроз душу му однекуд из неповрата
мисао људска, топла опет се оте.

Тек Београд замириса на смолу

и жега као ухода тихо
уђе у ходник последњега спрата,
тек умор паде
на њиву и школу, 5
тамничар отвори врата.

Очи навикнуте на зид прљав, жути,
засени свод што се над градом плави,
а срце радосно и збуњено бије.
Куда ли прво сад да се упути? 10
Стотину жеља и мисли у глави:

Да ли да седне у Студентском парку
крај осунчаног, бронзаног Панчића,
на ког птица слети,
да такне руком жива, ситна бића, 15
да слуша како галаме студенти?

Да ли је збиља све незакључано?
Да ли је свет њен, без замке и брава?
Може ли збиља југу и северу,
у ливаду да слуша рику крава, 20
у шуму где већ јагоде се беру?

Како су велики прозори на кући!
Пространа дворишта!
По клупи у парку дечак се мирно пружа,
где год зажелиш, можеш стати, ући. 25
Да ли јој збиља не бране сада ништа?

Гле, људи овде без стражара иду,
и пси трче без ланца!
Гле, иако је топло, скоро врело,
у хладу ти се чини, ваздух струји 30
као да стојиш на улазу кланца!

Гле, Зоозавод какав је и био!
Поотвара она врата:
ништа се није са места помакло,
у орманима беле се костури, 35
лентир се жути кроз стакло.

Часпре, часпре у собу где рибе беже
и ваздан снују

- и перајима мрсе сунчане мреже.
Да ли је добро виде,
да ли чују? 40
- Ту часом као зачарана стаде,
крај светлих чунака
иза којих лете ројеви светлаца
и модри мехури. 45
Седела би ту и до самог мрака,
али јој се у поље јури,
у воду баца!
- Зажелела се друмом корачања,
дунавског шума,
облаколиког врбиног грања
и обалског друма. 50
Да ли је збиља већ нико не гања?
- Зажелела се мајчиног загрљаја;
потрча да јој вест радосну јави,
још издалека је улицом дозива,
јавља јој да иде радосна и жива
испод сунчевог сјаја. 55

- Буте рибе у благом летњем сумраку,
 саме напуштене и пркосне тајне,
 уста им затворена са седам печата,
 очи гледају хладно и без вида.
 О, проникнуће те ћутљивице сјајне,
 рибе од Охрида. 5
- „Сад смо ви и ја саме у институту“,
 шапће им тихо.
 „Реци ми ти, рујопега рибо мала,
 откада ту корала носиш ниску,
 каква си била кад те је талас нио
 у прадавну ноћ преисторијску? 10
- Питања ова мене муче, муче,
 а ви знате предања језера и река,
 тајну сваког пераја и крљушти,
 из вода језерских ви сте дошле јуче,
 одгонетните ми свој живот немущти!“ 15
- А рибе кроз сумрак плове неме,
 пуни су тог ћутања њиног кабинети,
 ниједна јој не даје одговора. 20
 О, пронићи тајну она мора, мора,
 и стићи мети!
- „Ходи, мала рибо рујопега,
 што по води живу, светлу будиш искру,
 причај ми кад рибе у језеру роде,
 реци ми места где бацају икру,
 тако ти далеке и непрежаљене
 језерске воде! 25
- И ја ћу теби рећи своју тајну:
 кад у прозрачје реке и језера 30
 сунца младога зароне стрелице,
 кад трава стане поново да тера,
 хук се зачује ветрова јужњака,
 кад дођу селице,
 бићу мајка.“ 35
- А рибе кроз сумрак плове неме,
 уста затворена са седам печата,
 на очима стакласте леже мрене,

- светлуцају крљушти пуне злата.
О, биће, биће и те тајне
распечаћене! 40
- „Живот је леп и када је тајна“,
опет рибама тихо вели жена,
„али још лепши кад му знаш почетке,
кад прозреш све од земље до магле ретке,
испитај све од звезде до семена. 45
- Ја бих, малена риба рујопега,
да ми јасна буде живљења лепота,
да сазнам по којим се законима мења.
Реците ми тајне језерског живота,
у име тог хтења!“ 50
- А рибе кроз сутон плове неме.
И научница млада сад с њима ћути;
тренут још ослушне птице из грања,
па је опет радна обузме ватра,
прилази микроскопу пуна поуздања,
и посматра. 55
- Поглед јој крљушти загледа опрезно,
да се ништа није отело, скрило,
опет мисли трезно. 60
Још који дан па ће спустити руку
тајни на само било.

- После, месечином, у ноћ се упути,
 још једне је тајне одшкринула врата,
 а пред погледом који се већ мути
 микроскопска јој још трепере поља
 као усковитлани ројеви печата. 5
- Од умора јој се чини да се крај ње
 све љуља, колеба,
 лелујају се чврсти лукови моста,
 нише се као море плавет неба,
 лебди јој све на чему поглед оста. 10
- Као свици у њој претпоставке плану,
 затим опет згасну;
 не види маглену дунавску пољану,
 нити звездану поноћ чује касну.
- Часом ослушкује у себи топле гласе: 15
 „Јесте, јесте!“
 Од среће не могу мисли да се скрасе,
 ни узбуђења у срцу да се сместе.
- Час срце стане одречено да бије
 и тек планулу наду да јој гаси: 20
 „Није, није!“
 Зашуме сумње заглушни таласи.
- Не види ћутљиве око себе куће
 нити месечину;
 само се ове мисли пењу, пењу, 25
 сва се предаје њиховоме врењу,
 зна само за њих и за борбу њину.
- Тако се занета спусти до Дунава.
 Месец обасја пешчано пољце, голо,
 месечина водом затрепери као 30
 три сребрна сплава;
 а њој се чини рибе воде коло.
- А њој се чини знају неку тајну,
 на којој почива
 и земља и вода 35
 и све што има и нема порода,
 све стење, биље и сва бића жива.

Седела би можда тако и до зоре,
слушала шумор таласа и честе
и бој тај што се у мислима бије: 40
једне потврђују: „Јесте, јесте, јесте!“ –
друге одричу хладно: „Није, није!“

Али помисао нагла је се косну
досад неслућена,
она се диже као опијена, 45
часпре опет на рад, часпре да испита
ту претпоставку смелу, спасоносну.

И чини јој се у том граду што је
већ утонуо у ћутање, у сан,
да пастрвице њене будне стоје, 50
па им се јавља јоште издалека:
„Ту сам, рибо рујопега, ту сам!“

- Цветају брда околo Охрида,
 сад је месечина, сада сунце блиста,
 Кумова Слама се у језерo рони,
 а ветар кад дође, ко да милиони
 падну по води зеленога листа. 5
- И свако јутро слази на обалу
 научница-жена,
 поваздан рибе по језеру иште,
 пастрвицу хитру и белвицу малу;
 испитује риба прадавно станиште. 10
- Навлачи њима лимене обруче,
 па их тако опет у језеро пушта;
 гледају хладно та бића немушта,
 а срце њено као талас туче.
- Тако је птици некада на ногу 15
 привезивала црвенкасту траку,
 да би је познала међу других триста,
 тако је чекала после у сумраку
 да се с пута врати птичица иста.
- Једном ће тако банути сред зиме 20
 иста белвица са истим обручем,
 а сасвим друге одеће и лица,
 и тајна ће се откључати тиме,
 као златним кључем.
- Пустила их је дуге караване, 25
 мерила многе сребрнасте љуспе, –
 измерила их тринаест хиљада, –
 а још нема мисли која изненада
 повеже бројке и црте разбацане.
- Гледају рибари из својих колиба 30
 и мисле дошло на језеро дете,
 да се наигра детињих игара,
 да се с несташним ројевима риба
 разговара.

Опет крај мирне површине седе.

Завршила је последња мерења
крљушти, очију рибљих и костура.
Наједном вода стаде да се мења,
сад је златна, сад рујна, сад мркосура. 5

И проговори белвице гласак меки,
јасно каза:
„Тачно је све што си прорачунала:
сестра је моја охридска пастрмка мала
и пастрвице из језера с Кавказа
са Бајкала.“ 10

Или је рибе глас или мисли њене,
или је језерске зачула таласе
што се играју у сенци обалских честа:
„Мени је настала данас година шеста,
од данас ја сам чуварица расе. 15

Када пођем да бацим икру,
бацићу је у бистру истоку Дрима.
Сијаће небом месечина пуна.
Спазиће рибари живу, сребрну искру
на уљшканим ноћним таласима.“ 20

Гледају рибари са својих прагова
како јој талас лик нише, набира,
чини им се, дошла девојка млада
да се сва преда радости својих снова,
да се огледа у бистрој води вира. 25

И опет водом затрепери сенка,
а за њом лака, сребрна стрела блесну.
Говори ли из воде белвица-женка,
или чује мисао своју свесну! 30

Једна говори здесна, друга слева:
„Показаћу ти своје венчано рухо.
Дођи да видиш прснике љубичасте
бакарног сјаја,
и те зеленожуте скуте
ватреним пегама посуте,
и копче и сребрнаста пераја.“ 35

Свака јој нешто ново поверава:
„Погледај како и нас љубав мења,
као жену нас преобрази сместа. 40
Погледај како се мути и сужава
дужица наша у доба мреста.“

Нагни се над воду, тамо где је сунце
отворило мајдан жеженога злата,
ми тамо своје скривамо младунце, 45
у ту дубину
дубљу од суноврата.“

Гледају рибари са својих прагова
како јој талас лик нише, набира,
чини им се, дошла девојка млада 50
да се сва преда радости својих снова,
да се огледа у бистрој води вира.

Чује ли то риба глас или мисао јасну
што као зора наједном пред њом пуче?
Да ли то на траг истини оној паде
коју је залуд тражила још јуче
до у ноћ касну? 5

Чује ли то рибâ глас или радост своју?
Данас јој се пева из свег гласа,
данас јој се око језера скита,
данас јој се баца у хуку таласа
и плаче од усхита. 10

Данас као да тек живот отпочиње,
нада материнска и љубав права,
загрлила би све живо на свету,
воду и земљу, небо модрозиње,
врхове у магли и маленог мрава. 15

Мотре рибари из својих кућерака
докле се она гласно смеје низ поље
и руке себи на срце немирно меће
и мисле, од неке изненадне среће
померила умом, – 20
или од среће или од невоље.

Неће радости овој бити равне
ни кад устане академик стари
и задршћу му мало глас и рука:
„Данас први пут свечано проглашавам 25
жену за доктора природних наука...“

Ни кад завлада тајац у дворани
и она спази негде у реду крајњем
друга како за сваку реч јој стрепи,
ни ти дани 30
неће као усхит овај бити леги.

Мотре рибари из својих кућерака
докле се она гласно смеје низ поље
и руке себи на срце немирно меће,
и мисле, од неке изненадне среће 35
померила умом, –
или од среће или од невоље.

- Занета успехом иде и мисли,
 кад радни народ ропство збаци и
 наука се њена унапреди, широм
 земље ће нићи рибњаци, сред
 градова, шума, 5
 селима која сад живе у беди.
- Научник ће моћи домовину, –
 мисли докле обалом хита, –
 риби да бира, 10
 да је преноси у воде друге,
 друга корита,
 из древних језера, и оквира
 где је векове живела дуге.
- Кад њена наука оствари снове,
 озариће се и пуста вода 15
 нероткиња,
 сада само шљунком крцата,
 отежаће и она од порода;
 заискриће се вода сиња,
 као да је пуна сребра и злата. 20
- И она ће рибе занихати
 у таласу,
 биће их толико да неће знати
 ни како се зову. 25
 Охрид ће једном бити на гласу
 по њеној науци и риболову.
- Кад се остваре њене жеље,
 чатрље рибарске трошне и ниске
 претвориће се у светло и бело 30
 људско насеље,
 у град ће израсти крај реке село,
 и у чувене рибарске луке
 обале охридске.
- Биће пун стварања као сат меда
 сваки трен дана, 35
 кут под сводом;
 а увече кад стане сунце да седа
 под слатким умором клонуће рука

као тек на род стала грана
под тешким плодом. 40

Већ види поља ретког биља,
брегове модре од винограда,
плоде се рибе крда, стада,
у дом пун светлости, изобиља,
ући ће човек, радник, 45
после плоднога радосног рада.

А крај те радости ниче и једна
нежност бојажљива
ко биљчица рана:
већ види, дете на свет дошло, 50
дише, расте,
она га води сваког дана
до зверињака, до рибњака,
да гледа пастрмке бобичасте.

У институт се опет с језера врати.

Опет књиге и мисли дуге, бдења,
на плочицама стакленим препарати –
десетину их у часу измења.

И намах усред те грознице радне 5
осети у срцу чудно премирање,
нешто јој као у рано пролеће мило,
куд год руку положи:
било, било,
пољубила би сваку књигу на столу – 10
и загрлила под прозором грање.

Буди се у њој слатка нежност мајке,
а мисао радосно певуши, зриче;
па нерођеном детету говори:
„Ту сам, не бој се, ту сам!“ 15
па нерођеном детету смишља бајке
и прве приче.

Гледа кроз прозор и прича се слаже:
„Далеко на југу, где је небо пало
све до на земљу замагљену ниско, 20
стоји огромно јасно огледало,
стоји пространо језеро Охридско.

Има у томе језеру крај Охрида
одаја једна од свих сакривена,
до ње сто један водени зид до зида, 25
у њу не може ни човек ни жена –
ту живи стара риба Салмонида.

Људском погледу сакривена места
вребали рибари, пролазили дани,
час уходили плођења и мреста, 30
вребали залуд чиме се риба храни.

А она стара, као земља сама,
смејала се у свом зеленом дворцу,
смејала им се тако годинама,
стреласту само угледаш јој сенку 35
на воденом прозору.

Само ја сад имам кључеве у руци
што воде у њен дворац препун сјаја,

- и није кључ и опет кључ је сушти:
пршљен рибље кичме, љуспица крљушти,
кост из пераја.“ 40
- И зима је већ стигла до самога окна,
није јој чула хода мачијега,
ни куцања у прозор белих шапа;
тек кад отвори врата мирис снега 45
бану мирисом бујице и слапа.
- А мајка будућа наставља причу.
„Када отворим три одаје прве,
наћи ћу у њима кључ за нове браве,
десет ћу нових отворити врата, 50
спустићу се језеру на саме ставе,
до новог необухвата.
- Стару сребрносиву Салмониду
у самом њеном скривеном дворцу
ја ћу затећи, 55
она ће ми прадавне приче о Охриду
и о језеру зеленоме рећи.
- Сазнаћу што многи не моглоше људи,
око чега се узалудно паште,
испричаће ми Салмонида жива.“ 60
Тако она бајку од знања и маште
још нерођеном детету саткива.

- Заједно са маленом рибом пастрвицом
 родило се дете светлосмеђе.
 Мати нагнута час над колевчицом, –
 а час над столом, рибом сребрнастом,
 куша људском знању да прошири међе. 5
- И све доклегод кроз лупу гледа,
 свет јој се чини јасан, без копрена,
 разветна свака у природи стопа;
 до најсложенијег завртња и склопа
 продире мисао њена. 10
- А дете рођено пред њом је као тајна,
 не може му се нагледати лица.
 Шта је оно сем њена радост бескрајна,
 сем тај крвоток, сићано куцање,
 тај сплет ћелијица? 15
- Је ли оно још што сем чуло слуха
 и вида, сем коса увојита, смеђа,
 сем два цветолика погледа и уха?
 Је ли оно још што сем и у цвећу знани
 закони наслеђа? 20
- Гле, како оно на њу чудесно личи
 као на стару брезу млада бреза,
 на јелу стару, јела крхка, вита.
 Шта ли је оно сем најкрвавија њена
 са светом и животом веза? 25
- Гледа радосно његове покрете,
 послушкује му срце како бије.
 Има ли ишта што би је натерало
 да икад остави то малено дете,
 те драге радости од свих радосније? 30
- И пита тихо рибу пастрвицу:
 „Да ли би ми ово чудесно створење,
 што личи на мене као капља жива
 живој капљи воде,
 што ми од свег на свету драже бива,
 могло постати драже и од слободе? 35
- Хоће ли тај мозак сад још без вијуга
 имати исти суд о овоме свету

што га имам и ја?
Хоће ли мисао наставити светлу 40
негде у детињству моме започету?

Да ли ће живети оно у времену
где се не убија, где се не разара:“
А риба нити се одазва ни трену,
као да нешто баје, нешто чара. 45

Расте риба у кориташцу

и девојчица светлолика,
мати је носи у суседску башту,
па јој мисли, снове, поверава,
као да јој је већ велика: 5

„Погледај ту лепоту света,
гледај како је бујна башта
и птице брзе!
Да знају људи шта мајка сања,
престали би да се гложе, мрзе, 10
не би гонио човек човека
да испашта.

Кад би само један дан провели
у врту где се игра дете,
где птице ваздан другују с биљем, 15
не би можда мислили на ратове,
не би насиљем
могли да прете.“

А оно као риба у води
ни речце не зна да одврати, 20
смеје се докле говори она,
тај глас му годи,
заплаче кад причу сврши мати.

Односи она дете у поље,
ставља као гнездо на грану 25
па га нише,
показује му ливаде, шуме,
даљ звездану,
и још даље и још више.

„Погледај ту лепоту света!

Сјајем проткане и гране и траве,
ветар гуче.
Здраво, бескрају, човече и мраве!
Здраво, пауче!

5

Јеленак носи на челу грање
тихо пева река и шљунак ваља,
изишли гуштери на сунчање.
Две птице ставиле ђубасте круне,
играју се краљице и краља.

10

Кад ти порастеш, биће краљева
само између звери и птица.
Боље је бити под небом шева
него краљица!

Излеће радост на сваком кораку
као немирна птица из жбуна,
из дупље грма.
Небесна су је наручја пуна,
цвеће је пуно росе и срма.

15

Гледај тамо на мравињаку
све је у покрету, све у врењу!
Мрави се јутрос о нешто боре.
Здраво, ти, створе,
што у храбром срљаш огорчењу!

20

Кад ти порастеш, биће на свету
за све људе места и рада,
разведриће им се судбина сура.
Жене ће у живот ући тада
радосно као у светлост дана
лептирице из чаура.

25

30

Прошарао под бором рудину
љутић жући од самог злата.
Кад ти одрастеш, људе неће
гонити због туђих блага да гину.
Здраво, здраво, друга богатства,
сад непозната!

35

А дете као риба у води
ни речце не зна да одврати,

смеје се докле говори она,
њен глас му годи, 40
заплаче кад причу прекине мати.

„Погледај ту лепоту света!
Још сада му се диви, кћери!
Здраво, сунце, чашице цвета,
детелинин листе 45
четворопери!

Ти кад порастеш, нећеш чекати
да срећа сама на праг бане.
Затрешћеш горе, 50
ветрове, гране,
и тад ће она преда те стати.

Овиј око прста сунца нити!
Не знаш која је зрака светлија,
која тања.
Здраво, сунчани зраче вити, 55
ти радости сунчевог устајања!“

А дете сунцу пружа шаке,

као да би светлост хтело да хвата,
као да би прхнуло под облаке,
тамо до светлог необухвата.

„Гле, птица нам се са пута склања,
бубица од нас бежи плаха,
звери у оку бојазан тиња.
Кад ти одрастеш, само у звериња
и немуштих бића биће страха.

5

Људи ће расти сви усправно
као воћка накалемљена,
неће се човек бојати човека;
испуниће се што је давно
украј детета сневала жена.

10

Здраво, здраво, сви савременици
моје кћери,
сви што ћете с њоме заједно расти!
Нека вам срца буду верна
као уласти,
нека је ниједан не изневери!“

15

20

Истраживач жена истини шири међе,

и дете своје подиже и брани, износи му
на сунце косе смеђе,
на олисталој га нише грани.

А у свету почињу окршаји, 5
жене остављају књигу, кут домаћи,
мајке остављају децу у повоју,
девојке младе падају у боју,
у свакој борби жену можеш наћи.

Дете полако расте, мати га гаји, 10
истине нове тражи у науци,
учи писмености карабурмске праље;
а у свету већ букте окршаји,
деца остају без мајки, без прича,
о бризи туђинској, о туђинској руци. 15

У многим земљама натписи туђински
освићу на цркви, чесми, боци млека,
на играчкама, вратима хлебара.
Туђ војник дете у ходу обара,
оно са стрепњом зору и ноћ чека. 20

По многом кутку људском, сну најдражем,
непријатељски ступају војници,
јагањац лежи на путу тенком згажен,
многи излазак сунца, цвет, и осмех,
гуши се још у клици. 25

Дете расте, почиње да проговара,
не слути како негде са полица
и дечје књиге неко на под обара,
па списе и мапе ратне тамо пење:
научник место књига куршуме носи, 30
старац туца на друму туђинском камење.

У име науке сад мора науку

и научница оставити сама,
оставити је можда до краја века,
на метак и пушку навикнути руку,
отаџбина борце оружане чека. 5

Чини јој се лакше да јој се поломе
све те стаклене плоче, епрувете,
да пожар рата књиге њене спали,
да пуца и грми, авиони лете,
него да се свет у тешко роштво свали. 10

Чини јој се боље, по сто пута боље,
да се поломе и њени микроскопи
и микроскопи земље, света цела,
да и њен институт буде бојно поље,
да сузе груну свуда као из врела; 15

него да страшни, крвав дух насиља
васцелом свету крила подсеца,
обузме земље све и океане.
Треба гинути да се снови и деца
од њега одбране. 20

Над детињим креветцем чело стиска.
Може и креветац тај бомба да сломи, –
види већ себе како га сузом купа, –
може слобода коју она хоће
бити прескупа. 25

Али њој је лакше у вихору рата
све што има драго изнети на мету,
загледати таму отворена гроба,
него дати да насиља грдоба
последњи жижак утрне у свету. 30

Али њој се чини, боље сузе саме,
јутра крвава, ноћи пуне страве,
боље да је метак и у срце рани;
него покорне да изиђе главе
испред фашистичке железне немани. 35

Али њој је лакше оставити дете
да не зна шта је љубав мајке, нега;

него да чека док се негде плете
робовска, опака личина за њега.

А дете се игра лутком на поду,
лакше од лаке лептирице беле,
тихо ко да слути
какви се мегдани за слободу деле,
какав се у срцу мајке бој бије љути.

40

- Каква се то бура подиже градом**
 под мартовским небом пуним белог сјаја,
 зашто улице грме у јутру младом
 као да их војска на јуриш осваја?
- Одакле народ тај силни избија, 5
 претвара ли се камен и дуб у људе?
 Да ли се у децу претварају птице?
 Из сваке поре земље човек клија,
 из сваке грудвице.
- Где год је градом икад прошла нога, 10
 хрли сада човек узбуђен и живи.
 Да ли је у целој земљи остало кога
 у кући, на њиви?
- Знала је давно, тако ће започети, 15
 у сну је срела слику тих врелих маса.
 Знала је, тако ће крај ње да полети,
 тако ће историја да се заталаса.
- Тако ће људи гледати у даљину,
 дизати главу ко јунак ког у смрт воде,
 рукама тако кушати да скину 20
 ужад љуту која се око њих мота.
 „И рат пре но живот без слободе!“
- Чула је већ негде та хучања јака,
 као да таласи носе горе целе,
 видела је и те барјаке високе, 25
 чула тај фијук као из праћака,
 као да неко пушта љуте стреле.
- У сну је једном то видела јасно
 као кад муња небеса поцепала,
 то милиона срце горостасно, 30
 та лица поносна,
 због гнева светог
 због смелости лепа.
- У сну је већ видела те радосне руке,
 те заставе с прозора, са ограда, 35
 боје дугине на плоту, на грани.
 „И рат пре, и борба у којој се пада,
 него и не дићи руку да се брани!“

- Срела је једном те венце загрљаја,
бујне, дуге, ко потоци набујали, 40
чула та грла из којих радост точи.
Сећа се однекуд тог мартовског сјаја
блиставог као победникове очи.
- „И рат пре и глава да с рамена лети,
и да погине брат и сестра мила, 45
него да трпимо стид свакога трена!
Пре ћемо поднети да нас обори сила
него да сами паднемо на колена!“
- „Пре ћемо дати да мета све покоси, –
звоне улице од младих поклика, – 50
да сатре ову поворку захукталу,
да и град овај постане поље бојно;
него да у своју земљу драговољно
пустимо насилника!“
- Знала је, знала, тако ће отпочети, 55
кад први пут зачу интернационалу,
кад први пут спази једног Првог маја,
радника дружину узбуђену, малу,
како је до звука последњег одстајала.
- Загази и она у врело море људско, 60
сваки час испливају њене мрке косе,
чини јој се, не иде улицом уском,
морске је олује у наручју носе.
- Из сваке улице људи бујица нова 65
у воде слива великога стиже,
у свакој песма њезиних другова –
разазнаје им добро лица,
све су ближе.
- Мрсе се руке као таласа гриве 70
мрсе се гласови као у олуји,
часом исплива дечји глас танушни,
као шевина радост изнад њиве,
па громогласни узвици загушни.
- „Пре гробом него робом!“ кличе неко, 75
можда њено срце, можда студенти,
можда сељаци, ил’ она ситна шваља.
„Београд-Москва!“ захтев под небо лети,
као да се грмљавина тешка ваља.

Чула је, чула већ једном те покличе,
негде можда у сну кад се у главњачу
увлачила тама. 80

Знала је да ће тако да се кличе,
можда је то у сну клицала и сама.

Знала је, знала, тако ће отпочети
и кад јој песницом снажни полицајац
затвори уста, 85
и кад у иследниковој соби завлада
пркосни тајац,
и под волујском жилом кад не сушта.

Знала је добро, тако ће се збити 90
и кад је поред другова зоолога
сањала овај велики почетак;
знала је, клицаће овако грла многа
оно што би шапат, тајни летак.

- Дете јој руццем маше са прозора,
од среће она да погледа не сме.
Већ јој је, малој, причала о снази
људскога мора,
већ јој је једном певала те песме. 5
- Већ јој је летос у врту шаптала
што сад понавља стотина хиљада
испод јаснога неба мартовскога,
што хучи као снага водопада.
- „Гледај како су поносни људи,
гледај шта од радости чине
када кидају ланце и стеге!
Кад ти порастеш, неће више
људску руку стезати ланци
ни личине. 10 15
- Гледај како усправно иду
као воћка оплемењена,
катарка на броду.
Види како поносно ступа
човек и жена 20
која се бори за слободу.
- Погледај тај град умаласан
како је леп у гневу, кћери!
Ти, давно сивани дане јасан,
ти, народе гневом ускиптели,
дете моје не изневери!“ 25
- А дете се смеје, радосно маше
рукама обема
на глас тај топли, навикнути,
па тек заплаче као да слути 30
какав се окршај у свету спрема.

<p>Институтом замишљено иде жена, гледа стакло, воду: леже сочива рибљем оку слична, ракови, морске звезде свуд по поду, и свуд тишина страшна, необична.</p>	5
<p>Књиге као јато пострељано, снежно, пале на земљу опаљених крила, ране им усред срдаца се виде. Она диже књигу са земље и нежно пухор с листа скиде.</p>	10
<p>Чини јој се, пита књига опаљена: „Ко су ти због којих земља је у збегу? Ко су ти што пале и само слово, ти што књижице и музеје жегу и чија реч је барут и олово?“</p>	15
<p>Чини јој се, све је ту питају ствари трагове насиља што на себи носе: „Ко су ти што по земљи нашој иду, иза којих крваве остају росе, ти што плаше пастрмке у Охриду?“</p>	20
<p>Чини јој се, мртве питају је рибе и уништени научни препарати, питају попаљене школе и колибе, пита војник што се без боја врати: „Када ћемо почети војевати?“</p>	25
<p>Пита је свако мртво и живо дете, и тај кров где је стицала сазнања и свака крвава стопа иза Немца: када ће поћи и она да гања крвника без премца.</p>	30
<p>И девојчица њена што се игра лутком на поду, чини јој се, пита кад ће мати поћи с пушком у руци да брани слободу.</p>	
<p>Она се пење на брдо Звездаре, гледа на њиве Србије и Срема. Да ли се то земља дими димом јуна,</p>	35

или се устанак у народу спрема,
да ли се то Србијом разгорева буна?

Дубоко загледа испод сваког листа. 40
Да ли то жбуње црвени од бобица
или капљица људске крви блиста,
да ли то пеге сунчане трепере
или људска лица?

Оставиће и она науку и дете, 45
с устаницима поћи у борбу љуту,
у смрт, у несан, у метака пљусак.
Диже поносно главу замишљену
и рече тихо:

„Ако и на бојно поље треба поћи, 50
отаџбино, ту сам!“

- Отвори полако детињу собу,
а оно у кревету спава,
од цвета му лице мало веће.
Постоја трен без разговора,
у име живота, 5
у име детиње среће,
оружје узети мора.
- Још који само тренутак да слуша
како дише тише него трава,
како ко облак тихо спава, 10
још да му се нагледа лица.
Гле, у руку скупило
неколико сламки,
неколико камичака
и бубица! 15
- Треба сад одмах, сад одмах да бежи,
да је касније штогод не омете,
али она још гледа дете:
могу га метежи
и пожари рата 20
скоро однети.
- Хтела би да га иза сна пробуди,
али не сме да пусти гласа;
хтела би да га чврсто стисне
уз груди; 25
али у име његовог спаса
не сме да га буди.
- Не сме, не сме о свом врату
детиње сада осетити шаке,
не сме му видети у оку сјаја, 30
ни корак чути чили;
у име његове среће,
мора се са њим, милим,
растати без загрљаја.
- Не сме, не сме се осврнути више, 35
са срцем може бити муке,
ево, бол га већ кида,
ево и плача.

У име детињег живота,
у име науке, 40
слободе, лепоте и Охрида,
мора да се надјача.

„Остаће ти, кћери, лутке и бака,
слон и крокодил стари,
рибица од згњеченог каучука, 45
црвена, напукнута.“
Брже, брже, из овог кута,
јер би срце мајке
све могло да поквари.

- Уђе у своју собу за пут спремна,
положи руку на књиге и цртеже,
на стакло у ком рибице рујне беже,
ослушну старог часовника куцањ –
и тихо рече: 5
„Отаџбино, ту сам!“
- Сад мисли, мисли само на отаџбину,
почни је песмом звати;
сети се редом другова што гину,
и тад ћеш храбро пред све што чека стати. 10
- Нека последње мисли пред полазак
буду смеле,
буду светле.
Мисли, мисли радосно и снажно:
„Слободни биће моја земља и дете.“ 15
- Овог последњег пред полазак тренутка,
иако болу дајеш часом маха,
мисли, мисли целим бићем својим
једну једину мисао, без предаха:
„Народе, уза те стојим!“ 20
- Већ види, макишки кукуруз као војска
средњовековна укршта сечива,
другови чекају на уреченом месту,
све тамније, тамније око њих бива,
замичу сада у обалску честу. 25
- Метак ће можда планути један па други,
у тами се чути одјек разговора,
тренуци ће се учинити дуги –
а затим Србије устаничке тајна
шира од мора. 30
- А кад небеса постану бледа, танка,
измаглице почну поља да кропе,
путник ће рани на месту састанка
у влажној земљи видети само стопе.

- Улицом као да покретни гроб протутња,
пред кућом стаде.
Звук такав као да је негде чула.
Кроз срце прође брза, страшна слутња.
Уз степенице бат се страшнији чује 5
од луле цокула.
- „Ко ли се то уз степенице пење,
да ли сам то кораке чула,
ко ли сад тако лупа?
Што те се не дохватих још летос, 10
још јула,
слободо изгубљена, слободо скупа!“
- Двојица пред њу стаде агената,
и ледене је погледаше очи;
а још двојица чекају код врата, 15
сваки спреман да сместа на плен крочи.
- Низ степениште јој одоше кораци
дечачки, крути, као у регрута.
Тама је покри.
Да ли се осврте гдегод са тог пута? 20
Да ли јој образи бише од суза мокри?

Оставиш један кутак топли, мали,
 оставиш једну породицу драгу,
 а у логору дочека те друга;
 сви су понешто сачували, скрили, 5
 за тешки час овај
 када ти стигнеш, кад те сколи туга.

Неко ти пружи грумичак шећера,
 неко пријатељску за ослонац руку,
 због тебе понеко с лица тугу стера, 10
 последње залихе ведрине преда те
 људи извуку.

Неко те топло у наручје прима,
 седне ћутке уз твоје узглавље снено,
 неко те обдан узме уз колено 15
 и „Децу капетана Гранта“
 прича у наставцима.

А дете заплака негде у кревету,
 као да слути 20
 да је мати легла на даске тврде,
 да су крај ње лица непозната, туђа,
 с једне стране жена што вечито ћути,
 што јој лице широке модрице грде;
 а с друге девојка нека косе златне, 25
 што лице мајушно не диже са длана,
 и даље старица што се као клатно
 нише сад тихо, сада ужурбано.

Дете заплака као да опази
 да мати милује туђу, златну косу,
 да пева другом, тихо, у по гласа, 30
 песму у детињству научену, малу,
 песму у сећању негде заосталу,
 о чобаници што стадо напаса.

Пева мати девојачки благо, тужно;
 плава се глава подиже са длана, 35
 а лице као у деце мајушно
 пада на узглавље
 и не диже се све до краја дана.

И жена што увек ћути проговара,
у срцу осећа опет пркос, буну, 40
подиже уморну главу са недара,
па и она тихо, у по гласа,
са њом запева упркос шпијуну.

А напољу је београдска јесен
прозрачна, рана, 45
и плови мирис чокоата и саћа
однекуд преко Дунава донесен
и зидом мину последњи одблесак дана.

- А време што у тамници мили споро
 њих смрти носи брзо, муњевито,
 до ње можда већ сутра све довешће,
 то мисли девојка с косом као жито,
 то придошлица блага мисли све чешће. 5
- Сваки тренутак тај што споро тече
 смрти их носи брже од бујица,
 то мисле чим се стане спуштати вече
 и они погледа мирног и ведрога,
 то мисле и они пркоснога лица. 10
- Тамо их носе стражарске прозивке,
 послушкивања плашљива крај врата,
 изненадне, на чешљу, свирке,
 и певушење упркос целата.
- То мисле и кад говоре и кад ћуте, 15
 и кад се у пламен загледају дима
 или у облак који вече злати,
 и кад се блед ко са мучења врати, –
 у свакој мисли њиној тог страха има.
- То помишља и девојчица-дете 20
 што се смеје јутром гласно ко на свадби,
 а вечером се збуни, не зна шта би
 са тугом која је обори, помете.
- Неко благ је узима себи тад на крило,
 нежно на раме положи главу њену, 25
 па као некад за кћер нерођену
 причу плете:
- „Далеко на југу, где је небо пало
 чак до на земљу замагљену ниско,
 стоји огромно јасно огледало, 30
 стоји пространо језеро Охридско.
- Има у томе језеру од Охрида
 одаја једна од свих сакривена,
 до ње сто један водени зид до зида,
 у њу не може ни човек ни жена – 35
 тамо пребива риба Салмонида...

Само ја сад имам кључ у руци
што води у њен дворац прешун сјаја,
и није кључ и опет кључ је сушти,
пршљен из кичме, љуспица крљушти,
кост из пераја.“ 40

А време што у тамници мили споро
њих смрти носи брзо, муњевито,
до ње већ можда сутра све довешће;
то мисли девојка с косом као жито 45
и придошлица нежна мисли то све чешће.

- Чим се у собу увуче тама,
 њу обузимају суморна кајања,
 разлеђују се несмирене ране;
 слика која је још од хапшења гађа
 пред њу стане. 5
- У Макишу кукуруз као војска
 средњовековна укршта сечива,
 другови чекају на уреченом месту,
 све тамније, тамније око њих бива,
 замичу сада у обалску честу. 10
- Метак би можда плануо један на други,
 у тами се чуо одјек разговора,
 тренуци би се учинили дуги –
 а затим Србије устаничке тајна
 шира од мора. 15
- Кад би небеса постала бледа, танка,
 измаглице почеле поља да кропе,
 путник би рани на месту састанка
 у влажној земљи видео само стопе.
- Само дан један, час можда раније, 20
 да утече, да се са дететом раста,
 не би ни видела та два четвртаста
 бањичка зида,
 ни ужас који иза њих се крије.
- Погинула би можда у јуришу, 25
 с песмом, с осмехом на уснама сретним;
 међу дубовима лежала столетним
 не чујући већ оловну кишу.
- Осећала би да и она слама 30
 ту мрску силу, да и она руши.
 Не би умрла руку завезаних,
 с јадом у души,
 међу жбирима и међ уходама.

- Јутрос су нови таоци доведени,**
 о борби донели у логор добре вести,
 да устаничка војска Немце тера,
 и у логору опет набуја вера,
 и нада се у срцу угнезди. 5
- Избавиће се скоро из логора,
 имаће неба колико год хоће,
 звезда на њему небројено цвеће,
 гледаће сеницу што с гране узлеће,
 додирнуће руком уцветало воће. 10
- Спустиће на земљу росну стопало босо,
 слушаће је како на жези дахће,
 у воду речну умочиће прсте,
 гледаће правце у сунце, кад падне косо,
 од силне среће неће знати шта ће. 15
- Доживеће опет пролеће у завичају
 пуно белине и мириса глога
 и удисати дах мрке оранице,
 лећи ће наврх мириснога стога
 и ослушнути зрикавце и птице. 20
- Ма после четири, после пет месеци
 појавиће се на месту уреченом
 и извршити задате заповести,
 састаће се на Умци с оном женом,
 на место казано однеће потребне вести. 25
- Здераће опет бекантмахунг са зида,
 са једног, другог, десетог и стотог,
 насмејаће се опет у брке Немцу
 када залуд потрага ко их скида
 на Славији, Дунаву, Зеленом Венцу. 30
- Свршиће се рат још ове зиме.
 Што ће бити дивних свадби и зарука
 кад Немци оду, синови се врате,
 а јесен проспе стазама дукате
 и зарумене се гране од јабука. 35
- Спустиће руке детету на косу
 и осетити топло, журно било

на слепочници, на нежном потиљку.
Биће им опет као некад мило
што живе уз ту драгу, крхку биљку. 40

Узеће опет у руке књиге нове,
с мирисом штампе, у повезу смеђем,
видети слова, листове опет сећи
и уплести се у танане пређе
причања неког о људској радости, срећи. 45

- Вратила се нема жена са мука
и девојка косе јасног злата, лица
им препуна крвавих печата,
девојци виси рука.
- Малу научницу стражар сад прозива. 5
„Друже, одоли!“
чују се шапати.
„По други пут мање боли!“
„Срећно се врати!“
- Нечије лице јој се ближи, расте, 10
не може погледом да га обухвати,
чело јој већ у нечијој руци,
„Извуци из сећања, извуци...
Ти си мати.“
- О, кад би се сад из можданих вијуга 15
чијом добром, милосрдном руком
свака бројка, име сваког друга,
могло да изрије, збрише;
можда неће истрпети више
под том муком. 20
- Да је да заборави улице,
бројеве кућа,
имена људи код којих се крило,
налазило спаса;
- може у трену муке умируће, 25
кад стаје било,
пустити гласа.
- Чије то руке кроз косу смеђу
сурово рију?
Чију ли то младу витичицу, чију, 30
вуку, кидају као мртву пређу?
- Колико ли имају болних коренака
те као облачак меке власи,
та коса лака?
Ко ли је то пали па гаси, 35
пали па гаси?
Кога тај оштри врисак зове:
„Спаси!“

- И опет говори, говори неко
на зло најгоре спреман, 40
али она је већ смртно уморна,
и лака опет као лака плута.
Њу несвести добра, велика нема
полако гута.
- Али вода студена, као с леда, 45
опет је дозива свести, –
кутао други, трећи, пети.
Опет неко крај ње седа, прети,
и издаје заповести.
- Какви су то трагови 50
крвави на зиду,
као ране свеже?
Какве то има на оку,
на виду,
крваве мреже? 55
- Чије су то с крвљу измешане власи
згажене на поду?
Чију јој крв дају да гута,
да жеђ гаси?
О, кад би јој дали 60
воду, воду!
„Спаси!“
- О, кад би се сад из можданих вијуга
чијом добром, милосрдном руком
свака бројка, име сваког друга, 65
могло да изрије, збрише;
можда неће истрпети више
под том муком.
- Да је да заборави улице
бројеве кућа, 70
имена људи код којих се крило,
налазило спаса;
може у трену муке умируће,
кад стаје било,
пустити гласа. 75

- Ноћу бол несносни чело јој пресеца,
и пред погледом обневиделим титра
безброј црвених, лаганих месеца,
и кола сунаца помрачених, рујних,
играју хитра. 5
- Ко ли јој кроз тај простор мркли, празни,
у очи оштро, врело трње баца
и ројевима је засипа светлаца?
Шта ли то глупо иследник булазни?
- Ко јој на грудима сада огањ пали, 10
па је на хладну кишу после баца?
Откуд зелена језерска вода пљушти?
Зашто је небо пуно рибљих крљушти?
Ко је упалио та стада оваца?
- Зашто је језеро пуно ковитлаца 15
и лете пастрмке као сумануте,
па се у лету сударају, гину?
И зашто опет тајанствено ћуте
тонући у дубину?
- Што јој дете има златаста пераја, 20
што се с рибама ковитла без престанка,
што јури и оно водом пуном сјаја?
Што га нестаде сада у дубини
зеленог мрака?
- Дави га водено биље, змијолико, 25
узимају га у руке немани;
а нема нико да га спасе, брани,
нико, нико.

- Мучења су их погнула, помела,
пали су у кратко ћутање и сету;
али од јутрос сви иду усправно,
смеје се девојка косе као злато,
од болова самртно бела. 5
- Говори јутрос и жена што вечно ћути,
можда оставља последње аманете,
хоће ког у неку тајну да упути;
певуши све јутро девојчица-дете.
- Ослушну крај врата зачуђено жбири: 10
пева и жена што рибе изучава,
као да неће умрети већ сутра,
пева о устанку што се земљом шири,
сва од убоја јучерашњих плава.
- По ноћи пише ко на чему има: 15
оком по небу, сузом по узглављу,
последње жеље, последње поруке:
„Не плачи, нису велике биле муке!“
„Видећемо се можда опет у здрављу.“
- „Између дасака, у подруму десно, 20
наћи ћеш она писма, пакетић сиви,
однеси их на уречено место –
оном човеку, ако јоште живи.“
- И научница сву ноћ детету пише,
можда му шапуће, јер јој се суши грло. 25
Можда му писмо по мислима шаље
па није никад детету допрло.

Шаљем ти, кћери, писмо кришом, кришом,
надмудрила сам Немце и тамничаре.
О тамницама ја знам и од њих више:
јоште ожиљке тамничке носим старе.

Уме мајка као мађионичари 5
сузу, и јаук, и тајну да прогута,
зна кад је будна да се у сну чини,
да кроз иглене уши продене ствари,
да види уходу и по помрчини.

Она тамничару с чела и обрва 10
опаку мисао на време прочита;
и зна од шаке сасушених мрва
да се као у причи наједе сита.

Зато немој, дете, да се плашиш за ме!
Пустиће ти мајчицу, пустити живу, 15
па ће на реку опет да те носи,
показаће ти топоу и иву
и како високо скачу скакавци боси.

Показаће ти како се кличе, весели, 20
како се лопта под облаке баца:
водиће те у госте птици и пчели,
ухватиће ти лептира за скутак
и фењерчић украсти од светлаца.

А када велика порастеш, дете, 25
изучаваћеш многе науке и ти,
људе и птице, биљке и планете;
у науци је као у бајци правој,
уз њу ће ти живот леп, светао бити.

Научиће те она да нема смрти. 30
Све је живот у безброј облика,
човек опет постаје нежно биље,
вода и облак, грумен земље крти,
пређе у опште, вечно изобиље.

Ти немој, немој да се плашиш за ме!
Када целати стану да вичу, прете, 35
када побесне од љутине и јада,
гонећи да им другове одам, дете,

ја чврсто стиснем и срце и уста –
не бојим се њине вике ни погледа.

Кад год их сретнем, гледам са висине, 40
као да су они моји хапсеници.
Ти се ништа не бој! Ти поносна буди
што мајку нису уплашиле њине
вериге и крици.

Ја смело гледам крвничка лица тупа, 45
нека прете само до миле воље!
Смрти нема
за онога ко детету живот уступа,
оног који умире за дане боље.

Ти немој, мила, да се плашиш за ме, 50
ропство може и дуго да потраје,
могу се и дуже од свих задржати.
ти се радуј сунцу, животу, као да је
негде у највећем добру мати!

Смеј се и кад сви се други врате, 55
а међу њима не буде мога лика.
Памти да је смртно мрзела мајка
ропство, силнике, уходе и целате,
и да је све живот у безброј облика.

Па заспа кратко, задњи сан просања:

под зидове бањичке долазе устаници,
ноћ домовинска их огрће и штити.
Логор ће слободан бити до раздања,
слободан бити! 5

С брда надиру обасјаног лица,
одблескује челик њиховога мача.
Кад би било и стотину Бањица,
сваки би стотину могао да надјача.

Прво ударају на крај страшни јужни, 10
где су се збили главни крволоци,
куда на мучење одводе се сужни.
Слободна биће девојка златне косе!
Слободна биће жена нема, тужна!

Падају редом бањички крвници, 15
тај што од тамничких соба држи кључе
и онај што под нокте забија клинце,
и онај што се цери кад сужње туче,
и онај што их спроводи на Јајинце.

Пред сама њена сад долазе врата. 20
Кидају хитро резе и локоте,
спасавају је из руку целата,
одузимају им пушке и животе.

Бегунцима брзо нарастају крила, 25
отварају им се очи свеvideће:
у помрчини травку, шљунак спазе;
они лете, лете,
беласају се под њима реке, стазе,
села светлуцају ко сребрно цвеће.

Кроз помрчину неко за њима стреља, 30
у клепала бије;
ал' ноћ домовинска, чудотворна преља,
учас испреде гомиле кудеља,
испред гониоца метка да их скрије.

Ноћ домовинска тамне расплиће косе, 35
па за бегунцима пушта да вијоре,
да их штити.
Пре прве зоре и петла и росе
у планинама бегунци ће бити.

Логор пробуди тишина пуна страве.

Тамничар ходником иде, носи кључе,
ко да наочарка пузи и звекеће.

Уза свака врата по десет срца туче:
зауставио се ту, крај собе треће. 5

Тамничарев промукли глас прозива.

Изиђе поносит човек, висока чела,
па за њим старац уз сина корача,
очи му црвене као рана жива,
па младић још зелен, хода смела. 10

У логору тишина пуна страве,
ниједан шушањ, нити глас човечји,
па вика сурова целата и ухода,
па јаук грозан, ни женски, ни дечји.

Шта ће ако се сад отворе врата 15
и слово по слово

њено име рекне тврди глас целата!
Срце јој постаје тешко ко олово.

Већ чује како неко имена чита 20
жене ћутљиве што се ваздан нића,

девојке под косом као круном жита.
Одаја препуна још живих створова
као гроб тиха.

У земљи што даје сваком доста места – 25
у који хоћеш кут под сунцем лези,

за узглавље комад избери црнице –
лежаће оне скучено, у стези,
једна уз другу наслониће лице.

Биће то један за све гроб, огроман, – 30
прегорева жена живот млади, –

и можда ћемо га ископати сами.
Ко је дом за живе умео да гради,
знаће ископати и тај кут у тами.

Биће то огромна, једна за све рака, 35
биће крај мене можда суседа моја,

још неколико жена и девојака.
И када у нас упере пушчане циви,
неко ће можда почети да пева.

Ко је умео да пева под бичем
и кад му целат иглом нокте боде 40
и кад му чеоном кости о зид бије,
и пред гробом ће умети да кличе,
да пева слободи.

Биће то један за све гроб, огроман,
јуначки она младост прегорева. 45
Ми ћемо у њега сићи мирно, свесно.
Ко се у животу борио за људе,
неће му у гробу с њима бити тесно.

Ко је за живота знао да их воли,
патње њихове све да срцу прима, 50
ко није само живот чувао голи,
томе ће лако бити и да легне
у гроб исти с њима.

Коме је било све слађе и милије
кад је имао са киме да дели, 55
томе ни после смрти тешко није
да цвета с другима истим цвећем белим.

Биће то један за све гроб, огроман,
али ти, срце, храбро, мушки, гини, 60
да се не могу целати радовати,
да се охрабре другови у близини.

„Душица Стефановић, излази, без ствари...“

Треба ступити, али колена клеца,
у целом бићу огромна празнина,
све се измеша, постаде сиве боје.
„Шта сад да чиним, срце, реци!
Шта сад да мислим, мисли моје!“ 5

Смело прођи крај тих што знају да ће
сутра се имена прозвати и њина,
помози им да храбро у смрт закораче.
Мисли, мисли, сад кад ти се очи мраче:
„Отаџбина! Отаџбина!“ 10

Расте мисао о њој у сунца права
и засењује мрак у који се слази.
Она већ, ево, јарко осветљава
шљунак по бескрајној последњој стази. 15

Нека последње на земљи помисли
буду смеле,
буду светле.
Мисли све док се очи не буду свеле:
„Слободно биће, слободно моје дете!“ 20

Али ноге за тле као да су прирасле,
као да су у земљу пустиле жиле.
И очи би се још сунцу веселиле,
хтеле гледати како дете расте.

Усправно мора у смрт поћи она, 25
очи имају и шуме домовинске,
и њиве, и те сеоске кућице ниске.
Свих петнаест је гледа милиона,
и девојчица њена, можда и она!

А срце као зрно у оранице 30
у живот све се снажно заронило,
сунцу би хтело, изван ове жице,
још би волело, још би снажно било.

Последњег овог на земљи тренутка
сузи не дај маха. 35
Мисли, мисли целим биће својим
једну једину мисао, без предаха:
„Смрти се не бојим!“

- Сад мисли, мисли само на отаџбину,
и јави јој се јуначким покличем: 40
„Отаџбино, смрт голом руком тичем!“
Гини, гини како јунаци гину.
- Земља ће ти се одасвуд одазвати,
први па други брежуљак, па трећи,
зачућеш их све редом, у магновењу. 45
Пре него што пођем у гроб општи лећи
чућеш отаџбину,
сву милошту њену.
- У том хучном одјеку, стогласју,
глас очев се чује чак иза Каршата: 50
„Ти си до јунака већ дорасла, кћери!“
И дете се јавља као шева у класју,
и другови, другови далеки је бодре:
„Прошло је најгоре! Сад не изневери!“
- Да ли је прошло најгоре? Да ли је 55
теже кад ти игла испод нокта продре,
када ти целат главом о зид бије;
или никад више не видети звезда,
детета, ни зоре модре, ни Србије.
- Двадесет људи сада у смрт гоне, 60
неком крв на лицу, неком суза сјаји.
Корачај усправно родном земљом сада
тих неколико последњих корачаји!
- Улазе редом у смрти предворје,
а очи горе. 65
Први ускочи младић, мислиш бор је,
па за њим друге главе, мрке, русе.
Зађе у мрак и лице њено, бело од зоре.
- Сад мисли, мисли само на отаџбину,
не престани је песмом звати. 70
Сети се редом другова што гину
па ћеш без страха пред гроб стати.
- Биће то један за све гроб, огроман,
прегорева она живот млади,
и можда ћемо га ископати сами. 75
Ко је дом за живе умео да гради
знаће ископати и тај кут у таму.

- Побледе небо, болно уздрхта грађе,
птица се крилима удари у груди,
чобанин диже капу, оста му рука,
старица у дворишту крај пута закука.
„Отаџбино! Људи!“ 5
- Још тиша буди, јутарња тишино,
да цела земља добро чује ту хуку,
последње певаће да земља чује њино,
да чује тај гласак сличан грличином:
„Отаџбино! Отаџбино!“ 10
- Присуствуј, сунце, њином умирању,
упали светлост јутарњу у трену
последњих њиних десетак корака.
Кад живи пођу у земљу отворену,
да не уздрхте од њенога мрака. 15
- Још јаче, јесење, миришите, траве,
спустите се у дно њине раке саме,
нека их у задњем мученичком часу
мириси родних ливада омаме,
нека им у тај мирис падну главе. 20
- Ветре, последње речи носи њине
до мора, равни, каменитог краса,
до поља где се за слободу гине,
нек зна отаџбина
да ли су њу звали последњега часа. 25
- „Отаџбино! Отаџбино!“ брег викну брегу.
„Отаџбино!“ предео сав повика,
одјек надјача митраљеза пуцањ.
Још иза трећега зачу се видика:
„Отаџбино, ту сам!“ 30

ПЕСМЕ ВАН ЗБИРКИ

БЕДНИК

Крај гроба твог бедник стаде јуче,
у руци му неки патрљак цветни,
и рече загледав се у твоју слику:

„На гроб њен овај цвет метни.
Сестру сам имао толику 5
и она овде негде спава.

Али гробље се стално прекопава,
долазе у земљу све нови
и нови гости,

па се бојим 10
нећу наћи где леже сада
те кости

најближе мојим.
Видите, 15
и код њих је као код људи:

понекоме се праг и кров зна,
а понеко блуди
и тамо

и потуца се као ја“.
Засмеја се тада, 20

на вукући ноге кроз сметове лишћа жута,
рањеноме гаврану сличан,
у други крај гробља одлута.

БУДУЋИМ ВОЈНИЦИМА

- Настали су, браћо, други дани:
бој неће више бити срце у јунака,
ни љубав према родној груди;
домовину неће више моћи да брани
праведни гнев ни мишица јака. 5
- Везен сестрин рубац неће моћи
од олова да вас штити,
у благослову мајке нећете наћи спаса;
времим грудима јуришаћете на ствари,
бој ћете бити 10
с брдима жељеза, с изворима гаса.
- Нећете се враћати из рата
закићени као из сватова,
већ одљуди суморни и подивљали.
Нећете имати човечних успомена 15
кад о боју вас упитају
унуци мали.
- Неће више крв несебично просута
повлачити границе између земаља,
него отрови, тенкови и аероплани. 20
Од смрти, од роштва љута
неће више само крв просута
моћи да вас брани.
- Неће вам ране бити чисте као злато,
од отровних метака све ће да се зноји, 25
ширићете задах тешки.
Мораћете умрети,
а неће вам бити дато
да као људи умрете витешки.
- Неће вам требати милосрдне сестре беле 30
да спуштају на чело длане лаке,
да превијају, да поје, да целе.
Помрећете потровани као миши и псићи,
као на кланици бићете распарчани.
Неће вам требати ни свештеници 35
ни раке.

БЕЛЕШКА ИЗ НОВИНА

- Пре годину дана
ведра кројачица млада
на улицама предграђа
младића је неког упознала.
Лутали су ван града, 5
почела је љубав да се рађа.
- Нестало је затим њега.
Она кроз касне мраке
плашљиво га тражи и прати.
Детету се, што ће доћи, радује, 10
замишља његове прве кораке,
и пати.
- Иде сад младић с другом девојком,
лепршају као да лете,
загрле се потом изненада, 15
па се нечег веселог сете
и смеју.
Гледа их кришом напуштена девојка,
под туђу шћућурена стреју.
- Иде младић с другом девојком 20
у ноћ иза града.
Али шта ће ово да значи:
тек да он на тамну стазу закорачи,
а труп неке жене
пут му пречи. 25
- Чеону кост је метком сломила;
на згужваном листу хартије
последње речи.
Полако се око леша
мртве девојке 30
скупља гомила.

НАПУШТЕНА ДЕВОЈКА

Сви осим мене могу те видети сваког дана,
у парку с тобом на исту клупу сести,
руковати се кад год те сретну,
и са трпезе исте с тобом јести.

И гладним врашцима биће дато 5
да на праг твој ујутру стану,
моћи ће просјаци и намерници
у кућу твоју увек да бану.

Моћи ће да те гледају у очи 10
раскалашне уличне жене,
и непријатељи твоји,
сви, сви осим мене.

Знаће једном више него ја
израз ти лица бледа
продавац новина на углу 15
и деца твојих суседа.

Слушаће твој глас путници у трамвају
цела јутра и дане,
и кафански равнодушни гости,
и продавачице насмејане. 20

Љубиће те жене које те ниједног часка
нису волеле ни схватиле,
и рађаћеш децу с једном од оних
које нису о теби сањале
ни због тебе патиле. 25

УЛИЧНА ЖЕНА БЛАГОСИЉА КЋЕР

- Нека у твојем животу све буде
као код девојака
што сневајући чекају удомљење;
твоје срце нека никад не потресе
какво необично хтење. 5
- Ти стеци дом
и имај јато деце једног дана.
Теби нека не буде суђено
да икад љубиш кога,
а мислиш на сласт других усана. 10
- Ти буди спасена вратоломног лутања
по џунгли осећања.
У твој љубавни говор
нека се не морадну увлачити лажи,
ни издајничке успомене 15
у твоја ћутања.
- Ти целог живота воли
само једног човека.
Осећај према њему ону љубав
у којој је слатко давати,
у којој је мило кад се заједно 20
мисли, ради и крочи.
Ти крај деце своје нека би могла спавати
срца бистрога
као што су њихове очи. 25
- Ти немој имати многе радости,
тако ћеш и тешке дане
моћи на прсте избројати.
Твој живот нека буде пун љубави
које се не мораш стидети,
ни бојати. 30

ОСЛОБОЂЕЊЕ ЦВЕТЕ АНДРИЋ

(трећи део)

Наједном указа се димњак на школи
па се зарумени сав кров иза грађа,
и брана пред њену радост стаде.
Поврвише опет тешка сећања
и поче једна успомена 5
горко да боли.

Успомена од које је увек бежала,
а која се враћала и душом пела
као лик подсетника небом месеца.
Сети се времена кад је била мала,
када су крај ње, убогог детета, 10
пролазила у школу деца.

И сад види њихова срећна лица:
ишла је напред увек ћерка кмета,
с црвеним у витици уплетњаком, 15
па за њом неколико близоњских ђака.
О, како су глатке биле витице у цурица,
како је лепа била торба ткани
у суседовог сина првака!

Сећа се, сећа, као да гледа сада, 20
целога тога дана
пуног неме детиње туге
и обманутих нада,
и како су јој пред сузним очима
титрале дуге 25
и недра била сузом покапана.

Сваки тренутак јој се живо враћа
после толиких тешких лета:
пошли су у школу и многи сиромаси,
пошла су њена од стрицева браћа, 30
а стриц је рекао,
као да их у рат спрема:
„Одоше нам Душан и Радо!
Отсада ће Цвета
чувати стадо.“ 35

Слушала је често потом,
кроз све њихово школовање,

гдегод скрита,
како они низ пут весело врве,
важни због свог живота нова, 40
слушала их кад сричу слова,
скупљала знање
као што сиромаси купе мрве.

Враћа јој се сваки тренутак мали
из тих дана: 45
како се зеленила отава кроз њиве,
и кукурузи већ у јеку
како се блистали и мачевали,
како су свуда мирисале шљиве
и кудеља потоњена у реку. 50

НЕМЦИМА

Тврдите час да смо рођени
да будемо црви и робови,
и понизни као у праху глисте;
час да смо разбојници
и лудаци занети, 5
и да ће бескрајни наши гробови
научити и нас памети.

Тврдите да смо талог, и коров
у лепом Европе шару,
што питомом биљу смета, 10
да се добри од нас гуше,
да горе на земљи никад
нису живеле душе,
и да ћемо згажени бити
и збрисани са овога света. 15

Чујте сад, избрани:
Толико хиљада година
земљом корови расту,
и пузе нека бића,
и нека буне дижу, 20
и понеко понеком смета,
па и такви као ви што сте
одувек на свету живе,
и вечна правда брани
да заувек одете са света. 25

По тој широкој правници
(баш као да су је писали Словени),
живећемо, живећемо и ми,
упркос свакој мени,
упркос томе што нас сви тамане. 30
Живећемо, док и други, и ми,
и дочекати нове дане.

Живећемо до дана чуда,
и устаћемо, устати без страха.
Од занетих словенских луда 35
мудри ће се наједном створити,
исправиће се глисте из праха,
добиће крила црви.
Живећемо, живећемо и ми

и слободу изборити.
Живећемо, јер где се за њу
умирало буде,
бићемо први.

40

РАЗГОВОР СА ОСВАЈАЧЕМ

- Кажете да смо уображени лудаци,
романтици и самоубице,
и да нам се свет руга;
можда је и тако,
али ми нисмо издали 5
брата ни друга,
и славним прадедовима мирно
погледаћемо у лице.
- Ми нисмо братство и свечовечанске
проповедали ширине, 10
а преко ноћи мирно
брату комад срца зграбили,
нити смо,
као што подли чине,
коме нож у леђа забили. 15
- Убијали смо, истина, и ми
и палили и завојевали,
али онда
кад смо и сами
могли бити убијени, 20
кад су и наша добра
могла бити спаљена и отета;
дела што смо их ми чинили
можда су лудачка,
али никад подла и проклета. 25
- Можда смо уображени и луди,
можда смо сами себи
нож у срце забадали;
али ми никад нисмо
срнули на слабог 30
докле нас други, моћнији штите,
никад за пријатеље нисмо
имали мисли скрите:
били смо људи
и кад смо робовали 35
и владали.

НА ВАЗДУХОПЛОВНОЈ ИЗЛОЖБИ

- Страх ме је свих ових алуминијумских птичурина
по којима пишу загонетна слова;
нека никад њихова сенка
не падне на мога брата и сина,
ни преко мога крова. 5
- Страх ме је све те машинерије
пуне жељезних крвотока,
где судбинска тачност влада;
тог гвожђа што личи на утробу
у мори виђеног ада. 10
- Бојим се тих културних открића,
тих мртвих бацача бомби,
тих ни у сну невиђених
преисторијских бића:
људи под маскама. 15
- Бојим се све те госпoде у фракoвима:
инжењера, посредника, фабриканата,
забринутих и правих као свећа,
те госпoде што опомињу на људе
каквог погребног предузећа. 20
- Страх ме је и ових цветних саксија
поређаних свуда лицемерно,
тих кринова, споменака, хортензија,
што у свем овом паклу стоје тобож смерно.
- И неба самога се плашим 25
одакле је некада падала мана,
а одакле сада
магла се отровна спушта
и туча гвоздена пада.

ОПРОСТИТЕ

Док ви сте се борили кроз улице града,
криви пред вама смо се осећали и мали
и дизали децу у поноћи глуве,
кроз које ви сте смело корачали,
бат ваших стопа 5
добро да утуве.

Слушајући одјек ваше борбе тешке
кршили ми смо своје голе руке,
јер из тамница смо слушати морали
ваше борбе витешке 10
блиске звуке.

Не, ни ми нисмо ту ноћ ока свели
док ви сте гинули у запаљеном граду.
Ту ноћ смо и ми у борби провели,
невидљиви смо уз вас корачали 15
и место застава на стрехе побадали
дрхтаву сужањску наду.

Уместо хитаца и ватрених метака
у непријатеља бацали ми смо
проклетства мржње пуна. 20

Из сваког ћутљивог уличног реда,
из сваког окна откле сужањ гледа
лила су она уз кишу
ваших огњева и плотуна.

Ослушкујући како издалека 25
хук ваше борбе с часа на час јача,
како клићете негде улицама,
ма да смо знали да тад умирате,
опростите нам, чинило се нама
слобода сувише споро да корача. 30

Ма да смо знали да крв се ваша лила
далеко од нас двадесет корака,
у срцу нашем је нестриљење врило
као у набујалом срцу пупољака
пред час када се отвара. 35

Опростите, опростите нама:
сувише споро нам је долазила зора,
мало нам било пушчаних пожара,
чинило нам се никад неће мора
ропства се дићи ни покрови мрака. 40

ДЕВОЈКЕ

- Стајао је крај кола борац хроми
и гледао ноге младих играча.
Душа коју ништа није могло да сломи
била му је пуна плача.
- Свуда је видео само густу честу 5
разиграних људских ногу.
Сав свет му се претворио намах
у кола огромну шарену стоногу.
- Хроми борац је стајао у месту,
крај плаховитог кола разиграна, 10
и, као тек сада да су добивене,
пекло га свих пет замлађених рана.
- Тад две најбоље између девојака
спустиле су му на рамена руке вреле,
са чежњом га погледала свака, 15
и у коло га занихано повеле.
- Играле су крај њега ко крај изабраника,
треперећи од нејасних милина,
и поносито као крај брата јунака,
и брига им је падала преко лика 20
као да играју крај рањеног сина.
- Девојачких руку крилима
као орао младић је размахиво,
носила су га њихова бела једра.
Све сахрањено било је опет живо, 25
живот се преливао као пуна ведро.
- Понела га кола валовита струја
и затреперила му снага разиграна
као тело распеваног славуја,
и нога се дрвена радосно занихала 30
као пролетња грана.

ДОБРОДОШЛИЦА

Срби, дошли су бугарски песници,
 наша немирна браћа са Балкана,
 наша браћа још са Дњепра далекога.
 На граници увис подигла се брана
 као рука што радосно поздравља кога. 5

Песника бугарских дошла је поворка,
 све своје домовине у срцу донела
 поздраве братске и кајања горка,
 донела љубав и сад љубав чека.
 Дошла су наша браћа црна, прека, 10
 као хлеб јулски мека
 наша браћа.

Суза прегршти донела су пуне,
 то сузе су за нашом децом проливане,
 то плакале су њине мајке и жене, 15
 то сузе су њиних младих девојака;
 дошла су да их спусте, да их скруне
 на гробове наших пострељаних ђака.

Дошли су они с којима смо били
 одувек исте среће и судбине, 20
 страдања иста подносили дуга,
 донели тугу бугарских сељака,
 тугу васцеле своје домовине,
 да спусте на гроб нашега јунака,
 што за слободу је пошао да гине 25
 оставив на њиви ручице плуга.

Земље своје где све је јуначко,
 од срца детета па до девојака,
 донели су они све дивљење старо,
 и с њиме нова донели признања. 30
 Сијаће нам она на грудима јунака
 светлије од златних
 свих одликовања.

Поворка песника нам је у земљу донела
 братску љубав и обећања 35
 да неће више бити спотицања,
 да отсад судба ће нам и пут бити исти,
 држећи их високо изнад чела

као што се светиње у храму носе,
да не би сумња на њих пала чија,
ни непријатеља такле их зависти. 40

Срби, дошли су бугарски песници.
Радосни они су дошли као дете
што љубави се њиној радујете,
што рећи вам опет могу да су браћа. 45
Све што је икад лепо међ нама било,
враћа се, враћа.

ДОБРОДОШЛИЦА

- Не чуди се што се осмехнем нежно,
и кад све у мени од бола бриди.
Помислим да си улицом могао проћи
жељан живота недосежно,
а хром и безрук као инвалиди. 5
- Могао на мртвој негде стражи,
као поларна бела тајна,
замрзнут остати у снежном смету,
и друг да те мрвог узалуд тражи
и страшном вешћу растужи чету. 10
- Могло те убити зрно пушчано
и сваки залутали комад гранате,
мртав си могао пасти рано
у зору неку
кад узнемирено мислим на те. 15
- Не чуди се што мени сад се чини
да на све радости имаш права,
да смеш се радовати и због оног
што мене боли:
из очију твојих могла је досад
понићи трава. 20
- Могао си погинути код првих брана,
руке су ти могле досад да струну,
затрпане нарамком лишћа и грана.
Не чуди се што насмејано пружам ти лице
увек као купу до врха пуну. 25
- Не чуди се што на прагу увек те чекам
са праштањем и мирисом свежег хлеба
и снопом снова,
што увек у рукама за тебе носим
радости, радости топлих часова. 30

ДРУГАРИЦА

Када ти руке клону уморне,
отшкрини само на радионици врата
и погледом позови мене,
моје су руке увек за помоћ орне,
моје су руке два крилата алата. 5

Када ти зовнеш, доћи ћу увек лака,
сто својих пустићу мисли и послова,
бацићу мотику насред повртњака,
спустићу мало дете са колена,
из најслађих ћу пренути се снова. 10

Уз мене буди увек пун полета
не бој се најгорих препрека, напора.
Помишљу само ти позови мене,
и доћи ћу па била негде накрај света,
негде преко вода дубоких и гора. 15

Дочућу те и са птичијега лета,
иза непробојних зидова и брава,
и доћи као на крилу мећава.
Преко ноћи све сметње биће оборене,
као да ти је помагало десет чета. 20

Ни пред којом сметњом ти се не уклони;
ако су понори, ја ћу их засути;
померићу их с пута, ако су стене;
сатрћу, ако су противници љути.
У часу тешком сваком 25
ти само зови мене.

Ако си уморан, умора скинућу чини;
дићи ћу га, па ма се дизао тешко
кò три камена из увале груба.
Ти смеј се увек, док је у близини 30
мојих руку, благих и вредних голуба.

Одагнај облаке брига с лица.
У наручја моја ти положи мирно
сваки рад тешки, људску сваку муку,
и бригу за далеко кретање свемирно. 35
Ти смеј се увек, док је мојих руку,
руку жениних, чаробних палица.

РАТНИК

Какве је то опасности у боју срело
твоје срце, некад младо као воћка рана,
кад стоји сад преда мном тешко и зрело
и пуно сећање као дуња устајана.

У сутон у куту неком се притајим 5
и гледам твојих руку покрете
што личе час на муње мачевање,
час на птице које кроз буру лете,
па се смире као у подне грање.

Држим на крилима заспалога сина 10
и са стрепњом чекам из мрака,
кад ће ти очи, априлски дани благи,
показати наличје пуно опекотина
и ожиљака.

Чекам оно дивно чудо што га виђам 15
откако си се вратио из рата:
да изненада преко твога лица
стане скрама нека тврда да се хвата,
па да блесне нагло
као мач исукан из корица. 20

Чекам да станеш причати о нашим бојевима,
па да све на теби плане
као низ огњишта и ватара,
и да ти окренем лице и длане
и грејем се на врелини тога чудног жара.

ЗИДАРИ

- Утробе разорених кућа,
 као у страшној бајци,
 скамениле се у покрету.
 Ту је однела бомба
 дете из наручја мајци, 5
 ту је прекинула песму
 тиху тек започету.
- Ту изнад дубоког суноврата
 куљају поломљене ствари
 као из проваљеног пришта. 10
 Ту поваздан неимари
 руку засуканих до лаката
 граде нова станишта.
- Дању граде, а ноћу сањају:
 све се полако лечи 15
 кад дана прође ниска,
 ту где се проламало небо
 од рањене деце вриска
 чуће се опет младе 20
 као пупољци речи.
- Уза зид, на висини,
 сад личе на птичја гнезда,
 сад висе у зраку нице,
 сад ти се са земље чини 25
 да преко сунчане танке
 над понором иду жице.
- Дању над понором, а ноћу сањају:
 све полако зараста,
 нићи ће нове куће и шајке,
 свиће ласта гнездо на крову, 30
 садељаће, садељаће мајке
колевчици опет нову.
- Машу рукама зидари
 на крову високих зграда
 као веслима кроз таласе, 35
 тек у ноћ их клонуле од рада
 посавијају и скрасе.
- Дању раде, а ноћу сањају:
 да им руке у недоглед расту,

да се множе; 40
погашена људска огњишта
да почињу опет да се ложе.

Са четвртога сирата
зидар је на земљу пао
и за њим опека кише. 45
Сад на дну суноврата
мртав је и рукама
узмахнути неће више.

Мртав је, а опет сања:
све полако зараста, 50
на кући коју сам дигао
саградиће гнездо рода,
и биће на свету широм
опет људских домова,
и сунца, и земље, и вода. 55

НАС СЛОБОДА БЛАГОСИЉА

На тридесет стрељаних партизана
и десет несталих без трага,
већ десет пута по тридесет,
а то после множи са тисућу,
па ни ту сва патња није збрана – 5
нема мере за нашу крв врућу.

Не село, ни два ни двадесет,
већ стотине села у пламену;
горео је кров, и врт, и кут где се жаће,
и камен на камену. 10
Не стотине, хиљаде огњишта
код нас је маће.

Не један гроб и једна јама
у којој су десетине лежале скупа,
не једне очи уплакране; 15
већ целе прегршти људског плача;
сваки дом трећи, на њиви слама,
били су стрелиште и ломача.

Не један и два у воду бачена;
пловили су мртви попут сплава, 20
воду сваког трећег мутили вира.
Цела земља је била тлачена;
кроз земљу нашу душман је ишао
лица црвеног као у вампира.

Али то странцу ми не казујемо. 25
Удубљени у себе радосно слушамо
како нам источена снага набујава,
буја нам срце, и земља, и вода,
стабљика биља:
крвљу народа купљена слобода 30
нас благосиља.

Не један и двојица и тројица,
већ по десет нас има у једноме,
и у сваког су руке, десеторе,
и по три срца као усред битке; 35
затрте њиве ми смо посејали,
пошумили опет искрчене горе,
од бара воде начинили питке.

Сваким даном расте снага ова.
Не село, ни два ни двадесет, 40
хиљаде ми ћемо подићи села,
хиљаде бродова изнад вода;
не један и два, хиљаде мостова
преко кланаца и непрохода –
као да још живе пали јунаци 45
и по десет их уз сваког од нас хода.

ВАРШАВА

Хтели сте да нема Варшаве,
 да зазидате на њој врата;
 хтели сте да никне трава,
 да се гуштери и гује коте
 изнад вековног људског зноја, 5
 изнад људских најдубљих права,
 изнад слободе и лепоте.

Варшаву ви такли нисте.
 Изнад напаћеног, срушеног града,
 потока крви, отровних рана, 10
 изнад паљевина и изнад јама
 стоји она опет сазидана,
 пуна зграда
 које зида слобода сама.

Варшаву ви ни такли нисте, 15
 нисте је сатрли рата громом;
 она се диже у висине
 од којих вртоглавица народе хвата;
 над сваким њеним срушеним домом
 пење се светао спрат изнад спрата, 20
 слободе круна.
 Варшава живи, Пољака пуна.

Варшаву ви ни такли нисте,
 није она мртва ни уклета,
 ни потонула у мору мрака. 25
 Крилата и пуна сјаја
 излетела је из руку Пољака
 и град је сада целог света,
 сад има стотину завичаја.

Хтели сте да Варшаве нема, 30
 да се са земљом сравни и сатре;
 место ње да буду пусте равни
 пуне блата;
 а Варшаву ви ни такли нисте,
 она вас лепотом својом чика: 35
 виша је од Снежнице и од Татре,
 несаломљивија од Карпата
 и пространија од Балтика.

ДЕЧЈА ВИТИЦА У ОШВЈЕНЋИМУ

- Жива још после пет лета и зима
витица девојчице, као гуштер танка,
лежи у страшном музеју Ошвјенћима
и смеје се на сунцу без престанка.
- Виде се руке мајке, иако их нема, 5
и како јој прсти дрхте и трну,
види се како дете на пут спрема
и сплиће му у косу слутњу црну.
- Види се рука мајке, чврсто стеже 10
витицу да се до ноћи не расплете;
на мајчином лицу виде се суза вреже,
види се како се на њу смеши дете.
- Крвника ледених виде се чете,
режу људске власи и дену у сена,
види се како неко земљом мете 15
коврце деце и тешке косе жена.
- На хрпе неко гомила их и баца
као руна пострижена са стада.
Виде се преплашене зенице стараца
и цео народ како букти и страда. 20
- И види се што се речју не да изрећи:
пуна жеравице и јаре врата.
Приносе крвници тела деце пећи
на дланима црних кржавих лопата.
- Види се уз старачких коса иње 25
витица као гуштер танка и жива.
Виде се детиње очи широке, сиње,
ма да му прах давно на ветру почива.

ЈЕСЕН У СЛОБОДНОЈ ПОЉСКОЈ

- Пољска зелена сва од озимица
пружила сунцу широке словенске длане,
узлећу изнад њих јата пољских птица.
Земљо пољска, никад више туђин
на твоје њиве неће доћи да стане. 5
- У теби биће увек ушћа твојих река,
њихове притоке и њихова врела.
Неће те парчати сад до краја века:
бићеш увек своја, увек цела.
- Пољска од бреза сва пролећно бела 10
чини се сад ће небом да полети.
Пољска сва златна од брезовог грања,
ни листак брезин ти нико неће смети
да такне све до краја постојања.
- Пољска зелена сва од озимица 15
са својих њива своје класје збира.
Прошла су времена патњи и подела,
отсад па до краја ти имаћеш мира,
бићеш срећна, земљо пољска, бићеш цела.
- Прошло је доба цара и завојевача, 20
нема више ломача, нема коридора.
Пољским путевима сад Пољак корача,
крај пољских обала теку пољска мора.
- Нема више подела, нема истребљивања.
Ничијим копитама нећеш бити трвена. 25
Биће на теби само твоја збивања.
Бићеш своја, бићеш млада на сва времена.
- Сјаћеш зелена од бујних озимица,
пружаћеш сунцу широке словенске длане.
У твојим шумама гнезда твојих птица. 30
И никад више патње, никад ране.

МИЦКИЈЕВИЋЕВ РАЗОРЕНИ СПОМЕНИК

- Споменик песника што је волео
људе свих народа и континената
и Пољске слободарске пронео славу
сливен је у страшну ратну справу
и на Пољску пао 5
као разорна тешка граната.
- Мицкијевићево срце од меди
саливено је у куршуме љуте
и пало на Французе, на Словене,
и убило негде на обали Сене 10
старце седе
и чобане Балканом разасуте.
- Од Мицкијевићевих бронзаних длана,
што су се и бронзани грејати знали,
постала су у руци Германа 15
чудовишта,
као ударац тешки свуд су пали
и пошли кроз свет да га ниште.
- У завојевачкој округној руци
од песникова бронзаног лика 20
и осмеха,
постали су бомба фијуци
што трепте изнад људских стреха,
изнад поклича
варшавских храбрих устаника. 25
- Али из песникова бронзаног праха,
из његова у оружје скованог бића,
срца сливеног у кишу метака,
као да су милиони Мицкијевића 30
никли и јурнули у смрт без страха,
као да су милиони великих песника
проговорили кроз срца Пољака.
- Подигла се земља као олуја,
и голуб стао душмана да мрзи,
засиктала река за освајачем 35
као гуја,
да га потоци крв пошла врела,
и као рука са голим мачем
Мицкијевићева реч Пољску повела.

ЗАПИС У СТАРОМ ГРАДУ У ВАРШАВИ

- Овде је Немац угледао
пољског устаника без колена
и стао да сече:
– Клечи преда мном, устаниче голи,
преда мном клечи! 5
Нека свет види
како Пољак моли,
како се боји и немачких речи.
- Овде му је бомба ноге однела,
а побеснели душман стиснуо пести 10
и стао да виче:
– Диж се, пољски устаниче,
и преда мном покорно иди!
Нека свет види
како Пољак слуша заповести. 15
- У слух рањеников што се гаси
стао да сикће и палаца:
– Устаниче, дижи се милом
и потрчи, брже потрчи! 20
Нека свет види
како се Пољак у болу грчи,
како пред немачком дрхти силом.
- Задњим пркосним зрнима смеха
што их има у самртнику
смејао се на ову вику 25
Пољак смели
тога трена.
Задња капља јуначке крви
овде му пала источена.
- Овде је устаник постао метом 30
немачкога немоћног гнева.
Овде је умро од убода
под немачким бајонетом,
што Пољска и рањена –
не само хода, 35
већ лети и о слободи снева.

СТАРИ ГРАД У ВАРШАВИ

Ти, у чијој поганој глави
ошет се куршум почиње да рађа,
дођи у Варшаву кад сумрак заплави,
у Стари град на обали Висле,
до бомбом ископаних дубоких јама, 5
не би ли те друге мисли стисле,
не би ли поцрвенео сав од срама.

Дођи у мртви град у раздање,
кад околу све почиње да се буди,
кад вода зајубори и засветли 10
и замирише обалско грање,
а спуштене главе пролазе људи,
не смеју се деца, не чују петли.

Ти у чијем се хладном срцу
мисао о новом рађа ударцу, 15
дођи да видиш зидове спаљене
и како дрхти рука старцу
кад се погорелог прагахвати,
на гнезду разореном да видиш жене,
крај колевке сломљене како седи мати. 20

Дођи да видиш како дете корача
кроз оно што му је било драго,
а сада стоји разорено,
како му се рамена тресу од плача,
како скупља у длан одломке мале, 25
можда мисли о новом оружју не би
кроз главу ти више фијукале.

Дођи да видиш како из праха
све поново се мора да зида,
како рат у једном трену помете 30
што је зидао век иза века,
дођи до ових црних опека,
не би ли поцрвенео сав од стида
и бацио бомбе започете.

ЗЕМЉА-ПЕСМАРИЦА

Песнику који је збрисао Југославију са карџе Европе.

- Стао си јуче пред карту Европе
и здерао Југославију с њена лица
руком којом пишеш песме;
ниси у томе осетио часу
да је земља наша земља-песмарица, 5
да песник пред њу тако стати не сме.
- Ми смо своју земљу испевали
пушком у врелој, у крвавој битци,
и срповима на њиви црници,
исклесали је пијуком и длетом; 10
песник бар не сме сад са презирањем
застати пред том песмарицом светом.
- Не сме, не сме олако бар песник
брисати ту земљу, то певање светло,
ту слободи здравицу витешку и вечну, 15
ту најболнију света тужбалицу
и радосницу топлу и човечну.
- Нека рука песника брише и помера
земље што на границе себи поставише
само стражаре, камене међаше, 20
земљу што прља стране историје;
а Југославија се гробовима наше,
за достојанство човека се бије.
- Земље наше је и најмањи тренутак
полет, надахнуће, 25
побуна на сваког ко је покушао
да је роби, да је гњечи.
И ти сад хоћеш да је збијеш
у срамни кутак,
да је збришеш презривом речи. 30
- Али нико не може поцепати, стрти
Триглав, Козару, Мајевицу,
толике подвиге, толике смрти,
толики гроб од морске луке
шири и већи, 35
не може презривим покретом руке
Југославију збрисати, порећи!

ДЈЕДОВ МОНОЛОГ

- Заволио сам што воле моја два сина,
унуци и кћери;
њиховим оком гледају моје старе,
њиним срцем моје срце све мјери.
Растао сам се мирно од краљевина,
кад је Русија збацила своје царе. 5
- Вјеровало сам у оно што се у њој збива
и помијешао с парничарем својим стада;
био сам вољан
између својих и туђих њива 10
да покидам међе и вијенце ограда.
- Кад је на Совјете грунула неман
благословио сам руке и пушке
синова редом и унука;
био сам за Русију увијек спреман 15
на ратове, на низ мука.
- Иван је погинуо у партизанима.
Кад су многих народа момци
играли весели украј цура,
унук Иван је ноћима и данима 20
ходао с пушком између гудура.
- Иван је, цијела војска прича
гладовао, пио росу љети.
Иван је живио од поклича:
– Живјела Русија! Совјети! Совјети! 25
Иван је први пао у чети.
- Пао је унук Иван и многи,
како још у свијету било није;
чинило им се не могу умријети
док на истоку има Русије, 30
док кликћу уз журиш: Совјети! Совјети!
- Пали су многи и многи хероји,
истурили своја срца пред звјера,
да нам се земља у честите броји,
да када прођу, прођу покољења 35
немадне нама шта да се замјера.

ДЕДУ СЕ ПРИЧИЊАВА УНУКОВ ГЛАС

Не тужи, не тужи, деде,
да се опет родим сада,
срце ће да ме поведе
где глава с рамена пада.

Иако нас проглашавају кривим,
не треба, деде, да се плаче;
ја још једанпут да живим,
не бих чинио иначе.

5

Опет бих се борио за то
да народи не буду робом,
па нека нас опет блатом
засипају и злбом.

10

Не тужи, брате, мати,
доћи ће крај овој мени,
мора ли се још ратовати,
с напредним народима
биће и тад Југословени.

15

Не тужи, не тужи, деде,
волео сам ту стрму путању;
да ме опет до страдања доведе,
опет бих зашао на њу.

20

ДЕЧЈА НЕДЕЉА

- Сестрићу, сутра је радостан празник,
земља слави децу и мајке њине,
биће невиђених забава разних
кроз градове и села отаџбине.
- Загрмеће звучници са свих страна 5
причаће о вама, пионири, ко сте.
На зелене стазе Калемегдана
Београд ће вас позвати у госте.
- Биће препуни дечји ресторани 10
свакојакних и пића и јестива:
млеко, шира, гроздови узабрани
као што на гозби жетвеној бива.
- Бацаће људи цветове са спирата 15
пред мајке са нежном децом из јасала,
као пред војску кад дође из рата;
клицаће сви и твојој мами хвала.
- Стаће низ трамваја, аутобуса, 20
запреге, старци, са звездама борци
када наиђе твоја глава руса,
кад се појаве деца у поворци.
- Поздравиће вас рудари и ткаље, 25
војници и писци и занатлије:
ви ћете од њих поћи много даље
у борби што се за напредак бије.
- Мајке ће палих изићи јунака, 25
низови благих и сетних старица,
да њихових се сете уранака,
и њиховога давног дечјег лица.
- Повући ће жеља и инвалиде 30
да пред вас сиђу у улице сиве.
Чиниће им се кад вас срећне виде:
пуним срцем и они опет живе.
- У игру с вама поћи ће песници 35
и музичари дечји и цртачи.
Сестрићу кличи кад се дигну клици,
слушај музику, смеј се, певај, скачи.

А кад се небо оспе кумовом сламом
и многи већ се кућама упуте,
ти ћеш остати са сестром и мамом
у парку да слушаш вечерње цвркуте.

40

Само да хоће и дан леп да сине,
да небо буде младо као дете,
да се на поздрав, љубав домовине
одмах радосно сви одазовете.

ДЕЧЈИ ВРТ

Раднице, раднице жене
децу на рукама носе
нежно као нежне пене,
и плод још пун пухора,
као капљице росе. 5
Кроз који час на раду
од њих свака бити мора.

На дете се још једном насмеши
па послу жури куд која:
одлази хитро ткаља 10
до чунка и разбоја,
планове друга црта,
преврће негде трећа
штампарска слова сура,
игле и нити четврта
ваздан кроз руке протура. 15

И мирне су сада оне,
као да све природе силе,
сав закон васионе,
о њиховој деци брине,
ко да су их оставиле 20
где сама срећа спава,
на крилу добре судбине.

Оне виде девојка у белом
од једног до другог иде,
тла се не дотиче лака, 25
једном млеко у чаши мери,
и лек другом кане,
једном млеко у чаши мери,
а другом лист тропери
одбере с младе гране. 30

Док слажу оловна слова,
док шију, мотају пређе,
виде оне спавају слатко
у постељама истим
што од белине бљеште 35
дечје главе светле, смеђе;
један само будан дадиљи
руку стиснуо као кљеште.

Мир је сад као усред шуме; и последњем малишану сан је учаурио лице, престао је да се пући; а на разним странама града, иза многих зидова преграда, живот им дижу будући њине мајке ударнице.	40 45
--	------------------------------

МИ ХОЋЕМО МИР

Ми хоћемо мир, то зна наше дете
по томе како га милујемо жудно
вечера свака
руком једином, пуно ожиљака;
то добро види детиње око будно. 5

То знају гробови око логоришта
чији загрљај по стотину стеже,
и усамљена хумка у теби, горо.
Ми хоћемо мир, колевку у коју леже
најједном рођено деце по четворо. 10

Ми хоћемо мир, знају ласте које
чују разговор наш присни крај огњишта,
попци који тишину у кући кроје,
и коњиц што нам сам дође из боја
и љуто зањишта. 15

Ми хоћемо мир, зна и горска зверка
која је с нама морала да гине,
знају и гнезда зеба
и тетреба,
знају и шумске рањене тишине. 20

Ми смо жељни раних орачких зора,
ви, њиве, знате,
ви нас гледате кад ступамо за ралом,
земљом коју су до испод извора,
до испод гробова, раниле гранате. 25

Рат је по вама посејао барут,
гвожђе и сенку;
а земља тражи
јутарњег сунца и воћке семенку,
питомо зрно пшенице и ражи. 30

Ми смо жељни рада, радне несанице,
да часпре чујемо мотора звук бодри,
да угледамо часпре како ничу
први гвоздени пупољци и клице,
цветови модри. 35

Ми желимо да часпре угледамо
жељезара наших првих хрпченице

- чвршће од Динаре,
да намотавамо светлу павит жице,
да гледамо како се плугови варе. 40
- Ми желимо мир, то знају ковачи,
из чијих руку ваздан ниче коса
кô сабљика трава,
и срп се као млад месец помила.
Ми смо жељни косидбе и жетава 45
и зрачних свила.
- Ми желимо мир, и ти знаш песниче.
Ми нисмо словом
још опевали све прошле подвиге,
нисмо још о њима написали књиге 50
бесмртне, ко лист на стаблу ловоровом.
- Ми желимо да часпре зазелени
ливада у којој млади песник ниче,
да стих набуја ко поток што се пени,
ко живот у који цело срце стаје. 55
Ми желимо мир, то ти знаш, песниче.

БАЈКА О ЗВЕЗДИ

- С краја северног све до на крај јужни
небо пресецају звезда ватромети.
То беже негде из тамница сужни,
За грм, друзи, метак гонилац лети!
- То побегоше из ропства Кинези, 5
зато падају звезде са небеса,
зато се Кумова Слама у мрак стреса
и мрси у косе јасици и брези.
- Звезде су падале и кад су од газда 10
мађарских утекли Чеси и Словаци.
Кад сужањ побегне, звезда пада вазда,
у дубину се таме с неба баци.
- Кад се Црнци отргли од руке беле,
тама је била пуна ватрених ружа
и пушке гонича пуцале ноћи целе, – 15
за грм, Црнци, рука се још можда пружа!
- Тако је јасан падао на воду
поноћну, негде, рој звезда селица
и кад су жене стицале слободу,
и кад су велове подизале с лица. 20
- И кад су мисли људске из окова
бежале, увис каниле се дићи,
с неба су падали ројеви златних снова,
ронила се Велика Кола и Влашићи.
- Звезде су падале рујније од вина 25
и кад се роб спасавао турских паша,
и кад је Српче бежало од Латина,
и Хрват утицао из пакла усташа.
- Тако су звезде кроз дубину мрака
падале као жишке које жегу 30
и кад су мајке и деца нејака
бежала испред Немаца, у збегу.
- Звезда се цели отискивали венци
и у ноћ тонули као светли ронци
и кад се у Истри зачули Словенци, 35
и с печалбе се вратили Македонци.

И кад су наши малени курири, ђаци,
срећно минули крај душманске страже.
Звезда су увек с неба у таму баци
кад људи пођу слободу да траже.

40

У СУДНИЦИ

- Спавала је некад, у слободи,
тврдим сном у коме нема снова;
а сад јој сваки сан за руку води
тешка сећања,
а сад гоњена, суд и тучу сања. 5
- У сан јој се враћају судничке одаје,
препуне мемле, мириса никотина,
сања прву оптуженичку клупу
и глас судијин као из даљина,
страшан, а не знаш у њему страшно шта је. 10
- Већ други пут седи на истоме месту,
скрива још младе руке што се плаше.
Судија хладно, подругљиво вели:
„Комунистичком су те учили
манифесту,
уместо да уче оченаше. 15
- Што се тебе тичу жуте жене Кине
и њихова права и неправда?“
– „Свих су жена света везане судбине!“
и гордо се дигла млада глава. 20
- „Има ко да брине бриге светске,
што ти у то да мешаш прсте!
Радницама држиш тобож по Карабурми
курсеve аналфабетске,
а причаш им да не треба да се крсте!“ 25
- „Свак мора светске да брине бриге!“
чује сама свој гласак одмерени.
„То ти је отац писо из Русије!
Него ти редом признај, благо мени...
- Ти мислиш да не зна суд да су та слова, 30
крижуље таблице твоје и буквари –
шарене лажи,
комунистички мангуплук стари!“
Глас из публике подругљив:
„Докажи!“ 35

ХОР НЕПРИЈАТЕЉА

Проклети, проклети, трипут проклети
што сте у час тај неповратни
без премишљања скочили у огањ ратни,
што се нисте бојали умрети.

Проклети, проклети што нисте чекали 5
да вам Русија избори слободу,
да вам Немци с песмом из земље оду,
проклети што сте нам руку дали.

Проклети, проклети што сте нас претекли 10
на бојишту, у време оно витешко,
проклети што сте Русији љубав изrekli
у рату, кад је било тешко.

Проклети, проклети што сте из боја
дошли осветлани, без прамена стида. 15
Проклета сада и рука која
пушку је оставила па земљу зида.

Проклети, проклети нека сте што знате
да као планина стојите тврда
и мирно одбијате све наврате
наших сумњичења и пограда. 20

Проклет ваш напор, жртвовања,
светлост с којом сте пошли дуж села
и мир пред сваким ко вас гања
и полет као година родна
и ваши успеси и радовања. 25

(1948 г.)

НАПОМЕНЕ

ОПШТЕ НАПОМЕНЕ

Другу књигу првог тома *Целокуйних дела* Десанке Максимовић сачињавају збирка *Песник и завичај* (1946) и поеме *Ослобођење Цветије Андрић* (1945), *Ошацина у њрвомајској њоворци* (1949) и *Ошацино, њу сам* (1951). У њој се још налазе песме које нису ушле у поменућу збирку и оне које су из ње изостављене кад је објављена у *Сабраним делима* (1969) и *Сабраним њесмама* (шест издања од 1980. до 1990. године), као и неуврштени у књиге делови поема. Тако су у другој књизи сабране све песме и поеме Д. Максимовић објављиване између збирке *Нове њесме* 1936. и поеме *Ошацино, њу сам* 1951. године. Збирке из друге књиге нису појединачно штампане после првог издања, али су делови поема и више песама објављени у *Изабраним њесмама* (1950) и у збирци *Мирис земље* (1955, 1958, 1962, 1964, 1967) која у поднаслову носи ознаку „Изабране песме“. Збирка *Песник и завичај* и три поеме први пут су публиковане заједно у *Сабраним делима* и у *Сабраним њесмама*.

Те песме и поеме, као и оне које ће бити први пут прештампане из листова и часописних публикација, чине једну релативно заокружену целину у оквиру укупног песничког дела Д. Максимовић. Настајале су у драматичном историјском периоду и презентују песникињин одговор на питања, дилеме и актуелне догађаје у њему. Песникиња води неку врсту песничког дијалога са својим временом и савременицима начином доминантног стила тадашње репортажне и наративне лирике. Зато ће данашњи и будући читалац у песмама и поемама друге књиге првог тома *Целокуйних дела* наићи на многе егзалтације песникињине, преточене у стихове које се могу разумети само у оквиру тога времена, али у њима су садржана и најбоља остварења њене социјалне и патриотске лирике.

Текстови песама и поема у овој књизи преузети су из јубиларног издања *Сабраних њесма* (1987) које је песникиња приредила у сарадњи са издавачем, па се може сматрати да је то њена последња воља за коначан изглед сваке песме и поеме. Како, међутим, у *Сабраним њесмама* нису дате никакве напомене, приређивач исте књиге *Целокуйних дела* Д. Максимовић наводи варијанте стихова и редакције песама на путу од њиховог публиковања у листовима и часописима, преко првих издања у књигама и *Сабраним делима* из 1969, до коначне редакције у *Сабраним њесмама*. При том треба поменути да је Д. Максимовић тек део песама и поему *Ошацина у њрвомајској њоворци* претходно публиковала у листовима и часописима (из друге две поеме објављени су поједини фрагменти), па се као први штампани извор појављују прва издања појединачних књига. Аутографи песама и поема Д. Максимовић, као и целокупна њена рукописна заоставштина још увек су неприступачни, а до рукописа у издавачким предузећима, пре свега у Просвети, где је највећи део писаног текста из ове књиге одштампан у књигама, немогуће је доћи. За аутографе неких песама није могуће утврдити да ли су изворни или је песникиња доцније и за различите потребе преписивала већ одштампане песме. Зато је приређивач био принуђен да се ослони на штампане изворе.

Будући да је објављивањем песама у *Сабраним делима* и *Сабраним њесмама* већ извршено усаглашавање са начелима правописа од 1960. године и доцније, уколико су мењана, приређивачу друге књиге *Целокуйних дела* остало је једино да на исти начин редигује и песме у додатку које претходно нису улазиле у *Сабрана дела* и *Сабране њесме*. У песмама и поемама преузетим из *Сабраних њесма* отклоњене су штампарске погрешке, уколико их је било.

Да би се будући читалац друге књиге првог тома *Целокућних дела*. Д. Максимовић лакше сналазио у приређивачевим коментарима и неопходним техничким сажимањима и обележавањима, овде се даје према азбучном реду попис скраћеница назива писаних извора појединих песама и поема:

Б	– <i>Бразда</i>
В	– <i>Вардар</i> (календар)
ГМС	– <i>Годишњак Мајнице српске</i>
Д	– <i>Дуја</i>
ЖД	– <i>Жена данас</i>
ЖИР	– <i>Живои и рад</i>
З	– <i>Зора</i>
ИП	– <i>Изабране њесме, 1950</i>
ЈР	– <i>Јуџословенски расвиј</i>
ЈП	– <i>Јужни ѡрејлед</i>
КН	– <i>Књижевне новине</i>
К	– <i>Књижевности</i>
ЛМС	– <i>Лейојис Мајнице српске</i>
МЗ	– <i>Мири земље, 1955</i>
М	– <i>Мисао</i>
НС	– <i>Наша сѡварности</i>
НЖ	– <i>Нова жена</i>
ОЦА	– <i>Ослобођење Цвѡје Андрић</i>
ОУПП	– <i>Оѡацбина у ѡрвомајској ѡворци</i>
ОТС	– <i>Оѡацдино, ѡу сам</i>
ПИЗ	– <i>Песник и завичај</i>
По	– <i>Полиѡика</i>
П	– <i>Прејлед</i>
Р	– <i>Реѡублика</i>
СД	– <i>Сабрана дела, 1969</i>
СП	– <i>Сабране ѡесме, 1987</i>
СУ	– <i>7 умејности</i>
СКГ	– <i>Српски књижевни ѡласник</i>
С	– <i>Сѡварање</i>

На крају неопходно је кратко објаснити начин презентовања појединих песама у овом издању. Прво се бележи наслов песме. Потом долазе скраћенице за извор (часопис, лист, књига), у коме је песма први пут штампана, са подацима о годишту, години, датуму, књизи, броју и страницама (неки од ових података може изостати ако нису у публикацији назначени). Следе затим одговарајући подаци за збирку у којој је песма први пут објављена, као и за *Сабрана дела* и *Сабране ѡесме* (углавном скраћенице и бројеви страна). На све то надовезују се подаци о изменама које су песме претрпеле од првог објављивања до коначне ауторизације у *Сабраним ѡесмама*. Поступак је следећи: прво се наводи број стиха, где је промена уочена, а онда се стих прештампава. Уз тај стих наводе се скраћенице извора из кога је преузет. Где је било одступања у броју стихова између основног текста песме и извора, даване су назнаке бројева једног и другог или се посебно цитира група стихова. Уколико су измене биле бројне и радикалне, песме првог извора су прештамповане у целости као посебне верзије.

ПОСЕБНЕ НАПОМЕНЕ

ПЕСНИК И ЗАВИЧАЈ

Збирка *Песник и завичај* објављена је 1946. године у издавачком предузећу Просвета, без назнака уредника и библиотеке. Штампана је, како стоји на последњој страни, у штампарији државног издавачког предузећа Србије „Просвета“ у десет хиљада примерака, а штампање је завршено 20. марта 1946. године. У тој збирци нашле су се песме Десанке Максимовић настале крајем тридесетих година и у току рата (од 1936. до 1946. године). Збирка је названа према песми *Песник и завичај* према којој је именован и њен први циклус. Збирка, наиме, садржи још два циклуса: *Пушник шреће класе* (други), насловљен према истоименој песми, и *Песме о ројсџиву и слободи* (трећи), чији наслов представља модификацију наднаслово у циклусу од четири песме, публиковане у првом броју часописа *Књижевност* за 1946. годину, а који је гласио: „Песме о рошству и ослобођењу“.

Подела на три циклуса означава и три доминантна мотива збирке. У циклусу *Песник и завичај* то су мотиви љубави, схваћене у најширем смислу (љубав младих бића, али и љубав најближих сродника), и мотив песме и песника. Други циклус *Пушник шреће класе* окупља социјалне песме Десанке Максимовић, а трећи *Песме о ројсџиву и слободи* родољубиве. Песме у сва три циклуса настајале су у времену од објављивања последње међуратне збирке *Нове џесме* (1936) до појаве књиге *Песник и завичај* (1946). Разлика је једино у томе што је у трећем циклусу највише песама насталих за време рата и мањим делом објављених 1946. године. Укупан број песама у првом издању књиге *Песник и завичај* износио је 120. Тек део песама био је претходно публикован у листовима и часописима. Циклуси су били следећег обима: први 45, а други 28 и трећи 47 песама. Необјављене песме из трећег циклуса настајале су претежно за време рата, па их је песникиња у часописима штампала мањи део у години у којој се појавила у књиги *Песник и завичај*.

У издању збирке *Песник и завичај* у *Сабраним делима* и *Сабраним џесмама* песникиња је извршила извесне измене у трећем циклусу, док су први и други остали непромењени. Пре него што је, наиме, уврстила збирку *Песник и завичај* у други том *Сабраних дела*, песникиња их је знатан број унела у изабране песме *Мирис земље*. У том избору песме из збирке *Песник и завичај* биле су распоређене у два одељка. У делу песама настајалих између 1931. и 1941. заступљене су следеће песме из те књиге: *На шеснаестџи рођендан*, *Девојка се радује џролећу*, *Први дан љубави*, *Умирање љубави*, *Писмо*, *Релиџија уцељених*, *Последња усџаванка*, *Мајчина џужбалица*, *Човек*, *Монолој разочараној*, *Пушник кроз Сахару*, *Пушник шреће класе*, *Сећање на завичај*, *Сељакова здравица*, *Градски љубавници*, *Неко се сећа деџињсџива*, *Над свеском умрој џака*, *Двадесетџ хиљада девојачких руку*, *Усџаници*, *Балканац*. Биле су то све песме њеног првог и другог циклуса. У следећем одељку песама насталих између 1941. и 1946. из трећег циклуса збирке *Песник и завичај* у *Мирис земље* ушле су следеће: *Жао ми је човека*, *Сџомен на усџанак*, *Србија се буди*, *Верујем*, *На гробљу сџрељаних џака*, *Крвава дајка*, *Мајкама*, *Обудовела невесџа*, *Сан о домаћем миру*. Осам песама из истог одељка уврстиће песникиња први пут у трећи циклус збирке *Песник и завичај* тек у издању у *Сабраним џесмама* из 1980. године. Пре тога у *Сабраним делима* изоставила је седам песама из трећег циклуса првог издања збирке *Песник и завичај* (*Немцима*, *Разџовор са освајачем*, *На ваздухойловној изложџи*, *Оџросџиџије*,

Ослобођење, Добродошица, Пајриошки разговор са Србима). Тако је трећи циклус од 47 смањен на 40, а збирка од 120 на 113 песама. Међутим, у издању збирке *Песник и завичај у Сабраним њесмама* опет је дошло до промена у трећем циклусу *Песме о ројствију и слободи*. Сада су поново уврштене две раније изостављене песме (*Ослобођење* и *Пајриошки разговор са Србима*), и неколико нових из збирке *Мирис земље* (све су из одељка песама насталих између 1941. и 1946): *Бајка о усџаничкој њушци*, *Рањена њасџирка*, *Девојке-војници*, *Песма о њојинулој девојци*, *Међава на бранковинском вису*, *Војничко ѓробље у Солуну*, *Мешење хлеба*, *Јајањци*. Изван тога круга песама из *Мириса земље* била је једино песма *Сумњалицама* први пут објављена у *Полиџици* (1948). Тако се сада збир песама трећег циклуса повећао на 50, а збирка на 123. У издањима *Сабраних њесама* једна песма овога циклуса (*Јајањци*) унета је у трећи том *Мирис земље*.

Део песама из збирке *Песник и завичај* објављиван је често у изборима поезије Д. Максимовић, у школским издањима, а неке су, као *Крвава бајка* и *Србија се буди*, постале саставни део националне свести и народног духа. Међутим, и поред такве популарности, која је почела са првим објављивањем у књизи, збирка *Песник и завичај* није коментарирана у ондашњој књижевној јавности, што се може тумачити и непостојањем критике првих година иза рата, односно њеном интеграцијом у опште идеолошке ставове. За ово издање текстови песама преузети су из јубиларног издања *Сабраних њесама*. Овде су поново дате по истом редоследу који је у првом издању збирке *Песник и завичај*, а у *Сабраним делима* нешто друкчије с обзиром на измењени садржај песама.

Песник и завичај

Песма кроз ѓору. – ПИЗ: 7; СД: 11; СИ: 11. Ово је нова песма, а не она објављена под тим насловом у *Јуџословенском расвиђу*. Песму из тога часописа песникиња је у књигама насловила са: *Љубавна њесма*. Варијанте, ПИЗ.

7 Ој, била је од свих лепша,

Песма крај извора. – ЈР: 9 (1940), 8/9, 195; ПИЗ: 8; СД: 12; СИ: 12. Варијанте, ЈР.

6 срећа, здравља,
12 комад цели
13 комад цели платна бељег

Љубавна њесма. – ЈР: 9 (1940), 8/9, 194–195; ПИЗ: 9; СД: 13; СИ: 12. Песма је у *Јуџословенском расвиђу* објављена под насловом *Песма кроз ѓору*. Варијанте, ЈР, ПИЗ.

10 Колико је на земљи стена
11 па све да моје легну груди,
12 ни тада ми не би теже било.
13 Колико је на свету птица
14 па све да се у девојке створе,
15 још му не би доста било.

Сваџовска њесма. – По: 36 (6–9. I 1939), 10996, 30; ПИЗ: 10; СД: 14; СИ: 14. Варијанте, По.

21 сваког дана ја певала.
22 Слатко би ми срцу било

На шеснаестџи рођендан. – СКГ: (1940), 59, 1, 24–25; ПИЗ: 11; СД: 15 СИ: 15–16. Варијанте, СКГ.

16 испила воду са свих врела;

Први дан љубави. – СКГ: (1940), 1, 25–26, ПИЗ: 12, СД: 16; СИ: 17. Варијанте, СКГ.

13 Има ли отада дан или три века?
19 Нека се висине нађају ускоро са земље госту,

Девојка се радује њролећу. – П: 113 (1939), 15, 188/189, 436–437; ПИЗ: 13; СД: 18–19. Варијанте, П и ПИЗ.

- 11 чини ми се густе цветови (П, ПИЗ)
- 20 продирем до сваког скута (П – шт. грешка)
- 23 чини ми се цветају бића (П, ПИЗ)

Љубавно њисмо. – ПИЗ: 14; СД: 18; СП: 20. Варијанте, ПИЗ.

- 19 Чини ми се рођак је твој

Киша. – ПИЗ: 15, 16; СД: 19–20; СП: 22–23. Варијанте, ПИЗ.

- 11 Не чини ли ти се неко тихо зове:
- 16 Не чини ли ти се безброј неких грла
- 20 Не чини ли ти се пљусак миловања

Чекање. – ПИЗ: 17–18; СД: 21–22; СП: 24–25. Песма истог наслова штампана је у збирци *Гозда на ливади* (први том *Сабраних дела* и *Сабраних њесама*), а први пут је објављена у часопису *Мисао* 1931. године. Варијанте, ПИЗ.

- 6 што у предвечерњим часовима бива
- 14 Жури да стигнеш пре првога мрака
- 32 Удвој кораке, јер у помрчини

Девојка за брајтом. – ПИЗ: 19–20; СД: 23–23; СП: 26–27.

Брајтова молићва. – СКГ: (1938), 53, 3, 174–175; ПИЗ: 21; СД: 25; СП: 29. Варијанте, СКГ, ПИЗ.

- 2 творче, сам сам, (ПИЗ)
- 11 милоште толико да у себи има (СКГ)
- 12 твоја је воља.
- 13 Зови ми је. Сестру да имам и ја
- 14 мори ме жеља.

Девојка слући смрт: – НС: 3 (1938), 13/14, 20; ПИЗ 22–23; СД: 26–27; СП: 29–30. Варијанте, НС.

- 7 Заустави, добри коњаниче,

Последња усјавања. – ЈП: 13 (1939), 2, 80–81; ПИЗ: 24; СД: 28–29; СП: Ј 31–32. Варијанте: ЈП.

- 21 Облаци над њом не будите густе

Сћвари. – По: 30 (6–9. I 1937), 10283, 20; ПИЗ: 20, СД: 30; СП: 33. Песма је настала под утиском доживљаја археолошких остатака у Лувру и једног личног песникињиног бола (М. Р. Блечић, *Живои њраћен њесмом*, 1985, 57). Варијанте, По.

- 3 као сами Бог спокојно ћуте.
- 10 гледа старинске рукавице сиве,

Младићева њужбалица. – М: 16 (1937), 44, 1/4, 64; ПИЗ: 27; СД: 31; СП: 34. Варијанте, М.

- 19 Свак ће понеког у игру звати,

Сингидунум. – СКГ: (1938), 53, 3, 175–176; ПИЗ: 28, СД: 32; СП: 35–36. Варијанте, СКГ.

- 23 остало је неколико слова:
- 24 Сингидунум

Елеија. – ЈП: 13 (1939), 2, 80; ПИЗ: 29; СД: 33, СП: 37–38. Варијанте, ЈП, ПИЗ.

- 14 гамижу буба сићушне ноге, (ЈП, ПИЗ)
- 18 само она више ходити неће. (ЈП)
- 20 Јуре железне ноге кола,

21 дижу се мртве руке справа,
 22 чак хладна ствар се померава.
 23 Све иде некуд сред овог дола,
 24 све се креће,
 25 само она више ходити неће.

Сесирина њужбалица. – ЖИР: 10 (1938), 27, 14/15, 232–233; ПИЗ: 30–31; СД: 34–35; СП: 39–40. Већи део песме песникиња је прерадила, па се прва редакција песме (ЖИР) прештампава у целини:

Заједно с тобом сам, сестро, расла
 ја на свету;
 под истим срцем поникле ми смо
 и родиле се
 и од истога тешког на земљи
 хлеба јеле;
 исте успомене, исте жеље
 наше су биле.
 Ком ћу милошту рећи што теби сам 5
 говорила,
 кога ћу на срце, сестро мила
 пригрлити?
 чијој срећи сада ћу се
 радовати?
 Чијом ћу се поносити
 сад лепотом?
 У чију се љубав отсад
 сестро, клети?
 Ко ће у јадима мојим сада 10
 уза ме бити?
 Ко ме ћу срце своје, сестро,
 отворити?
 Ако ћу мајци, мајка се камена
 у својој тузи;
 ако ћу брату, жао ми га је
 жалостити;
 ако ћу суседу, за болове моје 15
 он не мари.
 У животу зашто, сестро бела,
 не би јоште,
 светлост блиставих твојих зеница
 да догоре,
 ружа што ти је цветала лицем
 да доцвета,
 уста што су хтела казати
 да дозборе,
 ружа што ти је цветала лицем 20
 да доцвета,
 уста што су хтела казати
 да дозборе,
 пролеће твоје, сестро, лета
 да има свога.
 Младића овога ја бих, сестро,
 прежалила,

на просјачки штап и беду
 сад пристала
 црну бих своју волела косу
 видети седу,
 оба бих ока сто пута дала
 у руке обе,
 пристала бих да ми болести
 лице нагрде,
 унакаженог да сам ти јутрос
 сванула тела,
 да тебе загрлит још једном могу,
 сестро бела.

Мајчина њужбалица. – СКГ: (1937), 52, 6, 447–448; ПИЗ, 32–34: 36–38; СП: 41–43. Варијанте, СКГ, ПИЗ.

- 1 Ти што би кад умрем уместо мене
 2 на земљи била; (СКГ, ПИЗ)
 29 и груди своје, да теби труда
 30 буде мање (СКГ)
 33 Срећа да се је красти могла,
 34 за тебе бих крала,

Релиџија уцвельених. – По: 38 (6–9. I 1941), 11710, Божићни додаток, 3; ПИЗ: 35–36; СД: 39–40; СП: 44–45. Варијанте, По, ПИЗ.

- 14 Мислим ти ми на стазу шаљеш (По, ПИЗ)
 25 Верујем у твојим чистим прстима (По, ПИЗ)

Вајар васкрсава мрјиву девојку. – СКГ: (1937), 52, 6, 449–551; ПИЗ: 37–39; СД: 41–43; СП: 46–48. Варијанте, СКГ, ПИЗ.

- 12 њенога сјаја у коме све труне. (СКГ, ПИЗ)
 48 То је она. Добро девојку своју знам, (СКГ)

Човек. – СКГ: (1941), 62, 6, 465; ПИЗ: 40; СД: 44; СП: 49. Варијанте, СКГ.

- 17 изгубило у дубини мрака;

Немир. – ПИЗ: 41; СД: 45; СП: 50–51. Песма истоименог наслова објављена је у збирци *Песме* (1924) и унета је у прву књигу *Сабраних дела* и *Сабраних њесама*.

Кајање – ПИЗ: 42–42; СД: 46–47; СП: 52–53. Песма истога наслова објављена је и у збирци *Нове песме* (1936) и унета је у прву књигу *Сабраних дела* и *Сабраних њесама*. Варијанте, ПИЗ.

- 11 што нико ни откуд не даје јаве.

Умирање љубави. – СКГ: (1941), 62, 1, 22; ПИЗ: 44, СД: 48; СП: 54. За ову песму песникиња је рекла: „Очи заљубљеног човека подигну све ствари на престо лепоте, необичности, изузетности, узвишености. Чим престане волети, свет око њега се врати на праву меру. Једном кад ми је био жао што ми је прохујао први занос заљубљености, написала сам ове стихове“ (Ј. М. Миловић, *Разговор са уметницима*, 1983, 156). Варијанте, СКГ.

- 20 Живот што светлу кошуљицу свлачи.
 – У СД и СП шт. грешка: ољушицу свлачи.

Исиуњење. – ПИЗ: 45, СД: 49; СП: 55.

Умирање срца. – ПИЗ: 46–47; СД: 50–51; СП: 56–57.

Сећање. – По: 37 (15. II 1940), 11352, 26; ПИЗ: 48–49; СД: 52–53; СП: 58–59. Песма истога наслова објављена је у збирци *Песме*, па и у првој књизи *Сабраних дела и Сабраних њесама*.

Нешто слично њричи. – ПИЗ: 50–51; СД: 54–55; СП: 60–61. Варијанте, ПИЗ.

- 11 пепела пухоре сиве
- 20 све више зачуђен као на руду злата

Људска комедија. – ПИЗ: 52; СД: 56; СП: 62.

Писмо. – ЖИР: 14 (1940), 30, 32/39, 156; ПИЗ: 53; СД: 57–58; СП: 63–64.

Поводом ове песме песникиња је казала у разговору: „Следеће *Писмо* је написано за време последњег нашег рата. Посматрала сам како људи гину, како се мењају мишљења, а песма грађа остаје непроменљива у ропству, у слободи – иста и кад људи пате и кад се радују“ (Миловић, 156). Варијанте, ЖИР, ПИЗ.

- 4 а ја ћу опет помињати грађе: (ЖИР)
- 23 Мир нека те не боли, нити чуди, (ЖИР, ПИЗ)
- 26 песма грађа ће још стојати, (ЖИР)

Звезде. – ПИЗ: 54; СД: 59; СД: 65. Варијанте, ПИЗ.

- 1 Знам тешко ти пада
- 12 пуника ватре домаће (шт. грешка)
- 14 заборав са њих свежи (шт. грешка)
- 19 Кад устреба снаге, знам нада мног

Градски љубавници. – СКГ: (1949), 59, 1, 26–17; ПИЗ: 55–56; СД: 60–61; СП: 66–67. Варијанте, СКГ, ПИЗ.

- 30 откад те знам, чини ми се све сам их ја

Писмо из ројсџива. – ПИЗ: 57–58; СД: 62–63; СП: 68–70. Варијанте, ПИЗ.

- 13 Признајем сад немам много времена
- 29 И слутим кад престане овај живот псећи,
- 51 И признајем ти опет ћу, молим ти се

Жена. – ЛМС: 113 (1939), 351, 3, 172–173; ПИЗ: 59; СД: 64; СП: 71–72. Варијанте, ПИЗ, ЛМС.

- 2 моје речи се уз ране привијају (ПИЗ, ЛМС)
- 2 моје се речи уз ране превијају (СД, СП – шт. грешка)
- 14 болове чије док их не успавам (ЛМС)
- 23 Прелива се самилост преко срца рубова (ЛМС)

Милошја. – ПИЗ: 60; СД: 65; СП: 73.

Двадесет хиљада девојачких руку (Са свесловенског слета у Прагу, 1938. г.). – П: 13 (1939), 15, 183/184, 162–163; ПИЗ: 61–62; СД: 66–67; СП: 74–75. Варијанте, П, ПИЗ.

- 1 Двадесет хиљада девојачких руку матерински благе

Душу ми њоклони. – ПИЗ: 63–64, СД: 68–69; СП: 76–77. Варијанте, ПИЗ.

- 3 што иза себе остављају пепелиште
- 17 и узвишењем

Последње њролеће. – ПИЗ: 65–66; СД: 70–71; СП: 78–79. Варијанте, ПИЗ.

- 13 Изведре се небеса до јуче сура
- 25 Превари се селица мала
- 47 Превари се песник па као црвена грана

Песников блајослов. – ПИЗ: 67; СД: 72; СП: 80–81. Варијанте, ПИЗ.

- 22 још једном за собом осврнуће се.

Песник и завичај. – ПИЗ: 68–69; СД: 73–74; СП: 82–83. Варијанте, ПИЗ.

8 У хрпице сабрани;

Поводом песме *Песник и завичај* песникиња је рекла следеће:

„Завичај ми је много дао: прво, ту је приметак мога и духовног и телесног здравља, а, наравно, и приметак неких завичајних забуда и претераности. У њему сам научила најбољи језик екавштине, и мелодијски и синтаксички, као и по богатству речника.

Завичај је у мени, већ за прве младости, изградио човека, дао ми неко гледиште на морал, на свет; везао ме за велике, основне вредности наше прошлости, учинио ме широкогрудом, топло отвореном према свим крајевима наше земље; али ме учинио и поноситом и жељном да и други мом завичају поклоне исту љубав и поверење...

Завичај је у мом стваралаштву и мом животу био од неоцењиве вредности. Окружио ме тишином, самоћом, лепотом природе; није ми дао да се одвојим од живота народа и живота уопште. Помогоао ми да себе сагледам, да схватим одакле ми и недостаци и добре особине.

Већ у раном детињству борављење у завичају ми је помогло да на најбољи начин, без потреса и траума, појмим, или барем назрем, како настаје живот, да се ничему не чудим, да се мало чега и кога бојим, да без великог напора појмим да је човек после смрти заувек отишао, и да закључим да је тако још и најбоље.

Мислим да сам добро приметила да народ, и поред све вере и одржавања верских обичаја, зна истину. Вера му је као спас од сагледавања судбине свих живих бића.

Све сам то научила у свом завичају, коме сам и посветила песму *Песник и завичај*“ (М. Јевтић, *Песникињина казивања*, 1991, 24).

Друју уметнику. – ЈП : 13 (1939), 3/4, 105; ПИЗ: 70–71; СД: 75–76; СД: 75–76; СП: 84–85. Варијанте, ЈП, ПИЗ.

6 ни из одрицања, ни из болова других (ЈП – шт. грешка)

6 ни из одрицања, ни из болова дугих (ПИЗ)

15 ти познај шта је сласт великог стварања (ЈП)

19/21 надахнућа да; (ЈП, ПИЗ)

Поезија. – ПИЗ: 71; СД: 77; СП: 86.

Песници суирађанима. – По: 13 (6–9. I 1941), 11710, Божићни додатак, 2; ПИЗ: 73–74; СД: 78–79; СП: 87–88. Варијанте, По, ПИЗ.

5 нама нека богови (По, ПИЗ)

14 дигли на овлак ни крило; (шт. грешка)

Пушник њреће класе

Пушник њреће класе. – СКГ: (1939), 56, 1, 20–21; ПИЗ: 77–78, СД: 83–8; СП: 91–92.

Поводом ове песме песникиња каже: „Предратна песма, доживљена много пута у мом завичају а једном, како то бива, забележена. Било је једно време кад су се путници јако чували да не уђу у трећу класу, јер су сматрали да су од Бога рођени да се у првој класи возају и све остало да им буде по првој класи. Ја сам се ставила на страну оних који путују трећом класом, на страну ђака, војника, професора“ (С. Радовић, *Књижевни разјовори*, 1995, 56). Варијанте, СКГ.

33 али ту се сапутници не гледају

34 са вратоломних висина,

35 поштују се туђа одрнаност

Радник чезне за одмором у њприроди. – НС: 3 (1938), 13/14, 21–22; ПИЗ: 79–80; СД: 85–86; СП: 93–94. Варијанте, НС.

16 А признајем жељан сам сунчаних слика

Сиромасов њроб. – СКГ: (1937), 52, 6, 448–449; ПИЗ: 81–82; СД: 87–88; СП: 95–96.

Неко се сећа дејиньсѣва. – НС: 3 (1938), 13/14, 20–21; ПИЗ: 83–84; СД: 89–90; СП: 97–98. Ову песму песникиња овако коментарише: „Наша мати је док смо били деца (нас осморо), поред осталих послова шила за нас рубље и одела. Како није имала заната, око тога се много мучила, парала, преправљала. Није имала времена да нас помилује. Касније, звук шиваће машине неке моје суседе која је шила кошуље за војнике, увек ме подсећао на мајчино вечито шивење“ (Миловић, 157). Варијанте, НС.

24 окорела од рада груба.

25 Уђутала се машина,

Сећање у зајвору. – ПИЗ: 85–86; СД: 91–92; СП: 99–100. Варијанте, ПИЗ.

7 изједених мољцима и кратких рукава

8 у којима се као у оклопу осећа;

15 својих младих недара

25 у које су нам детињи прсти набујали

Над свеском умрлој ђака. – СКГ: (1939), 56, 1, 21–22; ПИЗ: 87–88; СД: 93–94; СП: 101–102. Варијанте, СКГ, ПИЗ.

2 па стиште чело сећањима обузет

37 и под руку с њима пошао

Букова шума. – НС: 3 (1938), 13/14, 19; ПИЗ: 89–90; СД: 95–96; СП: 103–104.

Деца. – СКГ: (1939), 56, 1, 19; ПИЗ: 91–92; СД: 97–98; СП: 105–106. Варијанте, СКГ, ПИЗ.

1 На пољани иза цркве светог Марка

Мала дадиља. – СКГ: (1941), 62, 3, 195; ПИЗ: 93; СД: 99; СП: 107. Варијанте, СКГ, ПИЗ.

21 с играчкама мешају деца,

Најуишњена девојка. – СКГ: (1938), 53, 3, 175–176; ПИЗ: 94–95; СД: 100–101; СП: 108–109. Песма истога наслова, као саставни део збирке *Нове њесме* (1936), заступљена је и у првој књизи *Сабраних дела* и *Сабраних њесам*, а друга је објављена у СКГ 1941. године. У часопису ова се песма звала *Девојка се убија*. Варијанте, СКГ.

1–8 Онај по чијим сам хтела да живим кровом
другу је девојку превео преко свога прага,
корак му радошћу звони новом.

Онај коме сам хтела сваког дана
својом руком хлеб и со да нудим
са другом девојком дели залагаје,
и новом светлошћу мени непознатом
Очи му сјаје.

Песма о најуишњеном дејешу. – В: 30 (1941), 130–131; ПИЗ: 96–97; СД: 102–103; СП: 110–111. Варијанте, В.

13 и у снежном, студеном куту

Крај воде. – СКГ: (1941), 62, 6, 436; ПИЗ: 98; СД: 104; СП: 112.

Жени која се њродаје. – ПИЗ: 99–100; СД: 105–106; СП: 113–114.

Осуђеников њоследњи час. – ГМС: (1941), 43–44; ПИЗ: 101–103; СД: 107–107; СП: 115–117. Варијанте, ГМС.

30 и људи што ме кроз село ишту

31 и бекства мог

- 33 преко мрачних брегова
 49 Гле, падају ми на зликовачке руке
 – У песми објављеној у књигама уметнут је 32. стих: „кроз њене страже“.

Самоубица. – ГМС: (1941), 44–45; ПИЗ: 104–105; СД: 109–110; СП: 118–119. Варијанте, ГМС, ПИЗ.

- 28 Не могу више спокојство да изигравам; (ГМС)
 28 Не могу више, спокојство да изигравам; (СД, СП – шт. грешка)
 29 да се смејем, а у смрт да се спремам; (ГМС)
 29 да се смејем, а у смрт да се спремам, (ПИЗ)
 29 да се смејем, а у смрт да се спремам (СП, СД)

Полудели возар њенка. – СКГ: (1941), 62, 6, 433; ПИЗ: 106; СД: 11; СП: 120–121. Варијанте, СКГ.

- 18 само једна кап да прсне

Пућник кроз Сахару. – ПИЗ: 107; СД: 112; СП: 122. Ову песму песникиња помиње у вези са песмом *Глас монахиње* из претходне књиге, за коју каже да је настала након смрти сестре Загорке и да је написана после 1936, иако је објављена 1934. године: „И ова је песма из истог времена и истог болног извора“ (Миловић, 157). Варијанте, ПИЗ.

- 20 ни у кораку, ни у звуку

Монолој разочараној. – СКГ: (1941), 62, 6, 433; ПИЗ: 108; СД: 113; СП: 123. Варијанте, СКГ.

- 8 или гађење, или равнодушност, или сажалење

Укрчи. – СКГ: (1941), 62, 6, 434–436; ПИЗ: 109; СД: 114; СП: 124. Варијанте, СКГ.

- 18 да потрујем као бубе
 21 Море, море ракије

Бранковачко гробље. – ПИЗ: 110; СД: 115; СП: 125.

Селакова смрт. – СКГ: (1941), 62, 1, 22–23; ПИЗ: 111–112; СД: 116–117; СП: 126–127. Поводом ове песме песникиња каже: „*Селакова смрт*“ написана је у Бранковини, после смрти моје тетке Стевке која је тамо умрла и сахрањена по сеоским обичајима, на сеоском гробљу“ (Миловић, 155). У СКГ је штампана песма која се по свему, изузев наслова и мотива, разликује од песме у књигама, па се овде прештампава као прва редакција, иако она то можда и није:

Стар сам као на земљи планине
 и уморан као њене воде,
 чини ми се дуже памтим ове долине,
 него сам ти, седи Господе.

Зови ме к себи, јер већ ми је зима
 на сунцу овога света. 5
 Лако ћеш ме познати међу осталима,
 тело ми већ не доликује,
 и смета.

Позови ме докле ми сасвим душа
 на земљи не поцрни. 10
 Господе, по љубави познаћеш ме мојој,
 Само моје срце разгрни.

И по мислима познаћеш ме мојим,
на пределе твоје мислим често,
и у сутон каткад већ ми се чини
да уз твој седим престо.

15

Сељакова здравица. – ЈР: 10 (1940/1941), 4/5, 65; ПИЗ: 113–114; СД: 118–119; СИ: 128–129. Варијанте, ЈР.

4   Господ ти дао:
5   сунца и кише,
6   земље и шуме,
7   јела и пића,
8   понајвише
9   унучића.
16   на дрво селе.
33   Једанпут само,
34   браћо, се живи,
35   једном у јесен
36   берба бере.
37   Пијмо у здравље
38   домаћина
39   и сељакове
40   старе вере!

Воћњаци. – В: 29 (1940), 56; ПИЗ: 115–116; СД: 120–121; СИ: 130–131.

Воловска кола. – ГМС: (1938), 43; ПИЗ: 117–118; СД: 122–123; СИ: 132–133. Варијанте, ГМС, ПИЗ.

5   и некејосани потоци наши (ГМС)
5   и неподздани потоци наши (ПИЗ)
27   Он вас дубоко воли (ГМС)
28   као своје теле, жену и дете;
29   на вама се роди и умре,
30   ви ћете до сеоског гробља
31   полако да га одвезете.

Сељак на штрџу. – ГМС: (1938), 42; ПИЗ: 119–120; СД: 124–125; СИ: 134–135. Варијанте, ГМС.

1–6   Сељаку седих бркова
      пропале су ноге у рату.
      Сам, без рођака и другова
      по сумпоровитим бањама се вуче.
28–30   Па потом снуждено оде,

Сељанкина шужбалица. – НС: 4 (1939), 17/18, 25; ПИЗ: 121–122; СД: 126–127; СИ: 136–137. Песма је у *Нашој сиварносџи* штампана у строфној форми са преовлађујућим катренима (са изузетком четврте строфе). У књигама је та форма замењена тужбаличком организацијом песме. Зато је било неопходно да се прва редакција песме донесе у целости:

Где си, сине? Хлебом се не храниш с њива наших;
извор те одакле ми пијемо више не поји;
постеља у коју ми лежемо није твоја,
крај постеље твоје, сине мили, брсте козе,
липово шибље, павит и лозе њу су скрили.

5

Од бриге и терета мајка ти не зна шта ће сама:
на кући старој мењати треба све до крова;
треба нам кушити кола нова јесени ове;
треба с ливада да се превуку сено и слама;
на све стране не може стићи мајка ти стара. 10

Где си, сине? Види се да нема твојих руку.
Поља стоје, стаје се руше, плот обара;
рђају мотике и пусто твоје рђа рало;
пусти без тебе буђају твоји алати;
ко вода у брани наједном у дому све је стало. 15

Где си, сине? Од туге не гледам где ти спава;
не разавијам кошуљу твоју танких рукава;
рука ми више твој појас шарени одвити неће;
двојнице твоје не могу да гледам више од туге.

Где си, сине, да сестра ти за капу задене цвеће, 20
да с братом у цркву пође као њене друге,
да има млада коло повести уза кога.

Где си, сине? Нисам дочекала снаху довести,
нисам дочекала да ме рука одмени њена;
од сина првенца дочекала нисам ситних унука; 25
најјаднија сам од свих мајки и свих жена.

Провинцијалци. – ПИЗ: 123–124; СД: 128–129; СП: 138–139. Ова песма, према песничкињиним речима, инспирисана је растанком са Ваљевом, где се дружила са песником и оператором Влајком Стајићем, а после прешла у Београд. О томе каже: „И Влајко и ја, и сви ми Ваљевци, одболовали смо одлазак из завичаја, растанак са Видрачком стеном, где су остали наши први уздрхтали стисци руку, наши први брзи срамежљиви загрљаји, где је остала чувена пећина на обалама Обнице и Колубаре коју сам и ја са ђацима свога оца једнога лета пошумљавала. Остале су нам обале Граца, реке далеко немирније, животније, него Колубаре. Оставили смо сав онај такозвани провинцијални живот, али који је био запљускиван свим збивањима на свету, богат и усамљеношћу и друштвеношћу. Оставили смо за собом доба живота када се највише чита, кад се кроз књиге живи са целим светом. Мислећи са тугом и разнеженошћу на то време написала сам песму *Провинцијалци* од које ни данас не одустајем“ (Блечић, 35). Варијанте, ПИЗ.

27 Ми забачена, непозната бића,

Одговор савременику. – ПИЗ: 12–126; СД: 130–131; СП: 140–141.

Песме о ројсџиву и слободи

Покајање. – ПИЗ: 129; СД: 135; СП: 145. Варијанте, ПИЗ.

20 дани кад сам те сметала с ума

Освајачи. – ЛМС: 120 (1946), 356, св. 1/2, 52–53; ПИЗ: 130–132; СД: 136–138; СП: 146–148. Варијанте, ЛМС.

- 1 У обичном животу Немци су, велите,
- 2 доброћудна, честита бића,
- 3 пуше лулу, пију пиво,
- 4 доручкују масла и меда.
- 5 Нису лопови ни убице;
- 6 можда је тако,

19 хтели да нас понизе до
60/59 Живели народи прљавих ноката,
69/68 благом светлошћу блиста.

Уројсџву. – ПИЗ: 137; СД: 139; СП: 149–150.

Губар. – ЛМС: 113 (1939), 352, 6, 394–395; ПИЗ: 138–139; СД: 140–141; СП: 151–152.
Варијанте, ЛМС.

2 губар је обрстио забрана хлад,

Беседа романџичарева. – СКГ: (1940), 60, 1, 22–23; ПИЗ: 140–141; СД: 142–143; СП: 153–154.

Романџичарска усџаванка. – СКГ: (1940), 60, 1, 23–24; ПИЗ: 142–143; СД: 144–145; СП: 155–156. И СКГ наслов гласи: *Народне усџаванке.* Варијанте, СКГ.

11 и све оно што времена
12 и што земљотреси руше.
21 да ни нокта не запрља
22 за ордење пониклаано,
23 за господство и за власти;
24 нек му због њих буде дано
30–33 да за тешких земљи дана
не побегне куд у маглу
са мегдана.

Сен џоинулоџ раџника. – ЛМС: 113 (1939), 352, 2, 394–395; ПИЗ: 144, СД: 146, СП: 157–158. Варијанте, ЛМС, ПИЗ.

2 Често те виђам: преко целе наше груде ЛМС
7 Често те виђам, ближиш ми се
8 низ траву крвљу покапану,
20 Некад те видим: косе пуне крви и блата,
24 Бојим се нећеш се вратити из рата, (ПИЗ)

Девојка за џоинулим младићем. – СКГ: (1939), 58, 5, 275–176; ПИЗ: 145; СД: 146; СП: 159.

Чежња у џуђини. – ПИЗ: 146; СД: 148; СП: 160. Ову песму песникиња овако коментарише: „Брат ми је био у заробљеништву за време Народноослободилачке борбе и тада ми се чинило да му је највећа жеља да не умре у туђини. Срећом се вратио жив, мада са окрњеним здрављем“ (Миловић, 159).

Алекси Вићенџијевићу стрељаном од Немаца 1943. године. – ПИЗ: 147–148; СД: 149–150; СП: 161–162.

Завичај џод месечином. – ПИЗ: 149–150; СД: 151; СП: 163–164. Варијанте, ПИЗ.

12 са немањџихских ливада

Ноћ у завичају. – ПИЗ: 151; СД: 152; СП: 165. Варијанте, ПИЗ.

9 знају кад се стане пуцати

Бадњаџи. – ПИЗ: 152–153; СД: 153–154; СП: 166–167.

Зима у завичају. – ПИЗ: 151; СД: 155; СП: 168.

Мешење хлеба. – З: 4 (1948), 36/37, 1; СП: 169–170. Варијанте, З.

1 Жене су ураниле пре сунца и птица,
2 док пшеница још под маглом спава,
9 По коси им пало брашна цвеће бело,

- 13 Опијене мирисом брашна често
 19 широм су отвориле врата хлебарница
 22 као на синова и кћери темена;
 24 хлебом једним нек се племена нахране!
 27 Тренутак, трен је још ша ће да сване.

Песма о њоробљеном хлебу. – ПИЗ: 155–156; СД: 156–157; СИ: 171–172.

Крвава бајка – К 1 (1946), 1, 1, 14–15; ПИЗ: 157–158; СД: 158–159; СИ: 173–175.

О настанку песме *Крвава бајка* песникиња каже следеће:

„Настала је истог тренутка кад сам чула за крагујевачки покољ. На улици ми је пришао непознати старац и рекао. 'Јесте ли чули?' То што је непознати човек осетио потребу да ми говори о заједничком болу, то ме је покренуло да одмах напишем ту песму. И остала је како је тада написана, нисам смела да је накнадно дирам, да је усавршавам. Нек остане као да сам заплакала или закукала. Имала сам тада потребу да осетим да та деца нису нестала, да живе негде. У очајању сам хтела да се браним: да су они сви отпловили негде под облаке – као у религији, иако није било нимало религиозног“ (Д. Перић, „Човек у свим манифестацијама људског“, ЗД, 1960, 2/3, 13).

Доцније је у више наврата и различитим саговорницима Д. Максимовић понављала ту причу о настанку *Крваве бајке*, проширивала је и богатила детаљима. Истовремено је откривала и подстицаје који су утицали на то да се песма „роди“: „На пример, *Крвава бајка*. То није написано, то је рођено. Морало је да има душевну предспрему. Прво – напад 'цивилизоване' Европе; друга ставка – сви једне године рођени. Заједно се целцовали, заједно ишли на прегледе, заједно се причешћивали, ишли на излете, и нестали – као у бајци, у грчкој трагедији. И не само у истој години. У истом тренутку. И одведени са једног узвишеног занимања – када деца размишљају. Када се у њима тек буди живот, и када мисле какав ће он бити. Само то је требало да запишем. И написала сам. Последњи стих гласи: 'Истог часа се узнели до вечног боравишта'. У Крагујевцу испишу ту песму, и то изоставе. Питам их: 'Зашто сте изоставили, јесте ли ме питали? Мислите ли ви да ја мислим да су та деца горе на дрвеним клупицама код господина Бога? Не, драги мој господине. Ја знам, исто тако, као и ви, да су она мртва, и да су овог часа само кост. Ви сте збиља потпуно лишени и патриотизма и поезије. То вечно боравиште није ни на земљи на на небу“ (С. Зубановић, М. Пантић, *Десет њесама – десет разговора*, 1985, 37). Варијанте, К.

- 37 да ће врло дуго

На гробу стрељаних ђака. – ПИЗ: 159–161; СД: 160–162; СИ: 176–178 Варијанте, ПИЗ.

- 8 Жао му је сваке лиске зелене
 58 кроз песму за њима плако.

Мајке ойшужују. – ЛМС: 120 (1946), 356, 1/2, 54; ПИЗ: 165–165; СД: 163–164; СИ: 179–180. У ЛМС песма је насловљена *Ойшужба мајки* и са поднасловом „Немцима“, који је доцније изостављен. Варијанте, ЛМС

- 21 на царство њихово пустили

Мајкама. – К: 1 (1946), 1, 1, 16–17; ПИЗ: 166–167; СД: 165–166; СИ: 181–182. Варијанте, К, ПИЗ.

- 2 Ви што сте дочекали дане слободе, (К)
 2 Ви што сте дочекали дане слободе (ПИЗ)
 5 Ви не можете дочекати дане (К)
 6 да кћери своје видите стрељане (К)
 7 да у гроб легнете крај рођена сина
 9 Жао ми је човека;
 26 О, ви бар кад бисте уместо нас могле

Цивилизација. – ПИЗ: 168–169; СД: 167–168; СИ: 183–184.

Граница. – ПИЗ: 170; СД: 169; СИ: 185–186. Варијанте, ПИЗ
10 као да није границе, стражаре и мене.

Жао ми је човека. – По: 37 (6–7. I 1940), 11252, Божићни додатак, 30; ПИЗ: 171–172; СИ: 187–188. Песма је настала као одговор на коментар Милутина Деврње о три песме Д. Максимовић објављене у СКГ (*Устјаници, Девојка за њојинулим младићем, Будућим војницима*). Деврња је посебно оштро говорио о песми *Будућим војницима*: „Та песма је свакако настала на тежњи да се удовољи једном распрострањеном духовном струјању у нашем друштву које се у овим данима може означити као дефетистичко... Али, ако у основи оваквог поетског расположења лежи жеља за постизањем негативног утиска код оних који своју слободу треба можда и опет голоруки да бране, и ако се жели да се њихова жртва омаловажи, онда таква поезија постаје одвратна – одговорна пред даљом судбином једнога народа“ (М. Деврња, „Три песме Десанке Максимовић“, *Српски глас*, 1, 16. XI 1939, 1, 8). Варијанте, По.

30 нечијег погинулог сина

Порука освајачу. – ПИЗ: 173–174; СД: 172–173; СИ: 189–190.

Нада. – ПИЗ: 175; СД: 174; СИ: 191–192. Варијанте, ПИЗ.

3 Чини ми се неко им се место нас
11 Чини ми се неку огромну ломачу

Медведник. – ПИЗ: 176; СД: 175; СИ: 193–194. Варијанте, ПИЗ

11 Осећамо сломити неће

Верујем. – ПИЗ: 177–178; СД: 176–177; СИ: 195–196. Песма истога наслова налази се и у трећем тому. За ову песму песникиња каже: „Ове родољубиве стихове сам написала средином рата. Многима се чинило да ће нам земља пропасти, али сам ја знала да неће. Народ спреман да умре за слободу, не бива уништен. Сећам се била сам срећна што припадам народу коме припадам, ма он сам и не био срећан“ (Миловић, 157). Варијанте, ПИЗ.

11 она зна једног дана

Бајка о усјаничкој њуци. – По: 49 (29–30. XI и 1. XII 1952), 14351, 5; СИ: 197–199. Варијанте, По.

22 прва, трећа и тридесета
26 из сваке закопана пушка плану;
37 Пође устанак брже него
38 вода поплава.
40 дотле невиђена чуда права;
50 првенче још у колевци спава;
51 с унуком крете дед да гине;
52 потекоше борци као лава,–
55 Пође устанак брже него
56 шумом пожари,

Крилаћа земља. – К: 1 (1946), 1, 1, 15–16; ПИЗ: 179–180; СД: 178–179; СИ: 181–182. Варијанте, К.

16 Свега што би у теби по сто пута

Србија је велика њајна. – К: 1 (1946), 1, 1, 14–15; ПИЗ: 181–182; СД: 180–181; СИ: 202–203. У *Књижевности* и у свим доцнијим издањима до *Сабраних дела* 1969. године наслов песме био је *Сйомен на усјанак*. Испод песме у првом издању у *Књижевности*

стајала је година настанка песме: 1941. У књигама година је избрисана. О тој песми песникиња је рекла следеће, а то је понављала у разним приликама и доцније: „У јесен 1941. године нашла сам се у селу Словцу близу Ваљева када су партизани покварили пругу и порушили мост преко којег је пруга прелазила. Немачки оклопни воз који је журио од Ваљева према Београду био је заустављен. Из шумара, у октобарском пламену, посматрала сам како је нагло спасла немачка самоувереност, како су се узмудвали око препреке, наизглед тако мале, која је зауставила њихову силу; како су се освртали узнемирено на мале кућице по пољу, на њиве и шумарке; како су с подозрењем гледали сеоску децу и старице које би се појавиле по двориштима.

Наједном је у мени набујао понос, мада сама нисам допринела овом њиховом страху. Све у мени је запевало од среће што су бар за тренутак заустављени у својој охолости и самоуверености. Било ми је мило што припадам народу који уме да плаши оне којих се цео свет тада плашио – и родио се средишњи стих песме 'Спомен на устанак' који гласи: 'Србија је велика тајна'.

Песму сам била тако и назвала, с тим насловом је чекала скривена међу хартијама; али после ослобођења, по савету једног од другова, назвала сам је 'Спомен на устанак' јер се збиља у њој говори о првом устанку у Србији, о оним првим светлим данима када се народ после слома пренуо...“ (Д. Максимовић, „Како сам певала о рату“, *Пушјеви*, 6, 1960, 2, 161–162). Варијанте, К.

27   и црквена звона,

Србија се буги. – ПИЗ: 183–184; СД: 182–183; СИ: 204–205. Настанак песме песникиња је овако коментарисала: „Србија се буги. Одмах после војничког пораза наше земље народ се почео дизати на устанак. Ту велику тајну, то потајно договарање, наоружавање, ноћно шушкање, дозивање као кад се дозивају ћукови, доживела сам у Бранковини, а песма се родила на путу Бранковина–Ваљево кад сам у шумарку првог партизана спасила. Била сам у колима са др Стефановићем који се враћао из села Докмира где је преврнуо рањене партизане. Партизан из шумарка појавио се и легитимисао лекара и мене пропустивши нас затим (захваљујући лекару). Песму сам затим записала у Ваљеву. Волела бих да тај партизан није погинуо.“ (Миловић, 157–158).

Устјаници (Спомен на сечу кнезова у Ваљеву). – СКГ: (1939), 58, 5, 274–275; ПИЗ: 185–187; СД: 184–186; П: 206–207. Песникињин коментар песме: „Устјаници су написани две године пред Народноослободилачку борбу и читала сам их још нештампане у свечаној дворани Универзитета у Београду на књижевном вечеру организованом као протест против немачких поступака према Чехословачкој“ (Миловић, 155). Варијанте, СКГ.

19   ни од копча ни олова

Мећава на бранковинском вису (Спомен на устанак 1804). – КН: 7 (4. III 1954), 8, 4; МЗ: 152–153; СИ: 209–210. При првом објављивању и доцније у издањима књиге *Мирис земље* песма је носила назив *Сенке на Бранковачком вису* и била је без подналова. У *Сабраним њесмама* јавља се нови наслов са поднасловом „Спомен на устанак 1804“. У *Мирису земље* уврштена је међу песме настале између 1941. и 1946. године. Варијанте, КН, МЗ.

- 1   Устаните, устаните, (КН)
- 2   позвах тихо,
- 9   Устају беле чалме на Посову (шт. грешка)
- 15   испод столетних липа и букава, (КН, МЗ)
- 19   Устаните, устаните, (КН)
- 20   позвах тихо,

- 25 буљук расутих (КН, МЗ)
 37 Лезите, опет, лезите, (КН)
 38 позвах тихо,
 41 на Вису зимски видик се раздани.

Војничко гробље у Солуну. – КН: 7 (29. II 1954), 29, 4; МЗ: 194–195, СП: 211–212. У књизи *Мирис земље* песма је сврстана међу песме настале између 1941. и 1946.

године. О њој песникиња каже:

„Уз родољубиве песме о партизанима, о борцима, волим да прочитам и песму *Војничко гробље у Солуну*. Јер, не би било храбрих партизана да није било њихових храбрих очева. Никад кукавице, дедови и очеви, нису родили храбре синове и хероје.

Једанпут сам изненада наишла на то војничко гробље у Солуну. Обично војничка гробља нико не посећује, нема мајке из далека да дође да поплаче, нема сестра да дође да донесе цвеће, нема никога да име сахрањеног војника прочита гласно. А мени се учинило, кад сам зашла у то војничко гробље где су лежали Срби и остали Југословени и њихови савезници, да је из свих гробова неко звао и молио да њихово име гласно прочитам, да се негде у свету још једном звук њиховог имена чује.

Ти споменици, међу којима је било и крстова, и белега и муслиманских надгробних споменика, били су сиви, испечени сунцем, испрани кишом и час су ми се чинили као споменици а час као неке сиве орлушине које су по сунчаном дану попадале по кршу“ (С. Радовић, 56). Варијанте, КН.

- 2 јата орлова и кондора и крагуја,
 7 што чекају име да им ко помене;
 18 То нису кондори, већ белези војника
 21 Бугеја, Рамањата, Моло Тараоре,
 24 То нису крстови, већ птице изнад мора,

Блаја весиј. – ПИЗ: 190–191; СД: 187–188; СП: 213–214.

Први дан слободe. – ПИЗ: 192–193; СД: 189–191; СП: 215–217. Варијанте, ПИЗ.

- 12 Слушај, па ма и с оне висине недосежне ПИЗ
 12 Слушај, па ме и с оне висине недосежне СД, СП

Патриотски разговор са Србима. – ПИЗ: 214–215; СП: 218–219. Десанка Максимовић није ову песму унела у *Сабрана дела*, али јесте у *Сабране њесме*. Међутим, ту се појављује знатно измењена, па се овде прештампава прва редакција из збирке *Песник и завичај*. На једном месту Д. Максимовић помиње ту песму правећи алузију на лично незадовољство приликама из којих је песма настала: „Када смо већ код послератног времена, морам и ово рећи. Није све било како сам мислила и како сам очекивала. Било је и појава које су ме забринуле. Једној од њих посветила сам песму 'Патриотски разговор са Србима', која се – стварно не знам због чега – није много помињала“ (Јевтић, 39). Ево прве редакције те песме:

Срби, будимо први у праштању.
 Исто толико лежи величине
 у речи опроштајној
 што зазвони на уснама јунака,
 колико ма у којој борби сјајној,
 ма у којој од битака
 где се јуначки гине.

Србине, тукао си се као јунаци стари,
 први си био у боју.

- У огњевит се кремен стисла 10
 твоја душа мека.
 Али сад у миру ти освету преко колена преби;
 ти сети се шта су од памтивека
 сестра и мајка говориле теби.
- Ти први учини да се каже 15
 боље је сад на свету него пре.
 Ти први помози да се затворе занавек врата
 тамница и казамата,
 да савести људима буду једине страже.
 Срби, ми први помозимо да престане сада 20
 нељудски да се живи и мре.
- Не реците да зборим овако
 што сам песник и жена. –
 Ја као Србин с вама разговарам.
 Ми били смо одувек књига отворена, 25
 ни за ког нисмо имали мисли скрите.
 Срби, ко пушку неверну после боја,
 ви злопамћење преко колена пребите.
- Ви мржњу у срца не закопавајте
 као у доба ропства оружје испод прагова. 30
 Учинили сте јунаштвом да душман клекне.
 Срби, помозимо да се сада рекне
 да на свету још има људи
 људскога кова. 35

Верносѝ. – ПИЗ: 195; СД: 192–193; СИ: 220–221. Варијанте, ПИЗ.
 9 кад приђеш у њина радост да захватиш.

Сан о домаћем миру. – ПИЗ: 196–197; СД: 194–195; СИ: 222–223.

Удовица. – ПИЗ: 198–199; СД: 196–197; СИ: 224–225.

Обудовела невесѝа. – ПИЗ: 200; СД: 198; СИ: 226–227. Варијанте, ПИЗ.
 20 твој поглед би у њином горео смерно

Девојке-војници. – К: 1 (1946) 2, 2, 127–128; СИ: 228–229. Варијанте, К.
 16 у бој сад идеш, брате;
 30 чујем девојака чете

Рањена ѝасѝирка. – Наслов у листу: *Прва рањеница*. СУ:1 (1. XII 1952), 3, 3; МЗ: 176–177;
 СИ: 230–231. У књизи *Мирис земље* песма се налази међу песмама објављеним између
 1941. и 1946. године. Варијанте, СУ, МЗ.

- 13 облажу стење тврдо. (СУ)
 22 заиска капљу воде;
 34 пастирка нема санка;
 34 девојка нема санка; (МЗ)
 35 те шума жуњи рече, (СУ)
 36 са гора са дубрава,
 37 са гора са дубрава (МЗ)

Песма о ѝоѝинулој девојци. – ИП: 79–80; СИ: 232–233. Песма је објављена и у збирци
Мирис земље и при том скраћена за последњу строфу. У *Сабраним ѝесмама* изостала

је још једна, претпоследња строфа, али се нашла на крају следеће песме у *Сумњалицама*, што је очито грешка. Уз варијанте стихова овде се прештампавају и те две строфе. Варијанте, ИП.

17 испод павити:
18 неће ли ту бити!
23 трагови рана,

Две изостављене строфе:

И сваки се сећа, и сваки се сећа;
Била је као цветна грана млада,
и као метак одлучна и брза,
и будила се с хуком водопада;
а сада спава 5
под сенком букава.

Пала је девојка у гори, у боју.
Иду од друга до друга шапати:
О, кад би могли да је нађу ветри,
о, кад би могла опет да се врати! 10
И сузе низ лице
теку крадимице.

Сумњалицама. – По: 45 (1. I 1948), 12808, 6; СИ: 234–236. Једина песма која је унета у *Сабране њесме*, а пре тога није била штампана ни уједној другој књизи. Можда оно што се каже на једном месту о тој песми открива зашто је то тако: „Била је још једна песма написана у оно прво послератно време која је одушевила присталице новог времена, али остала несхваћена или рђаво схваћена од противника. То је песма *Сумња лицама*“ (Блечић, 93).

У *Сабраним њесмама* јавља се још једна строфа – завршна из претходне песме. Иако је у свим издањима та строфа прештампавана као саставни део песме *Сумњалице*, вероватно се ради о грубој штампарској погрешци коју приређивач није исправио претпостављајући да је песникиња можда хтела да тако буде. Варијанте, По.

15 Никад неће проћи оmlадинском пругом
15 и тамо ћете стићи;
45 Али са сумњом на тој стази
47 не стојте, кад чујете точкове брзе,

Ево те последње строфе која је раније била у саставу песме *Песма о њојинулој девојци*:

И сваки се сећа, и сваки се сећа:
била је као цветна грана млада
и као метак одлучна и брза
и будила се хуком водопада,
а сада спава у сенци букава.

Јагањци. – К: 1 (1946), 2, 5, 125–126; СИ: 23–24; СИ: 237–238. Песма је била уврштена у други и трећи том *Сабраних њесмама*. У последњем издању *Сабраних њесмама* из 1990. године изостављена је из трећег тома. Текст песме из другог тома незнатно се разликовао од оног из трећег тома. Варијанте, К. СИ.

1 ви што само за рудна блага наше земље знате (СИ)
8 Испод Каблара. (К)
10 чије су речи и црте мирне, мушке
11 као сечива стара
18 како тек прогледало јагње, прозебло, (СИ)
24 и видите њено лице када седи

- 31 рудна блага Бора и Мајдан-Пека, (К)
 31 рудна блага Бора и Мајдан-пека, (СП)
 32 завирите у нашу душу, пуна је злата, (К, СП)
 34 Разгрните наших душа налазишта,
 37 Разгрните наших душа налазишта,

Бујарима. – ГМС: (1940), 29–30; ПИЗ: 205–206; СД: 201–202; СП: 239–241. Уз ову песму треба навести следеће објашњење: „Осећање романтичког патриотизма које је песникиња у ово време увелико превазишла. Пожелела је да се братими са Словенима изван наше земље, па се отприлике у исто време зближила и са неким бугарским књижевницима, и то приликом састанка ПЕН клуба. Прво се спријатељила са Дором Габе и Елизабетом Багрјаном, које је Милан Богдановић назвао првим лаस्ताма, првим весницима поновног зближавања наше земље са Бугарском. Лепота и даровитост ових двеју бугарских књижевница брзо су, по казивању песникиње, освојиле београдске писце и настале су узајамне посете и мирења“ (Блечић, 76). Варијанте, ГМС.

- 8 Браћо, дођите нам.
 15 Дођите. Видећете да није
 29 Дођите у шуме богумила.
 35 И нас свет зове балканцима.
 40 Дођите. Љубављу удружени
 47 Дођите. Чиниће се

Руским ђесницињама које сам чезнула да видим. – ПИЗ: 209–210; СД: 203–204; СП: 242–243. Варијанте, ПИЗ.

- 43 што леже већ младо обрасли грање,

Балканац. – СКГ: (1940), 60, 1, 24–26; ПИЗ: 211–213; СД: 205–206; СП, 244–246. Песма је инспирисана дружењем Д. Максимовић са бугарским песникињама, па је потребно навести овај кратки коментар: „Десанка Максимовић је преводила Дору Габе, Багрјану, Бленику, Магду Петканову. У Бугарској су преводили између осталих и Д. Максимовић; преводио ју је махом Димитар Пантелејев, а у последње време и Багрјана. Песма *Балканац* била је у Бугарској исто толико популарна колико и код нас, вероватно зато што је изразила и менталитет Бугарина као и нашег човека“ (Блечић, 77). Варијанте, СКГ, ПИЗ.

- 1–3 Не стидим се што сам (СКГ)
 варварин са Балкана
 11/12 ви можете да пијете
 14/15 А код нас су још стари обичаји груби,
 29/30 Ви, доиста, за сваки кут живота
 36/37 и умирање и рађање и живљење.
 44/45 код вас је збиља све тачно прописано,
 46/47 а ми кад говоримо, вичемо
 51/52 Све је код нас заиста просто
 57/58 Народ наш збиља у гневу може да коље
 60 али ми нисмо они што смишљено тлаче (ПИЗ)

Ослобођење. – ПИЗ: 203–204; СП: 247–248. Варијанте, ПИЗ.

- 10 млади жених
 19 опет да лебди
 20 и да га прати

Изостављени стих:

Љубав њену на крст распети,

ОСЛОБОЂЕЊЕ ЦВЕТЕ АНДРИЋ

Поему *Ослобођење Цвете Андрић* објавио је Централни одбор АФЖ Југославије 1945. године. Исте године публикован је други део поеме у *Жени данас*. Била је то песничка творевина Д. Максимовић која је говорила о стварној личности песника и њеног завичаја и у стиховима приказивала њено идеолошко освешћивање. Цвета Андрић је надничарка која жели да изласком на изборе потврди своје опредељење за нови живот и нову власт. Поема је писана у духу начела социјалистичког реализма и уклапа се делом у међуратну социјалну поезију Д. Максимовић. У првом издању поема *Ослобођење Цвете Андрић* састојала се из пет нумерисаних делова, односно песама. Већ у издању поеме у оквиру *Изабраних њесама* 1950. песникиња је изоставила песму под бројем три и извршила пренумерацију следећа два дела, тако да се поема појавила у четири дела. Та друга редакција поеме штампана је и у *Сабраним делима* и *Сабраним њесмама*. У овом издању она се такође прештампава, с тим што је одстрањени фрагмент ушао заједно са изостављеним песмама из првог издања збирке *Песник и завичај* у поглавље „Песме неуврштене у збирке“. Будући читалац моћи ће стога да просуди како је тај фрагмент слабији од осталих, па га је песникиња с разлогом изоставила. Кад се појавила, поема је стекла широку популарност у широј јавности, али у критици није коментарисана, са изузетком једног осврта у *Лейхойису Мајицие срјске*, у коме се говори још и о поемама М. Панића Сурепа *Ага* и М. Врањешевећа *Један од многих*. Настанак поеме *Ослобођење Цвете Андрић* песникиња је доцније овако тумачила: „Било је то уочи првих наших избора. Имали смо састанак књижевника. Јован Поповић нам је говорио да треба овековечити тај моменат, обогатити га нашим стварањима, а нарочито о женама које ће први пут изаћи на биралишта. Није то он говорио као неки представник партијске линије, него се у свом говору удубљивао у сву лепоту и величину тог момента. Док је говорио, ја сам се одједном сетила своје Цвете, или боље – својих Цвета, с којима сам провела детињство и, као гимназијалка и студенткиња, касније их сретала и доживљавала сваку фазу њиховог живота. Сећала се њихових мужева, који су долазили код мог деде, њихових ликова... И одједном добила сам праву грозницу да одем кући и забележим све то што је у сећању искрсло и срце испунило. Журила сам да што пре стигнем да те птице не одлете... Сад кад о томе мислим, чини ми се да су Јованове речи те вечери биле као нека притка уз коју се пела врежа моје песме која је настајала. Већ тамо се у мислима створило пет-шест строфа, а на то се онда надовезао читав људски говор. То је заиста била прва инспирација – не треба с подсмехом говорити о инспирацији! Та поема је живот. Саздала се од првих сазнања о животу и мисли о људима. А речи су саме извирале. У тој поеми је моја љубав за завичај, за некадашње суседе, за домовину; моја радост од стварања новог друштва за које сам била убеђена да ће бити праведније за те које сам волела и због чијих патњи сам страдала. То је била радост због свих жена што ће се ослободити својих 'Богољуба', свега што поробљава жену – човека“ (Перић, 12–13). Варијанте, ЖД, ОЦА.

Ослобођење Цвете Андрић. – ЖД: (1945), 36, 13; ОЦА: 5–23; СД: 211–212; СИ: 251–259. Варијанте, ОЦА.

Низ неодређених имена. – ОЦА: 5–8; СД: 211–212; СИ: 251–252. Варијанте, ОЦА.

- 15 Мислили су људи у селу
41 стадо сеоско задивљено у њу блене;

Пројовориће, њројовориће она. – ОЦА: 9–11; СД: 213–214; СИ: 253–254.

На њрво љасање иде Цвета. – ОЦА: 16–19; СД: 215–216; СИ: 255–256. Варијанте, ОЦА.

- 14 А чини јој се ако згреша за длаку,
23 чини јој се ако погреша она једина,
24 пропашће све село и та земља

- 30 као град јунски усеве летње.
33 сачувати мора земљу драгу

У ойшиину се слејло море свейта. – ОЦА: 20–23; СД: 217–218; СИ: 257–259. Варијанте, ОЦА.

- 3 Стигла је лица обасјана
8 а сад се више не брине, не стрени;
26 седам долина,
32 мирно стати,

ОТАЏБИНА У ПРВОМАЈСКОЈ ПОВОРЦИ

Поему *Отаџбина у првомајској поворци* објавио је Накладни завод Хрватске у Загребу 1949. године. Уредник библиотеке био је Новак Симић коректор Владимир Ковачић, а за издавача се потписао Маријан Матковић. Штампане је довршено у штампарији Накладног завода Хрватске 28. X 1949. године. Поема је исте године и у целости објављена у часопису *Књижевност*. На крају загребачког издања налази се белешка Новака Симића (потписана иницијалима почетних слова имена и презимена аутора). У белешци Симић описује укратко међуратни песнички развој Д. Максимовић, даје основне податке њеног животописа и карактерише поему као дело које опева „лепоту наше социјалистичке данашњице искрено и одушевљено“. То је био и једини осврт тада о поеми *Отаџбина у првомајској поворци*. Наредне године појавиле су се у *Зори* и *Изабране песме* Д. Максимовић са кратким поговором истог аутора. То су биле прве књиге Д. Максимовић изашле у Загребу. Поема *Отаџбина у првомајској поворци* уклапала се у стандарде послератне поезије о обнови и изградњи. Састојала се из десет нумерисаних песама неједнаке дужине и варијабилног стиха и структуре, чиме је требало да адекватно изрази таласање поворке трудбеника, ритам њиховог корачања у првомајској поворци и покаже хероизам и радни полет учесника у њој. У издању поеме у *Сабраним делима* и *Сабраним песмама* Д. Максимовић је две последње песме саставила у једну, тако да поема сада броји девет песама. Песме у поеми нису нумерисане, али су прелази између појединих целина графички назначени: у *Књижевности* хоризонталним цртицама, а у осталим издањима белинама.

Промаче коњаник на зеленку. – К: 299; ОУШП: 3–4; СД: 221–222; СИ: 263–264. Варијанте, К, ОУШП.

- 33 и срца леди!

Промаче с песмом девојка борац. – К: 300; ОУШП: 5–6; СД: 223; СИ: 265–266. Варијанте, К, ОУШП.

- 8 к'о сна да је тешког на њему мора. (К)
8 к'о сна да је тешког на њему м'бра. (ОУШП)

Стара чобанска песма је ово. – К: 300–301; ОУШП: 7–8; СД: 224; СИ: 267–268.

Девојке љоздрављају беле дане. – К: 301; ОУШП: 9–10; СД: 225–226; СИ: 269–270. Варијанте, К, ОУШП.

- 31 к'о Косово и Романије кланци. (К, ОУШП)

Преко паињака и преко жића. – К: 302; ОУШП: 11–12; СД: 227–228; СИ: 271–272. Варијанте, К, ОУШП.

- 5 Где си, Симоне Грегорчићу, (К, ОУШП)
12 и да је мајшан ко рој пчела

Ево Србије и мајских уранака. – К: 302–303; ОУШП: 13–14; СД: 229–230; СП: 273–275. Варијанте, К, ОУШП.

- 29 нових хероја (К, ОУШП)
- 30 са Зеленгоре, са Дрвара
- 32/33 нема им броја, нема им броја

Подигне девојка свейли рубац. – К: 304–305; ОУШП: 16–17; СД: 231–232; СП: 276–277. Варијанте, К.

- 6 И зато је погинуо Матија Губац (К)
- 9 к’о преко ливада

Јесмо ли тио блајо закојано. – К: 305–306; ОУШП: 18–19; СП: 233–234; СИ: 278–280. Варијанте, К, ОУШП.

- 8 Чини ти се из самог срца расту (К, ОУШП)
- 13 Чини ти се сунце из кабла пљушти (К, ОУШП)
- 18 миришу пелен и мутиловка (ОУШП – шт. грешка)
- 27 где је сад мора ропских дана! (К)
- 28 Где је гроб простран к’о луг крај реке, (К, ОУШП)

Гледајте, ошјацбина је ојетш йуна. – К: 306–307; ОУШП: 22–23; СД: 236–237; СП: 281–282. Варијанте, К, ОУШП.

- 22 по сто чокота, сто винограда, (К, ОУШП)

ОТАЦБИНО, ТУ САМ

Поему *Ошјацдино, йу сам*, објавило је издавачко предузеће Србије Просвета 1951. године, као и збирку песама *Песник и завичај*. Цртеже је израдила Маша Живковић, а коректор је била Вера Кокић. Поема је штампана ћирилицом у 3.000 примерака, а штампање је завршено 22. јуна 1951. године у графичком предузећу „Вук Караџић“. Пре тога неки фрагменти поеме штампани су у часописима и листовима почев од 1949. до 1951. године. Реч је о следећим фрагментима *Разговор у Зооинстийшуйш*, *У йолицји*, *На ливади*, *Сећање на дейињсйтво*, *У судници*, *Расйанак*, *Рађање наде*, *Писмо са Бањице*, *На сйрелишйу*. Једино фрагмент *У судници* није прештампан кад је поема објављена као књига, а остали су песме у оквиру три одељка поеме: *На сйрелишйу* прва, *Сећање на дейињсйтво* пета, *У йолицји* једанаеста песма првог дела поеме, у *Зооинстийшуйш* прва, *На ливади* десета песма другог дела поеме, *Расйанак* друга, *Рађање наде* осма и *Писмо са Бањице* дванаеста песма трећег дела поеме. Уносећи их у књигу *Ошјацдино, йу сам*, песникиња је извршила знатне промене, тако да су у издању *Целокуйних дела* неки фрагменти прештампани као редакције, а фрагмент *У судници* је уврштен у одељак у књигама необјављених песама. Треба још напоменути да је испод или у поднаслову неких песама стајало „Одломак из поеме *Жена и живои*“ (*У йолицји*, *Сећање на дейињсйтво*, *У судници*), других „Из поеме *Ошјацдино, йу сам*“, а две су објављене без икаквих назнака, као посебне песме (*На ливади*, *Расйанак*). Заједничко им је да су сви ти фрагменти или песме били са насловима. Уносећи два од њих у изабране песме *Мирис земље*, песникиња им је модификовала наслове, тако да је фрагмент *На ливади* сада насловљен *С дейейом на ливади*, а *Писмо са Бањице* са *Писмо из йамнице*. У књизи су сви без наслова и без бројчаних ознака. Поред те две песме, са знаком „Из поеме *Ошјацдино, йу сам*“ у књигу *Мирис земље* ушле су још две: *То диће за све један гроб ојроман* (четрнаеста песма трећег дела поеме) и *Ошјацдино, йу сам* (завршна, шеснаеста песма поеме). Две су незнатно скраћене (*Писмо из йамнице* и *То диће један гроб ојроман*), а две нису (*Са дейейом на ливади* и *Ошјацдино, йу сам*).

При објављивању поеме *Ошјацдино, йу сам* у *Сабраним делима* и *Сабраним йесмама* вршене су мање измене. Поема се, наиме, састоји из три дела. У издању у посебној књизи

први део је бројао 16, други 14 а трећи 16 нумерисаних песама неједнаке дужине. У *Сабраним делима* и *Сабраним њесмама* песникиња је десету песму другог дела поеме раздвојила на две целине, тако да тај део сада броји 15 песама. При нумерисању стихова за ово издање рачунале су се обе некадашње песме као једна. Такође се и овде подразумевају бројеви песама, иако их у досадашњим издањима није било.

На почетку поеме у свим издањима стоји посвета: „Посвећено Душици Стефановић, младој научној радници стрељаној под немачком окупацијом у октобру 1941. године“. Поема се појавила, дакле, на десетогодишњицу смрти Душице Стефановић. Поема је нека врста романа у стиховима о стварној личности младе жене, о њеном храбром држању пред полицијом, о мучењу и свирепој смрти на крају.

Детаљи поеме се поклапају са стварном животном биографијом Душице Стефановић. Душица Стефановић рођена је 4. априла 1913. године у радничкој породици. Отац јој је био столарски радник, мајка књиговезачка радница. Средина у којој се родила и одрасла створила је од ње активног борца, а у исти мах омогућила јој развијање умних способности. По завршетку гимназије Душица Стефановић уписала се на биолошку групу наука београдског Универзитета. У то време борба студентске омладине против шестојануарског режима све се више заоштравала. Иако ради активно у студентском покрету, Душица не занемарује своје студије. Већ у почетку истиче се својим интелектом и озбиљношћу у раду. Познавање више страних језика омогућило јој је да као студент упозна научну биолошку литературу, показујући при томе интерес за екологију воденог живог света. Иако је прогањана и хапшена од стране полицијског режима, Душица Стефановић је са успехом дипломирала 1936. године. По завршеном факултету Душица Стефановић почиње самостални рад на истраживању ендемичног живог света Охридског језера. Њен први рад објављен 1937. године посвећен је проучавању једне од најстаријих домаћих рибљих врста Охридског језера. Већ овај рад показао је озбиљност и способност овог младог научног радника. Расна и еколошка испитивања охридских салмонида, на основу којих је Душица Стефановић добила степен доктора зоологије, завршена су 1940. године. У Душицу Стефановић полагање су велике наде, али њен научни рад био је прекинут немачком окупацијом. Она се спрема да напусти Београд и оде у борбу. Тада је била ухапшена и одведена у бањички логор, где је стрељана 1941. године.

Поема је, за разлику од претходне две, изазвала реаковања у ондашњој критици. О њој су писала двојица истакнутих критичара међуратне поезије Д. Максимовић: Милан Богдановић и Бошко Новаковић, а било је и других коментара (Д. Костић, Р. Ротковић и други). За настанак поеме *Ошацдино, њу сам* речено је следеће: „Идеју да Десанка Максимовић напише поему *Ошацдино, њу сам* дао је Иво Андрић, рекавши отприлике да је жена песник прва позвана да напише нешто о нашим јунакињама и страдалницама из НОБ-а. Како су овом песнику, што се види из њеног дела, блиске природа и природне науке, она је у овој поеми опевала прву жену доктора биологије у нас, Душицу Стефановић, кћерку револуционара Лазе Стефановића“ (Блечић, 99).

Ошацдино, њу сам. – ОТС: 7–124; СД: 243–248; СИ: 287–402.

I део

Бујиште ѡренушак, ѡрмуше и ласће. – Наслов у часопису: *На сѡрелишћу* ЖД: (1951), 83, 4; ОТС: 7–8; СД: 243–244; СИ: 287–288. Испод песме записано је: „Увод у поему *Ошацдино, њу сам*, посвећен научнику-борцу, Душици Стефановић“. Варијанте, ЖД, ОТС.

- 4 ту где дубоке отворише ране (ЖД)
- 17 застани овде два кратка тренутка (ЖД, ОТС)
- 22 покрај јајиначког крвавог стрелишта, (ЖД, ОТС)

Пред Универзу коњица дошойша. – ОТС: 9–11; СД: 245–246; СИ: 289–290.

А ѿамо ойей зведей и фијуци. – ОТС: 12–13; СД: 247–248; СП: 291–292.

Тамничка чесма учмало кайље. – ОТС: 14–16; СД: 249–250; СП: 293–294. Варијанте, ОТС.

39 бдити над онима који до истине

Ковитлац сећања у суйон је сколи. Наслов у часопису: *Сећање на дейињсийво.* – НЖ: (1950), 60, 20; ОТС: 17–18; СД: 251–252; СП: 295–296. Испод ове поеме стајало је у часопису: „Одломак из поеме *Жена и живой*“. Овде се у целости прештампава та прва редакција:

Ковитлац сећања у сутон је сколи;
Из радионице отац кући хита,
мирише на даске, на чамову смолу,
и мати стигла из словослагачнице,
донела неку књигу па је чита
гласно као да тек иде у школу. 5

Књига је у мајчиној руци стара,
ниједног шареног ни крупног слова,
ниједне слике као у буквара.
Ружне ли су те књиге за одрасле, 10
без слика и без икаквих шара!

Мајка чита брзо, са узбуђењем,
а сваки час погледа на врата –
можда је кога на читање звала?
Много ли је чудних речи у тој књизи! 15
Шта ли то значи: штрајкови, илегала?

Она је мала, и то је умара:
не помињу се лисице ни жабе,
нема ни помена о животу јежа,
зашто да слушам мајку забадава; 20
нема шарених слова ни цртежа,
боље је да се игра или спава.

Али шта то мајка прочита сада
а очи јој као да неком прете?
Има људи који не раде ништа, 25
мајки што се не мичу с домаћег огњишта,
што непрестано седе уз своје дете.

Има књига у којима се пише
да жене не треба да иду у школу,
да се много жена учених ствара, 30
да их све треба дати на занате,
мати то чита, сва љута, у болу,
у руци јој дрхти књига стара.

Утом неко куцну двапут на врата –
можда су суседи, можда људи туђи – 35
мати стаде с књигом нешто да барата,
да је крије, крије на само дно ормана,
а онда мирним гласом говори:
„Уђи!“

- И опет време као шлеп на Сави, 40
 где се некад играла као дете,
 стоји, стоји.
 Да бар стражар дође штогод да јој јави,
 да мир овај неподношљиви омете.
- Да бар има шта ту да се броји, 45
 али на небу свега осам квадрата,
 сенка на зиду дрвета што негде листа,
 и лежај само, даске на поду, врата,
 и у малтеру крупна пешчана зрна:
 „Један, два, три... Хиљаду триста...“ 50
- Сазнала је већ у њо доба рано.** – ОТС: 19–20; СД: 253–254; СИ: 297–298. Варијанте, ОТС.
 11 Отаџбина из које ђак не би мор’о
- Тако сјуишана за слободом жуди.** – ОТС: 21–23; СД: 255–256; СИ: 299–301.
- Јуиром мислима у семинар залуиша.** – ОТС: 24–26; СД: 257–259; СИ, 302–304. Варијанте, ОТС.
 49 А хтео би часпре да службу људи
- Мисли и сања, или се сећа.** – ОТС: 29–30; СД: 260–261; СИ: 305–306. Варијанте, ОТС.
 34 Мати је нагло узима у наручје
- Кад се једном осйваре њени снови.** – ОТС: 29–30; СД: 262–263; СИ, 309–311. Варијанте, ОТС.
 12 прође једном и покрај те тамнице
 22 поновиће гласно к’о хука вода
- Наједном ходником зачу кораке круише.** – Наслов у часопису: *У њолицји*. – ЖД: (1950), 67, 5; ОТС: 31; СД: 264–266; СИ: 309–311. Испод наслова у часопису је било записано: „Одломак из необјављене поеме *Жена и живои*“. Редакцију из часописа прештампавамо у целини:
- Наједном зачује пред вратима вику
 па тамничарску псовку, кораке круте
 зачагрљају кључеви и брава
 стражарева се крушна помоли глава:
 – Цуро, дижи се, привезуј опуте! 5
- Иследник корача по јагњећем руну,
 руке запетљао далеко на леђа,
 ружним му осмехом умазано лице;
 њиме, погледом, речима је вређа:
 – Све које овде стигну су пропалице! 10
- Овамо не доспе ниједна честита жена.
 И немој да ми се градиш што ниси:
 кажи одмах главних криваца имена,
 па ћу те пустити, иако знам –
 и ти си! 15
- Иследник оштро у очи је мотри,
 где светлуцају два сунчана влаата,

- одакле сјај непознат њему зрачи.
 – Реци ко су били потпаљивачи,
 па ћу те пустити момку око врата! 20
- А она као да ту њега нема,
 у југарње гледа прозоре модре,
 ћути, и смеши се, њему загонетно.
 Не, неће моћи у мисли да јој продре,
 зацело није с том цуром почео спретно. 25
- Прохода па онда други лист окрене;
 гадно жмиркају очи зеленосиње:
 – Де, што се дуриш, нашалио сам се,
 знам ја да нису никад криве жене,
 оне јуре куда мами их мушкиње. 30
- Девојка као да га мало слуша
 и као да му се руга у потаји,
 као да је за дугу борбу орна.
 Чиме се охоли та школска солдатуша,
 докле ће се тако држати упорно! 35
- Полицајац се једва уздржава;
 корача још мирно по јагњећем руну,
 али му се образи претећи цере:
 – Реци само ко је дизао буну,
 па иди одмах те пори гуштере! 40
- Пустићу те одмах међу твоје рибе,
 па се са њима купај по Дунаву.
 А стражар пред вратима спрема шибе,
 не би ли у срж јој сатерао страву.
- Зацело сами се населио ђаво 45
 у ту девојку која ни да трене
 и стоји пред њим пркосно и право,
 докле тамничар ту, на очи њене,
 спрема хладно за мучилиште справе.
- Реци ко је полицији на теме 50
 бацио ту буну, ту кугу земаљску
 да му сатрем последње у кичми семе?
 Она ћути.
 Побеснели човек рукне:
 – Скидај са лица ту одвратну маску. 55
- Њему се чини да цели свет слуша
 ћутање што у тој одаји пркоси,
 па се к’о на ислеђењу и лане
 прекину у њему све прећице, бране
 и грмне, да се и целат изненади: 60
 – Ради!
 нека омекне ова оскоруша!
- Срећа што нису ни целат, ни полицајац
 чули страх њен лепршав к’о у птице,

што нису спазили како се помела,
а на очи јој пале измаглице,
кад закорачи права као стрела.

65

Девојку њојмули бол њробуди. – ОТС: 34–36; СД: 267–268; СП: 312–314. Варијанте, ОТС.

5 „Знала сам, знала, одолети!“
9 и чини јој се руку јој стежу

Дан лејњи иза шийки заблсїа. – ОТС: 37–38; СД: 269–270; СП: 315–316. Варијанте, ОТС.

8 а њој се чинило отварају се
34 котурићи плави

Сїражар јој њројури кроз враїа кашу. – ОТС: 35–41; СД: 271–282; СП: 317–318. Варијанте, ОТС.

7 И види студенти још пре росе

А кад и њоследњи њечайи модри. – ОТС: 42–43; СД: 273–274; СП: 319–320. Варијанте, ОТС.

25 Шта ли ради у часе састанака

Тек Беоїрад замириса на смолу. – ОТС: 44–46; СД: 275–276; СП: 321–323. Варијанте, ОТС.

8 засени свод што се над градом плави
13 крај осунчаног, бронзаног Панчића

II део

Ђуше рибе у блаіом лејњем сумраку. Наслов у новинама: *Разіовор у Зооинсїиїуїу.* – КН: 2 (8. III 1949) 10, 3; ОТС: 49–51; СД: 279–281; СП: 327–329. У новинама испод наслова стоји: „Одломак из поеме *Жена и живої*“. Прештампавамо у целости прву редакцију:

Ђуте рибе у благом летњем сумраку,
уста им затворена са седам печата,
очи гледају ко да су без вида,
саме немуште и пркосне тајне.
О, проникнуће те ћутљивице сјајне,
рибе са Охрида!

5

„Сад смо ви и ја саме у институту“,
шапће им истраживач – жена тихо,
„реци ми ти, рујопега рибо мала,
откада ту корала носиш ниску,
каква си била кад те је талас ниҳо
у прадавну ноћ преисторијску?“

10

Питања таква мене ваздан муче,
а ви знате предања језера и река,
тајну сваког пераја и крљушти,
из вода језерских ви сте дошле јуче,
Одгонетните ми свој живот немушти!“

15

А рибе кроз сумрак плове неме,
пуни су тог ћутања њиног кабинети,

- ниједна њој не даје одговора.
 О, проићи тајну она мора, мора,
 и стићи мети! 20
- „Ходи, мала рибо рујопега,
 што водом вечерас светлу будиш искру,
 причај ми кад рибе у језеру роде,
 реци ми места где бацају икру,
 тако ти далеке и непрежаљене
 језерске воде! 25
- И ја ћу теби рећи своју тајну:
 кад у прозрачје реке и језера
 сунца младога зароне стрелице,
 кад трава стане поново да тера,
 бат се зачује ветрова јужњака,
 кад дођу селице,
 бићу мајка.“ 30
- А рибе кроз сумрак плове неме,
 уста затворена са седам печата,
 на очима стакласте леже мрене,
 светлуцају крљушти пуне злата.
 О, биће и те науке тајне
 распечаћене! 35
- „Живот је леп и када је тајна“,
 опет рибама тихо вели жена,
 „али је још лепши када му знаш смера,
 кад у дно сагледаш земље и језера,
 испиташ све од рибе до семена. 45
- Ја бих, малена рибо рујопега,
 да ми јасна буде живљења лепота,
 да сазнам по којим се законима мења.
 Реците ми тајне језерског живота,
 у име тог хтења!“ 50
- А рибе кроз сутон плове неме.
 И жена – истраживач намах заћути
 тренут још ослушне птице из грања
 па је опет радна обузе ватра,
 прилази микроскопу пуна поуздања,
 и посматра. 55
- Поглед јој крљушти разгледа опрезно,
 да се ништа не би отело, скриво,
 жена опет мисли научнички трезно.
 Још који дан па ће спустити руку
 на тајне само било. 60

Варијанте, ОТС.

- 12 у прадавну ноћ преисторијску?
 42 „Живот је леп и када је тајна,
 44 али још лепши кад му знаш почетке,
 54 тренут још ослушне птице из грања

После, месечином, у ноћ се ујујуи. – ОТС: 52–54; СД: 282–283; СП: 330–332. Варијанте, ОТС.

44 досад неслућена,

Цвешају брда окол Охрида. – ОТС: 55–56; СД: 284–285; СП: 333–334. Варијанте, ОТС.

23 и тајна ће се откључати тиме

Ойеи крај мирне њовршине седе. – ОТС: 57–59; СД: 286–287; СП: 335–337. Варијанте, ОТС.

4 Наједном вода стаде да се мења

24 чини им се дошла девојка млада

50 чини им се дошла девојка млада

Чује ли тио риба љас или мисао јасну. – ОТС: 60–61; СД: 288–289; СП: 338–339.

Занеша усрехом иде и мисли. – ОТС: 62–64; СД: 291–292; СП: 340–342. Варијанте, ОТС.

12 из древних језера, из оквира

49 к'о биљчица рана:

Уинсишјуи се ойеи с језера враиш. – ОТС: 65–67; СД: 292–294; СП: 343–345. Варијанте, ОТС.

47 А мајка будућа наставља причу:

Заједно са маленом рибом љасирвицом. – ОТС: 68–69; СД: 295–296; СП: 346–347. Варијанте, ОТС.

6 И све докле год кроз лупу гледа,

32 „Да ли би ми ово чудесно створење

44 А риба нити се, одазва, ни трену

Расије риба у коришашцу. – ОТС: 71–71; СД: 297–298; СП: 348–349.

Пољедај љу лейошу свеша. – Наслов у новинама: *На ливади.* – КН: 3 (7. III 1950), 10, 1; ОТС: 72–74; МЗ: 203–205; СД: 299–301; СП: 531–352. У новинама стоји изнад наслова – „За осми март“ без других ознака. Песму као посебну редакцију прештампавамо у целости:

А сад гледај како свет је красан!
Сјајем проткане и гране и траве,
ветар гуче.
Здраво, бескрају, човече и мраве!
Здраво, пауче!

5

Јеленак носи на челу грање,
буба росну доштицу ваља,
изишли гуштери на сунчање.
Две птице ставиле ђубасте круне,
играју се краљице и краља.

10

Кад ти порастеш биће краљева
само између звери и птица.
Боље је бити под небом шева
него краљица!

Здраво, шево! Моје ће кћери
мисао ићи у ведрине

15

- тако високо!
Тони, тони у неба дубине,
њих не измери
ничије око! 20
- Излеће радост на сваком кораку
као немирна птица из жбуна,
из дупље грма.
Небеска су је наручја пуна,
цвеће је пуно росе и срма. 25
- Гледај тамо на мравињаку
све је у покрету,
све у врењу!
Мрави се јутрос о нешто боре.
Здраво, ти, створе,
што у храбром срљаш огорчењу! 30
- Кад, кћери, порастеш, за све људе
на свету биће места и рада,
разведриће им се судбина сура.
Жене ће у живот ући тада
радосно као у светлост дана
лептирице из чаура. 35
- Прошарао под бором рудину
љутић жући од самог злата.
Кад ти одрастеш, људи неће
због блага више ићи да гину.
Здраво, здраво, друга богатства
сад непозната! 40
- Погледај како свет је красан!
Већ сада му се диви, кћери.
Здраво, сунце, и дане јасан,
детелин листе
четворопери! 45
- Ти кад порастеш, нећеш чекати
да срећа сама на праг бане.
Затрешћеш горе,
ветрове, гране,
и тад ће она преда те стати. 50
- Ови око прста сунца нити!
Не знаш која је зрака светлија,
која тања.
Здраво, сунчани зраче вити,
ти радости сунчевог устајања! 55
- Гле, птица нам се с пута склања,
бувица од нас бежи плаха,
зверци у оку бојазан тиња.
Кад ти одрастеш, само у звериња
и немуштих бића биће страха. 60

Људи ће расти сви усправно
као воћка накалемљена, 65
неће се човек бојати човека:
угњетавана давно
поправиће се у борби жена.

Гледај, крај стазе, цвет је стао, 70
златасти прах му у криоцу,
и као да се пред нас спрема.
Ходи да га одаберемо
па ти да га однесеш оцу!

Здраво, сви овде, савременици 75
моје кћери,
сви што ћете са њом заједно расти!
Нека вам срца верна буду
као у ласти,
нека је ниједан не изневери! 80

У издању *Сабраних дела* и *Сабраних њесама* песникиња ју је разбила у две целине, а у *Мирису земље* насловљена је: *Са дејшејом на ливади*. У збирци *Мирис земље* песма је дата као недијалогско обраћање мајке женском детету, па су изостављени наводници и две строфе (осма и дванаеста), у којима се описују дечје реакције на говор мајке.

А дејше сунцу њружа шаке. – ОТС: 74–75; СД: 301; СП: 353. Варијанте, ОТС.

61 Гле птица нам се са пута склања,

Испјраживач жена испјини шири међе. – ОТС: 76–77; СД: 302–303; СП: 354–355. Варијанте, ОТС.

28 и дечје књиге неки на под обара

У име науке сад мора науку. – ОТС: 78–79; СД: 304–305; СП: 356–357. Варијанте, ОТС.

17 у васцелом свету крила поотсеца,
21 Над детињим креветцем чело стиска,
31 Али њој се чини боље сузе саме,
42 Тихо к'о да слути

Каква се њо буре њодиге ѡрадом. – ОТС: 80–83; СД: 306–309; СП: 358–361. Варијанте, ОТС.

19 дизати главу к'о јунак ког у смрт воде,
40 бујне, дуге, к'о потоци набујали,
59 како је до звука последњег одстаја (шт. грешка)
90 знала је добро тако ће се збити
93 знала је клицаће овако грла многа

Дејше јој руйцем маше са ѡрозора. – ОТС: 84–85; СД: 310–311; СП: 362–363.

III део

Испјиниушом замишљена иде жена. – ОТС: 89–91; СД: 315–316; СП: 367–369. Варијанте, ОТС.

21 Чини јој се мртве питају је рибе

Ойвори йолако дейињу собу. – У часопису песма је била насловљена: *Расџанак*. – З: 6 (1950), 64, 1; ОТС: 92–94; СД: 317–318; СП: 370–371. Овај фрагмент штампан је у часопису као посебна песма без назнаке које је целине део. Варијанте, 3, ОТС.

2 а оно у креветцу спава, 3, ОТС
10 како кò облак тихо спава 3
10 како к’о облак тихо спава ОТС
41 слободе, лепоте 3
43 „Остаће ти, кћери, лутка и бака
46 црвена напукнута.

Уђе у своју собу за њу сиремна. – ОТС: 94–95; СД: 319–320; СП: 372–373. Варијанте, ОТС.

21 Већ види макишки кукуруз као војска

Улицом као да њокрејни гроб њројуйиња. – ОТС: 96; СД: 321; СП: 374.

Оставиш један кућак њойли, мали. – ОТС: 97–98; СД: 322–323; СП: 375–376. Варијанте, ОТС.

1 Оставиш један кутак топли, мили

А време шњо у њамници мили сјоро. – ОТС: 99–100; СД: 324–325; СП: 377–378. Варијанте, ОТС.

21 што се смеје јутром гласно к’о на свадби,

Чим се у собу увуче њама. – ОТС: 101–102; СД: 326–327; СП: 379–380.

Џујрос су нови њаоци доведени. – Наслов у часопису: *Рађање наде*. НЖ: 6 (1950), 68, 6; ОТС: 103–104; СД: 328–329; СП: 381–382. Испод песме стоји: „Из поеме *Оџаудино, њу сам*“. Песма се састоји из девет строфа и прештампавајући је у књизи, песникиња је осму и девету строфу померила напред и ставила је уместо пете и шесте. Остале су измене незнатне. Варијанте, НЖ.

5 и нада се у срцу наговести
17 пуно белине и мириса глога,
18 удисати дах мрке оранице,

Врајила се нема жена са мука. – ОТС: 105; СД: 330–332; СП: 383–385. Варијанте, ОТС.

69 Да је да заборави улице,

Ноћу бол несносни чело јој њресеца. – ОТС: 108–109; СД: 333–334; СП: 386–387.

Мучења су их њојнула, њомела. – ОТС: 110–111; СД: 335; СП: 388–389.

Шаљем њи, кћери, њисмо, кришом, кришом. – Наслов у часопису: *Писмо са Бањице*. – ЖД: (1950), 72, 2; ОТС: 112–114; МЗ: 206–208; СД: 336–338; СП: 381–383. Изостављена је седма строфа из књиге *Оџаудино, њу сам* при објављивању у *Сабраним делима* и *Сабраним њесмама*. Изостала је и из збирке *Мирис земље*, где је тај фрагмент био унет под насловом *Писмо из њамнице*. Овде се та (седма) строфа прештампава:

Научићеш уз њу да ум има снагу
бујице, грома или водопада,
да јури као светлост и вихори.
Бићеш увек са њом, и кад вече пада,
и чим стану да бледе окна у зори.

5

У целости прештампавамо редакцију песме из часописа:

Шаљем ти, кћери, писмо кришом, кришом,
надмудрила сам Немце и тамничаре.

- О тамницама знам и ја од њих више,
о томе школе свршила сам старе. 10
- Уме мајка као мађионичари
сузу, и јаук, и тајну да прогута,
зна кад је будна да се у сну чини
да кроз иглене уши продене ствари,
да види уходу и по помрчини. 15
- Зато немој, кћери, да се плашиш за ме!
опаку мисао на време прочита;
и зна од шаке окорелих мрва
да се као у причи наједе сита.
- Зато немој, кћери, да се плашиш за ме! 20
Пустиће ти мајчицу, пустити живу,
па ће у поље опет да те носи,
показаће ти птицу на грани сиву
и како високи скачу зриковци боси. 25
- Показаће ти како се кличе, весели,
како се лопта под облаке баца;
водиће те у госте оси и пчели,
ухватиће ти лептира за скутак
и фењерчић украсти од светлаца. 30
- А када велика порастеш, Славо,
изучаваћеш науке ти озбиљне,
звезде или људе или врсте биљне.
У науци је, као у бајци правој,
све изненадно, чудно, вртоглаво. 35
- Научиће те она да нема смрти.
Све је живот у безброј облика,
човек опет постаје нежно биље,
вода и облак, грумен земље крти,
пређе у опште, вечно изобиље. 40
- Научићеш да људски ум има снагу
водопада, громава и мећава,
да јури као светлост и вихори.
Ти само помисли на мене, Славо,
и мисао ће крај мене да те створи! 45
- Ти немој, кћери, да се плашиш за ме,
још лепше нешто сад ћу да ти речем:
кад се на мене искосе стражари,
и ја њих мрко очима пресечем.
За заплашивања њина мало марим. 50
- Када целати стану да вичу, прете,
кад побесне од једа и љугине,
гонећи да им другове одам, дете,
ја чврсто стиснем и срце и уста,
као ти кад се браниш од медицине. 55

Кад год их угледам, а ја испрсим се,
као да су они моји хапсеници.
Ти ништа се не бој. И поноси ти се
што мајку нису уплашиле њине
псовке ни крици. 60

Мирно силника погледа у очи,
ко се не боји ударца ни ране.
Ко се не боји смрти мирно стане
испод вешала, пред цев пушке крочи,
пљује на претње целатске погане. 65

Ја смело гледам крвника лица тупа,
нека прете само до миле воље!
Смрти нема
за тога ко детету живот уступа,
тога који умире за дане боље. 70

Ти немој, кћери, да се плашиш за ме,
ропство може и дуго да потраје,
могу се и дуже од свих задржати.
Ти радуј се сунцу, животу, као да је
негде у највећем добру мати. 75

Ти смеј се и када сви се други врате,
и међу њима не буде мога лика.
Ти памти да је смртно мрзела мајка
ропство, силнике, уходе и целате,
и да је све живот у безброј облика. 80

Па засја крајко, задњи сан њрсања. – ОТС: 115–116; СД: 339–340; СИ: 393–394.
Варијанте, ОТС.

10 Прво ударају на крај страшни, јужни,

Дојор њробуди њишина њуна сјраве. – ОТС: 117–119; СД: 341–343; СИ: 395–397.
У збирци *Мирис земље* ова песма штампана је под насловом *То биће један за све гроб ојроман* и то са извесним скраћењима и заменама места појединих строфа, па је било неопходно да се овде донесе као посебна верзија песме:

У догору тишина пуна страве,
ниједан шушањ, нити глас човечји,
па вика сурова целата и ухода,
па јаук грозан ни женски, ни дечји.

Већ чује како неко имена чита 5
жене ћутљиве што се вазда ниша,
девојке под косом као круном жита.
Одаја препуна још живих створења
као гроб тиха.

У земљи што даје сваком доста места – 10
у који хоћеш кут под сунцем лези,
за узглавље комад изабери црнице –
лежаће оне скупено, у стези,
једна уз другу наслониће лице.

Биће то један за све гроб, огроман – 15
 прегорева жена живот млади –
 и можда ћемо га ископати сами.
 Ко је дом за живе умео да гради
 знаће ископати и тај кут у тами. 20

Биће то огромна, једна за све рака,
 биће крај мене можда суседа моја,
 још неколико жена и девојака.
 И кад у нас упере пушчане циви,
 неко ће можда почети да пева. 25

Ко је умео да пева под бичем
 и кад му целат иглом нокте бode
 и кад му чеоном кости о зид бије,
 и пред гробом ће умети да кличе,
 да пева слободи. 30

Биће то један за све гроб, огроман,
 јуначки она младост прегорева.
 Ми ћемо у њега сићи мирно, свесно.
 Ко се у животу борио за људе
 неће му у гробу бити с њима тесно. 35

Ко је за живота знао да их воли,
 патње њихове све да срцу прима,
 ко није само живот чувао голи,
 томе ће лако бити и да легне
 у гроб исти с њима. 40

Коме је било све слађе и милије
 када је имао са киме да дели,
 томе ни после смрти тешко није
 да цвета с другима истим цвећем белим.

Биће то један за све гроб, огроман, 45
 али ти, срце храбро, мушки гини,
 да се не могну целати радовати,
 да се охрабре другови у близини.

Варијанте, ОТС.

- 18 Срце јој постаје тешко к'о олово.
 19 већ чује како неко имена чита (шт. грешка)
 32 Ко је дом за живе умео да гради

Душица Стефановић, излази, без сивари... – ОТС: 120–122; СД: 344–346; СП: 398–400.

Варијанте, ОТС.

- 22 као да су у земљу пустиле жиле.

Побледе небо, болно уздрхџања прање. – ОТС: 123–124; СД: 347–348; СП: 401–492. У збирци *Мирис земље* песма је без скраћивања штампана под насловом *Ошацидино, њу сам.* Варијанте, ОТС, МЗ.

- 4 старица у дворишту крај пута закука. – ОТС, МЗ
 17 спустите се у дно њине реке сами: МЗ
 25 да су у њу звали последњег часа ОТС, МЗ

ПЕСМЕ ВАН ЗБИРКИ

Песме штампане у овом одељку *Целокујних дела* сачињавају песме које су претходно биле публиковане у часописима и листовима и после тога нису нигде прештампаване, или песме и делови поема које песникиња није унела у књиге или их је из књига изоставила. И овај део песама настајао је у истом временском раздобљу до 1951. године, кад је објављена последња књига у овом тому. Зато и оне представљају једну целину сличних тематских и стилских квалитета као и остале песме тога времена. Разликују се од осталих изабраних или сабраних песама највише по томе што су слабијег квалитета и најчешћи разлог зашто их је песникиња изоставила управо је тај. Те песме су опевале актуелне теме, па је у њима одређена тенденциозност била видљивија него у оним унетим у књиге које су песнички артикулисаније и тиме и боље. Међу у књиге неуврштеним песмама уочљива су четири круга песама. Први је онај од неколико песама на почетку објављених пред рат у СКГ, где доминира социјална тема и језик поетски римоване репортаже, други чине ратне песме или реаговања на рат, на његове изазиваче и актере. Овде би се могао сврстати и трећи круг песама, у којима песникиња опева своје утиске и реакције са путовања у Пољску. И четврти круг би представљао песме у којима реагује на политичка и друга догађања у другој половини четрдесетих година. Неке песме тешко би било уврстити у неки од ова четири тематска круга песама, али су и оне непосредно везане за песникињина опредељења у времену кад су настајале песме и поеме ове књиге. Песме су поређане хронолошки, сем две изостављене из књиге *Песник и завичај* – било је неопходно да се сачувају као целина. Песме су прештампане онако како су објављене у часопису или први пут у књизи – једино су извршена правописна усаглашавања.

Бедник. – СКГ: (1938), 53, 3, 174.

Будућим војницима. – СКГ (1939), 58, 6, 276–277. Песма је изазвала исте године критички осврт М. Деврње у *Српском гласу*, због чега, вероватно, није унета у књигу.

Белешка из новина. – СКГ (1941), 62, 6, 430–431.

Најушћена девојка. – СКГ (1941), 62, 6, 431. Раније у СКГ објављену песму под насловом *Девојка се убија* (1938) песникиња је назвала, унесећи је у књигу, *Најушћена девојка*, а пре тога је (1934) у истом гласилу публиковала песму истог наслова, која је ушла у састав *Нових њесама*, тако да сада постоје три њене истоимене песме сличног мотива, али формално различите и не могу се третирати као редакције исте песме.

Улична жена блајосиља кћер. – СКГ: (1941), 62, 6, 432.

Ослобођење Цветице Андрић (трећи део). – ОЦА: 12–15. Овај део поеме *Ослобођење Цветице Андрић* песникиња је изоставила кад је поему прештампала у збирци *Изабраних њесама* и доцније у *Сабраним делима* и *Сабраним њесмама*. Разлог за изостављање је јасан: то је био најслабији део поеме, у коме се, не одвећ поетски, опишује јунакињин пут од дома до школе, где треба да гласа, и при том се сећа неких детаља из своје прошлости.

Немцима. – ПИЗ: 133–134. Разлог зашто је ову песму, као и наредну у књизи *Разговор са освајачем*, песникиња изоставила из даљег прештампивања, лежи свакако у томе што постоје још три песме истог мотива (*Освајачи*, *Порука Освајачу* и *Мајке ојшћужују*, у којој се поднасловом у часопису такође обрађала Немцима) и у томе што су слабијег квалитета, па је разумљиво тадашње негативно песникињино расположење према Немцима било сувише експонирано.

Разговор са освајачем. – ПИЗ: 135–136.

На ваздухойловној изложби. – ЖД: (1938), 16, 15; ПИЗ: 162–163. Наслов у часопису гласио је: *Жена на ваздухойловној изложби*. Тешко је одгонетнути зашто је ову песму песникиња изоставила из књиге и одустала од даљег прештампавања, па је препустила забраву. Варијанте, ЖД.

6   Страх ме је све те машинерије,
18   забринутих и правих као свећа:

Ойросійице. – ПИЗ: 188–189.

Девојке. – ПИЗ: 201–202.

Добродошлица. – ПИЗ: 207–208.

Добродошлица. – К: 1 (1946), 2, 5, 124–125. Ова песма, сем наслова, нема ничег заједничког са претходном: у првој се пише добродошлица бугарским песницима, а у овој повратнику из рата. Ово је опет пример колико је често Д. Максимовић давала исти наслов различитим песмама.

Друјарица. – К: 1 (1946), 2, 5, 119–120.

Рајник. – К: 1 (1946), 2, 5, 124.

Зидари. – ЛМС: 120 (1946), 359, 1, 7–8.

Нас слобода блајосиља. – ЛМС: 121 (1947), 360, 5, 267–268.

Варшава. – В: 1 (1948), 1, 26–27. Овај круг песама Д. Максимовић о Пољској и њеним историјским знамењима и несрећи у Другом светском рату, који су проузроковали Немци, уклапа се у песникињин дијалог са „освајачем“, а настале су за време њеног боравка у Пољској, о чему говори и у репортажама „Од Катовице до Балтика“ (Д: 3, 1947, 124, 4–5) и „Из Пољске“ (Д: 4, 1948, 127, 10–11).

Д. Максимовић је, како се може судити по првој репортажи, боравила у Пољској у току 1947. године месеца дана („У Пољској смо провели тридесет дана“) и била је ожалошћена кад је видела разорене пољске градове, особито Варшаву. Будио се њен давни панславизам („пооштравало стару романтичарску радост што смо се десили Словени“), па је записала: „Стари наш бол због подела Пољске и других њених историјских недаћа потиснула је свежа жалост кад смо угледали разорену Варшаву, Вроцлав, Гдањск, Познањ, када смо обишли логоре“ (4).

Дечја вишњица у Ошвенћиму. – С: 3 (1948), 1/2, 122–123.

Јесен у слободној Пољској. – Р: 4 (1948), 2, 133.

Мицкијевићев разорени сјоменик. – Р: 4 (1948), 2, 134–135.

Зайис у сџаром іраду у Варшави: – Р: 4 (1948), 2, 135–136.

Сџари ірад у Варшави. – НЖ: 4 (1948), 35, 16.

Земља-іесмарица. – Б: 2 (1949), 5, 342–343. Песник коме се овде обраћа Д. Максимовић јесте Луј Арагон, француски надреалист и члан Комунистичке партије Француске, који је подржао резолуцију Информбироа и нападао југословенске власти.

Дедов монолоі. – С: 4 (1949), 9/10, 299–300. Ово је једина песма Д. Максимовић у овом издању која је објављена у ијекавском наречју. Тешко је утврдити зашто је ијекавизирана у *Сџварању* – сигурно није без знања и воље аутора, јер је у истом годишту часописа нешто раније штампана екавски песма *Деду се іричињава унуков ілас*. Овде се прештампава како је први пут објављена.

Деду се ѝричињава унуков їлас. – С: 4 (1949), 3/4, 95.

Дечја недеља. – КН: 2 (27. XI 1949), 39, 1.

Дечји врїи. – ЖД: (1949), 61, 11.

Ми хоћемо мир. – КН: 3 (5. XII 1950), 49, 1.

Бајка о звезди. – Б: 3 (1950), 11/12, 777–778.

У судници. – НЖ: 6 (1950), 60, 20. Испод овога фрагмента стајало је у часопису: „Из поеме *Жена и живой*“. Међутим, песникиња га није унела у књигу *Оїацубино, їиу сам* вероватно зато што је био слабији од осталих.

Хор нейријайїеља. – По: 96 (29. 4. 1999), 30.710, 23. Изнад наслова песме стоји „Из заоставштине“, а испод песме година објављивања: 1948.

РЕЧНИК МАЊЕ ПОЗНАТИХ РЕЧИ И ИЗРАЗА

ад – подземни свет, пакао

аероплан – авион

алуминијумска птичурина – пренесено, авиони

аманет – завет, поруку, нека врста усменог тестаментa

апсана, хапс – затвор, тамница

аргатин – надничар, радник, кулучар

бајати – према народном веровању, говорити тајанствене речи или изводити покрете да би се отклонило зло или несрећа

барјак – застава

бекантмахунг (Bekanntmachung) – објављивање, објава, оглас

белвица – врста слатководне кошљорибе

блека – блејање оваца

блудити, блудети – лутати, тумарати

богомил, богомил – припадник средњовековне хришћанске верске секте

буљук – одред војске, чета, гомила

вајат – засебна зграда уз сеоску кућу

вампир – према народном веровању, мртвац који устаје из гроба, дави људе и сише им крв

васиона – сав свемирски простор, свемир

ведрица – отворени суд за ношење воде

вериге – ланци, синцири, окови затвореника

витичица – деминутив од витица, увојак косе, коврџа

влас – нит косе, длака

возар – у овом случају, војник који вози тенк, тенкист

волшебник – чаробњак, мађионичар

вртача – левкаста удубина у кршу

врутак – врело, извор

галити – ублажавати, стишавати

Главњача – затвор за политичке затворенике у некадашњој Управи Београда

глина – врста земље која се у влажном стању употребљава у лончарству и керамици

глог – трновито дрво из породице ружа

гњести – гњечити

гора – планина, брдо

грмуше – породица малих птица певачица

губар – врста ноћног лептира чије гусенице упропашћују лишће

гуја – змија

двоцевка – пушка са две цеви

доља – кратка проширена долина са равним дном

дуб – храст, листопадно дрво чији је плод жир

дубље – збирна именица од дуб

дубрава – шума од дубова, шума уопште, гај

елегија – лирска песма у којој се изражава туга

жбир – ухода, шпијун, тајни агент, достављач

жупанија – област у којој управљају жупани

жупанијски покућници – људи који послују у жупанији, службеници жупаније

жутиловка – жутилова трава, биљка жутилица

зановет – неугодност, непријатност, изазване досадним приговарањем, приговор

заноктица – кожа око ноката, на корену нокта

здела – округли повећи суд у који се ставља јело или воће за више особа

зденац – студенац, бунар

зеба – птица певачица

зелен-долама – мушка или женска одећа зелене боје; пренесено, предео окићен зеленилом

Ивањске ватре – по празнику Ивањдану, ватре (кресови) које се пале у време тога празника

ивер – вреска која отпадне кад се теше дрво

извидник – човек (војник или војно возило) који извиђа терен

изнебуха – изненада

иловача – врста неочишћене жуте глине

имела – зимзелена биљка, полупаразитски грм који се прислања уз разне врсте дрвећа

инокосан – који има мали број чланова, који није задружан

инциеле старе – од *инцијел* света књига код муслимана, старе свете књиге

искон – праночетак

јагорчевина – пролећна биљка жутих цветова и кратких дршки

јајиначко крваво стратиште – стрелиште у Јајинцима на којем су погубљивани на смрт осуђени затвореници

јастреб – птица грабљивица

једначит – уједначен, равномеран

канца – оштар свинут нокат на прстима неких животиња и птица

камџија – бич

карабурмске праље – праље са Карабурме, једног дела Београда

каравана – поворка, најчешће с коњима, натоварена робом

каскасти – трчати касом, касати

кипарис – чемпрес

кладенац – ограђени извор, бунар

клепало – дрвена или метална даска којом се удара ради давања знакова, чегртаљка

кондор – велика птица из породице америчких грифова, живи углавном у Јужној или Централној Америци и хране се стрвинама

коран – куран, света муслиманска књига која садржи објаве божије

Косметовци – становници Космета, тј. Косова и Метохије

коса – у овом случају, нагнута површина брега или брда

крижуља – писаљка за школску плочицу

крин – љиљан, украс у облику љиљановог цвета

крух – хлеб

крчевина – искрчени део земљишта у шуми

кукољ – биљка из породице конопли са отровним семеном

кукурек – биљка из породице жабљака

куна – малена грабљива зверка из породице мачака, крзно од такве животиње

личина – маска, образина

ложница – спаваћа соба, спаваоница

лоза ранка – рана винова лоза

локот – катанац

ломача – гомила дрва приправљена за спаљивање, смртна казна спаљивањем

љутић – биљка из породице жабљака са златножутим цветовима

мајдан – рудник, каменолом

мак – индустријска биљка из чијег плода се добија опијум

макишки кукуруз – кукуруз из Макиша, приградског места Београда

мѐд, меди – бакар, легура бакра и цинка, месинг

међаш – камен или други предмет којим се обележава граница

мелем – лековита маст која се привија на ране

милошта – љубав, наклоност, раздраганост

мливо – оно што треба самлети или је самлевено

модросињо – модропељаство

мрест – бацање икре, мрешћење

нарцис – цвет јаког, пријатног и опојног мириса

неимар – грађевинар, архитекта

обудовети – постати удовац или удовица

одлубити – одвојити луб, кору, олуштити

одљуд – онај који је отпао од друштва, нечовек

окриље – заштита, чување; песнички, крило

оскоруша – листопадна дрвенаста биља из породице ружа са јестивим плодови-

ма опором укуса

отава – јесења трава

Оченаш – хришћанска молитва која почиње са „Оче наш...“

павит – биљка пузавица из породице жа-
бљака

паперје – меко и нежно перје на телу птица

пастрвица – речна риба ишарана пегама,
пастрва

патрљак – комад посечене или сломљене
гране или дрвета

пепељуга – зостављана девојка или жена

печалба – тежак сезонски или нашоран
рад

пијук – ручно оруђе насађено на држало,
трнокоп

појата – стаја за стоку, штала

полип – врста воденог бескичмењака са
осам кракова, хоботница

птица златоволка – птица златасте, жућ-
касте боје или гуше

псалтир – књига псалама, део Библије

пуцад – дугмад што су обично пресвучена
неком тканином

разбој – справа за ткање

развигор – пролећни ветар који дува у
време буђења биља

различак – једногодишња биљка тамно-
плавог цвета који расте као коров у
житу

раци – од рак, ракови

регнути – зарезати и при том искезити
зубе

рој – скуп пчела које су се излегле од исте
матице

роморити – једнолично, монотono шуми-
ти, жуборити

ротити – заклинасти се или стварати заве-
ру против некога

рубац – марама, марамица

рудине – необрађено земљиште обрасло
травом

рудити – постајати црвенкаст, добијати
руменкасту боју

рујопега риба – риба жућкастоцрвених
пега

руно – природни покривач од густе длаке
на животињама, посебно овцама

рус – црвенкаст, рић

сабљика трава – трава сабљичастог из-
гледа

свемирно – васионско, небеско

свици – врста инсеката који ноћу светле

сеница – мала шумска птица певачица ша-
рених крила

скот – четвороножна животиња, зла, под-
ла особа

слап – водена маса која нагло пада с ви-
сине

солдатуша – војникова жена или погрдно
за жену рђавог понашања

срма – чисто сребро, сребрна жица која се
употребљава у емајлијске сврхе

створак – деминутив од створ

стонога – ноћна животиња са великим
бројем чланака и ногу

стрвинар – птица грабљивица, човек који
искоришћава и плачка другога

студенти млекари – студенти који су не-
када разносили млеко по кућама да би
што зарадили

сужањ – онај који је лишен слободе, затво-
реник, роб

суноврат – стрмоглав, нагао пад

текија – муслимански манастир у коме
дервиши обављају верске обреде

тисућа – хиљада

тренут – тренутак

тресет – врста угља, меко растресито зе-
мљиште

троножац – столица са три ноге

трпеза – јело, обед

трун – ситан делић нечег смрвљеног

тужбалица – тужење, нарицање; врста на-
родне лирске песме у којој се изражава
туга за изгубљеним вољеним бићем

туја – дрвенаста биљка из породице чети-
нара

ћорка – затвор, хапс

убрадача – марама која се носи на глави и
завезује испод браде, превезача

удомљење – удаја, материјално обезбеђе-
ње, мираз

усталац – вредан, марљив човек

усхит – усхићење, занос

фрак – врста свечаног кратког капута из-
резаног с предње стране и с дугим ску-
товима отпозади

хлебарница – пекара, продавница хлеба
хортензија – украсна биља, већином из Кине и Јапана
хрптеница – главни део костура човека или животиње, кичма

цветолик – у облику цвета
церих – деминутив од цер, врста храста

чатрља – мала кућа изграђена од слабог материјала
чворак – врста птице певачице
честа, честар – густа, тешко проходна млада шума, густиш
чиода – игла без ушица с главицом, прибадача
чума – куга

чунак – мањи пловни објекат, чамац; покретни део у облику чуна при прометању жице у ткању

целат – извршилац смртне казне
цефердар – врста пушке украшене седефом и драгим камењем

шајка – врста ратног брода на весла
шар – земља, земаљска кугла
шареница – шарена пољава, простирка
шибљичаст – у облику шибља или начињен од шибља
шипражје – шипраг, густо израсло шибље
шира – слатки сок зрелог грожђа
шпиља – пећина

ИНДЕКС ИМЕНА, КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКИХ И ГЕОГРАФСКИХ НАЗИВА

- Авала 612
Азија 560
Алигјер, Маргарита 614
Америка 609
Аустрија 560
Ахматова, Ана 614
- Бајкал 680
Балкан 574, 575, 612, 616, 744, 756
Балтик 753
Бањица 722
Београд 635, 671, 697, 762
Бирчанин, Илија 560
Бор 611
Босна 634
Бранко (Радичевић, Бранко) 558
Бранковачки вис 595
Бранковачко гробље 542
Бранковина 566, 597, 621
- Ваљево 566, 593
Варшава 753, 757, 758
Висла 758
Војводина 641
Вукова глава (Караџић, Вук Стефановић)
550
- Галичник 597
Грегорич, Симон 635
Губец, Матија 560, 638
- Деца капетана Гранта 709
Динара 767
Дњепар 744
Дрим 680
Дрвар 636
Дрина 634
Дунав 669, 677, 710, 714
Дурмитор 631
- Европа 545, 738, 759
- Загорје 638
Звездара 669, 703
Зејтинлик 597
Зелени венац 714
Зоја 614
- Инбер, Вера 614
- Јајинци 722
Јастребац 631
Јеминовац 566
Југославија 759
- Каблар 611
Кавказ 680
Калемегдан 661, 762
Карабурма 770
Карпати 726, 753
Кина 770
Кичер 595, 621
Ковачевић, Саво 637
Козара 638, 759
Колубара 595
Косово 595, 633, 634
Кошутњак 660
- Мајданпек 611
Мајевица 634, 759
Макиш 713
Медведник 585, 611
Метохија 633
Мицкијевич, Адам (Mickiewicz, Adam) 756
Москва 615, 697
- Охрид 656, 675, 679, 683, 685, 686, 703,
706, 711
Ошвјенћим (Oświęcim) 754
- Панчић, Јосиф 671
Пољска 755–757

Похорје 638
Праг 505
Прењ 638
Прозор 636

Рајић, Танаско 636
Родопи 612
Романија 631, 634
Рудник 635
Русија 627, 636, 655, 760, 770, 771

Салмонида 685, 686, 711
Сарајево 609, 635
Сахара 539
Свети Сава 550
Сена 756
Сингидунум 481
Ситница 634
Славија 714
Снежница 753
Соча 635
Србија 590, 591, 592, 636, 703, 704, 707,
713, 726
Срем 703
Стане (Потокар) 635, 637
Стари Вујадин 593

Студентски парк 671
Сува планина 612

Тара 638
Татре 753
Триглав 631, 759
Турци 560, 570, 595

Умка 714

Хајдук Вељко 636
Херцеговачко робље 550

Цар Тројан 600
Црвена армија 614
Црква светог Марка 527

Ђеле-кула 593

Шамац 609
Шара (Шар-планина) 633, 635
Шолаја (Симо) 637
Шумадија 636

АЗБУЧНИК ПЕСАМА И ПОЕМА*

- Алекси Вићентијевићу 566 [788]
- Бадњаџи 570 [788]
Бајка о звезди 768 [814]
Бајка о устаничкој пушци 587 [790]
Балканац 616 [795]
Бедник 731 [812]
Белешка из новина 733 [812]
Беседа романтичарева 560 [788]
Блага вест 598 [792]
Бранковачко гробље 542 [785]
Братова молитва 476 [779]
Бугарима 612 [795]
Будућим војницима 732 [812]
Букова шума 526 [784]
- Вајар васкрсава мртву девојку 486 [781]
Варшава 753 [813]
Верност 602 [793]
Верујем 586 [790]
Војничко гробље у Солуну 597 [792]
Воловска кола 546 [786]
Воћњаци 545 [786]
- Градски љубавници 500 [782]
Граница 581 [790]
Губар 559 [788]
- Двадесет хиљада девојачких руку 505 [782]
Девојка за братом 475 [779]
Девојка за погинулим младићем 564 [788]
Девојка се радује пролећу 471 [779]
Девојка слути смрт 477 [779]
Девојке 743 [813]
Девојке-војници 606 [793]
Дедов монолог 760 [813]
Деду се причињава унуков глас 761 [814]
Деца 527 [784]
Дечја вितिца у Ошвјенћиму 754 [813]
Дечја недеља 762 [814]
Дечји врт 764 [814]
Добродошлица I 744 [813]
- Добродошлица II 746 [813]
Другарица 747 [813]
Другу уметнику 512 [783]
Душу ми поклони 506 [782]
- Елегија 482 [779]
- Жао ми је човека 582 [790]
Жена 503 [782]
Жени која се продаје 534 [784]
- Завичај под месечином 568 [788]
Запис у старом граду у Варшави 757 [813]
Звезде 499 [782]
Земља-песмарица 759 [813]
Зидари 749 [813]
Зима у завичају 571 [788]
- Испуњење 493 [781]
- Јагањци 610 [794]
Јесен у слободној Пољској 755 [813]
- Кајање 491 [781]
Киша 473 [779]
Крај воде 533 [784]
Крвава бајка 574 [789]
Крилата земља 589 [790]
- Љубавна песма 467 [778]
Љубавно писмо 472 [779]
Људска комедија 497 [782]
- Мајкама 579 [789]
Мајке оптужују 578 [789]
Мајчина тужбалица 484 [781]
Мала дадиља 528 [784]
Медведник 585 [790]

* Први број после наслова песме означава страницу на којој се налази песма, а други страницу на којој је напомена о њој.

- Мећава на бранковинском вису 595 [791]
 Мешење хлеба 572 [788]
 Ми хоћемо мир 766 [814]
 Милошта 504 [782]
 Мицкијевићев разорени споменик 756 [813]
 Младићева тужбалица 480 [779]
 Монолог разочараног 540 [785]
- На ваздухопловној изложби 741 [813]
 На гробу стрељаних ђака 576 [789]
 На шеснаести рођендан 469 [778]
 Над свеском умрлог ђака 524 [784]
 Нада 584 [790]
 Напуштена девојка 529 [784]
 Напуштена девојка 734 [812]
 Нас слобода благосиља 751 [813]
 Неко се сећа детињства 521 [784]
 Немир 490 [781]
 Немцима 738 [812]
 Нешто слично причи 496 [782]
 Ноћ у завичају 569 [788]
- Обудовела невеста 605 [793]
 Одговор савременику 551 [787]
 Оппростите 742 [813]
 Освајачи 556 [787]
 Ослобођење 618 [795]
 Ослобођење Цвете Андрић I 619–627 [796–797]
 Ослобођење Цвете Андрић II 736 [812]
 Осуђеников последњи час 535 [784]
 Отаџбина у првомајској поворци 629–642 [797–798]
 Отаџбино, ту сам 643–727 [798–811]
- Патриотски разговор са Србима 601 [792]
 Песма крај извора 466 [778]
 Песма кроз гору 465 [778]
 Песма о напуштеном детету 531 [784]
 Песма о погинулој девојци 608 [793]
 Песма о поробљеном хлебу 573 [789]
 Песник и завичај 511 [783]
 Песников благослов 510 [782]
 Песници суграђанима 514 [783]
 Писмо 498 [782]
 Писмо из ропства 501 [782]
 Поезија 513 [783]
 Покајање 555 [787]
 Полудели возар тенка 538 [785]
 Порука освајачу 583 [790]
 Последња успаванка 478 [779]
 Последње пролеће 508 [782]
 Први дан љубави 470 [778]
- Први дан слободе 599 [792]
 Провинцијалци 550 [787]
 Путник кроз Сахару 539 [785]
 Путник треће класе 517 [783]
- Радник чезне за одмором у природи 519 [783]
 Разговор са освајачем 740 [812]
 Рањена пастирка 607 [793]
 Ратник 748 [813]
 Религија уцвељених 485 [781]
 Романтичарска успаванка 562 [788]
 Руским песникињама које сам чезнула да видим 614 [795]
- Самоубица 537 [785]
 Сан о домаћем миру 603 [793]
 Сватовска песма 468 [778]
 Сељак на тргу 547 [786]
 Сељакова здравица 544 [786]
 Сељакова смрт 543 [785]
 Сељанкина тужбалица 548 [786]
 Сен погинулог ратника 563 [788]
 Сестрина тужбалица 483 [780]
 Сећање 495 [782]
 Сећање узатвору 522 [784]
 Сингидунум 481 [779]
 Сиромашов гроб 520 [784]
 Србија је велика тајна 590 [790]
 Србија се буди 591 [791]
 Стари град у Варшави 758 [813]
 Ствари 479 [779]
 Сумњалицама 609 [794]
- У крчми 541 [785]
 У ропству 558 [788]
 У судници 770 [814]
 Удовица 604 [793]
 Улична жена благосиља кћер 735 [812]
 Умирање љубави 492 [781]
 Умирање срца 494 [781]
 Устаници 593 [791]
- Хор непријатеља 771 [814]
- Цивилизација 580 [790]
- Чежња у туђини 565 [788]
 Чекање 474 [779]
 Човек 489 [781]

САДРЖАЈ (друга књига)

ПЕСНИК И ЗАВИЧАЈ

Песник и завичај

- Песма крозгору ≈ 465
Песма крај извора ≈ 466
Љубавна песма ≈ 467
Сватовска песма ≈ 468
На шеснаести рођендан ≈ 469
Први дан љуба ви ≈ 470
Девојка се радује пролећу ≈ 471
Љубавно писмо ≈ 472
Киша ≈ 473
Чекање ≈ 474
Девојка за братом ≈ 475
Братова молитва ≈ 476
Девојка слути смрт ≈ 477
Последња успаванка ≈ 478
Ствари ≈ 479
Младиће ва тужбалица ≈ 480
Сингидунум ≈ 481
Елегија ≈ 482
Сестрина тужбалица ≈ 483
Мајчина тужбалица ≈ 484
Религија уцвељених ≈ 485
Вајар васкрсава мртву девојку ≈ 486
Човек ≈ 489
Немир ≈ 490
Кајање ≈ 491
Умирање љубави ≈ 492
Испуњење ≈ 493
Умирање срца ≈ 494
Сећање ≈ 495
Нешто слично причи ≈ 496
Људска комедија ≈ 497
Писмо ≈ 498
Звезде ≈ 499
Градски љубавници ≈ 500
Писмо из ронства ≈ 501
Жена ≈ 503
Милошта ≈ 504
Двадесет хиљада девојачких руку ≈ 505
Душу ми поклони ≈ 506

Последње пролеће	≈ 508
Песников благослов	≈ 510
Песник и завичај	≈ 511
Другу уметнику	≈ 512
Поезија	≈ 513
Песници суграђанима	≈ 514

Пућник треће класе

Пућник треће класе	≈ 517
Радник чезне за одмором у природи	≈ 519
Сиромахов гроб	≈ 520
Неко се сећа детињства	≈ 521
Сећање у затвору	≈ 522
Над свеском умрлог ђака	≈ 524
Букова шума	≈ 526
Деца	≈ 527
Мала дадиља	≈ 528
Напуштена девојка	≈ 529
Песма о напуштеном детету	≈ 531
Крај воде	≈ 533
Жени која се продаје	≈ 534
Осуђеников последњи час	≈ 535
Самоубица	≈ 537
Полудели возар тенка	≈ 538
Пућник кроз Сахару	≈ 539
Монолог разочараног	≈ 540
У крчми	≈ 541
Бранковачко гробље	≈ 542
Сељакова смрт	≈ 543
Сељакова здравица	≈ 544
Воћњаци	≈ 545
Воловска кола	≈ 546
Сељак на тргу	≈ 547
Сељанкина тужбалица	≈ 548
Провинцијалци	≈ 550
Одговор савременику	≈ 551

Песме о ројству и слободи

Покајање	≈ 555
Освајачи	≈ 556
У ројству	≈ 558
Губар	≈ 559
Беседа романтичарева	≈ 560
Романтичарска успаванка	≈ 562
Сен погинулог ратника	≈ 563
Девојка за погинулим младићем	≈ 564
Чежња у туђини	≈ 565
Алекси Вићентијевићу	≈ 566
Завичај под месечином	≈ 568
Ноћ у завичају	≈ 569
Бадњаци	≈ 570

Зима у завичају	≈ 571
Мешење хлеба	≈ 572
Песма о поробљеном хлебу	≈ 573
Крвава бајка	≈ 574
На гробу стрељаних ђака	≈ 576
Мајке оштужују	≈ 578
Мајкама	≈ 579
Цивилизација	≈ 580
Граница	≈ 581
Жао ми је човека	≈ 582
Порука освајачу	≈ 583
Нада	≈ 584
Медведник	≈ 585
Верујем	≈ 586
Бајка о устаничкој пушци	≈ 587
Крилата земља	≈ 589
Србија је велика тајна	≈ 590
Србија се буди	≈ 591
Устаници	≈ 593
Мећава на бранковинском вису	≈ 595
Војничко гробље у Содуну	≈ 597
Блага вест	≈ 598
Први дан слободе	≈ 599
Патриотски разговор са Србима	≈ 601
Верност	≈ 602
Сан о домаћем миру	≈ 603
Удовица	≈ 604
Обудовела невеста	≈ 605
Девојке-војници	≈ 606
Рањена пастирка	≈ 607
Песма о погинулој девојци	≈ 608
Сумњалицама	≈ 609
Јагањци	≈ 610
Бугарима	≈ 612
Руским песникињама које сам чезнула да видим	≈ 614
Балканац	≈ 616
Ослобођење	≈ 618

ОСЛОБОЂЕЊЕ ЦВЕТЕ АНДРИЋ ≈ 619

ОТАЏБИНА У ПРВОМАЈСКОЈ ПОВОРЦИ ≈ 629

ОТАЏБИНО, ТУ САМ ≈ 643

ПЕСМЕ ВАН ЗБИРКИ

Бедник	≈ 731
Будућим војницима	≈ 732

Белешка из новина	≈ 733
Напуштена девојка	≈ 734
Улична жена благосиља кћер	≈ 735
Ослобођење Цвете Андрић	≈ 736
Немцима	≈ 738
Разговор са освајачем	≈ 740
На ваздухопловној изложби	≈ 741
Опростите	≈ 742
Девојке	≈ 743
Добродошлица	≈ 744
Добродошлица	≈ 746
Другарица	≈ 747
Ратник	≈ 748
Зидари	≈ 749
Нас слобода благосиља	≈ 751
Варшава	≈ 753
Дечја вितिца у Ошвјенћиму	≈ 754
Јесен у слободној Пољској	≈ 755
Мицкијевићев разорени споменик	≈ 756
Запис у старом граду у Варшави	≈ 757
Стари град у Варшави	≈ 758
Земља-песмарица	≈ 759
Дедов монолог	≈ 760
Деду се причињава унуков глас	≈ 761
Дечја недеља	≈ 762
Дечји врт	≈ 764
Ми хоћемо мир	≈ 766
Бајка о звезди	≈ 768
У судници	≈ 770
Хор непријатеља	≈ 771

НАПОМЕНЕ

Опште напомене	≈ 775
СКРАЋЕНИЦЕ	≈ 776
Посебне напомене	≈ 777

Речник мање познатих речи и израза	≈ 815
Индекс имена, културно-историјских и географских назива	≈ 819
Азбучник песама и поема	≈ 821

САДРЖАЈ I ТОМА

КЊИГА ПРВА

Збирке

Песме ≈ 7

Зелени витез ≈ 109

Гозба на ливади ≈ 195

Нове песме ≈ 257

Песме ван збирки ≈ 337

Напомене ≈ 391

СКРАЋЕНИЦЕ ≈ 396

Речник страних и мање познатих речи ≈ 433

Регистар имена ≈ 441

Регистар наслова песама ≈ 443

САДРЖАЈ ≈ 449

КЊИГА ДРУГА

Збирке

Песник и завичај ≈ 461

Ослобођење Цвете Андрић ≈ 619

Отаџбина у првомајској поворци ≈ 629

Отаџбино, ту сам ≈ 643

Песме ван збирки ≈ 729

Напомене ≈ 773

СКРАЋЕНИЦЕ ≈ 776

Речник мање познатих речи и израза ≈ 815

Индекс имена, културно-историјских и географских назива ≈ 819

Азбучник песама и поема ≈ 821

САДРЖАЈ ≈ 823

Концепција *Целокујних дела* Десанке Максимовић у највећој могућој мери ослоњена је на решења која је применила сама песникиња учествујући у приређивању својих *Сабраних дела* која су у издању Нолита изашла у седам књига 1969. године, те *Сабраних њесма* које су код истог издавача објављене у шест издања, 1980. и 1982. године у пет, а 1985, 1987, 1988. и 1990. године у шест књига. С обзиром на то да су критеријуми у *Сабраним њесмама* преузети из *Сабраних дела*, као основа за израду *Целокујних дела* узете су *Сабране њесме*. У складу с тим *Целокујна дела* компонована су по хронолошком редоследу изласка појединих збирки, с тим да су песме из истог периода које су остале ван збирки унесене на крају сваке књиге онако како их је песникиња уобличила у *Сабраним њесмама*, а исти критеријум примењен је и на збирке изашле након тога.

Целокујна дела рађена су као научно издање при чему су, у мери у којој је било могуће, коришћена упутства која је за такву врсту издања направила САНУ.

Издање се заснива на последњој верзији сваког текста Десанке Максимовић ауторизованој за њеног живота, при чему је пут до његовог коначног облика контролисан на четири битна пункта ауторизације, почев од аутографа (уколико га има), преко верзије први пут објављене у периодичној публикацији и верзије први пут објављене у збирци до верзије у *Сабраним њесмама*. Разлике у односу на коначну верзију, уочене на тим пунктима, у научној апаратури детаљно су евидентирани као варијанте.

Целокујна дела садрже све на поуздан начин ауторизоване текстове и преводе Десанке Максимовић до којих је на садашњем нивоу истражености њеног дела било могуће доћи.

I том ПЕСМЕ

- Књига прва • Збирке *Песме* (1924), *Зелени виџез* (1930), *Гозба на ливади* (1932), *Нове њесме* (1936) • *Песме ван збирки* (1920–1936).
- Књига друга • Збирке *Песник и завичај* (1946), *Ослобођење Цвџе Андрић* (1945), *Оџаџбина у џрвомајској џоворци* (1949) и *Оџаџдино, џу сам* (1951) • *Песме ван збирки* (1936–1951).

II том ПЕСМЕ

- Књига прва • Збирке *Изабране њесме* (1950), *Мирис земље* (1955), *Заробљеник снови* (1960), *Говори џихо* (1961), *Тражим џомиловање* (1964) • *Песме ван збирки* (1951–1969).
- Књига друга • Збирке *Немам више времена* (1973), *Летџоџис Перунових џоџомака* (1976), *Песме из Норвешке* (1976), *Ничија земља* (1979) • *Песме ван збирки* (1969–1979).

III том ПЕСМЕ

- Књига прва • Збирке *Слово о љубави* (1983), *Међаши сећања* (1983), *Сајам речи* (1987), *Михољско лето* (1987), *Памџићу све* (1988), *Небески разбој* (1991) и *Зовина свирала* (1992) • *Песме ван збирки* (1979–1993).
- Књига друга • *Хаџку џоезија* (1988–1993).

IV том ПРОЗА

- Књига прва • Романи *Ошворен њрозор* (1954), *Бунтован разред* (1960), *Не заборавији* (1969).
- Књига друга • Збирке приповедака *Лудило срца* (1931), *Како они живе* (1935), *Сирашина иџра* (1954) • *Приповејке ван збирки*.

V том ПРОЗА

- *Јованка Орлеанка* (1929) • *Путописи Празници љутована* (1972), *Снимци из Швајцарске* (1978) • *Разни сјиси* (1927–1991).

VI том ПЕСМЕ ЗА ДЕЦУ

- Збирке *Врји дејшњства* (1927), *Дечја соба* (1942), *Паукова љуашка* (1943), *Зајонейке лаке за љрваке љаке* (1942), *Шарена љордица* (1943), *Река љомоћница* (1950), *Вейрова усљаванка* (1954), *Пролећни сасљанак* (1954), *Росна руковеј* (1955), *Шумска љуашка* (1959), *Писма из шуме* (1961), *Чудо у љољу* (1961), *Сунчеви љоданици* (1962), *Бела врана* (1964), *Пјице на чесми* (1964), *Злајни лејшир* (1967), *Деје у љорди* (1977), *Песме о љишцама* (1988) • *Песме ван збирки*.

VII том ПРОЗА ЗА ДЕЦУ

- Збирке приповедака *Срце лујке сљавалке* (1933), *Расљеване љриче* (1938), *Дечја соба* (1942), *Чоданин љчела* (1956), *Ако је веровајши мојој баки* (1959), *Писма из шуме* (1962), *Крајковечна* (1964), *Осе мађионичари* (1965), *Хоћу да се радујем* (1965), *Нећу овим возом* (1965), *Медведова женидба* (1966), *Љачко срце* (1967), *Пашљокова љајна* (1967) • *Приповејке ван збирки* • *Прадевојчица* (1970) • *Шева небесница* (1998).

VIII том ПРЕВОДИ

- *Поезија Јужних Словена* (бугарски и словеначки песници).

IX том ПРЕВОДИ

- *Поезија Источних Словена* (руски, украјински и белоруски песници) • *Поезија Заљадних Словена* (чешки, словачки и пољски песници) • *Поезија несловенских народа* (азербејдански, балакирски, грузијски, јакутски, јерменски, кабардински, казахски, киргиски, летонски, литвански, норвешки, таџички, туркменски, узбечки и француски песници).

X том БИОБИБЛИОГРАФИЈА

- *Живојојис Десанке Максимовић* • *Бибљеографија дела Десанке Максимовић* • *Литературна о Десанки Максимовић* • *Рукојисна заосљавшиина Десанке Максимовић*.

Десанка Максимовић ЦЕЛОКУПНА ДЕЛА, том 1 Песме | Издавачи Задужбина Десанка Максимовић,
ЈП Службени власник и Завод за уџбенике | За издаваче: Станиша Тутњевић, председник Управног
одбора; Слободан Гавриловић, директор и главни и одговорни уредник; Милољуб Албијанић,
директор и главни уредник | Дизајн Милош Мајсторовић | Извршна уредница Маја Живковић |
Коректура Ива Пивљаковић | Техничко уређење Нина Попов | Београд, 2012

СIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41-1

МАКСИМОВИЋ, Десанка, 1898–1993
Песме. Књ. 1, (1920–1936). Књ. 2, (1936–1951) / Десанка
Максимовић ; приредили: књ. 1 Љубица Ђорђевић, књ. 2 Радован
Вучковић. – Београд : Задужбина Десанка Максимовић : Службени
гласник : Завод за уџбенике, 2012 (Београд : Гласник). – 827 стр. ;
24 см. – (Целокупна дела / Десанка Максимовић ; т. 1)

Тираж 500. – Напомене: стр. 393–431; 775–814. – Речник
страних и мање познатих речи: стр. 433–440. – Речник мање
познатих речи и израза: стр. 815–818. – Регистри.

ISBN 978-86-519-0749-7 (СГ)
1. Ђорђевић, Љубица [уредник] 2. Вучковић, Радован [уредник]

COBISS.SR-ID 188913164

ГЛАСНИК
ШТАМПАРИЈА

ISBN 978-86-519-0749-7

Задужбина Десанка Максимовић • ЈП Службени власник • ЈП Завод за уџбенике